

UNIVERSITETET
I OSLO

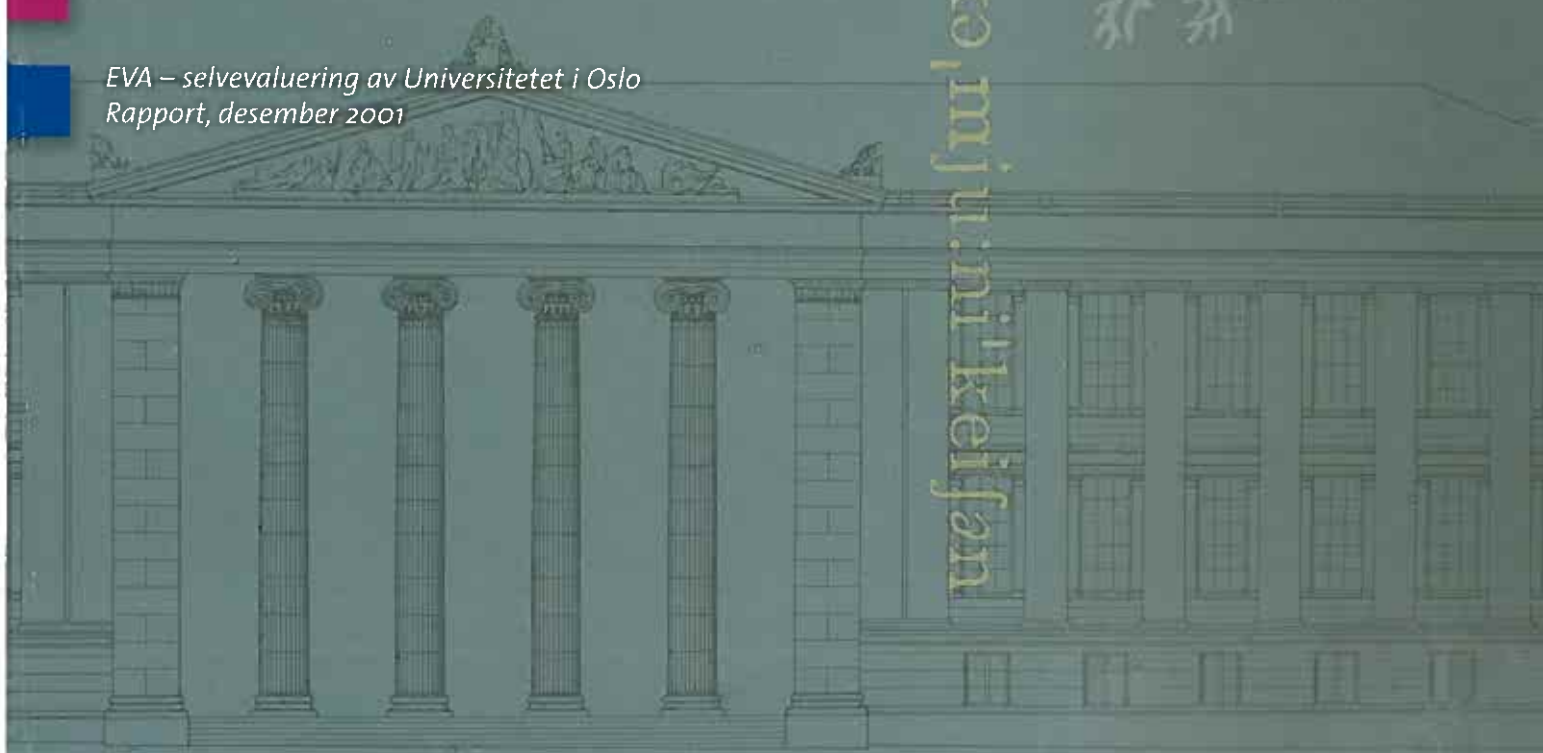
Virkelighet og visjon

UiO – et universitet i en brytningstid

*EVA – selvevaluering av Universitetet i Oslo
Rapport, desember 2001*

ke:mju:ni'keifan

UNIVERSITETET I OSLO

FORORD

Styringsgruppen legger med dette frem sin rapport fra selvevalueringen av Universitetet i Oslo, prosjektet EVA. Selvevalueringen har vært lærerik. UiO valgte å favne bredt. Vi ønsket å gå kritisk igjennom mange sider ved virksomheten. Vi har tatt for oss UiO både som studieorganisasjon, som forskningsorganisasjon og som helhetlig organisasjon. EVA har derfor vært en både lærerik og krevende prosess. Vi takker herved alle som har gitt av sin tid, sine kunnskaper og sine erfaringer. Det gjelder i første rekke styringsgruppen, fagkomiteene og prosjektadministrasjonen. Men det gjelder også alle enhetene som har gjennomført egne evalueringer, og det gjelder ansatte og studenter som har gitt bidrag gjennom intervjuer, utfylt spørreskjema og deltatt i seminarer.

I denne sluttrapporten oppsummerer vi resultatene i form av beskrivelser, analyser og vurderinger. Vi legger UiO åpen for innsyn i våre utfordringer og svakere sider. Men vi forsøker også å synliggjøre våre sterke sider, selv om dette har vist seg å falle oss vanskeligere. Vi er en selvkritisk organisasjon.

Selvevalueringen er et viktig ledd i vårt eget arbeid for å videreutvikle universitetet. Vi håper at rapporten gir den eksterne evalueringskomiteen et godt grunnlag for å forstå og vurdere UiO. Vi ønsker oss innsiktsfulle råd om hvordan UiO kan utvikles videre for å nå opp til de høye målene og ambisjonene vi har satt oss.

Kaare R. Norum

Rektor, leder av styringsgruppen

Olaug Kristine Ø. Bringager

prosjektleder

INNHold

Forkortelser:	4
Tabelloversikt:	6
Figuroversikt:	7
Vedleggsoversikt:	7
KAP. 1 UiO I NASJONAL OG INTERNASJONAL KONTEKST	8
UiOs rolle og oppgaver – visjon og ”mission”	9
Fagprofil	10
Verdier og kultur	11
Veivalg i en omstillingsperiode	13
KAP. 2 SELVEVALUERINGEN - formål, prosess og datamateriale	15
2.1 Formål, organisering og hovedtemaer	15
2.2 Datagrunnlag og metode	16
2.3 Selvbilde 2001 og fremtidig ambisjonsnivå	17
KAP. 3 UIO SOM STUDIEORGANISASJON	19
3.1 Studentpopulasjon og rekruttering av studenter	19
3.1.1 Studentpopulasjonen	19
3.1.2 Rekruttering av studenter	22
3.1.3 Konklusjoner	26
3.2 Studietilbudene	26
3.2.1 Studietilbudets omfang/innhold og struktur	27
3.2.2 Faglig progresjon – studieveier og gradsstruktur	29
3.2.3 Fornyelse og endringer av studietilbudet - endringskapasitet	29
3.2.4 Konklusjoner	30
3.3 Studieløp og vekttallsproduksjon	31
3.3.1 Førstesemesterstudiet	32
3.3.2 Profesjonsstudiene	34
3.3.3 Lavere grad	34
3.3.4 Hovedfagene – produksjon, frafall og gjennomføringstid	36
3.3.5 Studentenes arbeidsinnsats	37
3.3.6 Konklusjoner	37
3.4 Studiekvalitet – undervisning, veiledning og faglig oppfølging av studentene	37
3.4.1 Antall studenter per vitenskapelig ansatt	38
3.4.2 Undervisning, veiledning og faglig oppfølging	40
3.4.3 Studentevaluering av undervisning	42
3.4.4 Studentenes vurdering av UiO som lærested	43
3.4.5 Konklusjoner	44
3.5 Læringsresultater og kompetanse for yrkeslivet	44
3.5.1 Eksamen og styring av studentenes læring	44
3.5.2 Sertifisering av læringsresultater og kompetanse	45
3.5.3 Relevante kunnskapsmål – kandidatens overgang fra studier til yrkesliv	45
3.5.4 Konklusjoner	48
3.6 Informasjon og velferd	48
3.6.1 Studieinformasjon og studieveiledning	48
3.6.2 Velferdstilbud	48
3.6.3 Konklusjoner	49

KAP. 4 UIO SOM FORSKNINGSORGANISASJON	50
4.1 Resultater og potensial – noen indikasjoner	50
4.1.1 Vitenskapelig publisering.....	51
4.1.2 Ekstern finansiering som resultatindikator	54
4.1.3 Doktorgradsproduksjon og forskerkvalifisering	56
4.1.4 Fagmiljøer med høy forskningskvalitet – noen indikasjoner	57
4.1.5 Konklusjoner	59
4.2 Rammebetingelser for den enkelte forsker	60
4.2.1 Tid til forskning.....	60
4.2.2 Driftsmidler til den enkelte forsker	62
4.2.3 Administrativ støtte og teknisk assistanse.....	63
4.2.4 Vitenskapelig utstyr.....	63
4.2.5 Konklusjoner	65
4.3 Fagmiljøene – kultur, ledelse og organisering	65
4.3.1 Forskningskultur.....	66
4.3.2 Forskningsledelse	67
4.3.3 Forskningsorganisering	67
4.3.4 Konklusjoner	69
4.4 Internasjonalisering.....	69
4.4.1 Utenlandsopphold og internasjonalt samarbeid på forskernivå	69
4.4.2 Organisert forskningssamarbeid.....	71
4.4.3 Konklusjoner	71
4.5 Ekstern finansiering	72
4.5.1 Betydningen av ekstern finansiering	72
4.5.2 Forskning finansiert av EU.....	73
4.5.3 Randsonevirksomhet	74
4.5.4 Kommersialisering	75
4.5.5 Konklusjoner	76
KAP. 5 UiOs KONTAKT OG SAMARBEID MED DET ØVRIGE SAMFUNN.....	77
5.1 Samfunnskontakt og samarbeid på ulike nivåer.....	77
5.2 Mediedekning.....	80
5.3 UiOs omdømme i samfunnet.....	81
5.4 Konklusjoner	82
KAP. 6 ORGANISASJON, STYRING OG LEDELSE.....	83
6.1 Styringsstruktur.....	83
6.1.1 Særtrekk, innenfor rammen av en felles lov.....	83
6.1.2 Utredningskapasitet	84
6.1.3 Beslutningskapasitet.....	85
6.1.4 Kapasitet for iverksetting	86
6.1.5 Organisering og nivåsamspill.....	86
6.1.6 Evaluering og styringsdata	87
6.1.7 Kvalitetssikring	88
6.1.8 Konklusjoner	89
6.2 Faglig ledelse	90
6.2.1 Lederfunksjoner i endring	90
6.2.2 Konklusjoner	90
6.3 Administrative funksjoner	91
6.3.1 Omorganisering, kompetanseheving og vekst.....	91
6.3.2 Dagens situasjon.....	92

6.3.3	Konklusjoner	93
6.4	Planprosesser og plandokumenter	93
6.4.1	Prosessene	93
6.4.2	Resultatene – planenens innhold	94
6.4.3	Konklusjoner	96
KAP. 7	ORGANISASJONENS MENNESKELIGE RESSURSER	97
7.1	Studentene og de ansatte	97
7.1.1	Studentene	97
7.1.2	Personalet	98
7.1.3	Det faste vitenskapelige personalet –svak rekruttering og forgubbing	98
7.1.4	Rekruttering til forskerutdanning	101
7.1.5	Tilsetting.....	103
7.1.6	Konklusjoner	103
7.2	Arbeidsvilkår, personalpolitikk og institusjonskultur	104
7.2.1	Arbeidsvilkår og personalpolitikk	104
7.2.2	Institusjonskultur og arbeidsmiljø	106
7.2.3	Konklusjoner	108
KAP. 8:	MATERIELLE RESSURSER OG INFRASTRUKTUR	109
8.1	Økonomiske ressurser, ressursfordeling og økonomistyring	109
8.1.1	Økonomiske ressurser og finansiering av UiO.....	109
8.1.2	Ressursfordeling og budsjettprosesser ved UiO - hovedtrekk ved dagens situasjon	111
8.1.3	Styringsdialog.....	112
8.1.4	Økonomistyring.....	113
8.1.5	Konklusjoner	114
8.2	Infrastruktur og materielle ressurser	114
8.2.1	Bibliotek	114
8.2.2	IT-funksjonen	116
8.2.3	Bygninger og fysiske fasiliteter.....	117
8.2.4	Konklusjoner	119
KAP. 9	SELVEVALUERINGEN AV UIO – EN OPPSUMMERING	120
EPILOG	.....	126

Forkortelser:

BI	Handelshøyskolen BI
BIO	Bioteknologisenteret
CERN	European Organisation for Nuclear Research
DBH	Database for statistikk om høyere utdanning
ECON	ECON Senter for økonomisk analyse
EMBio	UiOs satsing innen molekylærbiologi, bioteknologi og bioinformatikk
ERA	European Research Area
ESST	Education in Society, Science and Technology
EUA	European University Association
EVA	Selvevalueringen ved UiO
EVU	Etter- og videreutdanning
Ex.fac.	Examen facultatum
Ex.phil.	Examen philosophicum
FORNY	FORskningsbasert NYskaping
ForskDok	Nettbasert dokumentasjonssystem for publikasjoner
Forsknings- rådet	Norges Forskningsråd
FS	Felles studentsystem
FUGE	Nasjonal satsning innen funksjonell genomforskning
FUNMAT	UiOs satsning innen funksjonelle materialer
HF	Det historisk filosofiske fakultet
HiA	Høgskolen i Akerhus
HiO	Høgskolen i Oslo
IKT	Informasjon, kommunikasjon og teknologi
ISI	Institute for Scientific Information
ISS	Den internasjonale sommerskolen
IT	Informasjons teknologi
JUR	Det juridiske fakultet
KFS	Konsulenttjenesten for funksjonshemmede studenter
Kollegiet	Det akademiske kollegium, styret ved Universitetet i Oslo
KRL	Kristendomskunnskap med religions og livssynorientering
KS	Karrieresenteret
KUF	Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet
Lokal IT	Lokalt IT-støtteapparat
LTP	Langtidsplan for UiO 2000-2004
Lånekassen	Statens lånekasse for utdanning
MCTS	Marie Curie Training Sites
MED	Det medisinske fakultet
MN	Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
NB	Nasjonalbiblioteket
NIFU	Norsk institutt for studier av utdanning og forskning
NHO	Næringslivets hovedorganisasjon
NLH	Norges Landbrukshøgskole
NNR	Norgesnettrådet
NOK	Norske kroner
NSD	Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste
NTNU	Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet
NUAS	Det Nordiske universitetsadministratørsamarbeidet

NUFU	Norwegian Council for Higher Education's programme for Development Reserach and Education
NVH	Norges Veterinærhøyskole
OD	Det odontologiske fakultet
OF	Oracle Finance
PET	Positronemisjonstomografi
PBL	Problembasert læring
PNAS	Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America
PPU	Praktisk pedagogisk utdanning
RITTS	Regional Innovation and Technology Transfer Strategy
SAK	Seksjon for avtaler og næringslivskontakt, UiO
SEFA	Seksjon for forskningsadministrasjon
SFA	Studie- og forskningsadministrativ avdeling, UiO
SFF	Sentre for fremragende forskning
SiO	Studentsamskipnaden i Oslo
SIP	Seksjon for internasjonale programmer, UiO
SLS	Seksjon for læringsmiljø og studiekvalitet, UiO
SO	Samordnet opptak
SSA	Seksjon for studieadministrasjon, UiO
SUM	Senter for utvikling og miljø
SV	Det samfunnsvitenskapelige fakultet
TF	Det teologiske fakultet
UBO	Universitetsbiblioteket i Oslo
U&H..	Universitets og høgskolerådet
UiB	Universitetet i Bergen
UiO	Universitetet i Oslo
UiTø	Universitetet i Tromsø
UKM	Universitetets kulturhistoriske museer
UNICA	Network of Universities in the Capitals of Europe
UNM	Universitetets Naturhistoriske museer
UNIVETT	Seksjon for etter- og videreutdanning og fjernundervisning
USIT	Universitetets Senter for Informasjonsteknologi
UV	Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Tabelloversikt:

Tabell 1	Utvikling i registrerte studenter fordelt per år/fag/fakultet.
Tabell 2	Registrerte studenter høsten 2000, fordelt på studienivå.
Tabell 3	Aldersfordeling, registrerte studenter, høsten 2000.
Tabell 4	Opptak i 2000: Antall søkere (1. prioritet), opptaksrammer og opptak.
Tabell 5	Opptak til hovedfag i 2000.
Tabell 6	Vekttallsproduksjon per registrert student i 2000, fordelt på fakultet og studienivå.
Tabell 7	Studentstatus H-1995, for studenter meldt til ex.phil. ved UiO H-1993.
Tabell 8	Hovedfagskandidater per fakultet i 1996 og 2000.
Tabell 9	Frafall hovedfagsnivå.
Tabell 10	Gjennomsnittsalder ved fullført hovedfag.
Tabell 11	Antall studenter per vitenskapelig årsverk høsten 2000, sammenlikning mellom universitetene i Norge.
Tabell 12	Vekttall per student i 2000.
Tabell 13	Kostnader per vekttall.
Tabell 14	Vitenskapelig ansatte høsten 2000, fordelt på fakultet og antall studenter per fast vitenskapelig ansatt.
Tabell 15	Stud.mag.-undersøkelsen 2000.
Tabell 16	Ekstern finansieringsandel av regnskapsførte utgifter
Tabell 17	I hvilken grad mangel på sammenhengende tid medfører problemer med hensyn til egen mulighet for å drive forskning – prosent, UiO.
Tabell 18	Arbeidstidens fordeling i prosent, UiO.
Tabell 19	%-andel som oppgir at de har hatt forskningssamarbeid med andre forskere.
Tabell 20	Fordeling – vitenskapelige årsverk i forskningstermin, 2000.
Tabell 21	Antall nystartede prosjekter per år fordelt på fakulteter – for 2001 per primo september.
Tabell 22	Utsagn: "Norges beste universitet totalt sett".
Tabell 23	Utsagn: "Ledende i forskning på de fleste områder".
Tabell 24	Utsagn: "Fagtilbud som er fremtidsrettet".
Tabell 25	Utsagn: "Utdanner folk næringslivet etterspør".
Tabell 26	Spørsmål: "Hvilket universitet ville du anbefale en fremtidig student, uavh. av fag?"
Tabell 27	Årsverk utført i vitenskapelig stilling (V) per årsverk i administrativ stilling (A).
Tabell 28	Antall registrerte studenter (S) per årsverk i administrativ stilling (A).
Tabell 29	I hvilken grad brukes arbeidet med fakultetets/instituttets planer til å identifisere fremtidige utfordringer? Svarfordeling i %.
Tabell 30	I hvilken grad er enhetens planer relatert til planer på høyere nivå? Svarfordeling i %.
Tabell 31	I hvilken grad fungerer fak./inst. planer som reelle styringsdokumenter? Svarford. i %.
Tabell 32	Totalt antall årsverk i ulike stillingstyper ved UiO.
Tabell 33	Søkergrunnlag til faste vitenskapelige stillinger.
Tabell 34	Søkergrunnlag til rekrutteringsstillinger.
Tabell 35	Vurderinger av biblioteksfunksjonene ved UiO.
Tabell 36	Oversikt over noen romtyper ved UiO. Tallene er oppgitt i netto kvadratmeter.

Figuroversikt:

Figur 1	Registrerte studenter fordelt på studienivå
Figur 2	Antall primærsøkere til universitetene i Norge
Figur 3	Vekttallsproduksjonen ved universitetene i Norge
Figur 4	Kandidatproduksjonen på høyere grads studier
Figur 5	Publisering ved UiO 1994-2000.
Figur 6	Artikler i norske, nordiske og internasjonale tidsskrift 1994-2000.
Figur 7	Artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrift 1997-2000.
Figur 8	Artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrift per vitenskapelige årsverk 1996-2000.
Figur 9	Andel ekstern finansiert virksomhet av totalt ordinært budsjett 2000.
Figur 10	Finansieringskilde utenom grunnbudsjett.
Figur 11	Avlagte doktorgrader ved universitetene i Norge.
Figur 12	Stipendiatarverk etter finansieringskilde 1994-1999.
Figur 13	Antall doktorgrader, stipendiatarverk og vitenskapelige ansatte.
Figur 14	Doktorgradene ved fakultetene.
Figur 15	Finansieringskilder for stipendiatstillinger 1994-1999.
Figur 16	Gjennomsnittsbetrag på EU-prosjekt, delt opp etter rammeprogram.
Figur 17	Aldersfordeling i faste vitenskapelige stillinger – årsverk.
Figur 18	Samlet finansiering av UiO 2000.
Figur 19	Grunnbevilgning og utgifter til ekstern virksomhet kap. 0260 post 01/21. 1996-priser.
Figur 20	De ulike delkomponenter i den nye finansieringsmodellen for UiO.
Figur 21	Lønn vs. drift, kap. 260., 1995-2000.

Vedleggsoversikt:

Vedlegg 1	Organisasjonskart for UiO
Vedlegg 2	Oversikt over gradsstrukturen innen norsk høyere utdanning
Vedlegg 3	Tabellsamling – kvantitative data
Vedlegg 4	Sentrale strategi- og policy dokumenter ved UiO – en oversikt

KAP. 1 UiO I NASJONAL OG INTERNASJONAL KONTEKST

Universitetet i Oslo (heretter kalt UiO) er landets mest typiske breddeuniversitet. Forskning og undervisning spenner fra teologi til materialteknologi, og fra fremmedspråk som urdu til biologiske spesialfelter som intracellulære signalsystemer. Av den totale årsverksinnsatsen som er knyttet til fakulteter og museer, investeres drøyt 70 % i realfag, medisin og odontologi, mens knapt 30 % dekker humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagområder. UiOs store fagportefølje gir basis for et meget bredt studietilbud. Med unntak av tradisjonelle ingeniørfag og bedriftsøkonomi, gir UiO studietilbud innen alle samfunnsfaglige, humanistiske, helsefaglige og realfaglige områder og fremstår på mange måter som et komplett universitet.

Denne brede orienteringen ble i grunntrekkene formet gjennom den lange perioden UiO var landets *eneste* universitet. Riktignok kom det etter hvert til andre viktige institusjoner for forskning og høyere utdanning, men det var i de aller fleste tilfeller mer spesialiserte høgskoler, som Norges tekniske høgskole (etablert 1910, nå inn under Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)), Norges lærerhøgskole (opprettet 1922, nå inn under NTNU) og Norges Handelshøgskole (1936). Noen av de spesialiserte høgskolene som holdt til i Oslo-området, er senere kommet inn under UiO: Norges tannlegehøgskole (1959, som Det odontologiske fakultet (OD)), Norges Sykepleierhøgskole (1985, nå Institutt for sykepleievitenskap) og Statens spesiallærerhøgskole (1990, nå Institutt for spesialpedagogikk). Hovedansvaret for det som ikke på denne måten klart var skilt ut, hvilte lenge i det alt vesentlige på UiO. Dette preget UiOs forståelse av sin egen oppgave i samfunnet. Internt levde *forestillingen* om UiO som landets eneste nasjonale og allmenn-vitenskapelige universitet i beste velgående også en god stund etter at nye "bredde-universiteter" var etablert.

UiO ble etablert i 1811 og var landets eneste universitet helt frem til 1948. I denne perioden hadde institusjonen avgjørende betydning for landets sosiale, øko-nomiske og kulturelle utvikling. Også i tiden etter 1950 har UiO hatt stor nasjonal betydning for samfunnsutviklingen og ikke minst for utviklingen av det norske kunnskapssystemet. For det første har UiO bidratt aktivt til å øke kapasiteten i norsk høyere utdanning for å realisere målsettingen om lik rett til utdanning for alle. For det andre har institusjonen vært en garantist for vedlikehold og videreutvikling av akademiske kvalitetsstandarder både innen tradisjonelle og nye fagområder i en periode hvor sektoren ekspanderte med en rekke nye institusjoner og aktører.

Når UiOs fagportefølje har det omfanget den har i dag, skyldes det først og fremst at kompetansebehov og utvikling av disipliner og nye studietilbud har ført til knoppskyting. Utvikling av fagporteføljen har vært et svar på både fagmiljøenes og myndighetenes tolkning av samfunnsbehovene. Ofte har enkeltpersoners faglige og samfunnsmessige engasjement og/eller forskningsinteresser vært en viktig drivkraft i denne utviklingen. Det er historisk sett først i de senere år at en planmessig og policybestemt regulering av fagporteføljen fra institusjonens side er satt på dagsorden. Arbeidsdeling mellom institusjonene med knutepunkter, spesialisering og profilering er nå et vesentlig innslag i norsk utdannings- og forsknings-politikk.

Dimensjoneringen av fagene har gjennomgått en del endringer i årenes løp. Tradisjonelt har disse i større grad vært bestemt av studenttilstrømming og studieaktivitet enn av forskningsbehov, selv om vi har flere eksempler på prioritering av forskningsbehov. Dagens fagdimensjonering – i betydningen hvilke studietilbud UiO tilbyr, antall studenter i de ulike studieløpene og ressurser som anvendes i tilbudene – er resultat

av en rekke forhold, fra "historiske tilfeldigheter" til bevisste valg. Samfunnets behov for arbeidskraft og kompetanse er avgjørende faktorer ved utdannings-myndighetenes fastsettelse av rammene for opptak til profesjonsstudiene (medisin, odontologi, farmasi og psykologi). De utdanningssøkendes studie-ønsker har tradisjonelt vært tillagt stor vekt når det gjelder allmenn-fagene. Stor studenttilstrømming til et fag over tid har gitt en viss økning i ressurser, og tilsvarende har fag med færre studenter over tid fått ressursnedgang. I mange tilfeller har UiO hittil vurdert som riktig å opprettholde et fagmiljø av hensyn til nasjonal kompetanse selv om svært få studenter skulle benytte seg av fagets studietilbud. Dette gjelder blant annet en del språkfag.

Utviklingen over tid viser at UiO har evne både til tilpassing til nye betingelser og til videreutvikling av kompetanse, produkter, ressursgrunnlag og teknologi i takt med nye behov. Ofte nevnes UiOs møte med masse-utdanningens behov og femdoblingen av antall studenter siden 1960, som det mest markante eksempel på tilpasningsevne. Mange eksempler på nydannelser og videreutvikling av fagområder i samme periode forteller om en faglig innovasjonsevne institusjonen kan være stolt av. UiO har i denne perioden bidratt sterkt til disiplinutvikling, studietilbud og forskerutdanning innen norsk samfunnsvitenskap og bygd opp landets største fagmiljø innen fagområdet. Det samme gjelder utvikling og akademisering av pedagogiske fagområder som blant annet har resultert i etableringen av et eget utdanningsvitenskapelig fakultet (UV). Også på andre områder har UiO bidratt til kompetanseutvikling og akademisk forankring av nye fag og studietilbud. Det gjelder eksempelvis flere helsefaglige utdanninger og profesjonsrettede utdanninger som journalistikk. Utviklingen innen rettsvitenskap gir flere eksempler på fornyelse og disiplinutvikling i utkanten av etablerte fag: kriminologi, retts sosiologi, rettsinformatikk og rettsøkonomi. Medievitenskap og kvinneforskning er eksempler på fagfelt hvor det er utviklet ny kompetanse og nye studietilbud innen tverrfaglige områder.

UiOs historisk betingede posisjon er fortsatt en styrke som delvis tas for gitt både av politiske myndigheter og av samfunnet. Men per i dag gir den også en tvetydig situasjon. Institusjonen kan selv komme til å vektlegge bredde og nasjonalt ansvar i en grad som verken er forenlig med en sterkere faglige fokusering som nå er nødvendig eller med dagens ressursrammer. I ressursmessig sammenheng har UiO snarere en negativ særstilling enn fordeler av sin historiske tyngde.

For videreutviklingen av UiO er det avgjørende å utnytte de kompetansefortrinn, den kunnskapsbasen og det faglige potensialet som er utviklet og akkumulert over lang tid. Institusjonen må arbeide med og ikke mot historisk ballast (fagmiljøer, disipliner, posisjon, nettverk osv.) i sitt fornyelsesarbeid. Like viktig er det selvsagt å gå inn i de dilemmaer som tradisjonstunge breddeuniversiteter må løse i møtet med dagens og fremtidens samfunn.

UiOs rolle og oppgaver – visjon og "mission"

UiO har under utviklingen av Langtidsplan for UiO 2000- 2004 (heretter kalt LTP) gjennomdrøftet institusjonens utfordringer og redefinert sin rolle nasjonalt og internasjonalt. I Norge, som i en rekke andre land, er det skjedd en sterk ekspansjon innen høyere utdanning med økning i antall institusjoner og vekst i andelen av befolkningen med høyere utdanning. I takt med demokratiseringen av utdanning og endringene i arbeidslivets kompetansebehov, er det også skjedd en differensiering i typer aktører, utdanningsbehov og typer tilbud. Konkurransen på dette markedet, om studenter og finansiering, er økende.

UiOs bidrag til masseutdanningen har vært og er omfattende både i antall studenter, kandidater og i nye studietilbud. Som utdanningsinstitusjon ser UiO det fortsatt som et viktig ansvar å gi et godt tilbud til de mange og tilføre et stort spekter av profesjoner og sektorer i arbeidslivet høy kompetanse. Dette krever vedlikehold av bred kompetanse hos det vitenskapelige personalet og et utdanningstilbud som er konkurransedyktig internasjonalt. Markedet er ikke lenger nasjonalt. Studentene krever med rette høy studie kvalitet, god pedagogikk, moderne læringsteknologi og fleksibilitet og relevans i studiene. UiO har

derfor satt seg et ærgjerrig hovedmål og lagt et høyt ambisjonsnivå for utviklingen av lærestedet: *UiO skal utgjøre et attraktivt læringsmiljø for studenter og ansatte på høyde med de beste europeiske universitetene.* Dette krever systematisk arbeid med studiekvaliteten og omstilling både når det gjelder arbeidsformer, studieorganisering og studieplanutvikling. Det er en samfunnsmessig utfordring å sørge for at høyere utdanning får status og gir gode karrieremuligheter i arbeidslivet. UiO tar sikte på å tiltrekke seg flere av de beste studentene både for å utvikle toppkompetanse for samfunnet, for å stimulere den langsiktige rekrutteringen til norsk forskning og for å stimulere eget læringsmiljø.

Som forskningsinstitusjon har UiO særlig fire oppgaver:

- opprettholde og videreutvikle kompetanse for forskningsbasert undervisning i de fagområdene og disiplinene UiO dekker,
- utvikle ny kunnskap innen grunnforskning og anvendt forskning,
- bidra til å realisere den nasjonale forskningspolitiske målsettingen om å øke forskningsinnsatsen i Norge i kvalitet og kvantitet, herunder å styrke forskerutdanningen, og
- sikre det norske samfunnet flere fagmiljøer som står så sterkt at de både kan delta og hevde seg i kunnskapsutviklingen internasjonalt, og yte forskningsinnsats innen strategisk viktige områder.

Selv om UiO antakelig er den institusjonen i Norge som samlet sett har størst muligheter til å ivareta denne rollen, er det behov for et kvalitetsløft og for klarere prioriteringer. Kvalitetskravene til forskning på høyt nivå øker. Faren for marginalisering er stor også for tunge forskningsinstitusjoner som UiO. Dette skyldes ikke minst svak og ustabil finansiering og stor spredning av forskningsressursene i et lite land. LTPs hovedmål for forskning sier derfor: *UiO skal styrke sin stilling som et forskningsuniversitet av høy internasjonal standard.* Det er nødvendig å utvikle flere spissmiljøer som kan hevde seg og stimulere flere miljøer til å eksponere seg i den internasjonale konkurransen om prosjekter. Rekrutteringen til norsk forskning

er hardt rammet og UiO må være i stand til å tilby konkurransedyktige arbeidsvilkår for å kunne tiltrekke seg dyktige forskere. I LTP har UiO lagt overordnede strategier for en rekke av de endringsprosessene institusjonen ser behov for. Strategisk utvikling er krevende og ambisjonene er lagt høyt. UiO ønsket å utdype sin egen forståelse av utfordringer, rammebetingelser og sine sterke og svake sider i en selvevaluering og få råd om videreutvikling fra en ekstern komite med internasjonal sammensetning og referanseramme.

Fagprofil

UiOs historiske arv som breddeuniversitet og som kulturinstitusjon er fortsatt et sterkt innslag i UiOs selvforståelse og institusjonskultur. Dette kommer til uttrykk i en ambisjon om faglig bredde - ikke bare for universitetet som helhet, men i høy grad også innenfor det enkelte fakultet og institutt. Det er dessuten en uttalt vilje til å ta på seg et "nasjonalt ansvar" for en rekke mindre fag og spesialfelter. Strategiske plandokumenter på ulike nivåer viser på en ganske overbevisende måte at dette er holdninger som ikke kan reduseres til utslag av prioriteringsvegring. Ambisjonen om å ivareta bredden og viljen til å ta ansvar for "truede" fag, inngår som sentrale elementer av UiOs forståelse av sitt eget særpreget innenfor det norske forsknings- og utdannings-systemet. Innenfor denne rammen finnes det så, særlig fra de senere årene, flere eksempler på både avtalt arbeidsdeling og samarbeid og ensidig strategisk tilpassing. Men sett under ett har tilpasning til andre institusjoners virksomhet så langt ikke resultert i noen tydelig "spissing" av UiOs egen fagprofil. I dag vil mange begrunne ambisjonen om bredde ut fra hensyn til faglig kryssbefruktning eller betraktninger om komparative fortrinn. Men forestillingen om UiO som en slags storebror med et *særlig* faglig ansvar, synes ennå å være levende i det lokale universitetssamfunnet.

Denne selvforståelsen gir selvbevissthet og er på mange måter en styrke, men innebærer også vanskelige avveininger. UiO har ikke innenfor rammen av selvevalueringen kunnet gå inn i en nærmere analyse av hva som ville være en "optimal" fagprofil for institusjonen. Svaret ville da også under alle omstendigheter avhenge av de

fagpolitiske verdipremisser en legger til grunn. Men vi har i løpet av selvevalueringen dannet oss et klarere bilde av hvilke avveininger og premisser som vil måtte inngå i det videre arbeidet med fagprofil og prioriteringer i forhold til fagporteføljen Vi nevner noen av de spørsmålene som melder seg:

For det første: Ambisjon om bredde og vilje til å ta nasjonalt ansvar for "små" fag og spesialområder kan begrunnes bedre for universitetet som helhet enn for den enkelte grunnenhet. UiO som institusjon, og trolig også fakultetene, kan et godt stykke på vei makte å fylle den rollen. For mange grunnenheter vil imidlertid et tilsvarende ambisjonsnivå innenfor egen disiplin eller eget fagområde, innebære en alvorlig risiko for forstrekning. En omlegging av den statlige finansieringsordningen vil kunne forsterke presset mot små fag og spesialområder, og presse frem en klarere stillingtagen til hvilke nasjonale forpliktelser institusjonen ser seg i stand til å følge opp.

For det andre: For fakulteter og grunnenheter vil diskusjoner om fagprofil i mange tilfeller reise vanskelige spørsmål om avveiningen mellom hensynet til undervisning og hensynet til forskning. Som regel vil hensynet til undervisning trekke i favør av bredde. Både i profesjonsstudier og allmennfaglige studier er det flere fagfelter som må eller i det minste bør dekkes, og studentene setter pris på et tilbud som er bredt nok til å gi reelle valgmuligheter. Hensynet til forskning tilsier derimot ofte konsentrasjon om et fåtall kjerneområder. Dette er nødvendig for å kunne bygge opp slagkraftige forskningsgrupper som kan være attraktive samarbeidspartnere for andre fagmiljøer og for brukere. Iallfall for allmennfakultetenes vedkommende er inntrykket at de fleste grunnenhetene i dag ivaretar det første hensynet bedre enn det andre. For mange fagmiljøer gjelder at dersom man vurderer fagprofilen ut fra forskningshensyn alene, ville rådet bli å fokusere og konsentrere innsatsen bedre, under sterkere faglig ledelse. Fakultetenes og instituttens egne evalueringer tyder på at slike avveinings-spørsmål er aktuelle i miljøene, men at enhetene har vanskelig for å håndtere dem. Som sine sterke sider fremholder fakultetene

gjennomgående sin store faglige bredde i forskning og undervisning, og at de har enkelte spissmiljøer i forskning. Samtidig fremholder flere fakulteter at manglende spissing og fragmentert forskning er svake sider. De nevnes ofte blant de største utfordringene, sammen med rekrutteringsproblemer, omstilling av studier og forbedring av den økonomiske situasjonen. Dette er synspunkter som også ofte går igjen i instituttens egne evaluering.

For det tredje: Ambisjonen om faglig bredde kan gis en *aktiv* tolkning - som en målsetting om og en programmatisk forpliktelse til å få til faglig nyskaping og synergi gjennom (utradisjonelle) koplinger mellom ulike fagfelter og disipliner. UiO har gjort flere interessante fremstøt i den retningen og kan også vise til gode resultater, først og fremst i grenseflaten mellom naturvitenskap og medisin. På dette området har UiO både store muligheter og store utfordringer. For studienes del vil kvalitets-reformens intensjoner for utvikling av studieprogrammer tilføre ny kraft til dette arbeidet.

Endelig hører det med i vurderingen at det (lille) som finnes av surveyundersøkelser synes å tyde på at både samfunnet generelt og de utdannings-søkende mer spesielt sitter igjen med et noe *diffust* bilde av UiO. Det er stort og mangfoldig, men uten en klar profil eller retning og vanskelig å få skikkelig grep på. Nå skal det sies at dette inntrykket primært gjelder på makronivå; det enkelte fakultet og institutt fremstår i de fleste tilfeller utvilsomt som klarere profilert *innenfor* sin sektor. Det bør også understrekes at slike profilerings- og markedsføringshensyn ikke kan være de viktigste premissene for beslutninger om fagprofil. Men vi bør i det minste erkjenne at UiOs selvforståelse ikke er helt lett å omsette i en tydelig og positiv profilering utad.

Verdier og kultur

Om ti år (i 2011) er det 200 år siden UiO ble etablert, som et nasjonalt uttrykk for en langt eldre universitetstradisjon. Institusjonens planer og verdiplattform og UiOs selvrepresentasjon gjennom alt fra visjon til seremonier og arkitektur, viser forankringen i en europeisk lærdomstradisjon. Bevisstheten om å være en nasjonal kulturinstitusjon er fremdeles levende.

UiOs verdiplattform eller ”verdikart” foreligger i LTP. Her plasserer universitetet seg i spenningen mellom tradisjon og fornyelse. Det understrekes at universitetets bredde i fag og disipliner krever respekt for ulikheter, men også gir muligheter for faglig synergi. UiO som helhetlig organisasjon har en forestilling om å være et kulturelt uttrykk der den frie tankevirksomhet og den kritiske prøving av nedarvet tankegods, reformulerer og ekspanderer det samlede kunnskapsunivers. Forskning er i seg selv en kulturell ytringsform, og den er kulturbyggende. I sentrum for universitetet som læringsfellesskap står ”det kunnskapsrike, innsiktsfulle og lærende menneske”. I tillegg til å utdanne kvalifiserte fagfolk og kompetente yrkesutøvere, har universitetet en viktig dannelsesfunksjon. Forståelse for hvordan vitenskapelig kunnskap utvikles og tilegnes, bevissthet om normer, kunnskapstradisjoner og kulturelle forutsetninger i samfunnet og i fagene, stimulans til samfunnsengasjement og ansvarlighet i forhold til kunnskapens etiske implikasjoner og begrensninger, og glede ved erkjennelse som motiv for fortsatt læring livet ut, skal bidra til å utvikle selvstendige og innsiktsfulle mennesker. Derfor hører forskning og undervisning sammen. Institusjonell autonomi og intellektuell frihet er å betrakte som forutsetninger for de holdninger dette krever. Den akademiske kulturen skal støtte opp under fordomsfrihet, saklighet og vilje til åpen debatt, tradisjonskritikk og ikke minst selvkritikk.

Ideologisk arv og symboler binder sammen en organisasjon der ulikhet er vel så iøynefallende som likhet. Det er liten grunn til å tvile på at verdiplattformens retorikk har bred støtte særlig blant institusjonens vitenskapelig ansatte. Men de fleste tenker nok ikke selv om sin virksomhet og betydning i så store ord. Den enkeltes identifikasjon er ikke primært med institusjonen i det store og hele, men med faget eller disiplinen. Siden hvert fagmiljø gjerne også har sin egen tradisjon og kultur, vil UiO på mange måter fremstå som et konglomerat av subkulturer. Miljøenes og subkulturenes tilhold i et overgripende institusjonsfellesskap skulle i prinsippet gi grunnlag for organisatorisk fleksibilitet og for fler- og tverrfaglig virksomhet. Men faglig identitet og kulturforskjeller

danner ikke bare et fruktbart mangfold, det innebærer også barrierer. I selvevalueringen etterspores kulturelle felles-trekk og felles identitet, men vi ser like ofte tradisjonsbestemte skillelinjer som gir seg nye uttrykk: I forskningskulturen gjør det seg fortsatt gjeldende et skille mellom humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag på den ene siden og naturvitenskapelige og medisinske fag på den andre. I studiekulturen merkes kanskje enda klarere enn tidligere skillet mellom profesjonsfakultetene og de frie fakultetene.

I UiOs selvforståelse er korrespondansen mellom institusjonens autonomi og den enkeltes intellektuelle frihet – den akademiske friheten – en viktig forutsetning for UiOs rolle som academia og som samfunnsinstitusjon. Kollegiale styringsformer har dominert universitetet, og mange beslutningsprosesser har vært konsensusorienterte. Det er vokst frem en organisasjonskultur der beslutninger har kunnet betviles i stadige omkamper. Den konstante kritiske prøving, som er et ufravikelig akademisk ideal, har bidratt til et innebygd anarkistisk potensial for individuell eller faglig fristilling. Det er en kultur med stor resistens mot kollektivt introduserte endringer eller pålagte ordninger. Antagelig fanger delundersøkelser i selvevalueringen opp dette når det kritisk bemerkes – i spørreskjemaer og intervjuer - at det ikke foreligger noen kultur for ledelse.

UiOfremtrer ikke bare gjennom sine primære resultater i forskning og undervisning og deltakelse i samfunnsutviklingen, men også gjennom museer, biblioteker, laboratorier, hager, bygninger. Som kulturinstitusjon har universitetet et materielt uttrykk i hovedstadens bybilde. De gamle, ærverdige universitetsbygningene på Karl Johan inngår i en historisk nasjonsbyggende markering sammen med Stortinget, Slottet og Nationaltheatret. Det viser hvilken sentral plass universitetet hadde i det nye Norge. Tøyenanleggene, som representerer universitetets vugge, er under fornyelse etter at de vitenskapelige museene¹ ble løftet frem av universitetets styre. Den botaniske hagen er et

¹ UiOs museer er i dag organisert under to enheter; Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) og Universitetets naturhistoriske museer (UNM).

stadig større trekkplaster for byens befolkning. Blindernområdet gamle og nye funksjonalisme har sine monumentale trekk, men er først og fremst en brukscampus som er blitt verneverdig ikke minst fordi manglende midler til vedlikehold har gjort at lite er skiftet ut. Det nye Universitetsbiblioteket i Oslo (UBO) med sin postmoderne referanse til søylehall, tilstreber monumentalitet og er blitt et sted for felles kulturell aktivitet.

Gjennom det siste tiåret er det skjedd en seremoniell forsterkning ved UiO etter at mye var falt bort eller ble trivialisert gjennom sytti- og tidlig åttital. Det skal ikke overvurderes hvilken betydning den seremonielle fest har i det daglige liv. Den verken sikrer eller fremmer akademisk kvalitet, og det er tvilsomt om den hjelper i kritiske situasjoner internt. Den økende oppslutningen om slike anledninger tyder likevel på at de akademiske ritualene ikke oppfattes som teatraliske fakter og tidsøding, men snarere som synliggjøring og bekreftelse av fellesskap.

Denne formen for synliggjøring kan gi inntrykk av et universitetssamfunn med elitære trekk og et eksklusivt uttrykk. Søylehallen på universitetsplassen med den årvisse mottakelsen av nye studenter, er ennå Norges fremste ikon for akademisk utdanning - også for dem som kritiserer den for å gi elitistiske signaler. I noen grad er dette en viktig del av universitetets selvbevissthet og ambisjon. Spenningen mellom en elitær fortid der institusjonen var universitetet i entall bestemt form, og en nåtid der den faktisk lever av sitt studenttall i konkurranse med andre høyere utdanningsinstitusjoner, er påtagelig.

UiOs verdiplattform viser at institusjonen reartikulerer sin visjon og misjon i en situasjon hvor omstillingsbehov og tradisjonsbestemte verdier og forestillinger lett og ofte kan spilles ut mot hverandre både internt og i den offentlige debatt. Den balanserer betydningen av institusjonen som ett kunnskapsfellesskap mot verdien av mangfold og ulikheter i vitenskapssyn og fagtradisjoner. Den relaterer universitetets samfunnsnytte til dets frihetskrav og autonomi. UiO forstår seg primært som akademia og markerer forbehold mot en markedsorientert

bedriftstenkning, men understreker samtidig sitt samfunnsansvar.

En plattform er et ståsted, men skulle også gi bedre utsyn. Et kart er et bilde av et foreliggende terreng, men også en invitasjon til bevegelse. Denne dobbelthet preger universitetets verdiorientering. Den viser en spenning mellom tradisjon og polering av gammelt arvesølv på den ene siden og vilje til faglig fornyelse, omstilling og strategisk utvikling på den andre siden.

Veivalg i en omstillingsperiode

De utfordringene UiO må håndtere i årene som kommer, henger for en stor del sammen med endrede rammebetingelser som følge av nye nasjonale og internasjonale forutsetninger og er felles for mange universiteter. I tillegg er UiOs potensial og endringskapasitet som nevnt også betinget av tradisjonsbestemte forhold og historisk ballast. Dette gir en del særtrekk og spenninger som er introdusert her som et bakteppe for flere av de dilemmaene og veivalgene som viser seg i selvevalueringen.

Det er allerede nevnt at dagens bredde i fagportefølje og kompetansedekning kan gi komparative fortrinn som basis for fagutvikling og faglig fornyelse. Samtidig kan den "nasjonale ansvarsfølelsen" på disiplinens og fagets vegne gi forstrekningsproblemer og binde institusjonens ressurser til etablerte fagområder og enheter i en grad som hemmer nødvendig fleksibilitet og ressursallokering. Faglig konsentrasjon og profilering, samt aktiv utvikling av sterke forskningsmiljøer under sterkere faglig ledelse, er nødvendig for kvalitetsutviklingen og for å møte utfordringer med økende grad av konkurranseutsatt og resultatbasert finansiering.

Studiekvalitetsarbeidet må foregå på bred basis og vil komme alle studentene til gode. Samtidig vil en aktiv rekruttering av de beste studentene, som er viktig både for UiOs læringsmiljø og for rekrutteringen til høyere utdanning og forskning, kunne medføre prioriteringer som ikke uten friksjon vil implementeres i en situasjon med knappe ressurser og flere nye utdanningsoppgaver.

Den egalitære kulturen er fortsatt sterk og bidrar til å beskytte det kollegiale fellesskapet mot overdreven intern konkurranse. Den yter motstand mot en differensiering av lønn og andre arbeidsvilkår og en bruk av incentiver som er viktig for å stimulere kvalitetsutvikling og rekruttering.

Den enkeltes frihet i arbeidssituasjonen og i valg av forskningsoppgaver verdsettes av de ansatte som en faglig drivkraft. Den har bidratt til stort mangfold og vil fortsatt være et viktig konkurransefortrinn ved rekruttering til UiO. Samtidig har friheten og en sterkt individualistisk kultur også følgesvenner som fragmentering, faglig ensomhet og høy terskel for ros så vel som for inngripen overfor funksjonssvikt. Fremtidig faglig ledelse vil måtte gå nye veier i personalpolitikken og fremstå som aktive og synlige arbeidsgivere.

Dagens faglige lederfunksjoner er utviklet innen rammen av en styringsstruktur og -kultur som dyrker faglig uavhengighet fremfor kollektiv handlekraft. utfordringer og endringsbehov peker mot at faglige ledere i høyere grad enn tidligere må utøve strategisk ledelse for å profilere virksomheten, styrke finansieringen, bygge nettverk og tilrettelegge for tverrfaglig samarbeid.

KAP. 2 SELVEVALUERINGEN - formål, prosess og datamateriale

Selvevalueringen av UiO (heretter kalt EVA) er gjennomført fra januar til desember 2001. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) ga våren 2000 pålegg om institusjons-evalueringer av UiO, Universitetet i Bergen (UiB) og NTNU. Ved UiO ble det fattet vedtak om å gjennomføre "en internasjonal evaluering av UiOs organisasjon og fagmiljøer" under Det akademiske kollegiets (Kollegiet) behandling av LTP. KUF ga i brev av 24.07.00 Norgesnettrådet (NNR) i oppdrag å gjennomføre disse prosessene og ga sin tilslutning til de rammene NNR vedtok for evalueringene. Hensikten med evalueringene er formulert slik:

- Gjennom en prosess som vektlegger institusjonell læring, å gi vurderinger og tiltaksrettede tilrådinger på sentrale virksomhetsområder som kan bidra til universitetenes kvalitative og strategiske utvikling.
- Å informere offentligheten om hvordan universitetene løser sine samfunnsoppgaver.

Kollegiet fattet vedtak om de faglige rammene for selvevalueringen i møtet 05.09.2000. Det ble samtidig vedtatt å organisere selvevalueringen som et prosjekt. Prosjektorganisasjonen ble etablert høsten 2000 og samlet til oppstartingsseminar 29.11.00. Prosjektplanen ble endelig vedtatt av styringsgruppen og gjennomdrøftet med NNR i februar 2001. Avsnittet nedenfor gir en kort skisse av rammene for EVA; for øvrig vises det til en inngående beskrivelse av evalueringstema, organisering, fremdriftsplan etc. i prosjekt-planen.

2.1 Formål, organisering og hovedtemaer

Hensikten med EVA er presisert i to formål: For det første skal evalueringen føre til en klarere diagnose av institusjonens styrke og svakheter. UiO skal vurderes i forhold til de kvalitetsambisjoner, utfordringer og rammevilkår som er relevante for UiO i nasjonal og internasjonal sammenheng. Langtidsplanens ambisjon er at UiO skal være "et forsknings-

universitet av høy internasjonal standard" og "et attraktivt læringsmiljø for studenter og ansatte på høyde med de beste europeiske universitetene". Evalueringen skal bidra til å kartlegge og vurdere status og peke på hvilke tiltak som kan styrke UiOs evne til å nå dette kvalitetsnivået. For det andre skal evalueringen være en læringsprosess som øker evnen til å gjennomføre de endringene som både langtidsplanen og evalueringen peker på som nødvendige.

I NNRs rammer for de tre institusjons-evalueringene forventes det at selvevalueringene dekker problemstillinger knyttet til følgende seks hovedområder:

1. Institusjonen som organisasjon
2. Faglig profil og strategi
3. Kompetanse, kompetanseutnyttning og kompetanseutvikling
4. Ivaretaking av studenter
5. Arbeids- og studieforhold
6. Resultat- og måloppnåelse

UiO valgte å gjennomføre selvevalueringen med en bred tilnærming til institusjonen som henholdsvis studieorganisasjon, forskningsorganisasjon og som helhetlig organisasjon, kfr. prosjektplanens matrise over problemstillinger.

Etter fullmakt fra Kollegiet oppnevnte rektor følgende styringsgruppe og fagkomiteer: Styringsgruppen: rektor Kaare R. Norum (leder), universitetsdirektør Tor Saglie, prof. Lucy Smith, prodekanus Arild Stenvik, bestyrer Lise Kjølrsrød, fakultetsdirektør Bjørnar Sarnes, student Anne Berit Grøtterud,² tjenestemannsrepresentant Anita K. Solhaug. I tillegg var fagkomitélederne medlemmer av gruppen. Fagkomité (1) for vurdering av UiO som studieorganisasjon: førsteaman. Christopher Prescott (leder), førsteaman. Arne B. Sletsjøe, prof. Frøydis Hertzberg og student Marianne Dahl.

² Avløste Trond Lrsen, som satt i gruppen våren 2001

Fagkomiteen (2) for vurderingen av UiO som forskningsorganisasjon: prof. Ole Petter Ottersen (leder), prof. Reidunn Aalen, prof. Signe Howell og stipendiat Kristian Berg Harpviken.

Fagkomité (3) for vurderingen av UiO som helhetlig organisasjon: prof. Arild Underdal (leder), prof. Eric Rinvik, prof. Turid Karlsen Seim, student Audun B. Vestre.

Prosjektleder er seniorrådgiver Olaug Kristine Ø. Bringager.

Prosjektsekretær er førstekonsulent Kathrine Myhre³. I prosjektgruppen inngår rådgiver Jana Weidemann, rådgiver Lars Sandvig, ass.personaldirektør Erik Gulbrandsen, kontorsjef Gudleik Grimstad og fakultetsdirektør Dag Myhre-Nielsen. I datagruppen deltar rådgiver Helge S. Hansen, personal-sjef Trond Tveit Selvig, førstekonsulent Dag Olav Høgevoid, overingeniør Helge Bjørnhaug og rådgiver Lars Espen Tøsse.

For at EVA skal fungere som en læringsprosess, har vi tilstrebet å gi informasjon gjennom ulike kanaler, involvere gjennom egenevalueringer og bruk av seminarer og lederfora. Sammenfattende kan vi si at EVA har omfattet tre aktiviteter:

1. Datainnhenting og beskrivelse.
2. Analyse og evaluering.
3. Organisasjonsforankring og informasjon.

Fagkomiteene har hatt hovedansvar for datainnhenting, analyser og evaluering innen sine områder. Delrapportene fra dette arbeidet har vært det viktigste grunnlaget for utarbeidelse av denne selvevalueringsrapporten.

2.2 Datagrunnlag og metode

Selvevalueringen er basert på kvantitative og kvalitative data. Nedenfor nevnes kortfattet hvilke typer data og kilder som er benyttet. Det vises for øvrig til oversikten over kilder og litteratur til slutt i denne rapporten.

Kvantitative data (økonomidata, stillingsdata, studentdata, forskningsdata) fra nasjonale kilder og UiOs egne systemer, herunder nøkkeldata i

³ Startet i prosjektet 01.09.01. Våren 2001 var Helene Egelend prosjektsekretær

tidsserier etter en felles mal som er avtalt mellom NNR og UiO, UiB og NTNU.

Dokumenter (strategiplaner, årsplaner/budsjett, utredninger, tiltaksbeskrivelser), herunder rapporter fra en rekke interne undersøkelser, eksempelvis UiOs arbeidsmiljøundersøkelse, og innstillinger fra fagdimensjoneringsutvalget og fra organisasjonsutvalget.

Egne undersøkelser initiert og gjennomført som ledd i EVA: Den største delundersøkelsen er egenevalueringer gjennomført ved alle institutter, fakulteter, bibliotekene, museene og sentraladministrative avdelinger. Tilsvarende evaluering ble gjennomført av fagutvalgene. I tillegg er det gjennomført en rekke intervjuer (blant annet dekaner, stipendiater, føreste-amanuenser og studenter) og en spørreskjemaundersøkelse blant det teknisk-administrative personalet. Det er også utført enkelte spesialundersøkelser (vitenskapelig utstyr, publisering og UiO i mediene).

Eksterne undersøkelser: Vi benytter blant annet studentundersøkelser, NIFUs⁴ universitetsundersøkelse 2001 basert på spørreskjemaundersøkelser blant alle vitenskapelig ansatte ved de fire universitetene (universitetsundersøkelsen 2001)⁵ og rapporter fra nasjonale fagevalueringer utført av Norges forskningsråd (Forskningsrådet).

På en rekke områder foreligger det gode, kvalitetssikrede data, men likevel ikke i den bredden og på de områder vi kunne ønske. Til tross for en omfattende datamengde har vi støtt på områder hvor det mangler data og hvor vi enten har måttet la problemstillinger ligge eller basere oss på skjønn og erfaring. Især gjelder dette forskningsdata. Vi har også hatt problemer med for dårlig datakvalitet, usammenliknbare data over tid osv. Vi har i mindre grad enn vi ønsket kunnet basere oss på komparative data; de foreligger bare på enkelte områder og er tidkrevende å innhente. Vi omtaler institusjonens utilstrekkelige tilgang på gode, kvalitetssikrede data som en egen problemstilling i selvevalueringens rapporten.

⁴ NIFU er forkortelsen for Norsk institutt for studier av utdanning og forskning.

⁵ Undersøkelsen gjennomføres ca hvert tiende år og ble i 2001 gjennomført for tredje gang.

I selvevalueringen har vi i stor grad bygd på innspill og vurderinger fra egen organisasjon, ikke minst egevalueringene fra institutter, fakulteter og museer. I bruken av dette materialet har vi forsøkt å ta høyde for metodiske svakheter og utfordringer: Det ligger for det første et stort element av skjønn til grunn for de vurderingene vi har innhentet. Egevalueringene, som fortrinnsvis er gjennomført av ledelsen på ulike nivåer – riktignok med noe involvering, gir et bilde som kan fortone seg annerledes enn for ansatte eller for studentene. Vi har forsøkt å utfylle eller korrigere bildet gjennom intervjuer og spørreskjemaundersøkelser rettet mot flere grupper. For det andre: på noen punkter gir også tolkningen av materialet rom for skjønn. I egevalueringene ble fakulteter og institutter bedt om å karakterisere sin virksomhet innen forskning, studier og formidling, i en internasjonal sammenheng på en skala fra ”ledende i verden” til ”under skandinavisk mellomnivå”. Dette er selvsagt vanskelig. Et fakultet eller et institutt vil i de fleste tilfeller omfatte fagmiljøer med varierende kvalitet og får problemer med å karakterisere hele enheten under ett. Vi har dessuten sett at nivåene oppfattes forskjellig og at ulike kriterier sannsynligvis er lagt til grunn: noen rangerer ut fra et gjennomsnittlig kvalitetsnivå, andre ut fra enkeltpersoner/en liten gruppe som representerer det beste og andre igjen ut fra tyngde i bredere forstand. Vi har ikke kunnet sortere materialet tilfredsstillende ut fra dette.

2.3 Selvbilde 2001 og fremtidig ambisjonsnivå

Før vi i neste kapittel for alvor går inn i analysene og vurderingene gir vi et utsnitt fra arbeidet med selvevalueringen på ett vitalt punkt, nemlig spørsmålet om dagens kvalitetsnivå og fremtidige ambisjoner. I EVA er som nevnt LTPs ambisjoner og mål et viktig referansepunkt når vi vurderer institusjonens status og utfordringer.

I egevalueringene ble fakultetene (8)⁶ og instituttene (46)⁷ bedt om å karakterisere sin

virksomhet innen forskning, studier og formidling, i en internasjonal sammenheng. Museene ble bedt om det samme i forhold til forskning, forvaltning og formidling/utstilling. Ingen av fakultetene plasserer seg selv i en internasjonal toppklasse på noen av feltene. Seks av fakultetene mener at de sett under ett er blant de beste i Skandinavia, mens to fakulteter mener de holder et skandinavisk gjennomsnitt. Gjennomgående er fakultetene mer fornøyd med sin innsats innen studier hvor bare ett fakultet mener at det holder skandinavisk gjennomsnittsnivå. På forskningsfeltet mener de to tyngste fakultetene, målt etter publikasjoner i internasjonale tidsskrifter, at de ligger på et skandinavisk gjennomsnittsnivå, mens de øvrige fakultetene mener at de er blant de beste i Skandinavia. Innen formidlingsfeltet er fakultetene delt på midten med hensyn til om de ligger på et skandinavisk gjennomsnitt eller bedre. Også instituttene egevaluering viser et positivt selvbilde, selv om det også her kommer frem nyanser i den kvalitative vurderingen av egen innsats innen forskning, studier og formidling. Men sett under ett mener likevel 32 av 46 institutter at de er blant de beste i Skandinavia, og ni at de holder et skandinavisk gjennomsnitt. Det er også seks institutter som mener at de er blant de beste i verden innen sitt fagfelt. Av museene plasserer ett seg som ledende i Europa innen forvaltning, mens øvrige områder rangeres blant de beste i Skandinavia eller på et skandinavisk gjennomsnittsnivå.

Det er viktig å være klar over at enhetenes positive selvbilde er et stillbilde av dagens situasjon. I egevalueringen ble fakultetene spurt om enhetene har den nødvendige kompetansen for henholdsvis å dekke eksisterende undervisning/aktuelle forskningsfeltet og å videreutvikle undervisningstilbudet og forskningen: Kompetansen vurderes som relativt god og fremtidsrettet når det gjelder undervisningen. De fleste av fakultetene mener de i for liten grad har den nødvendige, faglige kompetansen for videre-utviklingen av forskningen ved UiO i årene som kommer.

⁶ Det refereres til fakultetene med følgende forkortelser: Det teologiske fakultet (TF), Det juridiske fakultet (JUR), Det medisinske fakultet (MED), Det historisk-filosofiske fakultet (HF), Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (MN), Det

odontologiske fakultet (OD), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SV) og Det utdanningsvitenskapelige fakultet (UV).

⁷ Av UiOs 52 institutter var det 46 som deltok i egevalueringen.

Selvevalueringen av UiO har i begrenset grad kunnet etterprøve om fakultetenes og institutt-enes selvbilde er velbegrunnet vurdert utenfra. Dette ville kreve andre, komparative data. På enkelte fagområder (kjemi, geofag, fysikk og biofag) kan instituttens selvbilde sammenholdes med evalueringsbasert informasjon om kvalitetsnivå fra nasjonale fagevalueringer. Ett institutt har henvist til denne evalueringen i argumentasjonen for at det er blant de beste i verden, noe som ser ut til å samsvare med evalueringsresultatet. Det er imidlertid et par institutter som har fått meget gode evalueringer, men som likevel karak-teriserer seg på ”skandinavisk gjennomsnittsnivå” og ”blant de beste i Skandinavia”. Det kan se ut til at disse instituttene har vært for strenge i sin egevaluering. Dette illustrerer usikkerheten og vanskeligheter ved kvalitetsrangeringen og tolkningen av den. Til tross for metodiske problemer kan vi trekke noen konklusjoner og reise noen spørsmål til UiOs ambisjonsnivå på bakgrunn av data og erfaringer fra selvevalueringen:

Så langt UiO selv kan bedømme status i forhold til LTPs ambisjonsnivå, peker vurderingen i retning av at UiO både som utdanningsinstitusjon og som forskningsinstitusjon har langt igjen. Når vi ser alle fag og virksomhetsområder under ett, blir konklusjonen at UiO i dag bare på noen områder når opp til det ambisjonsnivået LTP legger. Enkelstående miljøer befinner seg på dette nivået, men det representerer ikke et gjennomsnitt. Det er lite som tyder på at dette bildet vil endre seg vesentlig på de tre årene som er igjen av planperioden. På kort sikt ville medaljeplass i et "nordisk mesterskap" utvilsomt være et mer realistisk mål for UiO som helhet.

Dette reiser spørsmålet om ambisjonsnivået er satt for høyt i forhold til de rammebetingelser UiO nå arbeider under - iallfall for institusjonen som helhet - og om målene bør differensieres.

I innledningen til LTP formuleres ambisjonen for UiO som forskningsinstitusjon slik: UiO ønsker ”å styrke sin posisjon som forskningsinstitusjon med flere ledende fagmiljøer nasjonalt og flere miljøer enn i dag som ligger i forskningsfronten internasjonalt”. Målsettingen

her er mer operativ enn i hovedmålet for forskning (UiO skal styrke sin stilling som et forskningsuniversitet av høy internasjonal standard) og peker i retning av den differensieringen i ambisjoner vi ser behov for ut fra selvevalueringen. For UiO som forskningsorganisasjon mener vi derfor at dette ambisjonsnivået bør opprettholdes for institusjonen *som helhet*.

For UiO som lærested heter det i innledningen at UiO ønsker ”å tilby læringsmiljøer og studie-tilbud som plasserer UiO blant de ledende universiteter i europeisk sammenheng”. Både her og i hovedmålet (UiO skal utgjøre et attraktivt læringsmiljø for studenter og ansatte på høyde med de beste europeiske universitetene) pekes det mot et meget høyt ambisjonsnivå for studieorganisasjonen *som helhet* ut fra den varierende kvalitet vi har sett gjennom selvevalueringen. Vi mener likevel at det er grunnlag for å opprettholde et høyt ambisjonsnivå og stile mot en jevnere studiekvalitet, selv om dette vil innebære store løft, især ved allmennfakultetene.

Hensynet til en mer målrettet kvalitetsutvikling taler for at fakultetene og fagmiljøene bør arbeide videre med å presisere sitt ambisjonsnivå og innhente kunnskap om kvalitetsnivå. Selv om UiO som helhet bør kunne sikte mot et høyt ambisjonsnivå, innebærer ikke dette at alle enheter vil kunne stile like høyt med dagens utgangspunkt. På dette nivået er det behov for større grad av differensiering. Vår analyse av planprosesser og plandokumenter viser at mange enheter med fordel kan videreutvikle sine planer med klarere og mer forpliktende mål.

Den som vil nå høye mål, må også skaffe seg de virkemidler som er nødvendige for å nå målene. Tilstandsanalysen av 1998⁸ pekte på at ”investeringer i kvalitet, faglig utvikling og omstilling til nye oppgaver uten tilførsel av betydelige nye ressurser vil kreve tunge løft og en evne til å foreta vanskelige prioriteringer som universitetet ikke på noen overbevisende måte har dokumentert”. Selvevalueringen viser at denne konklusjonen gjelder fortsatt.

⁸ Tilstandsanalyse for UiO ble gjennomført høsten 1998 som et forarbeid til utviklingen av gjeldende Langtidsplan.

KAP. 3 UIO SOM STUDIEORGANISASJON

Som nevnt innledningsvis ser UiO det fortsatt som sin oppgave å ta et bredt utdanningsansvar i nasjonal og regional sammenheng. Dette innebærer å kvalifisere mange kandidater for et bredt spekter av sektorer og profesjoner i arbeidslivet, å gi tilbud på mange nivåer (fra grunnutdanning til etter- og videreutdanning (EVU) og tilpasset livslang læring) og vedlikeholde den forskningskompetansen som skal til for et slikt tilbud. I dette utgangspunktet ligger det mange utfordringer. Det gjelder å sikre konkurranse-dyktig kvalitet i det brede tilbudet generelt, å utvikle tiltak som tilfredsstillende og tiltrekker flere av de mest ambisiøse studentene og å håndtere rekrutteringsproblemer i en del fag hvor samfunnet trenger høy kompetanse. Et aktuelt eksempel er UiOs rolle som lærerutdanningsinstitusjon.

I dette kapitlet beskrives og vurderes studieorganisasjonens aktiviteter, virkemidler og resultater under seks områder: Studentpopulasjonen/-rekrutteringen, studietilbudet, gjennomføring i studieløpene, studiekvalitet, læringsresultater og servicenivå innen informasjon og velferdstilbud.

Norsk høyere utdanning er i ferd med å gjennomføre en omfattende reform, Kvalitetsreformen⁹. Reformen ble vedtatt av Stortinget våren 2001 og skal være innført senest høsten 2003. Den tar sikte på å legge til rette for en kvalitetsheving av utdanningsvirksomheten gjennom en rekke tiltak av innholdsmessig, organisatorisk og økonomisk art, blant annet: omlegging til nytt gradssystem, design av studieprogrammer med nye og etablerte elementer, tettere kontakt lærer/student, innføring av nye evalueringsformer og nytt karaktersystem. Videretviklingen av UiO som studieorganisasjon vil i høy grad være preget av dette reformarbeidet. Det gjennomføres i disse dager et betydelig omstillingsarbeid for å legge til rette for en vellykket implementering ved

UiO. Reformen vil særlig få konsekvenser for allmennfakultetene. De berørte fakultetene har opprettet egne utvalg og arbeidet koordineres av en sentral styringsgruppe. Slik vi ser det innebærer reformen viktige forutsetninger for å kunne oppnå LTPs mål for UiO som attraktivt læringsmiljø. Selvevalueringen viser at tiltakene er aktuelle og nødvendige.

3.1 Studentpopulasjon og rekruttering av studenter

3.1.1 Studentpopulasjonen

Antall registrerte studenter

Tabell 1 viser hvordan antall registrerte studenter har utviklet seg fra 1960 og til i dag fordelt på fakultet/enhet/fag. Høsten 2000 var det 31 837 ordinært registrerte studenter ved UiO og i tillegg 800 privatister. Dette representerer en femdobling i forhold til høsten 1960, hvor det ble registrert 5593 studenter. Den største økningen (65 %) kom fra slutten av 80-tallet fram til midten av 90-tallet. Etter 1996 har studenttallet avtatt noe.

⁹ St.meld. nr. 27 (2000-2001): *Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*, av 9. mars 2001.

Tabell 1: Utvikling i antall registrerte studenter fordelt per år/fag/fakultet

Fag/fakultet*	Reg. stud. høsten 1960	Reg. stud. høsten 1980	Reg stud. høsten 1990	Reg stud. høsten 1996	Reg. stud. høsten 2000**
Annet / ukjent		68	858***	504	132
Aktuar	23				
Ex.phil.		2720	5029	6326	5152
Teologi / TF	55	100	282	422	376
Jus / JUR	678	3 253	4693	5004	4 114
Medisin / MED	600	1 333	1170	1364	2 269
Filologi / HF	2149	4 219	6236	7593	6 486
Norsk for utlendinger		340			
Realfag / MN	1530	3 135	4559	5594	5 255
Farmasi		194			
Odontologi / OD	192	393	280	298	367
Samfunnsfag/SV	366 ³	3158	5419	5960	5467
UV				2175	2219
Sum	5593	18913	28526	35240	31837

Kilder: UiOs årsberetning 1960-61 og 1980, og DBH

*Tallene inkluderer mag.arter.

**Tallene i denne kolonnen viser registrerte studenter per fakultet.

***Tallene inkluderer 'Kollegiet/sentre', 'Senter for lærerutdanning og skoletj neste' og UiO.

Ses hele perioden under ett, er studenttallet femdoblet. Veksten gjelder alle fagområder, om enn i noe ulik grad, slik at det er skjedd betydelige endringer i den relative størrelse av fagområdene. I perioden 1960-80 gjør samfunnsfagene sitt inntog på UiO. Sammen med jus får disse fagene en større andel av studentene, mens realfagene, medisinske fag og humanistiske fag får en mindre andel enn tidligere. Sett under ett er dette den mest dramatiske endringen i studieaktiviteten ved UiO denne perioden, nest etter studentveksten.

Det er videre verdt å merke seg at siden 1996 har studenttallet ved Det medisinske fakultet (MED) økt, mens studenttallet ved de øvrige fakulteter er redusert eller har holdt seg stabilt i denne perioden. Et annet interessant trekk ved studentpopulasjonen er at UiO har tilnærmevis like mange studenter på hovedfag som på profesjonsstudiene, jfr. tabell 2. På alle studienivåer bortsett fra i forskerutdanningen er kvinneandelen mellom 50-60 %.

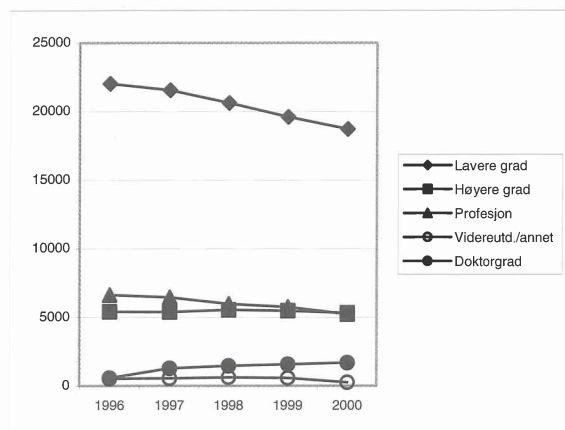
Tabell 2: Registrerte studenter høsten 2000, fordelt på studienivå

	Reg.studenter	%-andel kvinner
Lavere grad	18 730	59,7
Profesjon	5 247	60,1
Mastergrad	248	53,6
Hovedfag	5 088	57,1
Doktorgrad	1 710	46,3
Videreutd.	276	55,1
Uspesifisert	538	51,5
Sum	31 837	58,5

Kilde: DBH

Siden 1996 har UiO hatt en kraftig nedgang i antall studenter på lavere grad, jfr. tabell 3. Antall studenter i profesjonsstudier har hatt en svak nedgang, mens antall studenter i høyere grads utdanning har holdt seg stabilt.

Figur 1: Registrerte studenter fordelt på studienivå

Kilde: DBH

I år 2000 hadde UiOs EVU-tilbud til sammen 10 928 deltakere. 783 studenter benyttet UiOs fjernundervisningstilbud. De fleste av disse personene kommer i tillegg til det registrerte studenttallet. De personer som registreres i felles studentsystem (FS) og som teller med i det offisielle tallet på registrerte studenter, er studenter som betaler semesteravgift og som samtidig er tatt opp til et ordinært studium.

Alder og bakgrunn

Som det fremgår av tabell 3, er 52 % av UiOs studenter over 26 år. Dette avspeiler flere forhold og utfordringer som vi kommer tilbake til i avsnittet nedenfor. UiO rekrutterer 80 % av sine studenter fra Østlandsregionen (ca. 50 % kommer fra Oslo eller Akershus og om lag 30 % fra resten av Østlandet). Om lag 20 % av studentene kommer fra resten av landet.

Tabell 3: Aldersfordeling, registrerte studenter høsten 2000*

Alder	Antall (N)	%-fordeling
14-20 år:	3 569	(11 %)
21-25 år:	11 923	(37 %)
26-30 år:	8 384	(26 %)
31-35 år:	3 364	(10 %)
36 år og eldre	5 409	(16 %)

Kilde: DBH

* Privatister er inkludert.

Det er i underkant av 1 500 utenlandske studenter ved UiO¹⁰, de fleste finansiert og rekruttert under ulike programmer for studenter fra Norden, EU, Øst-Europa, u-land osv. I 2000/01 er de fleste av disse studenter ved SV (259), mens HF har 185 og JUR 169. Det er store forskjeller når det gjelder oppholdets varighet, fra 6-ukers sommerkurs i regi av Den internasjonale sommerskolen (ISS) til 3-årig forskerutdanning. Enkelte hovedtrekk:

- Om lag 550 deltakere på Den internasjonale sommerskolen
  - Om lag 110 studenter fra Norden i forbindelse med Nordplus
  - Om lag 185 EU-studenter i forbindelse med Erasmus
  - Om lag 150 selvfinansierende studenter
  - I 2000/01 var det 169 kvotestudenter¹¹
- UiOs internasjonaliseringsstrategi¹² har som langsiktig målsetting at utenlandske studenter skal utgjøre 10 % av studentpopulasjonen. I 2000 var 4,6 % av studentpopulasjonen utenlandske studenter.

UiO har ikke noe register over antall studenter med innvandrerbakgrunn. I underkant av 2000 av UiOs studenter har i forbindelse med registreringen opplyst at de har et annet morsmål enn norsk. Det er imidlertid mange av disse som er registrert som utenlandske studenter, og det er også relativt mange som har unnlatt å krysse av for spørsmålet om morsmål. Et svært grovt anslag kan være at UiO har om lag 1000 studenter med innvandrerbakgrunn. Disse søker seg gjerne til studietilbud som medisin, jus og informatikk. En stor andel av innvandrerbefolkningen med ikke-vestlig bakgrunn bor i Oslo (47 %). I 1997 var det noe under 100 000 barn/ungdom i Oslo mellom 0-17 år, hvorav hele 23 % hadde minoritetsbakgrunn. En vellykket integreringspolitikk skulle tilsi at UiO om noen år bør få mer enn 5000 studenter med slik bakgrunn.¹³

¹⁰ UiO har også en del studenter med fast bopel i Norge og statsborgerskap fra et annet land. Disse studentene regnes ikke som utenlandske studenter.

¹¹ Kvotestudentene er den viktigste nasjonale ordningen for å rekruttere studenter fra u-land og Øst-Europa.

¹² UiO (1997): *Universitetet i verdenssamfunnet. Strategi for universitetets internasjonale virksomhet*, Oslo.

¹³ UiO og Høgskolen i Oslo (HiO) har nedsatt en felles arbeidsgruppe som skal se nærmere på spørsmålet om rekruttering

Studentenes ambisjoner og studieatferd – deltid- og heltidsstudenter

Et flertall av studentene ved UiO oppgir ved semesterregistreringen å være heltidsstudenter. UiO har likevel en del deltidsstudenter, spesielt ved allmennfakultetene. Det er trolig også en viss andel studenter som oppfatter seg selv som heltidsstudent selv om deres arbeidsinnsats tilsier at de i virkeligheten er deltidsstudenter.

En del av dem som registrerer seg som studenter, er i virkeligheten passive studenter. En undersøkelse i 1997 viste at 8,3 % av de studentene som var registrert høsten 1997, ikke hadde avlagt en eneste eksamen i løpet av fire semestre. Hele 70 % av studentene uten eksamensframmøte var 30 år eller eldre. En motivasjon for å registrere seg som student selv om personen reelt sett ikke er det, knytter seg til studentfordeler som lån/stipend fra Lånekassen¹⁴, rabattordninger osv. Grunnet den særnorske privatistordningen nedfelt i universitets- og høgskoleloven, er det i praksis umulig å hindre slike tilpassinger.

Undersøkelser og registrerte opplysninger i UiOs studentsystem viser altså at en høy andel av UiOs studenter er eldre (52 % over 26 år, 26 % over 31 år). Langt flere studenter enn dem som planlegger å være deltidsstudenter, blir i realiteten deltidsstudenter underveis. En god del er helt passive studenter som enten har registrert seg med ambisjoner om å være deltidsstudenter, men endrer sine planer eller har registrert seg uten ambisjoner om annet enn studentbevis. En stor andel av UiOs studenter oppsøker studie-stedet for andre eller tredje gang som ledd i en ny karrierevei eller som ledd i livslang læring. Høsten 2000 var det registrert 8 608 studenter i aldersgruppen 31-60 år, og mange av disse er trolig EVU-studenter. Det viser også at studentene har svært ulike ambisjoner og planer: Studiene kan være hovedaktivitet eller tas ved siden av jobb med bevisst lavere studieprogresjon enn det som er normert. Statistikken viser også at en stor andel av UiOs studenter bruker (for) lang tid og har (for) høy gjennomsnittsalder før de er ferdige. Og endelig kan bildet bekrefte at studenter ved UiO i stor grad

---

av minoritetsungdom og oppfølging av denne studentgruppen under studieløpet.

¹⁴ Statens lånekasse for utdanning.

også kombinerer fag ved UiO med studietilbud ved andre institusjoner i Norge (kfr. 3.3.3) og i utlandet. I 2000 var 640 av UiOs studenter utvekslingsstudenter i utlandet, hvorav flest fra JUR (211), deretter SV (199) og HF (109).

Det er vanskelig å innfange/registrere en slik studieatferd med glidende overganger og endringer i studentenes ambisjoner og planer, selv om registreringsrutiner og differensierte studentkategorier utvikles. Dette henger primært sammen med privatistordningen og studiestrukturen med lite spesifiserte studieprogrammer og gjelder særlig allmennfakultetenes studenter. Situasjonen per i dag er ikke tilfredsstillende: UiO trenger bedre data og kunnskaper for å kunne planlegge, dimensjonere og tilrettelegge studietilbud tilpasset disse studentgruppene. Det er dessuten uheldig at ressurstilgang og intern ressursfordeling ikke kan baseres på bedre styringsdata. Manglende pålitelige data om heltids-/deltidsstudenter forkludrer eksempelvis informasjonsverdien i tall for vektallsproduksjon per student som er et viktig styringsparameter for universiteter og høgskoler. Kvalitetsreformen med sine konsekvenser i form av ny gradsstruktur og reformer i retning av økt kontakt og oppfølging lærer/student, vil både forutsette og bidra til å gi bedre kunnskap om studentenes planer og egeninnsats.

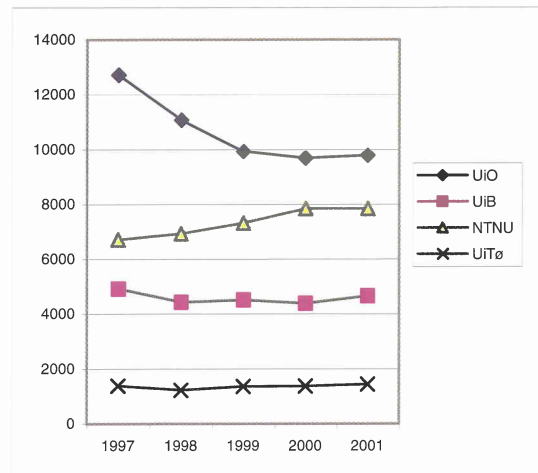
3.1.2 Rekruttering av studenter

Søkertilgang

Søkere til UiOs grunnstudier blir tatt opp gjennom Samordnet opptak (SO). Fra midten av 90-tallet opplevde UiO en kraftig nedgang i antall primærseekere til UiOs studier. I figur 2 sammenliknes UiOs utvikling på dette området med de øvrige universitetene. Det er verdt å merke seg at UiOs negative utvikling ikke motsvares av liknende trender ved de øvrige universiteter. Ved de to siste års opptak har søkertallet stabilisert seg på et nivå like under 10 000 primærseekere. Dette søkertallet innebærer at UiO ikke har problemer med å fylle studiplassene, bortsett fra på enkelte fag. Likevel reiser UiOs negative utvikling på dette området spørsmålet om vi som institusjon relativt sett har svekket vår attraktivitet i kampen om de beste studentene.

Figur 2: Antall primærøkere til universitetene i Norge.

Kilde: DBH

Studieåret 2001/2 er det 9767 utdanningsøkende som har ført opp et studietilbud ved UiO som nasjonal 1. prioritet. Dersom man inkluderer studieønskere som ikke har 1. prioritet, er det 21 000 personer som har søkt om opptak ved UiO. Dette utgjør anslagsvis 15 % og 33 %

av et årskull av 19-åringer. Dette er store andeler, ikke minst med tanke på at mange ungdommer ikke fullfører videregående skole.

Det er mange norske ungdommer som velger å studere i utlandet, om lag 15 000 i 2000, hvorav over 4 000 i England, om lag 2000 i Australia og 1 800 i USA. En viktig forutsetning for dette er gode økonomiske betingelser, mens andre motivasjoner hos den utdanningsøkende kan være opplevelseslyst, ønsker knyttet til en bestemt utdanning og ønske om kvalitet. Det er liten tvil om at dette forholdet svekker den kvantitative og kvalitative søkertilgangen til UiO og andre norske universiteter og øker konkurransen om studentene. Opptaksrammen for alle studietilbudene ved UiO i 2000 er på noe over 5000 studieplasser. Med i underkant av 10 000 søkere som har UiO som nasjonal 1. prioritet, må man kunne konkludere med at UiO totalt sett har god søkertilgang. Enkelte studietilbud har likevel for få søkere. Dette er en alvorlig utfordring for UiO som omtales nedenfor.

Tabell 4: Opptak i 2000: Antall søkere (1. prioritet), opptaksrammer og opptak *

Studieprogram	1. prioritet, søkere H-2000	Opptaksramme studieår 2000/01	Opptak hele 2000, Lavere grad	Opptak hele 2000, Profesjonsstd.
Teologi	41	Åpent	41	12***
Jus	1287	500	554	309***
Kriminologi	305	190	270	
Medisin	931	210	224	209
Sykepleievitenskap		40	40	15***
Ernæring	59	20	20	
HF	2420	1425	1597	
Realfag	1258	1030	1354	
Farmasi	144	63	64	64
Odontologi	153	65	66	66
Tannpleie	53	24	24	24
SV	2 418	1200	1604	101***
UV	602	500	974**	287***
SUM ¹⁵			60	
Ex.phil.			1182	
Sum	9671	5267	7696	1087

Kilde: DBH

* Med opptak menes personer som har søkt, fått opptak og har registrert seg på studieprogrammer ved en institusjon. Omfatter opptak til alle studienivåer (lavere grad, videreutdanninger, hovedfag, profesjonsstudium, mastergrad og hovedfag). Også opptatte til studieprogram som er organisert i samarbeide med statlige høyskoler, der institusjonen selv har eksamensretten, er inkludert i tallene.

** Inkluderer opptak av 438 personer til Praktisk pedagogisk utdanning (PPU). Søkerne er ikke inkl. i første kolonnen ettersom de ikke fremmer sin søknad om opptak gjennom Samordnet opptak (SO).

*** Profesjonsstudier med opptak etter noen år med studier. Disse søkerne er ikke inkludert i første kolonne av samme årsak som i **.

¹⁵ SUM er forkortelse for Senter for utvikling og miljø.

Det er flere årsaker til at UiO totalt sett har god søkertilgang. OPINIONs undersøkelse blant utdanningssøkende i 2000¹⁶ kartla motiv for å søke om opptak til høyere utdanning. Av UiOs søkere ble følgende årsaker oppgitt som viktige for å søke seg til UiO: Nærhet til hjemsted (62 %), høy faglig kvalitet på utdanningstilbudet (36 %), ønske om å bo i Oslo (36 %) og den store faglige bredden (28 %). Det er tydelig at mange utdanningssøkende ønsker å bo og studere i landets hovedstad og største by. Men selv om UiO får nok studenter på mange områder, er det et spørsmål om institusjonen får en stor nok andel av de best kvalifiserte og motiverte studentene.

Søkertilgangen er svært ujevn. Medisin, psykologi og farmasi er eksempler på studier med svært mange søkere, mens andre studie-tilbud har for få søkere. På lavere grad er det særlig teologi, realfag og språkfag, f.eks. tysk og norsk, som har for få søkere. Rekrutterings-svikten i disse fagområder synes å være en internasjonal trend. Sett fra samfunnets side er det trolig størst grunn til å være bekymret over rekrutteringen til realfag og språkfag, blant annet fordi den rammer rekrutteringen til læreryrket. I 2000 ble det tatt opp flere nye studenter ved MN enn det opptaksrammen skulle tilsi. Dette gir imidlertid ikke et riktig bilde av rekrutteringen til MN. Ved MN er det stort frafall det første semesteret, og vekttallsproduksjonen på lavere grad er mindre enn ved de andre fakultetene (kfr. tabell 6). I tillegg er det svært skjev rekruttering til de ulike fagene. Mange studenter begynner med informatikk, mens andre viktige fagområder har store problemer med rekrutteringen. Det er derfor naturlig å konkludere med at UiO har problemer med å rekruttere tilstrekkelig med nye studenter til realfagene. MN og HF har iverksatt tiltak for å bedre rekrutteringen til eget fakultet. UiOs ledelse har gjennom utredninger og planer satt fokus på problemene knyttet til rekrutteringen til lærerutdanningen. Foreløpig synes ikke tiltakene å ha hatt noen avgjørende positiv virkning, men det kan være for tidlig å si noe om de vil få noen effekt over tid.

¹⁶ OPINION (2000): *Undersøkelse blant utdanningssøkere høsten 2000*, Oslo.

Flere hovedfag har for få søkere i forhold til dagens kapasitet og arbeidsmarkedets behov. Problemet gjelder i særlig grad MN, men det gjelder også fag som samfunnsøkonomi og språk. Dette skyldes trolig først og fremst at det er relativt få studenter som fullfører en cand.mag.-grad og dermed er i posisjon til å ta fatt på et hovedfagsstudium.

Tabell 5: Opptak til hovedfag i 2000

Studieprogram	Antall søkere	Opptak
Teologi	15	10
Kriminologi	28	15
Helsefag	80	74
HF	705	498
Realfag	325	325
SV	442	346
UV	101	69
Sum	1 669	1 337

Kilde: DBH

Det har i flere år vært et ønske om å øke uteksamineringen av hovedfagskandidater i informatikk. Institutt for informatikk har svart på denne utfordringen med å innføre et 5-årig profesjonsstudium, med det første opptaket av 50 studenter høsten 2001. I forbindelse med opptaket til studieåret 2001/02 er det om lag 400 utdanningssøkende ungdommer som har søkt om opptak til dette studiet som nasjonal 1. prioritet.

De siste årene har UiO opplevd en større etterspørsel etter mer profesjonsliknende studieløp, der studieprogresjonen er definert gjennom et fastlagt studieprogram. Det nye profesjonsstudiet i informatikk er et godt eksempel på dette. Det er likevel uklart om tilrettelegging av mer strukturerte studieveier - i likhet med profesjonsstudiene - vil stimulere søkertilgangen til fag med sviktende rekruttering. Allmennfakultetenes studietilbud som tradisjonelt avsluttes med et hovedfag, har de 30 siste årene vært preget av studentenes ønske om større valgfrihet og muligheten for individuelt sammensatte utdanninger. I vår fagutvalsundersøkelse svarer studentene at de til en viss grad ønsker større frihet i sine valg av studieløp. Bildet er derfor noe uklart mht. hva som er ønskelig sett fra studentenes side. I 1997 gjennomførte UiO en undersøkelse om motivasjonen for å søke om opptak til et

hovedfagsstudium. De to klart viktigste faktorene var interesse for faget (83,7 %) og muligheten for en mer interessant jobb (76 %).

Opptak til studier

I tillegg til søkertilgangen er opptakskravene og opptaksrammene viktige for rekrutteringen til en utdanningsinstitusjon. For UiOs del er det også her store forskjeller mellom fakultetene: Det er vanskelig å komme inn på studietilbud med begrenset antall studieplasser og med mange søkere i forhold til opptaksrammen, som for eksempel medisin og farmasi. Fakulteter som HF, MN, SV og UV har mange gode studenter, men det er mulig å begynne studier ved disse fakultetene med svake resultater fra videregående skole. Disse fakultetene har derfor en del studenter som ikke har tilstrekkelige forutsetninger eller motivasjon for å ta et universitetsstudium (kfr. nedenfor om gode/de beste studentene). Mye kan tyde på at svært åpne krav til opptak ved flere studier bidrar til en kultur der studenter og lærere ikke ser tilstrekkelig alvorlig på den innsatsen som skal til for å gjennomføre et vellykket studium.

UiO har – i likhet med andre norske universiteter – hatt begrensninger i muligheten til selv å fastsette opptakskrav og regulere opptaksrammer. UiO har i en del tilfeller ønsket å regulere opptak til studier ut fra spesielle hensyn: For eksempel ønsket UiO at det i forbindelse med opptak til profesjonsstudiet i informatikk skulle stilles krav om en nærmere spesifisert realfaglig bakgrunn fra videregående skole. Dette ble avvist av KUF. Et annet eksempel er privatistordningen som UiO ved flere anledninger har ønsket avvirket. Privatistordningen er ment som en mulighet for å dokumentere kompetanse, men har etter UiOs oppfatning uheldige konsekvenser. Ordningen har ført til at utdanningssøkende fra videregående skole som har fått avslått sin søknad om opptak til UiO, likevel har kunnet begynne å studere ved universitetet. Dette har riktignok skjedd med enkelte begrensninger når det gjelder deltakelse på gruppeundervisning og individuell veiledning. Av hensyn til fremtidig rekruttering ønsker UiO større frihet til selv å kunne differensiere opptakskriteriene i forhold til ulike studiers profil, målgrupper og krav til forutsetninger.

Rekruttering av gode/de beste studentene

Med enkelte unntak får altså UiO nok studenter, men får institusjonen en stor nok andel av de best kvalifiserte og motiverte studenter? UiO har i LTP vedtatt en målsetting om å rekruttere flere av de beste studentene. Det er flere grunner til denne prioriteringen: Det er en del av UiOs utdanningsansvar å gi muligheter til toppstudenter både av hensyn til samfunnets behov for toppkompetanse og av hensyn til disse studentenes kapasitet og karrieremuligheter. Denne oppgaven er gitt for liten oppmerksomhet i en lang periode med studentvekst.

Rekrutteringen av gode/de beste studentene er meget viktig for rekrutteringen til forskning. Det er problemer med rekrutteringen til norsk forskning. UiO kvalifiserer en stor andel av rekrutteringspotensialet. I tillegg kommer at UiO ser faresignaler i rekrutteringsgrunnlaget for stipendiatstillinger: brain drain, for høy alder osv. (kfr. 7.1.4). Denne studentgruppen gir viktige, faglige impulser til UiOs læringsmiljø.

Utenlandske institusjoner har hatt en jevnt økende søkning fra norske studenter. Selv om det foreligger lite systematiske data om hvem det er som søker til utenlandske universiteter, er det flere forhold (blant annet intervjuer i mediene) som tyder på at mange av de mest bevisste studentene velger å studere i utlandet. For UiO er dette antakelig et mer alvorlig signal enn at stadig flere studerer i utlandet.

UiO har gjennom sin historie alltid hatt mange gode og en del fremragende studenter målt ut fra studieprestasjoner. Noen av disse studentene hadde høyt karaktersnitt fra videregående skole, mens andre har utviklet seg i løpet av studietiden. Selv om erfaringer tilsier at studietilbud med høye opptakskrav (for eksempel profesjonsstudiet i medisin) gjennomgående har gode studenter, tiltrekkes gode eller fremragende studenter imidlertid på ingen måte bare av studietilbud som det er vanskelig å komme inn på. Alle fakultetene har både gode og noen fremragende studenter. De beste studenter kjennetegnes ved at de er motiverte og faglige ambisiøse. Det bør være et mål at slike studenter bevisst velger UiO på grunn av faglige kvaliteter

og læringsmiljø og for å sikre seg intellektuell vekst og faglige utfordringer i studietiden.

Når UiO hittil har rekruttert en andel av gode/de beste studentene, kan dette imidlertid ikke hevdes å være resultat av en bevisst rekrutteringspolitikk. Det faktum at mange gode studenter finner veien til UiO, skyldes heller en relativt begrenset nasjonal konkurranse (med unntak av realfagene hvor NTNU er en viktig aktør), bredden i fagporteføljen og relativt godt omdømme for faglig kvalitet, samt gevinst av å være et hovedstadsuniversitet. UiO har de siste årene bare iverksatt ett tiltak innrettet mot de beste studentene, nemlig det nevnte profesjonsstudiet i informatikk. Når det gjelder realfagene, ikke minst informatikk, har gjerne NTNU hatt et bedre grep på søkerne. Ved å innføre et profesjonsstudium håper UiO at institusjonen vil være bedre i stand til å konkurrere med NTNU om gode studenter som ønsker å studere informatikk. Søkertilfanget til det første opptaket høsten 2001 kan være en indikasjon på at UiO vil lykkes med dette forsettet.

Det pågående arbeidet med innføring av bachelor- og mastergrader til erstatning for cand.mag. og hovedfag ved allmennfakultetene, vil trolig bety mye for en bedre markedsføring rettet mot nye studenter og synliggjør på en tydeligere måte kvalitetene og bredden ved UiOs fagtilbud.

Dersom UiO skal realisere sitt mål om å rekruttere en større andel av de mest motiverte og faglig ambisiøse studentene, må det utvikles en bevisst policy og legges større vekt på å identifisere velegnede tiltak. Intensjonen bør i første rekke være å tilby utdanning som er attraktiv nok mht. kvalitet, miljø og relevans for denne studentgruppen til å være konkurranse-dyktig både nasjonalt og internasjonalt. Skjerping av kravene til inntakskvalitet i form av karakterer og annen adgangsregulering, bør kunne benyttes i noe større grad enn i dag. Likevel mener vi at slike virkemidler ikke er tilstrekkelige og ikke bør tillegges for stor vekt.

I USA og deler av Europa finnes enkelte universiteter som utelukkende tar imot og utdanner gode/fremragende studenter. For UiO

og andre universiteter, som definerer sin "mission" som utdanningsinstitusjon langt bredere enn dette, er det vanskeligere å bestemme graden og arten av tilrettelegging for denne bestemte studentgruppen. Dette bør nå på dagsorden. UiO ønsker i denne prosessen å lære av og måles mot universiteter som er kommet lenger i å kombinere hensyn til vanlige og hensynet til fremragende studenters behov.

3.1.3 Konklusjoner

Antallet registrerte studenter er femdoblet siden 1960. I perioden 1980-2000 hvor økningen var størst (65 %), får samfunnsfag og jus en dramatisk større andel av studentene.

En stor andel av UiOs studenter er eldre (52 % over 26 år) og har høy gjennomsnittsalder før de er ferdig. Arbeidet med innføring av ny gradsstruktur ved allmennfakultetene vil resultere i bedre synliggjøring og definisjon av studiemål, klarere definisjon av forventet studieinnsats og bidra til bedre styringsdata.

UiO har totalt sett stor søkertilgang med rundt 15 % av årskullene som 1. prioritetsøkere, men det er en skjerpet konkurranse om studenter i et voksende marked for høyere utdanning. UiO må aktivt søke å beholde og utvide sitt rekrutteringsgrunnlag. En del studietilbud har for få søkere, spesielt realfag, språkfag og lærerutdanning. Av hensyn til fremtidig rekruttering ønsker UiO større frihet til selv å kunne differensiere opptakskriteriene i forhold til ulike studiers profil, målgrupper og krav til forutsetninger. UiO mangler en bevisst politikk og konkrete tiltak for å oppnå målet om å tiltrekke seg flere ambisiøse og faglig motiverte studenter.

3.2 Studietilbudene

UiO ønsker gjennom institusjonsevalueringen å få klarere og bedre dokumenterte svar på en rekke spørsmål knyttet til studietilbudet (temaer knyttet til studiekvalitet analyseres spesielt i avsnitt 3.4): Er studietilbudet i samsvar med de utdanningsoppgavene institusjonen vil påta seg i forhold til samfunnets og arbeidslivets behov og de utdanningssøkendes forventninger? Har UiO tilstrekkelig evne og effektive mekanismer til å fornye studietilbudet som svar på nye behov og krav? Utnyttes det potensialet for tverrfaglig(e) undervisning og studier som institusjonen har i

den brede fagporteføljen og i vitenskapelig kompetanse?

I løpet av selvevalueringen har vi ikke hatt kapasitet til å gå så langt inn i denne vurderingen som vi kunne ønske. På enkelte spørsmål, som særlig gjelder endringsaktivitet og -kapasitet, har vi likevel grunnlag for konklusjoner.

3.2.1 Studietilbudets omfang/innhold og struktur

Vi vil ikke her presentere UiOs samlede tilbud som er meget stort og dekker i de fleste fag alle nivåer.¹⁷ Vi ser nedenfor spesielt på to viktige utviklingsområder - EVU-tilbudet og det engelskspråklige tilbudet for utenlandske (og norske) studenter - og vi ser på utviklingen av nye studietilbud i senere år. Den historiske bakgrunnen for UiOs breddeprofil er kommentert i innledningskapitlet. UiOs store fagportefølje gir basis for et meget bredt studietilbud innen alle samfunnsfaglige, humanistiske, helsefaglige og realfaglige områder med unntak av tradisjonelle ingeniørfag og bedriftsøkonomi. Det ble pekt på at tilveksten i fagporteføljen så vel som dimensjoneringen av fagene oftest har hatt bakgrunn i utvikling av nye studietilbud som respons på samfunnets kompetansebehov og på studentenes preferanser.¹⁸ Dette har til nå vært viktigere drivkrefter enn forskningsbehov eller planmessig og policybestemt utvikling og regulering av fagporteføljen fra institusjonens side.

Studietilbud for etter- og videreutdanning og gjennom fjernundervisning

Tilbudet innen etterutdanning skal gi fornyelse og ajourføring av førstegangsutdanning. Etterutdanningskurs er kortere kurs som *ikke* gir formell kompetanse (vektallsuttelling). I 2000 arrangerte UiO 164 slik kurs/seminar med 7 768 deltakere. Tilbudet innen videreutdanning er eksamensrettede studieprogrammer som har som intensjon å gi formell kompetanse (vektallsuttelling). I 2000 ble det gitt 126 slike tilbud for i

alt 3 160 deltakere. UiO hadde samme år 26 fjernundervisningstilbud for 783 studenter.

Studietilbudet innen EVU er under utvikling. Ut fra instituttens egenevaluering kan det se ut til at mange fagmiljøer ønsker å satse mer på EVU i fremtiden og utvikle tilbudene, men da under forutsetning av at det er mulig å få dekket utgiftene. Av 46 institutter er det 31 som opplyser at de har EVU-tilbud, og 28 institutter har konkrete planer for videreutvikling av slike tilbud.

Det kan være vanskelig å vurdere om utviklingen skjer raskt nok og bredt nok. I utgangspunktet kan omfanget se overbevisende ut. Det er eksempler på kurs som møter stor interesse, fyller vesentlige behov og går regelmessig.¹⁹ Men totalt sett er omfanget på UiOs tilbud lite og ujevnt: Ved sentrale fakulteter er tilbuds-brosjyren bokstavelig talt svært tynn, med nokså vekslende etterspørsel etter tilbudene. En del kurs har få eller ingen deltakere. Sentrale fag har ikke vesentlige EVU-tilbud, og mange kurs er svært små og korte.²⁰

Selv om det finnes enkelte unntak, er det i liten grad utviklet et kontaktnett med arbeidslivet for å skreddersy kurs. Dette gjelder spesielt allmennfakultetene. UiO har i liten grad hevdet seg på kompetanseprogrammer med betydelige midler, som for eksempel "Kompetanseutvikling i grunnskolen fra 2000". Her er det ordinære undervisningstilbudet lite egnet, og det er ikke laget særlige opplegg innen vesentlige skolefag. Arbeidet med modulisering av studiene vil gi tilbud som lettere kan gjenbrukes innen EVU. Det ser også ut til at det bør arbeides videre med kvaliteten på de tilbud som gis. Uklar ansvarsfordeling mellom nivåene – institutter, fakulteter og sentralt nivå/UNIVETT²¹ - ser dessuten ut til å ha hemmet utviklingen av tilbud.

Vår konklusjon er derfor at UiOs satsinger er for begrenset i forhold til UiOs egne målsettinger,

¹⁷ Det vises til vedlegg 2 for en beskrivelse av det norske gradssystemet og normale studieenheter ved norske universiteter. På følgende nettadresse finnes en fullstendig oversikt over UiOs studietilbud: www.uio.no/english/ecst/

¹⁸ Blant mange eksempler kan nevnes helseadministrasjon ved MED, rettsinformatikk ved JUR og bærekraftig utvikling ved SUM.

¹⁹ Et eksempel er MEDs kurs for utenlandske leger som skal arbeide i Norge.

²⁰ Et eksempel på dette er faglig-pedagogisk dag, som kun varer en til to dager.

²¹ UNIVETT er én av seks seksjoner under Studie- og forskningsadministrativ avdeling (SFA) og har det administrative ansvaret for UiOs etter- og videreutdanning og fjernundervisning.

EVU-feltets sentrale betydning i dagens samfunn og forventet betydning i fremtiden. Både for politiske myndigheter og partene i arbeidslivet er EVU og livslang læring sentrale felt.

Vi har ikke foretatt en systematisk analyse av fjernundervisningen under selvevalueringen. For et universitet med et oppland på kanskje 1,5 millioner mennesker, må et opplegg på 26 tilbud betraktes som lite. Erfaringene så langt er varierte og bør antakelig gjennomdrøftes for å finne veien videre. HF gjennomførte nylig en vurdering som peker på at utviklingen av den digitalbaserte fjernundervisningen har vært kostbar og tilbudene er begrenset. Tallene for hvor mange som faktisk lykkes i å avlegge en eksamen, er svært nedslående. Nettbaserte opplegg, som kan benyttes "off campus", var mest vellykket når de inngikk som en integrert del av et vanlig opplegg (eksempelvis korpus for kinesisk, kilder for historie). Andre fag, for eksempel informatikk, har gjort gode erfaringer.

Studietilbud for utenlandske studenter

Enkelte av de utenlandske studentene benytter UiOs ordinære studietilbud²², men de fleste følger engelskspråklige studietilbud og/eller forberedende kurs i norsk. Dette tilbudet omfatter:

International Summer School (ISS):

Sommerkursene er av seks ukers varighet. Det holdes om lag 18 kurs på undergraduate-nivå og sju på graduate-nivå for ca. 550 utenlandske studenter (20 % fra USA, 45 % fra Europa og 35 % fra resten av verden). I løpet av skolens historie (fra 1947) har ca. 20 000 studenter fra rundt 150 nasjoner deltatt på kurs i regi av ISS. Sommerskolen er et viktig internasjonalsiserings-tiltak, ikke minst for rekrutteringen av utenlandske studenter til lengre studieløp ved UiO.

Ettårige opplegg: Dette omfatter kursmoduler (jus, ernæring, odontologi, geologi), forberedelses-/kvalifiseringsår til et doktorgradsprogram og grunnfag i "Norsk i utlandet". Det siste er et ettårig kursopplegg for

avanserte skandinaver, som kvalifiseres til å undervise i norsk i utlandet.

Mastergradsprogram: Tilbudet omfatter i 2001 15 slike programmer, de fleste toårige. Disse dekker følgende fagområder: Environmental and Developmental Economics, Development Geography, Development Studies, Media Studies, Tibetan and Buddhist Studies, Nordic Viking and Medieval Studies, Special Needs Studies, International and Comparative Education, International Community Health, Dentistry, Theory and Practice of Human Rights, Maritime Law, Computers and Law, Public Law og Contextual Theology. Innen 2002-2003 vil tilbudet være bygd ut med ytterligere sju programmer.

Doktorgradsprogram: En del av doktorgradsprogrammene tilbyr veiledning og enkelte kurs på engelsk.

Det tilbys engelskspråklig videreutdanningsprogram innen odontologi og medisin.

I lys av UiOs posisjon, størrelse, geografiske plassering og egne målsettinger er likevel internasjonalt attraktive tilbud for begrenset. I løpet av de senere årene er det utviklet flere nye tilbud, særlig mastergradsprogrammer, og det arbeides nå aktivt med å videreutvikle flere slike.

UiOs studenter i utlandet – delstudier

UiOs studenter benytter i økende grad muligheten til delstudier i utlandet. I henhold til Lånekassens opplysninger²³ var 791 av UiOs studenter i gang med slike studier i 2000, de fleste med tilknytning til et utvekslingsprogram. UiO legger til rette for delstudier i utlandet blant annet gjennom samarbeidsavtaler som bidrar til å lette studentenes tilgang til slike studietilbud. Per i dag har UiO 69 bilaterale samarbeidsavtaler med utenlandske institusjoner, hvorav de fleste skal fremme studiesamarbeidet. Disse avtalene dekker foruten Norden (1 avtale) det tidligere Øst-Europa (5), Vest-Europa (9), Nord-Amerika (12), Latin-Amerika (5), Afrika (10), Asia (15), Midtøsten (3) og Oceania (9). I tillegg kommer ca. 50 bilaterale avtaler knyttet til Erasmus-samarbeidet.

²² Det vises til "Prospectus & Course Catalogue, with ECTS Information 2001/2002" for en nærmere omtale av studietilbudet for utenlandske studenter, herunder UiOs engelskspråklige masterprogrammer: www.uio.no/english

²³ Lånekassen har de sikreste tallene for delstudier siden de fleste studieopphold med sikte på delstudier er finansiert av Lånekassen.

3.2.2 Faglig progresjon – studieveier og gradsstruktur

Det går generelt et viktig skille mellom profesjonsstudiene som er organisert i faste studieveier med innebygd faglig progresjon og allmennfakultetenes studietilbud. Disse går ofte under navnet "frie studier" fordi de i liten grad er organisert i faste og strukturerte studieveier. I stor grad kan studentene selv bygge opp sine grader av komponenter de selv velger. Dette påvirker selvsagt institusjonens muligheter til å bygge inn faglig progresjon på tvers av fag. I et profesjonsløp som varer fem til seks år er det gode muligheter til å legge opp til en faglig progresjon. MED er av den oppfatning at innføringen av en studieordning basert på Problembasert læring (PBL), har ført til en bedre integrering av de ulike fagdisiplinene og større faglig progresjon.

Med dagens studie- og gradsstruktur får studietilbudene på lavere grad ved allmennfakultetene for dårlig faglig progresjon. Hovedfagene har i større grad en faglig progresjon, som kuliminerer i arbeidet med hovedoppgaven.

En cand.mag.-grad består av tre til fire fag (eller ved MN av svært mange kurs), avhengig av hvordan graden er satt sammen av semesteremner, grunnfag og mellomfag. Når en student skal begynne på et nytt fag, begynner man i realiteten på nivå 0. Det er imidlertid et krav om at en cand.mag.-grad skal inneholde minimum et mellomfag (ved MN en emnegruppe), dvs. sammenhengende studier i 1 ½ år innenfor et fagområde (1 år ved MN), noe som sikrer en viss dybde og gir mulighet for faglig progresjon. I tillegg vil selvfølgelig mange studenter oppleve en personlig faglig progresjon ved overgangen fra ett fag til et annet: Metoder og studieteknikker som ble tilegnet i løpet av studier av ett fag, kan overføres med en annen intensjonsdybde til et nytt studium.

Et universitetsstudium skal sikre både faglig bredde og dybde. Dersom man vil fremme faglig bredde, vil det uansett være vanskelig å oppnå en ønsket faglig progresjon. Det finnes likevel forbedringsmuligheter sammenliknet med dagens situasjon. Fagmiljøene vil i større grad

kunne skille ut felles begynnerkurs, blant annet i metode, som fagstudiene kan bygge på.

Som nevnt er UiO midt inne i et krevende arbeid med Kvalitetsreformen. Reformen innebærer blant annet omlegging av gradsstrukturen til en internasjonal modell med en treårig grunnutdanning (Bachelor) og en toårig påbygging (Master). Studietiden på lavere grad kortes ned, samtidig som det er en forutsetning å heve studentenes studieintensitet. Det forutsettes at studentene som hovedregel tas opp til helhetlige studieløp med sikte på en grad. Det skal ved studiestart utarbeides en utdanningsplan for den enkelte students studieløp. Reformen stiller altså ikke minst strengere krav til institusjonens tilrettelegging for faglig progresjon og god studiegjennomføring, og til studentens planlegging og arbeidsinnsats.

3.2.3 Fornyelse og endringer av studietilbudet - endringskapasitet

Det har vært UiOs oppfatning særlig de senere år at utviklingen av studietilbudets kvalitet, innhold og relevans må skje gjennom omprioritering: Dels gjennom fokus på forbedring av kvalitet og relevans innen eksisterende tilbud og dels gjennom redusert aktivitet eller nedlegging av tilbud der hvor nasjonal arbeidsdeling eller mindre aktualitet tilsier forandring. Hensikten er å skape handlingsrom for investering i høyere kvalitet eller nye tilbud. LTP utpeker slike målsettinger for den planperioden UiO er inne i. Dette krever effektive mekanismer for omprioritering og iverksetting av vedtak.

Samtidig åpner den nylig vedtatte finansieringsmodellen²⁴ for høyere utdanning (kfr. 8.1) for muligheter til å ekspandere tilbudet der etterspørselen er stor. Høyere vektutproduksjon gir økte ressurser. En forsiktig ekspansjonsstrategi er derfor en finansiell mulighet for UiO.

De siste årene er det utviklet nye studietilbud innen mange fag. Noen eksempler:

²⁴ KUF (2001): Datagrunnlaget for nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler, Oslo.

Utviklingen av flere nye mastergradsprogrammer er allerede nevnt (kfr. 3.2.1). Det er lagt vekt på å utvikle programmer innen områder hvor UiO står faglig sterkt og nyter internasjonal anerkjennelse, innen områder som bidrar til bærekraftig utvikling, mellommenneskelig forståelse og samarbeid, samt innen områder som formidler kunnskap om Norge og det norske samfunn. Det er også lagt vekt på å velge områder hvor undervisningstilbudet kan inngå i utvekslingsavtaler.

Blant eksempler fra senere år kan nevnes:

- Tverrfaglig grunnfag og Gründerskole i informatikk (MN)
- Studietilbudene konservering, retorikk, journalistikk hovedfag (i samarbeid med HiO) og Humanistisk prosjektsemester (HF)
- Demografi (SV)
- Tegnspråk (UV)
- ESST-studiet ved SV²⁵

Det er i samme periode gjennomført flere store og mange mindre reformer for å forbedre eksisterende studietilbud. En rekke fakultet og institutt har i løpet av de siste fem-seks år gjennomført store endringer i studieopplegget og studieplanene. I denne sammenheng er det grunn til å fremheve studiereformene ved profesjonsstudiene medisin, odontologi og jus. I dag bygger profesjonsstudiene i odontologi og medisin på PBL. Jusstudiet er nå organisert i en grunn del og en profesjonsdel. Det er videre etablert et pro-fesjonsstudium i informatikk (MN). Mange andre institutter har også gjennomført mindre eller større endringer i studieopplegget, eksempelvis modulisering av de store grunn-fagene ved SV og MN. Ved UV arbeides det målbevisst for å integrere digitale hjelpemidler i undervisningen.

Betyr dette at UiO har mekanismer for fornyelse og endring av studiene som er effektive i forhold til nye kompetansebehov, EVU, UiOs fagprofil og tilgangen på undervisningsressurser? Vi mener at svaret er både ja og nei. De fleste undervisningsrelaterte ressurser er i dag bundet opp innenfor nokså faste og langsiktige

strukturer. Det er fortsatt få eksempler på at UiO har evnet å avvikle eksisterende tilbud, og de som er avviklet, har i stor grad manglet enten lærere eller studenter.

Ved UiO har den betydelige satsingen for å utvikle studietilbudenes kvalitet og relevans gitt gode resultater. UiO har på mange måter utført et imponerende studiekvalitets- og relevansarbeid, gitt rammebetingelsene. UiO har de siste årene blitt utsatt for budsjettkutt. Til tross for dette har mange fagmiljøer likevel vært i stand til å forbedre eksisterende studietilbud og utvikle nye. Det er likevel usikkert om utviklingen er rask og dyptgripende nok.

Initiativ til utvikling av nye studietilbud og kvalitetsfremmende tiltak kommer vanligvis fra fagmiljøene selv. Dette er en styrke, og det viktige må være at en faglig utvikling faktisk finner sted. Samtidig er det en fare at man i for liten grad evner å utvikle tilbud på tvers av eller utenfor eksisterende faglige/organisatoriske grenser og gir for stort spillerom for en konservativ kultur. Det ser ut til at videreutviklingen i stor grad er skjedd innenfor de områdene fagmiljøene tradisjonelt behersker. For svak utvikling av tverrfaglige studier, EVU-tilbudet og engelskspråklige studier kan være et uttrykk for svakheter som f.eks.: manglende muligheter til effektivt å kunne iverksette beslutninger som favner utover grunnenhetene eller manglende tilgang på eller vilje til å bruke ”satsings- og risikokapital”. Og for det siste er tre av fakultetene i sine egne evalueringer inne på at problemer knyttet til rigiditet i nåværende instituttstruktur, slår uheldig ut for det tverrfaglige samarbeidet. Det finnes heller ingen klare mekanismer for å sikre en minimumskvalitet ved alle studietilbud.

3.2.4 Konklusjoner

UiOs studietilbud for EVU er så langt ikke på høyde med UiOs egne målsettinger og oppgaver innen dette ekspanderende feltet: Tilbudet er for begrenset, har varierende kvalitet og bør tilpasses behovene. Det engelskspråklige tilbudet er for begrenset til at UiO klarer å tiltrekke seg det ønskede antall studenter med annen nasjonalitet. Tross bindinger i grads- og studiestruktur har allmennfakultetene muligheter

²⁵ ESST er forkortelsen for 'Education in Society, Science and Technology'.

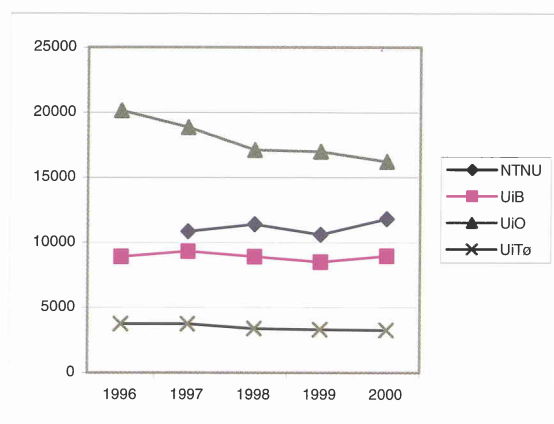
til bedre tilrettelegging av faglig progresjon på lavere grad.

En vellykket implementering av ny gradsstruktur og øvrige elementer i kvalitetsreformen vil være en forutsetning for en realisering av UiOs ambisjoner knyttet til undervisning og læringsmiljø. Selv om UiO har vist stor evne til forbedring og utvikling av nye studietilbud i en tid med knappe ressurser, er det en utfordring å utvikle nye tilbud som går på tvers av eller utenfor eksisterende fag- og instituttgrenser og innenfor fagområder UiO foreløpig ikke behersker. Begrensninger i dagens mekanismer for fagutvikling viser seg innen EVU, tilbud for utenlandske studenter og tverrfaglige studietilbud. Det er derfor uklart om vi kan snakke om "effektive mekanismer" for fagutvikling.

3.3 Studieløp og vektallsproduksjon

Blant annet som følge av redusert studenttall de siste årene er vektallsproduksjonen ved UiO sunket gradvis. I dette henseendet har UiO hatt en annen utvikling enn de øvrige universitetene.

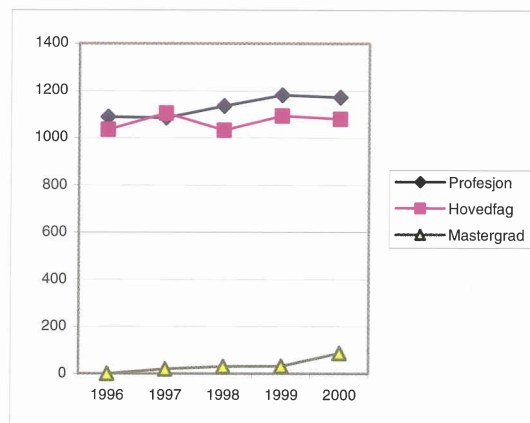
Figur 3: Vektallsproduksjonen ved universitetene

Kilde: DBH

Til tross for synkende vektallsproduksjon har antall uteksaminerte kandidater på høyere grads studier hatt en svak økning i denne perioden, kfr. figur 4. Dette bekrefter at det er uteksamineringen på lavere grad som er blitt svekket i denne perioden, i hovedsak som en følge av lavere studenttall på lavere grads studier.

Figur 4: Kandidatproduksjonen på høyere grads studier

Kilde: DBH

Tabell 6 viser vektallsproduksjonen per student i 2000. Ett års studier er normert til 20 vektall. I tabellen er det store avvik fra denne normen, noe som skyldes deltidsstudenter, frafall, stryk osv. Dette er forhold som kommenteres nærmere senere i dette kapitlet.

Tabell 6: Vekttallsproduksjon per registrert student i 2000, fordelt på fakultet og studienivå

	Lavere grad		Profesjonsstudier		Hovedfag	
	1998	2000	1998	2000	1998	2000
TF	11,6	9,5	12,9	13,4	8,4	13,5
JUR	13,6	12,4	11,6	14,3	4 ***	7,7 ***
MED	12,9	18,1	16,8	19,7	7,2 ****	7,4 ****
HF	11,8	10,6			8,3	8,2
MN	8,3	8,7	16,6 *	20,4 *	10,9	7,8
SV	11,3	10,2	17 **	18,3 **	7,9	9,1
UV	17,8	14,1	7,8	14,2	12,3	8,3
Ex. phil *****	4,9	2,7				

Kilde: DBH

* Farmasi ** Psykologi *** Kriminologi og rettsinformatikk **** Helsefag og sykepleievitenskap ***** Ex. phil. er et 5-vektallsstudium.

3.3.1 Førstesemesterstudiet

Førstesemesterstudiet er en utfordring både for studenten og for universitetet: Studentene skal omstille seg til en studietilværelse med nye krav og forventninger og er i ferd med å teste ut sine planer for fremtidig yrkesvalg. Universitetet skal introdusere denne studietilværelsen til en stor og meget sammensatt gruppe studenter og gi dem fagovergripende basiskunnskaper. Mye tyder på at førstesemesterstudiet er et godt barometer for store endringer i samfunnet med hensyn til demografi og holdninger til studier og arbeidsliv.

I 1996 ble det foretatt en stor omlegging av studiet. Etter denne ordningen er ex.phil. (5 vekttall) fortsatt obligatorisk for de fleste studieløp, og det er vanlig at studentene tar det i det første semesteret sammen med begynneremner i realfag/helsefag eller examen facultatum (ex.fac.) (5 vekttall), som er et studium som viderefører og utdyper tema fra ex.phil. orientert mot de ulike fagstudiene. Innhold og struktur i førstesemesterstudiene er nå under evaluering av Rådet for examen philosophicum og examen facultatum. Evalueringsarbeidet vil sluttføres i løpet av 2001.

Parallelt med omleggingen av ex.phil.-studiet er det i stigende grad rettet søkelys mot gjennomføring og frafall blant studenter i første semester og ved overgang til videre fagstudier. Høsten 1999 ble det vedtatt å sette i gang en under-

søkelse av studieatferd og studiegjennomføring for å få frem mer kunnskap om hvordan

studentene selv opplever studiesituasjonen og hvilke faktorer studentene selv mener innvirker på gjennomføringen. Undersøkelsen ble gjennomført blant alle førstegangsregistrerte ex.phil.-studenter ved UiO høsten 2000 – de studerte da enten ex.phil. alene eller sammen med begynneremner/ex.fac. Nedenfor gjengis noen av hovedfunnene fra

undersøkelsen²⁶. Som det fremgår, er det et problematisk sprik mellom UiOs intensjoner for studieopplegg og forventet studieatferd på den ene siden og studentenes forventninger, opplevelser og atferd på den andre siden. Studentens første møte med universitetet er et studietilbud som ikke oppfyller intensjonene og ikke stiller studentenes faglige forventninger. Dette kan gi meget uheldige konsekvenser for rekrutteringen til høyere studier generelt og til fagstudiene.

Begge undersøkelsene vil legge grunnlaget for nye reformer. Også endringer som følge av omlegging til ny gradsstruktur vil ha konsekvenser for videreutviklingen av førstesemesterstudiene.

Mottak av nye studenter

UiO er opptatt av å gi de nye studentene er god mottakelse. Fadderordningen er viktig i denne forbindelse. Den har lange tradisjoner ved realfagsstudiene og profesjonsstudiene i medisin

²⁶ Førstesemesterstudiet. Om studieatferd og studiegjennomføring blant førstesemesterstudenter ved UiO høsten 2000. Rapport fra en spørreundersøkelse v/Rolf K. Baltzersen september 2001.

og jus. I 1993 iverksatte studentene med støtte fra UiO og SiO en fadderordning for alle ex.phil.-studenter (fakultetsinndelt) som ble knyttet opp til universitetets tradisjonelle velkomstsereoni for nye studenter på Universitetsplassen.

Fadderordningen for ex.phil./ex.fac.-studenter fungerer nå (høsten 2001) slik: Det etableres faddergrupper der studentene ikke bare følger den samme timeplan (med eller uten studie-teknikk-kurs) til ex.phil./ex.fac., men de kommer sammen med andre nye medstudenter som har oppgitt samme tanker om fagvalg etter førstesemesterstudiet. Det samme er tilfellet ved inndeling i kursgrupper. Dette har gjort det mulig for fakultetene i større grad å utnytte førstesemesteret til å arrangere aktiviteter og tilbud med fokus på fagstudier etter førstesemesterstudiet.

Fadderordningen arrangerer i samarbeid med Oslo Studentfestival et to uker langt aktivitetsprogram, med tanke ikke bare på dem som begynner på ex.phil., men også på dem som begynner rett på fag. For den siste gruppen holder en del institutter innføringsseminarer, velkomstmøter, hytteturer og liknende eller det er egne fag-fadderordninger eller guidede turer på Blindern i samarbeid med studentforeningene.

Informasjon til de nye studentene er ivaretatt ved utsending av studiestartbrosjyre/-infoark tilpasset hvert fakultet, som studentene får like etter at de har fått tilbud om studieplass. Nettinformasjonen er tilpasset via en egen "Nettveiviser for nye studenter", der de også får meldt seg på ex.phil./ex.fac.-tilbudene. I år har også studenter under 21 år fått et eget boligtilbud, dersom de bor utenfor Oslo og Akershus, som har sikret dem hybel ved flytting til Oslo.

Det er egne ordninger for mottak av utenlandske studenter, med blant annet et egen velkomstmøte, fadderordning og "special events"-program ved semesterstart. Disse studentene er garantert hybel ved studentbyene. I tillegg er det stilt til disposisjon en egen veileder sentralt som supplement til studieveiledningen i fagmiljøet.

Gjennomføring og frafall

Som nevnt ble det høsten 2000 gjennomført en større undersøkelse²⁷ om gjennomføring og frafall blant alle førstegangsregistrerte ex.phil.-studenter ved UiO. Nedenfor gjengis noen av hovedfunnene fra undersøkelsen.

Utdanningsvalg (gjelder alle studentene):

Ni av ti har UiO som førstevalg ved valg av lærested. Av grunner for å fortsette ved UiO oppgir mange studenter det å ha "mange venner her", at det er "gratis utdanning" og at "Oslo som by er spennende å bo i".

Bakgrunn (gjelder hele svargruppen):

Det er en klar overvekt av kvinner. Halvparten av studentene ser på seg selv som deltidsstudenter. Av ti studenter oppgir seks at de bor i Oslo, to i området rundt Oslo og to utenfor Oslo-området. To av tre studenter i svargruppen oppgir å ha fulgt undervisningen ved UiO. Sju av ti er 19 år eller 20 år.

Førstesemesterstudiet (gjelder bare for de

studentene som har fulgt undervisning ved UiO): Det er mest vanlig å bruke 15-25 timer i uken på studier (noen tar bare ex.phil., mens andre i tillegg tar ex.fac./nybegynneremner). Dette ligger godt under det studentene selv mener de bør yte. Seks av ti studenter har bare ambisjoner om å stå til eksamen, mens åtte av ti studenter mener det stemmer delvis eller helt at det er kjedelig lærestoff til ex.phil./ex.fac. Over halvparten av studentene mener det stemmer helt eller delvis at det er dårlig sosialt miljø. Bare én av sju mener de har oppnådd å være med på et interessant studie- og undervisningsopplegg, mens de øvrige i liten eller ingen grad mener dette er oppnådd. Sju av ti synes de i liten eller ingen grad har oppnådd å ha engasjerte lærere. Den nye studiefriheten frister mange til å gjøre noe sosialt sammen med venner fremfor å studere.

Frafall og stryk: Nesten halvparten av dem som avbryter studiet før eksamen, oppgir at de ikke har fulgt undervisningen ved UiO. Lønnet arbeid ved siden av studiet ser ut til å være den viktigste

²⁷ I spørreskjemaundersøkelsen med et totalutvalg på 3713 studenter avga 2431 (65,5%) svar innen fristen.

forklaringen. Av de som har fulgt undervisning ved UiO, er det én av tolv som oppgir å ha avbrutt studiet før eksamen. Det er en av tre som ikke planlegger å studere ved UiO våren 2001, men heller ønsker å studere ved et annet lærested eller ha et "sabbatssemester". Alle som ikke planlegger å studere våren 2001, har likevel planer om å gjenoppta utdanningen senere. Av alle studentene som høsten 2000 registrerte seg som førstesemesterstudenter, var det 54,7 % som bestod eksamen, 24,6 % som strøk og 16,9 % avbrøt studiet før ex.phil.-eksamen.

3.3.2 Profesjonsstudiene

Over 90 % av de studentene som tas opp til mange av profesjonsstudiene (for eksempel medisin og odontologi) fullfører studiene. De fleste fullfører på normert tid eller med ett-to ekstra semestre. Profesjonsstudiene har også høy vektallsproduksjon per student, kfr. tabell 6. Profesjonsstudiet i jus, teologi og ved UV har en noe lavere gjennomføringsandel og vektallsproduksjon per student enn de øvrige profesjonsstudiene.

Det er flere årsaker til at profesjonsstudiene har god gjennomstrømming. Det er høye karakterkrav for å bli tatt opp, og studentene er i utgangspunktet svært motivert for det studieløpet de tar fatt på. Studiekulturen er preget av stor arbeidsinnsats, og fagmiljøene følger opp den enkelte student. Dette er mulig på grunn av et gunstig forholdstall mellom studenter og lærere. En student som studerer medisin og som stryker til eksamen to ganger, blir for eksempel kalt inn til en samtale og følges opp av lærerstaben.

3.3.3 Lavere grad

Det ser ut til å være typiske trekk ved lavere grads studier ved allmennfakultetene at studentene bare er registrert som student ved UiO i ett eller noen få semestre, og at de som søker til UiO, har planlagt sitt studieløp slik, enten fordi de allerede har lagt bak seg studier fra andre læresteder eller ønsker å gjøre det senere. For svært mange av de studentene som gjennomfører studier frem til cand.mag.-graden, inngår eksamener også fra andre læresteder enn UiO:

Av 100 studenter som ble tatt opp til et fakultetsstudium høsten 1999, var det bare 57 som fortsatt var registrert som student ved institusjonen ett år senere. På midten av 1990-tallet var det tilsvarende tallet 68. Høsten 2000 hadde SV 3039 studenter på lavere grad, hvorav hele 1604 eller over 50 % hadde registrert seg for første gang.

Av de utdanningssøkende som i 2000 søkte om opptak til UiO, var det bare 62 % som mente at de kom til å studere ved UiO i mer enn ett år før de vurderte å gjøre andre ting. I 2000 var det 30 % av søkerne til UiO som studerte ved et annet universitet eller høyskole (hvorav en del trolig bare mangler et fag for å fullføre sin utdanning). En relativt stor andel av de studentene som begynner ved UiO, har allerede avlagt ex.phil. og ex.fac.

Det er også stor intern mobilitet mellom allmennfakultetene. Universitetsundersøkelsen 2001 som gjennomgås nedenfor, viser denne tendensen. Størst er mobiliteten for studenter som begynner ved SV. Av de studentene som ble tatt opp til SV høsten 1993 og som studerte ved UiO i hele perioden 1993-95, var det bare 57 % som fortsatt studerte ved SV høsten 1995. De resterende fordelte seg på de øvrige fakultetene på følgende måte: 26 % på HF, 12 % på JUR., 2 % på MED osv.

På lavere grad ved allmennfakultetene er det mange heltidsstudenter som følger normert eller tilnærmet normert studieprogresjon. Det er riktig innledningsvis å understreke dette fordi tallmaterialet som normalt benyttes for å vise produksjon og effektivitet - også i denne rapporten - ellers kan gi et skjevt/feilaktig bilde. Den lave vektallsproduksjonen per student totalt sett ved allmennfakultetene (kfr. tabell 6.) skyldes en rekke forhold: stryk til eksamen, deltidsstudenter og helt passive studenter o.l. Spørsmålet om frafall utdypes nedenfor.

Studentenes ulike bevegelser i utdannings-systemet internt, nasjonalt og internasjonalt medvirker til at det kan være vanskelig å registrere og ha sikre data for produksjonen av cand.mag.-grader: I år 2000 ble det på lavere grad til sammen produsert om lag 184 000

vektttall. Cand.mag.-graden består normalt av 80 vektttall. Divideres vektttallsproduksjonen med 80, får man 2300. Dette er imidlertid et svært teoretisk tall for kandidatproduksjonen. Gradsreformen som nå gjennomføres, vil gi et sikrere statistikkgrunnlag.

Frafall og mobilitet mellom læresteder

Det er vanlig å snakke om det store frafallet på lavere grad. Dette "fracfallet" ville representere et stort problem for UiO dersom det er slik at mange studenter som hadde planlagt å fullføre en utdanning, avbryter sine studier.

Tabell 7: Studentstatus H-1995, for studenter meldt til ex.phil. ved UiO H-1993. Absolutte tall og prosent

Status høsten 1995:	Prosent	N
Jeg studerer fortsatt ved UiO høsten 1995	47	881
Jeg studerer ved annet universitet/vit.høgskole i Norge	17	318
Jeg studerer ved regional høgskole i Norge	12	227
Jeg studerer i utlandet	3	62
Jeg tar utdanning som ikke faller inn under høyere utdanning	2	43
Jeg har midlertidig avbrudd fra høyere utdanning	15	272
Jeg vil ikke ta mer utdanning	4	67
Sum	100	1870

Kilde: Studieavbrudd og studiemobilitet. NIFU-rapport, 1997

Slike avbrudd kan skyldes at overgangen fra videregående skole blir for stor, at UiO ikke gir studentene tilstrekkelig faglig og pedagogisk oppfølging eller at forventningene til UiO ikke blir oppfylt osv. Denne type frafall er det ønskelig å redusere. Vi mener det er grunn til å tro at dette uønskede frafallet er mindre enn det i utgangspunktet ser ut til.

NIFU har gjennomført en svært interessant undersøkelse som belyser problemstillingen med "fracfall" på lavere grad.²⁸ NIFU tok utgangspunkt i de 3000 personene som meldte seg til eksamen i ex.phil. ved UiO høsten 1993. Hensikten med prosjektet var å kartlegge hvor disse studentene var i utdanningssystemet høsten 1995, dvs. to år senere. Denne undersøkelsen er med andre ord noen år gammel, men har fortsatt relevans når man ønsker å belyse gjennomstrømming og frafall på lavere grad. Tabell 7 oppsummerer NIFUs undersøkelse.

Undersøkelsen viser at det er svært vanlig med overgang mellom ulike utdanningsinstitusjoner. Det var under halvparten (47 %) av studentene som fortsatt studerte ved UiO høsten 1995. De resterende har imidlertid ikke avsluttet sine

studier. Det er mange (ca. 30 %) som har begynt å studere ved et annet lærested. Det var videre bare 35 % av de studentene som fortsatt studerte ved UiO som hadde studert her i hele toårsperioden. 12 % av disse hadde i løpet av perioden også studert ved et annet lærested, hatt et midlertidig avbrudd osv. Også dette bekrefter inntrykket av utstrakt mobilitet mellom lærestedene.

Det er naturlig med en viss overgang mellom læresteder, men 30 % virker likevel noe høyt og aktualiserer selvfølgelig spørsmålet om hvorfor såpass mange studenter valgte å begynne ved annet lærested. Det kan være flere positive begrunnelser for slike valg, men det kan kanskje også være en indikasjon på en viss misnøye med studiekvalitet, sosialt miljø osv. ved UiO og et signal om at en god del av studentene oppfatter andre læresteder som mer attraktive enn UiO (kfr. stud.mag.-undersøkelsen omtalt nedenfor).

Tabell 7 viser at om lag 20 % av studentene opplyser at de har et midlertidig avbrudd i studiene eller ikke vil ta mer utdanning. Det er kanskje denne prosentandelen som gir et av de beste bildene på hvor stort frafallet faktisk er. En del av disse studentene vil trolig begynne å studere igjen på et senere tidspunkt.

²⁸ Enoksen, Jens-Are (1997): Studieavbrudd og studiemobilitet (upublisert rapport), NIFU, Oslo.

En annen innfallsvinkel kan være å se på utviklingen det første semesteret. Høsten 1999 var det 6633 personer som ble tatt opp til et fakultet ved UiO. Det er trolig grunn til å anta at de fleste av disse personene hadde planlagt å avlegge en eller flere eksamener. Det var imidlertid bare 78,6 % som møtte til en eller flere eksamener høsten 1999 eller våren 2000. Det var 65,7 % som bestod minst en eksamen.

3.3.4 Hovedfagene – produksjon, frafall og gjennomføringstid

Alle fakultetene, med unntak av MN, har opplevd en økning i antall uteksaminerte hovedfagskandidater i løpet av en femårsperiode. MN uteksaminerte om lag 25 % færre hovedfagskandidater i 2000 sammenliknet med 1996. Dette fremkommer i tabellen nedenfor:

Tabell 8: Hovedfagskandidater per fakultet i 1996 og 2000

	Kandidater i 1996	Kandidater i 2000
TF	8	20
JUR	8	10
HF	336	342
MN	418	316
SV	226	282
UV	38	46
SUM	1034	1016

Kilde: DBH

UiO har tilnærmedesvis like mange studenter på hovedfag som på profesjonsstudiene. Til tross for at normert tid på hovedfag er mye kortere enn lengden av et gjennomsnittlig profesjonsstudium, er antallet årlig uteksaminerte i de to kategoriene i samme størrelsesorden. Forskjellen utgjøres i stor grad av den ulike gjennomføringsandelen på profesjonsstudier kontra hovedfag. På hovedfagsnivå er det om lag 2/3 av studentene som fullfører det hovedfagsstudiet de har begynt på. Frafall for perioden 1998-2000 er etter vår beregning:

Tabell 9: Frafall hovedfagsnivå

HF	MN	SV	UV
42 %	22 %	35 %	57 %

Kilde: DBH

Dette er meget alvorlige tall selv om antall registrerte hovedfagsstudenter inneholder en viss

andel som ikke hører hjemme i gruppen for frafall. Dersom tallene langt på vei er riktige, signaliserer de at det foregår en meget uheldig sløsing med ressurser og at det er store svakheter i håndteringen av hovedfagsstudiene og deres studenter.

For de fleste hovedfagene er studietiden normert til fire semestre (3 semestre for MN). Det er store forskjeller når det gjelder normering av tidsbruken på hovedfagsoppgaven, men det er likevel mest vanlig med to semestre. Registerdata fra UiO viser at hovedfags-studentene i naturvitenskap i gjennomsnitt bruker to semestre mer enn normert studietid, mens studentene i humaniora og samfunnsfag bruker to-tre semestre for mye. Hovedfagene har ulik struktur, og dette påvirker gjennomføringstiden.

En undersøkelse om gjennomføring av hovedfaget som omfatter alle universitetene,²⁹ viser at de to viktigste årsakene til at studentene er forsinket (oppgitt av om lag halvparten av studentene), er lønnsarbeid ved siden av studiene og en mer omfattende oppgave enn gjennomførbart i løpet av normert tid. Institutt for statsvitenskap gjennomførte en interessant spørreskjemaundersøkelse blant studenter som hadde avsluttet sin cand.polit.-grad ved instituttet høsten 1999 og våren 2000.³⁰ Hensikten var å kartlegge studentenes arbeidsinnsats for å fullføre hovedfagsstudiet. Undersøkelsen tyder på at det er nødvendig med en arbeidsinnsats tilsvarende fire-fem "heltidssemestre" for å fullføre hovedfaget. Studenter som har en arbeidsinnsats på 50 % av en normal arbeidsuke, vil med andre ord måtte bruke åtte-ti semestre.

Institutt for sosiologi har gjennomført enkelte undersøkelser om arbeidsmarkedet for UiOs hovedfagskandidater fra HF og SV.³¹ I denne forbindelse er det foretatt en beregning av kandidatenes *gjennomsnittsalder* ved fullført hovedfag:

²⁹ Falkfjell, Lise og Smeby, Jens Christian (1999): "Veien gjennom hovedfaget", *NIFU-skriftserie* 1/99, Oslo.

³⁰ Heidar, Knut og Chistophersen, Knut Andreas (2001): *Analysereport: Kartlegging av gjennomstrømning på hovedfaget ved Institutt for statsvitenskap*, Oslo.

³¹ Institutt for sosiologi (2001): *Utdannet og dannet – og så?*, Oslo – og Institutt for sosiologi (2001): *Samfunnets støtter?*, Oslo.

Tabell 10: Gjennomsnittsalder ved fullført hovedfag

MN	28 år
HF	33 år (fra 30 år for medievitenskap til 39 år for kunsthistorie).
SV	30 år (fra 28 år for sosialøkonomi til 34 år for Sosialantropologi).

Kilde: Institutt for sosiologi: *Utdannet og dannet – og så?; og Samfunnets støtter?*, UiO 2001.

3.3.5 Studentenes arbeidsinnsats

I forbindelse med studentundersøkelser som omtales nedenfor (bl.a. 3.4.4), ble også studentenes tidsbruk på studiene kartlagt (tid brukt på studier inkluderer både organisert undervisning og egeninnsats). Enkelte hovedfunn:

Grunnivå (på bakgrunn av stud.mag.-undersøkelsen):

- Det er vanlig at studenter ved UiO bruker om lag 30-32 timer på studiene i uken.
- Ved 2 av 15 fag var gjennomsnittlig tidsbruk 26 timer i uken.
- Jusstudentene bruker klart mest med 35 timer i uken.
- Kvinner og eldre studenter bruker mer tid på studiene enn menn og yngre studenter.
- Det er først når studentene har mer enn 20 timers lønnet arbeid ved siden av studiene at gjennomsnittlig studieinnsats reduseres med mer enn to timer.

Mellom- og hovedfagsnivå (på bakgrunn av OPINION):

- Hovedfagsstudentene bruker i gjennomsnitt mer tid på studiene (32 timer) enn studenter på mellomnivået (29 timer), med unntak for SV.
- Jusstudentene har den største arbeidsinnsatsen (om lag 34 timer på mellomnivå og 36 på hovedfagsnivå).
- På mellomnivå bruker studentene $\frac{3}{4}$ av tiden på selvstendig studieaktivitet, med unntak for MN-studentene som bruker $\frac{1}{2}$ av tiden på selvstudier. På hovedfagsnivå benyttes en betydelig større andel av tiden til selvstendige aktiviteter.

Det kan se ut til at studentenes arbeidsinnsats er noe lavere enn ønskelig, med unntak for jusstudentene. Denne studentgruppen representerer for øvrig et interessant tilfelle. JUR har betydelig flere studenter per lærer enn noe annet fakultet og som en følge av dette, visse problemer med studiekvaliteten. Det er likevel studentene ved dette fakultetet som bruker mest tid på studiene.

3.3.6 Konklusjoner

Vektallsproduksjonen per registrert student på lavere grad er for lav. Selv om dette kan være utslag av stort frafall og en rekke andre forhold ved studieatferden (mange deltidsstudenter, ikke reelle studenter osv.), er dette et problem som både må gjennomlyses bedre og bli møtt med tiltak. Gitt UiOs størrelse og antallet studenter, må det kunne sies at mottaket av nye studenter er tilfredsstillende og bedre i dag enn for noen år siden.

Førstesemesterstudiene ser ikke ut til å fungere etter intensjonene. Det er behov for endringer i studieopplegget for ex.phil./ex.fac. og oppfølging av lærerpersonalet som underviser her. Frafallet på lavere grad ser ut til å være ca. 20 % og representerer en stor utfordring for UiO, selv om man tidligere har trodd at frafallet var enda større. Det er også en utfordring at hele 30 % av UiOs studenter søker seg til andre læresteder etter et opphold ved UiO.

På profesjonsstudiene er det høy og tilfredsstillende gjennomføringsgrad. Frafallet på hovedfag på ca. 30 % innebærer alvorlig ressursløsning, er meget uheldig i forhold til arbeidsliv og den enkelte, samt svekker rekrutteringsgrunnlaget for forskerutdanningen.

Det kan se ut som om studentenes arbeidsinnsats er lavere enn ønskelig, med unntak for jusstudentene.

3.4 Studiekvalitet – undervisning, veiledning og faglig oppfølging av studentene

Studiekvalitet er et vidt begrep som det er vanskelig å definere. En rekke ulike forhold er av betydning for kvaliteten. I Hernesutvalgets innstilling³² ble studiekvalitet definert på følgende måte:

³² NOU 1988: 28; *Med viten og vilje*, Oslo.

- Rammekvalitet (ressurser, strukturer, regler osv.).
- Inntakskvalitet (forkunnskaper og andre forutsetninger hos deltakerne).
- Programkvalitet (knyttet til studietilbudet, undervisningen og kunnskapskontrollen).
- Resultatkvalitet (sluttproduktet i form av læring).

I det følgende ser vi på rammekvalitet og programkvalitet, siden det særlig er der det institusjonelle studiekvalitetsarbeidet har betydning. Andre sider ved studiekvalitet er allerede berørt.

Instituttene ble i egnevalueringene bedt om å vurdere kvaliteten på egne studietilbud og rangerte på følgende måte:

- 12 plasserte seg i en mellomgruppe, på skandinavisk gjennomsnittsnivå.
- 31 vurderte seg blant de beste i Skandinavia.
- 2 så seg på høyde med de ledende i verden.

Instituttene har altså en meget positiv oppfatning av kvaliteten på egne studietilbud.

Etter vår vurdering foregår det mye godt arbeid for å videreutvikle studiekvaliteten. I egnevalueringene opplyser hele 37 av 46 institutter at de har en strategi for "videreutvikling av studietilbudet". Dette kan bety alt fra mindre faglige omprioriteringer til omfattende endringer av arbeids- og evalueringsformer. Ikke alt kan kalles studiekvalitetsarbeid. Intervjuer gjennomført ved ett fakultet og fem institutter befestet likevel et inntrykk av at det på instituttnivå skjer svært mye når det gjelder videreutvikling av studiekvaliteten.

Denne aktiviteten og den desentraliserte ansvarsplasseringen er positiv og i samsvar med de prinsipper og som er lagt til grunn for Kollegiets strategi for studiekvalitetsarbeidet ved UiO, som ble vedtatt i 1999³³. Strategien presiserer at det er fakulteter og institutter som selv har ansvaret for at studiekvaliteten er tilfredsstillende og at den utvikles. Det sentrale nivåets rolle er å være en aktiv pådriver, først og fremst ved å stimulere, støtte og samordne. Det ble i 1999 oppnevnt en

³³ Strategien er nedfelt i rapporten Studiekvalitet ved Universitetet i Oslo – Perspektiver og strategi

arbeidsgruppe under ledelse av prorektor for å ivareta denne funksjonen. Arbeidet er inne i sitt tredje år. Som forutsatt gjennomføres det nå etter denne perioden en analyse og vurdering av erfaringer³⁴. Et viktig spørsmål er om den desentrale modellen for studiekvalitetsarbeidet har vist seg tilstrekkelig effektiv i forhold til de utfordringene UiO står overfor. Ut fra EVA ser det ut til flere tiltak og incitamenter og mer ledelse. På enkelte tiltaksområder som har stor betydning for studiekvalitetsarbeidet fremover kreves sterkere overordnet ledelse og styring. Vi peker på noen slike områder nedenfor.

3.4.1 Antall studenter per vitenskapelig ansatt

Tabell 11 viser at UiO har et ugunstigere forholdstall mellom studenter og lærere enn de øvrige universiteter, noe som er en klar følge av den svakere grunnfinansieringen av UiO enn de øvrige institusjonene.

Tabell 11: Antall studenter per vitenskapelig årsverk høsten 2000, sammenlikning mellom universitetene i Norge

	UiO	UiB	UiTø	NTNU
Antall studenter	31 837	16 679	6240	19 908
Antall vit. årsverk	1719	1174	695	1640
Forholdstall studenter/lærere	18,5	14,2	9	12,1

Kilde: DBH

* Årsverk regnskapsført på kap. 0260

Til tross for slike skjevheter i ressursgrunlaget, avlegger UiOs studenter om lag det samme antall vekttall som studenter ved øvrige universiteter:

Tabell 12: Vekttall per student i 2000

	Antall vekttall per student
UiO	11,38
UiB	11,82
UiTø	11,19
NTNU	12,46

Kilde: DBH

Ser vi på den ressursinnsatsen som ligger bak hvert produsert vekttall, finner vi at UiO produserer vekttall med en lavere ressursinnsats bak hvert vekttall enn de øvrige universiteter.

³⁴ Sluttrapporten legges frem for Kollegiet tidlig i 2002.

Tabell 13: Kostnader per vektall

	Driftsutgifter (kap. 0260 01)	Avlagte enkeltevektall	Driftsutgifter pr. enkeltevektall
UiO	1 978 505	324 020	6 106
UiB	1 100 210	178 580	6 161
NTNU	1 442 660	228 000	6 327
UiTø	709 200	63 020	11 254

Kilde: NSD brukermelding 3/2001

Positivt tolket viser dette at UiO er en mer effektiv studieorganisasjon enn de øvrige universitetene. På den annen side viser slike sammenlikninger at det er vanskeligere for UiO å tilby individuell oppfølging av den enkelte student i tilsvarende omfang som øvrige universiteter. Alternativt vil andre oppgaver som f.eks. forskningen, bli satt under press i større grad ved UiO enn ved de øvrige universiteter.

Studietilbud med færre studenter per lærer har gjennomgående flere studenter som fullfører sitt hovedfagsstudium og er tilfredse med studietilbudet og veiledningen. Det kan derfor se ut som om den tydeligste *enkelstående* parameter for studiekvalitet er forholdstallet mellom lærere og studenter. Det er viktig å understreke at det skal være en forskjell mellom fakultetene når det gjelder dette forholdstallet. Et profesjonsstudium som f.eks. odontologi forutsetter en tett oppfølging og veiledning av den enkelte student,

mens studietilbud innenfor jus, humaniora og samfunnsfag i mye større grad kan baseres på selvstudier.

Tabell 14 viser antall studenter per "fast vitenskapelig årsverk" ved fakultetene. I tabellen er følgende kategorier inkludert: Faste ordinære vitenskapelig årsverk, professor II-årsverk, time- og hjelpelærer-årsverk og stipendiatårsverk (inkludert post doc.-årsverk) finansiert over kap. 0260 UiO og fra Forskningsrådet. Andelen av årsverkene som er disponible for utdanningsvirksomheten og studentene (undervisning, veiledning) vil variere avhengig av stillingskategori. Mens fast ansatte skal bruke om lag 45 % av sin arbeidstid til undervisning, skal en professor II bruke 20 % og time- og hjelpelærer 100 %. For stipendiater varierer andelen også fra fakultet til fakultet. Tabellen gir et uttrykk for forskjeller i undervisningsbelastning mellom fakulteter. Ved profesjonsfakultetene vil normalt en registrert student være en heltidsstudent, mens allmennfakultetene har mange deltidsstudenter. Det er derfor rimelig å anta at for allmennfakultetene er forholdstallet lærer/student noe bedre enn det tabellen gir inntrykk av.

Tabell 14: Antall registrerte studenter per vitenskapelig årsverk høsten 2000

Fakultet	Faste ordinære vitensk. årsverk	Prof. II årsverk	Time/hj.lærer årsverk *	Stipendiat-årsverk, kap. 0260	NFR-stipendiater årsverk	Post doc. årsverk	Sum vit. årsverk	Registrerte studenter **	Studenter pr. vit. årsverk
TF	23	0	1	7	4	1	36	376	10,4
JUR	55	0	40	13	11	5	124	4114	33,2
MED	197	21	35	52	73	34	412	2269	5,5
HF	353	5	46	58	36	8	506	6486	12,8
MN	347	8	49	87	114	44	649	5255	8,1
OD	90	1	5	16	4	6	122	367	3,0
SV	162	4	52	30	29	3	280	5467	19,5
UV	109	1	36	31	5	1	183	2219	12,1
UKM	19	0	0	2	0	0	21	0	0,0
UNM	28	0	0	0	0	3	31	0	0,0
Sum	1 383	40	264	296	276	105	2364	26553	11,2

Kilde: DBH

* Årsverkene beregnes ved å dele de totale regnskapsførte utgiftene med en brutto årslønn på kr. 250 000.

**Ex.phil.-studenter (5219) ikke inkludert

Det kan være store forskjeller mellom instituttene internt ved et fakultet. HF har f. eks. en del fag med svært få studenter og andre fag med svært mange, slik at fakultets-forholdstallet blir et gjennomsnitt som ikke gir så stor mening. Tilsvarende er det relativt få studenter ved flere av de klassiske fagene ved MN, mens det er svært mange ved informatikk osv.

To fakulteter skiller seg ut ved å ha høye forholdstall: SV og JUR. Nettopp ved disse fakultetene utføres en stor del av undervisningen ved hjelp av time- og hjelpelærere hvor tallene i kolonnen gir uttrykk for årsverk. Dette innebærer at JUR og SV ikke er fullt så mye dårligere stilt enn de andre fakultetene når det gjelder antall studenter per lærer som det tabellen tyder på. Vi er likevel av den oppfatning at det er for mange studenter per lærer ved JUR og at forholdstallet også ved SV, med om lag 19,5 studenter per lærer, er noe høyt.

Det kan være gode grunner til å la mye av undervisningen ivaretas av time- og hjelpe-lærere. Det gir blant annet økt fleksibilitet i en situasjon med budsjettreduksjon. Vi mener likevel det er riktig å stille spørsmål ved en slik måte å organisere undervisningen på. Tabellen tyder på at ved JUR utfører de fast ansatte 25 undervisningsårsverk (45 % av 55 stillinger), mens time- og hjelpelærere utfører 40 årsverk. Det er mulig studentene ville være tjent med at en større andel av foreleserne og veilederne hadde et fast arbeidsforhold til universitetet.

3.4.2 Undervisning, veiledning og faglig oppfølging

For programkvaliteten spiller de vitenskapelig ansattes kompetanse en nøkkelrolle, og også deres arbeidsvilkår og holdninger er av betydning for studiekvaliteten ved et fag.

I henhold til NIFUs undersøkelse av det faste vitenskapelige personalets arbeidstidsfordeling³⁵ (Universitetsundersøkelsen 2001) (kfr. 4.2.1) brukte de ansatte ved UiO i år 2000 i gjennomsnitt 39 % av sin tid til undervisning

³⁵ Smeby, Jens Christian (2001): 'Forskningsvilkår ved universiteter og vitenskapelige høyskoler', *NIFU skriftserie*, nr. 16/2001, Oslo.

(26 %) og veiledning (13 %). Undervisningen ved UiO skal være forskningsbasert og de ansatte oppfatter at den er det. Hva som rommes i dette begrepet er imidlertid svært uklart; det fins flere måter å forstå begrepet på, eksempelvis³⁶

- at undervisningen skal være i overensstemmelse med forskningens *nyeste resultater*,
- at undervisningen skal være tilknyttet et *forskningsmiljø*,
- at fast ansatte lærere skal ha *forskningskompetanse*,
- at undervisningen skal utføres av *aktive forskere*,
- at undervisningen skal innebære trening i *vitenskapelig metode* i samarbeid med praktiserende forskere.

I de tre midterste betydningene av ordet vil så å si all undervisning ved UiO være forskningsbasert. Den første og den siste definisjonen er strengere, og etter disse vil ikke forskningen på lavere grad nødvendigvis være det. På høyere grad, særlig der hvor studentene skriver en vitenskapelig avhandling og der de samarbeider med sin veileder i et team, vil undervisningen være forskningsbasert etter samtlige kriterier. Kombinasjonen av at begrepet er uklart *og* svært positivt ladet gjør det vanskelig å legge noen objektive mål til grunn for en rapportering eller vurdering. I EVA har vi ikke gjort en egen undersøkelse av graden av forskningsbasert undervisning.

I universitetsundersøkelsen 2001 ble de vitenskapelig ansatte bedt om å vurdere den faglige kvaliteten på undervisningen ved eget institutt anno 2000:

Med hensyn til lavere grad, var det relativt få som mente at kvaliteten var "svært god" eller "dårlig" (likevel 7 % ved HF). De to øvrige kategoriene var "god" og "tilfredsstillende" ("god" er bedre enn "tilfredsstillende"). Mange oppfatter kvaliteten som "god", men det må

³⁶ Hyllseth, Berit (2001): Forskningsbasert undervisning, Norgesnetttrådetts rapporter.

oppfattes som et dårlig tegn at ved flere av fakultetene er det 40-50 % av de vitenskapelig ansatte som mener at kvaliteten bare er "tilfredsstillende".

De ansatte oppfatter gjennomgående kvaliteten på høyere grads undervisning som bedre. Det er likevel i snitt 27 % som mener at kvaliteten bare er "tilfredsstillende". JUR skiller seg ut ved både å ha flest som mener at kvaliteten er svært god (21 %) og "tilfredsstillende" (33 %). Forholdsvis få mener at kvaliteten er dårlig (likevel 9 % ved OD). I snitt er det 22 % (38 % ved SV) som oppfatter den faglige kvaliteten på etterutdanning som dårlig, mens 38 % mener den er "tilfredsstillende". Dette bekrefter at det, som tidligere nevnt, er en del problemer med UiOs EVU-tilbud. Av de 31 instituttene som har slike tilbud, opplyser 28 institutt at de har planer om å videreutvikle tilbudene. Dette kan tyde på at fagmiljøene er klar over problemene.

Instituttene egne evalueringer viste en positiv vurdering av kvaliteten på studietilbudet i nivå rangeringen. Selv om også andre aspekter enn undervisningen (bredde i tilbudet osv.) ble inkludert i denne vurderingen, er det likevel påfallende med en så høy rangering av studietilbudet når så stor andel av personalet er forbeholdne i vurderingen av undervisningens kvalitet.

Undersøkelser tyder på at det kan reises spørsmål om undervisningens pedagogiske kvalitet (kfr. 3.4.4). Fast ansettelse av vitenskapelig personale ved UiO skjer først og fremst på bakgrunn av vitenskapelig og forskningsmessig kompetanse; det er sjelden at pedagogisk kompetanse og interesse tillegges avgjørende vekt. Likevel er det mange vitenskapelig ansatte som er opptatt av undervisning og gjør en stor innsats for å forbedre eget fagmiljøes studietilbud. At slik innsats ikke verdsettes annet enn med ord, svekker miljøenes muligheter til å gjennomføre og stimulere kvalitetsfremmende tiltak.

Personer som får fast ansettelse i vitenskapelig stilling ved UiO og ikke allerede har pedagogisk utdanning, må innen to år etter ansettelsen ha oppfylt institusjonens krav til "pedagogisk basiskompetanse". Det innebærer å fullføre et

kurs i universitetspedagogikk som består av en fellesdel³⁷ og to til tre valgfrie kursmoduler (til sammen ti dager). I løpet av de siste fem årene har gjennomsnittlig 38 vitenskapelig ansatte tilfredsstillt kurskravet. Deltakerne fordeler seg på alle fakulteter med en viss forholdsmessig overvekt på MED. Det kan ha sammenheng dels med at fakultetet har vært påpasselig med å følge opp kravet om pedagogisk basiskompetanse hos sine nytilsatte og dels med at behovet for slik kompetanse er blitt tydelig gjennom den omfattende studiereformen. Deltakernes evaluering av kursene viser at de aller fleste er meget positive til denne kvalifiseringen.

Når det gjelder faglig oppfølging fra ansatte og miljø i løpet av studieløpet, er det store variasjoner mellom fakultetene. Det skal også være forskjeller: En medisinstudent skal følges opp på en mye tettere måte enn for eksempel en jusstudent. OPINION-undersøkelsen³⁸ tyder likevel på at det er en del studenter som er misfornøyd med veiledningen og annen tilbakemelding fra undervisningspersonalet. Det kan se ut som om studenter ved andre universiteter oppfatter at de får bedre oppfølging enn UiOs studenter. Hvis denne oppfatningen bunner i realiteter, må det etter vår vurdering ses i sammenheng med ressurs situasjonen, særlig forholdstallet mellom student og lærer. Men vi er også av den oppfatning at mange av UiOs fagmiljøer ikke i tilstrekkelig grad har en kultur med fokus på læring. Ofte tilbyr fagmiljøet undervisning, mens selve læringen anses for å være studentenes ansvar. En medvirkende årsak til denne holdningen kan være at undervisning i liten grad er meritterende for de vitenskapelig ansatte. Det er nylig utredet³⁹ og vedtatt en utvidet kompetanseprofil som bedre vil sikre slik merittering i forbindelse med tilsetninger og opprykk.

Fakultetene har vedtatt normer for det maksimale antall timer veiledning studentene har krav på per semester, og for hvor mange semestre studentene har rett til veiledning. SV har f.eks. en norm på 42 timer per student,

³⁷ Fellesdelen inkluderer kurs i fem dager, samt deltakelse i en veiledningsgruppe knyttet til deltakerens egen undervisning.

³⁸ OPINION (2001): *Vurdering av undervisningstilbud og tidsbruk på studier*, Oslo.

³⁹ Handalutvalgets innstilling, juni 2001

inkludert for- og etterarbeid. Instituttene tolker denne normen noe ulikt. Institutt for statsvitenskap er mest restriktiv og begrenser veiledningen til ti veiledningstimer i løpet av to semestre. HF har også et normtall på 42 timer, mens det for realfagene er vanlig med 100-120 timer (inkludert for- og etterarbeid) fordelt over tre eller fire semestre. I mange tilfeller vil imidlertid studentene få mer veiledning enn det de har krav på.

Det er naturlig at det er forskjeller mellom fagområder når det gjelder antall veiledningstimer. Gjennomføring av naturvitenskapelige undersøkelser som er vanlig i forbindelse med hovedfagsoppgaver i realfag, forutsetter en tett og nær kontakt mellom student og veileder. Det er normalt mindre behov for en like tett oppfølging i forbindelse med hovedfagsoppgaver i humaniora og samfunnsfag. Det er imidlertid verdt å legge merke til at det innen humaniora og samfunnsfag er til dels store forskjeller mellom universitetene hva angår normtall for antall veiledningstimer. Studenter i sosiologi ved UiTø har for eksempel krav på 80 timer veiledning, mens studentene i Oslo har krav på 42 timer (begge deler inkludert for- og etterarbeid).

Alle universitetene har nå innført hovedfagskontrakt. Ifølge NIFUs undersøkelse har 85-90 % av studentene undertegnet hovedfagskontrakt. Variasjonene er store når det gjelder innholdet i og oppfølgingen av slike kontrakter. Noen fagmiljøer og veiledere benytter kontraktene aktivt, mens andre miljøer legger liten vekt på dem. Avtalene er i prinsippet tidsavgrenset og inneholder ofte forhold som fredriffsplan, veiledningens omfang osv. I hovedfagskontrakter har UiO fått et nyttig instrument til å regulere forholdet mellom institusjonen og hovedfagsstudentene. Det forutsetter imidlertid at kontraktene benyttes på en aktiv måte. Det er trolig et stort ubenyttet potensiale med hensyn til bruken av hovedfagskontrakter.

3.4.3 Studentevaluering av undervisning

Studentevalueringer er et kvalitetsfremmende tiltak. Bruk av slike evalueringer må derfor oppfattes som en godt tegn gitt at resultatene av evalueringene følges opp. Det er samtidig viktig

å understreke at slike evalueringer har enkelte begrensninger. Dessuten kan selv den best gjennomførte evaluering strande på manglende oppfølging fra fagmiljøet. Vi mener likevel at gode rutiner på dette område er en indikator på studiekvalitet, og tilsvarende må manglende rutiner ses på som en alvorlig svakhet ved et fagmiljø.

UiO har som institusjon pålagt fagmiljøene å gjennomføre studentevalueringer, dvs. gi studentene anledning til å gi uttrykk for sine oppfatninger om undervisningstilbudene. UiO har utarbeidet retningslinjer om studentevaluering, og det er laget en brosjyre med gode eksempler på studentevaluering. Gjennom egnevalueringene har vi forsøkt å kartlegge i hvilken grad instituttene har rutiner og ordninger for studentevaluering av undervisningen.

40 av de 46 instituttene som gjennomførte egnevalueringen opplyser at de har et opplegg for jevnlig tilbakemelding fra studentene om undervisning og veiledning. Dette behøver ikke nødvendigvis å bety at alle lærerne ved disse instituttene gjennomfører evalueringer i forbindelse med samtlige undervisningstiltak. Det er kanskje uklarerhet om hva som menes med "jevnlig" som gjør at bare 23 av 37 fagutvalg rapporterer om "jevnlig" bruk av studentevalueringer. De vanligste evalueringsformene er bruk av skjemaer og muntlige tilbakemeldinger. Ved mange institutter er fagutvalget gitt en viktig rolle i forbindelse med gjennomføring av evalueringene. Det er vanligvis faglærerne enkeltvis som følger opp evalueringene og i noen tilfeller faglærere i fellesskap. Det er bare tre institutter som opplyser at studentevalueringene følges opp av beslutningsorganer ved instituttet. Det er positivt at de fleste instituttene gjennomfører studentevalueringer. UiO har imidlertid som et mål at *alle* fagmiljøene og lærerne tar i bruk dette redskapet. Oppfølgingen av dette bør ligge på instituttnivå. Like selv-følgelig som at et institutt ber sine ansatte jevnlig gi rapport om vitenskapelige publikasjoner og om undervisning, like naturlig bør det være å rapportere om hvilke former for studentevaluering en har tatt initiativ til og hvilke tiltak en vil gjøre på grunnlag av evalueringene. Slik ordningen fungerer i dag, er oppfølgingen i for liten grad et

instituttanliggende og for mye opp til den enkelte vitenskapelig ansatte.

3.4.4 Studentenes vurdering av UiO som lærested

Det gjennomføres flere undersøkelser om studentenes tilfredshet med eget lærested. I dette avsnittet presenteres konklusjonene fra de viktigste av disse undersøkelsene som vi har kunnet bygge på i selvevalueringen.

Stud.mag.-undersøkelsen

NIFU har i samarbeid med Norsk Gallup tre år på rad (1998, 1999, 2000) gjennomført en nasjonal spørreundersøkelse om studentenes tilfredshet.⁴⁰ Dette gjøres på oppdrag fra fire store aviser, og resultatene publiseres om våren i et bilag til avisene. Undersøkelsen baseres på at et mindre antall studenter på utvalgte fag besvarer et spørreskjema. Studentene er i sitt første semester på grunnfagsnivå/begynner-emner. I løpet av de tre årene har til sammen 1143 studenter fra 15 forskjellige fag ved UiO svart på spørreskjemaet.⁴¹ Studentene blir bedt om å bruke karakterer med skala fra 1 til 6 for å angi studentenes tilfredshet på seks områder: Faglig og pedagogisk kvalitet; faglig miljø, sosialt miljø, administrasjon og service, samt bibliotek og datautstyr. På denne bakgrunn utarbeides det en hovedkarakter for det enkelte fag og for lærestedet.

Tabell 15 viser enkelte av resultatene fra undersøkelsen i 2000 når det gjelder universitetene, samt de høgskolene som kom best og dårligst ut. Det er relativ stor grad av samsvar mellom resultatene fra undersøkelsene i 1998, 1999 og 2000. UiO kom dårligst ut av universitetene i 2000, men det er kort vei opp til UiB, og det er små forskjeller i studentenes vurdering av kvaliteten på forelesningene. NTNU og UiTø har god uttelling når det gjelder det sosiale miljøet.

Tabell 15: Stud.mag.-undersøkelsen 2000 (karakterskala fra 1-6).

Institusjon	Samlet vurdering	Kvalitet - forelesningene	Sosialt miljø
UiTø	4,34	3,94	4,58
NTNU	4,25	4,00	4,64
UiB	3,83	3,98	4,29
UiO	3,79	3,89	4,09
HiLillehammer	4,92	4,50	
HiSogn&Fjordane			5,46
HiTromsø	3,26	3,16	
HiStavanger			4,15

Kilde: NIFU/Norsk Gallup 2000

Hva innebærer så en karakter på 3,79 for UiO? Det er få studenter som har krysset av at de er "svært misfornøyd", i underkant av 20 % er "litt misfornøyd", de fleste er "litt fornøyd" og om lag 10 % er "svært fornøyd".

Av de 15 fagene ved UiO som har vært med i undersøkelsene i 1998, 1999 og 2000, får 13 en hovedkarakter fra 3+ til 4-. Det er verdt å merke seg at det er fag med mange studenter per lærer som gis karakteren 3+. Motsvarende er det to fag med få studenter per lærer som får hovedkarakter 5-: medisin og kristendom.

OPINION-undersøkelsen

OPINION gjennomførte i 2001 en undersøkelse på oppdrag av selvevalueringssprosjektet ved UiO.⁴² Hensikten med undersøkelsen var å få frem studentenes egne vurderinger av undervisningstilbudet ved UiO. Til sammen 500 studenter ble intervjuet over telefon, hvorav 300 studenter på mellomnivå og 200 studenter på hovedfags-/profesjonsstudiet (studenter fra HF, SV, MN og JUR). OPINION hadde med andre ord en annen målgruppe enn stud.mag.-undersøkelsen (grunnfagsstudenter i sitt første semester).

Studentene, på tvers av nivåer og fakulteter, har tiltro til forelesernes faglige kvaliteter, mens færre studenter er litt eller svært fornøyd med forelesernes pedagogiske evner (55 %). Noe over halvparten av hovedfagsstudentene/viderekomne profesjonsstudenter er fornøyd med veiledningen og annen form for tilbakemelding fra

⁴⁰ NIFU/Norsk Gallup (1998, 1999 og 2000): *Studentenes tilfredshet med studietilbud og lærested*, (Stud.mag.undersøkelsen), Oslo.

⁴¹ Engelsk har vært med to ganger.

⁴² OPINION (2001): *Vurdering av undervisningstilbud og tidsbruk på studier*, Oslo.

undervisningspersonalet. Betydelig færre mellomfagsstudenter (32 %) er fornøyd med omfanget av veiledning og annen faglig tilbakemelding.

Hovedfagsstudentene er altså gjennomgående noe mer fornøyd enn mellomnivåstudentene. Dette behøver ikke tilsi at kvaliteten på hovedfag er bedre enn på mellomnivået, men kan bety at mellomfagsstudenter som ikke er særlig fornøyd, ikke fortsetter på hovedfag. Jusstudentene er mindre fornøyd enn de andre studentene, spesielt når det gjelder veiledning og annen faglig tilbakemelding. HF-studentene synes å være mest fornøyd.

Noe over halvparten av studentene opplyser at de i nokså/svært stor grad har faglig utbytte av kontakt med medstudenter. Vi oppfatter det som negativt at over 40 % av studentene mener at de overhodet ikke eller bare i noen grad har faglig utbytte av kontakt med sine medstudenter. Et godt læringsmiljø preges av studenter som samarbeider.

Som en oppsummering kan vi si at i underkant av to-tre studenter uttrykker at de er litt eller svært fornøyd med det faglige miljøet ved UiO. Det er små variasjoner mellom studienivå og fakultet.

Fagutvalsundersøkelsen

Fagutvalgene mener at studentene gjennomgående er fornøyd med kvaliteten på undervisningstilbudene og lærerkreftene.⁴³ 28 fagutvalg mener studentene er godt eller nokså godt fornøyd med de forelesningene som gis, mens åtte utvalg er ganske eller veldig misfornøyd. Omtrent den samme fordelingen finner man når det gjelder kvaliteten på seminar-/gruppeundervisning, mens noen flere utvalg mener studentene er misfornøyd med hovedfagsveiledningen og den oppgaveskrivingen det legges opp til. Det er to utvalg som mener at kvaliteten på lærerkreftene er mangelfull.

⁴³ Fagutvalsundersøkelsen 2001.

3.4.5 Konklusjoner

Flere fakulteter har per i dag for høyt forholdstall studenter/lærer og JUR og SV skiller seg negativt ut.

UiOs studenter får for svak oppfølging og lærerkontakt under studiene: Frafall, høy mobilitet og kritiske vurderinger i flere studentundersøkelser peker mot dette. Medvirkende årsaker er høyt forholdstall student/lærer, lave normer for antall veilednings-timer per student og en kultur med for svakt fokus på studentenes læring.

Studentenes til dels kritiske vurdering av undervisningens pedagogiske kvaliteter, veiledning og faglig oppfølging er en utfordring og tilsier at UiO ikke kan si seg fornøyd. Det pågår et aktivt studiekvalitetsarbeid ved fakulteter og institutter, men det mangler tydelige incentiver og styringsmekanismer for å stimulere og lede dette arbeidet.

3.5 Læringsresultater og kompetanse for yrkeslivet

3.5.1 Eksamen og styring av studentenes læring

Det er en utbredt oppfatning at eksamen styrer undervisning og læring. Slik styring er ikke negativ i seg selv, hvis bare eksamen er formet slik at den møter de målene faget ellers har for studenters læring. Mye forskning tyder imidlertid på at den klassiske eksamensformen gir lavt læringsutbytte i lengden, og at den virker kontraproduktivt i forhold til mål som dybdekunnskap, innsikt og kritisk forståelse.⁴⁴

En undersøkelse som nylig er gjennomført ved UiO, kan tyde på at eksamen styrer studentenes læring i langt mindre grad enn tidligere antatt.⁴⁵ Undersøkelsen bygger på dybdeintervju med 14 studenter, hvorav blant annet fem pedagogikkstudenter og fem historiestudenter. Selv om det dreier seg om et lite antall studenter som representerer noen få fag, og selv om ikke alle utsagnene som kom til uttrykk ved intervjuene

⁴⁴ Lauvås, Per (1999): "Eksamen" innen høgre utdanning i Norge, rapport til Utvalget for høgre utdanning, juli 1999, Fagområdet for universitetspedagogikk/Pedagogisk forskningsinstitutt, UiO 1999;Oslo.

⁴⁵ På hvilken måte påvirker eksamen studenters læring?, rapport v/Dyrstad, Kristin Husby, SFA/Pedagogisk forskningsinstitutt (2001)

trekker i samme retning, bidrar undersøkelsen til å nyansere oppfatningen om eksamen som styrende mekanisme. Derimot fremkommer det at studentene er usikre på hva som vektlegges ved sensuren, spesielt hvor laud-grensen går. Mange studenter har likevel forstått at en god eksamen ikke bare forutsetter fagkunnskaper, men evne til analytisk tenkning.

At studenter er usikre på kriteriene for en god eksamensbesvarelse, er et funn som bekreftes i en mengde liknende undersøkelser i Norge og internasjonalt. Denne usikkerheten forsterkes ved fag der studentene relativt sjelden har eksamen, slik som ved allmennfakultetene. Disse studentene vil altså ikke gjennom sine eksamensresultater få en løpende tilbakemelding på egne prestasjoner. Mange studenter opplever dette som et problem.

UiO bruker årlig store beløp på gjennomføring av eksamen. I en undersøkelse som ble gjennomført våren 2001, var konklusjonen at UiO bruker over 200 mill. kr. per år til å gjennomføre og avvikle eksamen (hvorav over 40 mill. kr. var lett identifiserbare eksamens-kostnader som lønn til eksterne sensorer, eksamensvakter osv.).

Det at det investeres så mye midler i evalueringarbeid, har i seg selv motivert til en omlegging i retning av mer læringsfremmende evalueringsformer. En rekke fagmiljøer har de siste årene hatt økt fokus på eksamen, der skoleeksamensformen i økende grad erstattes av evalueringsformer der studentene har tid på seg, kan oppsøke kilder og få veiledning - slik som ved semesteroppgave, mappevurdering og i noe mindre grad hjemmeeksamen. En annen utvikling er at enkelte fagmiljøer erstatter enkelte essayeksamener med "multiple choice"-tester, først og fremst med tanke på å redusere kostnadene.⁴⁶

Alt i alt kan det ikke være tvil om at UiO i større grad enn i dag kan utnytte eksamen til å fremme læring. Dette er et tema som det vil bli rettet mye oppmerksomhet mot de nærmeste årene, ikke minst i forbindelse med innføringen av Kvalitetsreformen.

⁴⁶ Notat om fagmiljøenes utprøving av nye eksamensformer

3.5.2 Sertifisering av læringsresultater og kompetanse

NIFUs undersøkelse "Karakterers betydning for overgangen fra høyere utdanning til arbeidsmarkedet"⁴⁷ viser at gode karakterer øker sannsynligheten for å være sysselsatt et halvt år etter eksamen. Gode karakterer øker graden av suksess i arbeidsmarkedet for jurister (dvs. høyere lønn), mens bildet er mer nyansert for øvrige grupper. For humanister og samfunnsvitere har karakteren minst betydning.

Hovedskalaen for eksamensresultater går fra 1.0 til 4.0 (laud 2,5). Fagmiljøene benytter imidlertid skalaen svært forskjellig. Ved MN vil en helt riktig besvarelse kunne belønnes med 1.0, mens HF og SV i realiteten aldri benytter karakterene 1.0-1.5. Ved noen institutter er det færre enn 20 % av grunnfagsstudentene som oppnår laud til eksamen, mens ved ett institutt er det vanlig med en andel på 60 %. JUR har for profesjonsdelen av studiet gått over til bokstavkarakterene A-E, mens profesjonsstudiet i medisin nå bare opererer med bestått/ikke bestått.

UiOs karaktergivning er uoversiktlig, komplisert og praktiseres forskjellig. Resultatet er at læringsresultatene ikke sertifiseres på en god måte for studentene og kommuniseres dårlig til arbeidslivet. Vi mener det er behov for å harmonisere karaktersystemet. *Studiereformen* legger opp til en overgang til bokstavkarakterene A-E, men for å få til en felles praksis må dette følges opp av en prosess med utarbeiding av kriterier for de ulike karakternivåene.

3.5.3 Relevante kunnskapsmål – kandidatenes overgang fra studier til yrkesliv

Vi har forsøkt å vurdere om UiOs studier sikter mot relevante kunnskapsmål i forhold til yrkeslivet. Vi har definert relevante kunnskapsmål på følgende måte: Studentene har en god kunnskapsbase og har tilegnet seg en metode for å anvende disse kunnskapene i utøvelsen av et yrke. Det er de enkelte fagmiljøene som definerer den nødvendige kunnskapsbasen, og

⁴⁷ Arnesen, Clara Åse og Try, Sverre (2001): *Karakterers betydning for overgangen fra høyere utdanning til arbeidsmarkedet*, NIFU Rapport 6/2001, Oslo.

studentene testes i om de har tilegnet seg stoffet gjennom ulike evalueringsformer.

Innen rammen av selvevalueringen har vi ikke hatt mulighet til å vurdere om fagplaner og pensum for de ulike fagmiljøene er dekkende for det studentene bør/må lære. Fakultetene og fagmiljøene er av den oppfatning at studieplanene er gode, og vi har konstatert at det generelt er høyt aktivitetsnivå med hensyn til studiereformer. Det vil imidlertid hele tiden være behov for oppdateringer og tilpassinger både i innhold og teknologi.⁴⁸ Vi har i stedet valgt å se på overgangen fra studier til yrkeslivet for studenter fra henholdsvis profesjons- og allmennfakultetene.

Profesjonsfakultetene/studiene

UiOs mange profesjonsstudier har nær kontakt med yrkeslivet. De fleste lærerne i medisin har f.eks. sin hovedstilling ved et sykehus. Dette sikrer en løpende og relevant tilbakemelding om de uteksaminerte kandidatens faglige og yrkesmessige kompetanse. Eventuelle mangler ved kandidatens utdanning vil kunne bli fanget opp og rettet på. Profesjonsfakultetene er naturlig nok svært opptatt av at de uteksaminerte kandidatene er i stand til å gjøre en fullgod jobb som psykolog, farmasøyt osv.

For profesjonsstudiene i medisin, odontologi og jus kom fagmiljøene for om lag ti år siden frem til følgende: Fagplanene og pensum er dekkende for den kunnskapsbasen studentene må ha, men det er et stort forbedringspotensial i å forberede studentene metodisk for å utøve sitt yrke. Dette var bakgrunnen for de store reformene av studieoppleggene ved disse fakultetene.

Erfaringer tilsier at mennesker har lettere for å lære ved aktive fremfor passive læringsformer. PBL ble derfor systematisk introdusert i de nye studieplanene på MED og OD.

Ved alle de tre fakultetene ble de nye studieordningene innført i 1996, og de første kandidatene ble uteksaminert våren 2001 (OD). Det vil bli gjennomført vurderinger av hvor

vellykket reformene har vært. MED vil for eksempel gjennomføre en sammenliknende studie av overgangen til yrkeslivet for de to siste kullene under den gamle ordningen og de to første kullene etter reformen.

UVs praktisk-pedagogiske utdanning er nå også under omlegging, dels ut fra samme intensjon som ved JUR og MED. I omleggingen inngår integrering av IKT, casebasert undervisning, mappevurdering og overgang fra tilfeldige praksisskoler til partnerskoler. Denne omleggingen gjelder foreløpig bare halvparten av studentene og er planlagt gjennomført for samtlige i løpet av 2003.

Allmennfakultetene

Et særtrekk for allmennfakultetene er at kandidatens viktigste kompetanse for å utøve et yrke ofte ikke er de faktiske kunnskapene innenfor et fagområde, men en tilegnet metode og evnen til analytisk tenkning. Det faglige kunnskapsbasen vil likevel være viktig for en del yrker, eksempelvis for en lærer i den videregående skole.

Siden en stor del av HF-studentene og en ikke ubetydelig andel SV- og MN-studenter går ut i skolen, er det særlig interessant å spørre om studienes relevans i forhold til denne arbeidsplassen. Her er bildet mangefasettert:

I faglig innhold er det ofte godt samsvar mellom skolefagets og studiefagets disipliner, selv om den interne prioriteringen mellom disiplinene kan være svært forskjellig. Andre ganger mangler et slikt samsvar, og det er fagkonstruksjoner i skolen som ikke motsvares av studiefag. Dette gjelder særlig sammensatte skolefag, som samfunnsfag/samfunnslære, natur- og miljøfag, økonomi og informasjonsbehandling og KRL-faget⁴⁹. Her må studentene hente komponenter fra flere studiefag, av og til på tvers av fakultetene. Andre ganger igjen er det aspekter ved skolefagene som normalt ikke gjenfinnes i grunnfagene. Et sentralt eksempel er fagrelatert bruk av IKT, som i dag inngår i flere av grunnskolenes fag. De arbeidsformene det legges opp til i allmennfagene, harmonerer dårlig med den

⁴⁸ Kartleggingen av det menneskelige genom får for eksempel konsekvenser for fagplaner i medisin, lovverket forandres osv.

⁴⁹ KRL-faget står for 'Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering.

utviklingen som har skjedd i skolen i retning av gruppearbeid, prosjektarbeid og PBL. Endelig er det et problem at de typiske universitetsstudiene vier fagenes ferdighetsaspekt liten oppmerksomhet. I alle språkfag i skolen er f.eks. språkferdighet sentralt, mens språkövelser og egen språktrening har liten plass i studiefagenes undervisning, og studentene blir heller ikke trent i å veilede andre i deres arbeid med skrift og tale.

Ved allmennfakultetene blir denne delvise mangelen på relevans oppfattet forskjellig. Ofte vises det til at et studiefag skal være like mye forskerutdanning som lærerutdanning; eller til større forpliktelser overfor "faget selv" enn overfor de utdanningspolitiske strømningene som til enhver tid måtte råde. I fagmiljøene er det ofte uvitenhet om denne diskrepansen, fordi universitetsansatte gjennomgående er dårlig orientert om endringer i skoleverket. Dette er et problem i forhold til UiOs rolle som landets største lærerutdanningsinstitusjon.⁵⁰ En særlig utfordring i dagens skole er knyttet til flerspråklighet og sosio-etniske forskjeller. Dette gjelder både i grunn- og videregående skole, men gjenspeiles i for liten grad i den lærerutdanning som tilbys ved UiO.

For andre arbeidsområder enn skolen er det vanskelig å vurdere i hvilken grad kandidatene er godt forberedt for en yrkesutøvelse. Det dreier seg dels om usikkerhet om hvilke yrker en egentlig snakker om, men også om manglende kontakt med praksisfeltet. Til forskjell fra profesjonsfakultetene har ikke allmennfakultetene noen nær kontakt med og løpende tilbakemelding fra arbeidsgivere som kilde til forbedringer av studieopplegg.

Hvor attraktive er kandidater fra UiO på arbeidsmarkedet? Det er gjennomført en rekke undersøkelser om kandidater med høyere utdanning og egne undersøkelser om ulike kandidatgrupper fra UiO. Nyutdannede kandidater hadde store problemer på arbeidsmarkedet i begynnelsen av 90-årene, og også i dag må nyutdannede bruke noe tid på å få innpass i arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedet for

personer med høyere utdanning vil variere over tid, og det er forskjeller mellom ulike kandidatgrupper. Hovedinntrykket er likevel at UiOs kandidater er ettertraktet på arbeidsmarkedet, både kandidater med hovedfag og cand.mag. Dette kan være et signal om at allmennfakultetenes utdanningsløp oppfattes som relevante av arbeidsmarkedet.

For om lag åtte år siden etablerte UiO, i samarbeid med Studentsamskipnaden i Oslo (SiO), Karrieresenteret (KS, tidligere Arbeidsforum). KS gir studentene informasjon om arbeidsmarkedet og bistår studenter og kandidater med overgangen fra studier til arbeid. Svært mange benytter seg av senterets forskjellige tilbud. UiO har gjennom etableringen av senteret tatt et større ansvar for overgangen mellom studier og arbeid enn tidligere. KS har utstrakt kontakt med arbeidsgivere, private og offentlige. Arbeidsmarkedets oppfatning av UiOs kandidater er ifølge KS fortsatt slik at mange private og offentlige arbeidsgivere har lite kunnskaper om kandidatenes kompetanse. Det er likevel mange arbeidsgivere som verdsetter den kompetansen et universitetsstudium gir, selv om mange skulle ønske at kandidatene også var skolert i mer praktiske gjøremål. Derimot er det et problem at kandidatene selv ofte ikke er seg sin egen kompetanse bevisst i forhold til en yrkesmessig sammenheng.

UiO har to studietilbud som tar sikte på å gi studenter fra allmennfakultetene trening i å benytte sin kompetanse i arbeidslivet: Prosjektforum ved SV og Gradssemesteret ved HF. Studentene blir delt inn i grupper, og i løpet av et semester skal de løse et oppdrag/gjennomføre en utredning på vegne av en ekstern oppdragsgiver. Disse studietilbudene har vært en stor suksess, og det er kommet svært mange positive tilbakemeldinger fra de eksterne oppdragsgiverne. De studentene som har fullført ett av de to studietilbudene, er trolig bedre forberedt for en overgang til yrkeslivet enn de øvrige studentene. Studietilbudene omfatter imidlertid bare et begrenset antall studenter og er ressurskrevende.

⁵⁰ Se også *Tid for læring - et diskusjonsnotat om lærerutdanning ved UiO*, innstilling fra Lærerutdanningsutvalget av juni 2001, UiO.

3.5.4 Konklusjoner

Undersøkelser kan tyde på at studentene er usikre på hvilke kriterier som legges til grunn for en god eksamenbesvarelse, noe som forsterkes ved fag der studentene har få store eksamener. UiO bør arbeide videre med endringer i eksamensformer og kan i større grad enn i dag utnytte eksamen til å fremme læring. Det er behov for å harmonisere karaktersystemene mellom fag og fakulteter og utarbeide kriterier for de ulike karakternivåene. Profesjonsfakultetene har nær kontakt med arbeidslivet og har gjennom reformer styrket studienes relevans for yrkesutøvelse. Allmennakultetenes studier har delvis for svak relevans i forhold til utviklingen i skolen. Vårt hovedinntrykk er at studietilbudene har relevante kunnskapsmål og at UiOs kandidater er relativt attraktive på arbeidsmarkedet. Men studentene bør få bedre støtte fra lærerne til å forberede seg på arbeidslivet.

3.6 Informasjon og velferd

I dette avsnittet vurderes UiOs informasjon til utdanningssøkende og studenter og UiOs velferdstilbud. Andre fasiliteter og tjenester som er viktige både for lærere og studenter vurderes i avsnitt 8.2. Det gjelder undervisningslokaler, lesesaler, bibliotek og IT-tjenester.

3.6.1 Studieinformasjon og studieveiledning

UiO gjennomfører en rekke informasjons- og rekrutteringstiltak overfor utdanningssøkende og potensielle studenter: Studietilbudsbrosjyrer, søkerhåndbok, nettsider, utdanningsmesser, videregående skole-dag og annonser, studiestartbrosjyrer osv. UiO iverksetter også ofte spesielle informasjonstiltak overfor spesielle målgrupper. OPINION-undersøkelsen⁵¹ viser at av de utdanningssøkende som ønsket seg til UiO, hadde om lag 50 % vært inne på UiOs nettsider, omkring 40 % hadde vært på utdanningsmesse og 25 % hadde ringt lærestedet. Hver tredje søker mente at informasjon fra institusjonen var den viktigste informasjonskilden da de bestemte seg for hvor de ville søke. Venner og bekjente var den nest viktigste kilden (20 %). Det er svært få klager på informasjonen til tross for at man betjener en stor gruppe med potensielle søkere.

⁵¹ OPINION (2000): Undersøkelse blant utdanningssøkere høsten 2000, august 2000, Oslo.

Informasjonen overfor utdanningssøkende er i hovedsak god og godt tilrettelagt for målgruppen, og det arbeides videre med å utvikle dette feltet.

UiO informerer om sine studietilbud på en rekke måter: gjennom forelesningskatalogen, studie-håndbøker, nettsider, studiestartbrosjyre, informasjonssentra/studentekspedisjoner, studieveiledere osv. Informasjonen er i hovedsak god og godt tilrettelagt for målgruppen. For studentene kan det nok likevel være et problem at informasjonen kan virke overveldende ettersom den omfatter så mange ulike studietilbud og varianter. I vår fagutvalgs-undersøkelse er 26 fagutvalg godt eller nokså godt fornøyd med informasjon om studietilbud og under-visning, mens ni utvalg er ganske misfornøyd og ett veldig misfornøyd. Det er videre ti fagutvalg ved allmennfakultetene som var misfornøyd med informasjon om hva som forventes av studentene til eksamen.

Informasjon om fremtidige karrieremuligheter er en utfordring for allmennfakultetene. Fagutvalgsundersøkelsen viser at 22 av 35 utvalg i større eller mindre grad var misfornøyd med informasjon om fremtidige karrieremuligheter.

UiOs informasjon skulle gi et dekkende bilde av studietilbudene. Det er et mer uklart bilde når det gjelder krav til egeninnsats og fremtidige karrieremuligheter. Undersøkelser tyder på at studentenes gjennomsnittlige egeninnsats er noe mindre enn det som er ønskelig. Men studentene er selv klar over dette. Allmennfakultetene kan i større grad informere om fremtidige karrieremuligheter. Studentene later til å være minst fornøyd med informasjon om hva som forventes til eksamen.

3.6.2 Velferdstilbud

UiO har et stort spekter av velferdstilbud. Universitetet er sammen med de vitenskapelige høgskolene i regionen tilknyttet SiO. SiO er ansvarlig for mange av velferdsordningene, eksempelvis; boliger, Karrieresenteret, helsetjenesten, sosionomtjenesten, universitetsidretten, studentkafeer, barnehager, ulike sosiale og kulturelle arrangement. SiO boligdivisjon driver 10 studentbyer med om lag 5000 boliger,

inkludert familieleiligheter. KS har årlig ca. 55 000 besøk. Helsetjenesten har både en allmenntilleggs og en psykiatrisk/psykologisk seksjon. I 1999 hadde helsetjenesten ca. 35 000 kontakter fordelt på ca. 13 000 brukere, hvorav ca. 850 brukere ved psykiatrisk/psykologisk seksjon. UiO har to idrettshaller og en svømmehall, og studentene kan velge mellom 60 ulike aktiviteter i universitetsidrettens regi.

SiO har gjennom de siste årene arbeidet systematisk for å legge studentenes liv rundt studiene best mulig til rette. Ingen andre samskipnader i landet har en tilsvarende bredde og kvalitet på tjenestetilbudet.

Den vanskelige boligsituasjonen i Oslo kan ha en negativ betydning for rekrutteringen av studenter. OPINIONs undersøkelse blant utdanningssøkende tyder på dette. Utdanningssøkende har et negativt bilde av det sosiale miljøet ved UiO og muligheten for å få en studentbolig. Bare 5 % anså muligheten for å få en bolig som gode, mens hele 63 % anså muligheten for å være dårlig. Øvrige tilbud har de fleste utdanningssøkende ikke noe bestemt inntrykk av. De som har et inntrykk, heller mer i positiv enn negativ retning, spesielt av idretts- og studentkafétilbudet. Høsten 2001 ble for øvrig minimum 350 studentboliger reservert for nye studenter hjemmehørende i andre fylker enn Oslo/Akershus, et tiltak som vil kunne få en positiv rekrutteringseffekt. Høsten 2002 vil 600 nye boliger stå klar. Dette innebærer trolig at UiO for første gang kan garantere alle yngre utenbys førstesemesters studenter en billig og god bolig.

UiO har ca. 1000-1200 studenter hvert semester som ved registreringen opplyser at de har behov for spesiell tilrettelegging under studiene. Konsulenttjenesten for funksjonshemmede (KFS) har nå registrert om lag 820 studenter. De største gruppene: 24 % med rygg-/nakkelidelser, 20 % bevegelseshemmede, 18 % dyslektikere, 10 % synshemmede, 7 % hørselshemmede og 7 % med senebetennelser. UiO har et godt tilbud til funksjonshemmede studenter.

3.6.3 Konklusjoner

Informasjonen UiO gir til utdanningssøkende og studenter ved lærestedet, er i hovedsak god. Allmennfakultetene har en utfordring i å bedre informasjonen om hvilke krav som stilles til egeninnsats ved eksamen og til fremtidige karrieremuligheter.

UiOs velferdstilbud anses å være et konkurransefortrinn for UiO i rekrutteringen av nye studenter, samtidig som det sikrer at studiehverdagen blir lagt godt til rette for den enkelte student, også for dem som har særlige problemer.

KAP. 4 UIO SOM FORSKNINGSORGANISASJON

Utgangspunktet for dette kapitlet er en vurdering av status og potensial for forskningen ved UiO på grunnlag av en del kjente indikatorer som publisering, doktorgradsproduksjon, ekstern finansiering og dokumentert anerkjennelse, særlig internasjonalt (kfr. 4.1). Gitt det ambisjonsnivået og de målsettingene UiO har satt for sin forskningsvirksomhet og som ble omtalt i innledningen, har vi i selvevalueringen forsøkt å identifisere de begrensningene som må overvinnes dersom UiO skal styrke sin posisjon som en institusjon med forskning på høyt internasjonalt nivå.

Forskningsvirksomheten ved UiO dekker fagområder med svært ulike tradisjoner og kulturer. Hovedskillet trekkes ofte mellom naturvitenskap/medisin og humaniora/samfunnsvitenskap. Forsker-team i samarbeid om større og tematisk samlende fellesprosjekter og et publiseringsmønster med stor andel samforfatterskap beskrives som typisk for naturvitenskap/medisin. Innen humaniora og samfunnsvitenskap derimot arbeides det oftere med individuelt definerte forskningsoppgaver, det samarbeides i en løstere struktur, og fagene har et publiseringsmønster med større innslag av monografier og færre samforfatterskap. Dette har implikasjoner for hvordan aktiviteter og resultater kan og bør beskrives. Det har vært et problem i evalueringsprosessen at den dokumentasjon vi har kunnet benytte, er basert på resultatparametre som i større grad er egnet til å beskrive naturvitenskapelig/medisinsk forskning enn forskning innen humaniora/samfunnsvitenskap. Ekstern finansiering som en indikator kan være ett eksempel. Selv om det også på "humsam-siden" hentes inn betydelige midler fra eksterne kilder, er slik finansiering en spesielt sterk og ofte benyttet indikator innen naturvitenskapelig/medisinsk forskning. Dette har trolig sammenheng med den strategiske og samfunnsøkonomiske betydning som tillegges denne forskningen, og som igjen bidrar til behovet for å måle resultater og effekter. De nasjonale forskningsevalueringer som hittil har vært

gjennomført, har alle konsentrert seg om disse fagområdene. Vi har sett det som viktig å respektere denne forutsetningen om ulikheter i beskrivelser og normative utsagn. Samtidig er en viss fristilling i forhold til tradisjon nødvendig, særlig i diskusjonen om forbedringsområder og fremtidige muligheter.

4.1 Resultater og potensial – noen indikasjoner

I dette avsnittet drøfter vi UiOs resultater og potensial som forskningsinstitusjon. Det har vist seg vanskelig å finne relevante og kvalitets-sikrede data når det gjelder forskningskvalitet og -kvantitet, og parametre for innsamlede data er endret over tid slik at det er vanskelig å avlese trender. Dette gjelder i særlig grad publiseringsdata, som er basert på Forskningsdokumentasjonsdatabasen ved UiO (ForskDok)⁵², men også andre resultatindikatorer. Det er et eget funn i EVA at UiO har mangelfulle rutiner og systemer når det gjelder pålitelige styringsdata (kfr. 6.1.6). I en tid hvor innføringen av en resultatbasert finansieringsmodell diskuteres og står for døren, er dette meget uheldig. UiO er derfor i gang med en gjennomgang både av ForskDok og av egne rutiner for innrapportering av publikasjoner.

I egnevalueringene karakteriserer 16 % av instituttene⁵³ seg som på høyde med ledende enheter i verden med hensyn til forskningskvalitet. Hoveddelen av instituttene, 65 %, vurderer seg som blant de beste i Skandinavia, mens 17 % karakteriserer seg som i en skandinavisk mellomgruppe. Ett institutt (2 %) mener at de ligger under skandinavisk gjennomsnittsnivå. Dette gir et selvbilde av UiO som en av de beste institusjonene i Skandinavia.

⁵² ForskDok er et nettbasert dokumentasjonssystem for publikasjoner. Systemet er basert på egenrapportering og kategorisering fra hver enkelt forsker, noe som gir vesentlige svakheter med hensyn til reliabilitet.

⁵³ Vi har tidligere i avsnitt 2.2 omtalt tolkningsproblemene ved at ulike kriterier er lagt til grunn.

Det er vanskelig å få bekreftet om denne vurderingen er i overensstemmelse med objektive data. Det er lite tilgang på komparative data, og innen rammen av selvevalueringen har det ikke vært mulig å gjennomføre sammenliknende undersøkelser med andre universiteter i Norge eller i utlandet. En skjønsmessig vurdering av tilgjengelige resultatindikatorer (publiseringsaktivitet, doktorgradsproduksjon og ekstern finansiering) tilsier likevel at UiO må regnes blant de fremste forskningsinstitusjonene i Norden, men ikke blant de beste i Europa. De eksterne evalueringene som foreligger, understøtter dette. Det synes således å være godt samsvar mellom dokumenterbare resultater og UiOs selvbylte slik dette speiles i instituttens egenevalueringer. Det er likevel langt frem til ambisjonene i UiOs langtidspan hvor UiO har som hovedmål å "styrke sin stilling som et forskningsuniversitet av høy internasjonal standard" og styrke sin posisjon med flere fagmiljøer som ligger i forskningsfronten internasjonalt. Det ligger implisitt i denne konklusjonen at UiO har et betydelig forbedringspotensial.

4.1.1 Vitenskapelig publisering

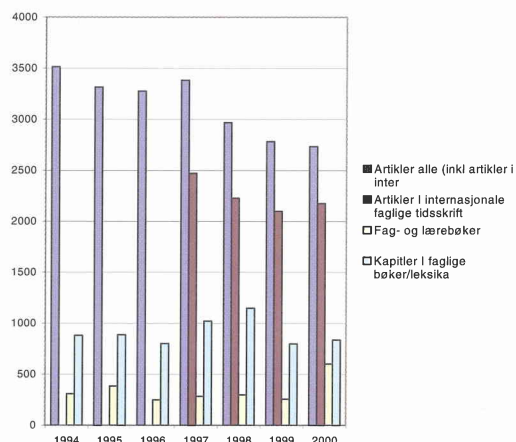
Publikasjonsaktiviteten – trender for samlet aktivitet og aktivitet per årsverk

I det følgende benyttes publiseringsdata fra perioden 1994-2000 hentet fra UiOs budsjettforslag for årene 1995-2001. Fakultetenes kilder til informasjonen i budsjettforslagene varierer. Rapporteringen er dels, og i stigende grad, basert på ForskDok, dels på manuelle tellinger. Rapporteringen av data for 2000 var for første gang utelukkende basert på ForskDok. Det må på bakgrunn av dette understrekes at dataene er beheftet med betydelige svakheter. Det er en rekke mulige feilkilder som skyldes endringer i utvalget over tid, dobbelrapportering av publikasjoner, samforfatterskap, samt mangelfull og inkonsekvent rapportering. Det er derfor grunn til å være forsiktig med overfortolkning av tilsynelatende klare funn eller tendenser.

En fersk rapport om publiseringsvirksomheten ved de fire universitetene de siste tyve årene utført av NIFU⁵⁴, konkluderer med at den samlede publiseringsaktiviteten ved universitet-

ene har økt med anslagsvis 30 % de siste tjue årene. Det finnes ikke konsistente data som lar oss si noe sikkert om publiseringsomfanget ved UiO helt tilbake til 1980. Våre data tilsier at det har vært en reduksjon i det totale publiseringsomfanget ved UiO fra 1994 til 2000 på ca. 11 %.

Figur 5: Publisering ved UiO 1994-2000.*

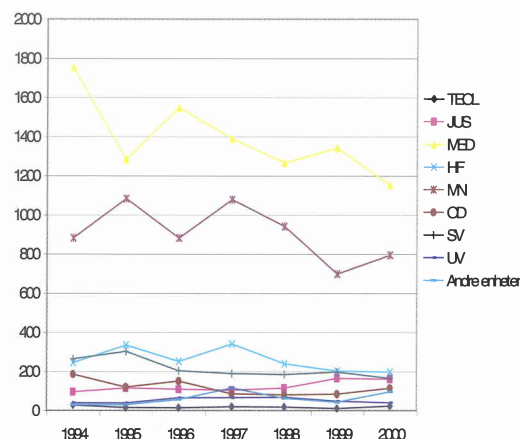

Kilde: Budsjettforslag UiO 1995-2000

*Tallene er basert på artikler, fag- og lærebøker, kapitler i faglige bøker/leksika.

Antallet artikler i norske, nordiske og internasjonale tidsskrifter er sunket med 22 % fra 1994 til 2000. Nedgangen er klart størst ved MED og MN, selv om MN viser en positiv trend fra 1999 til 2000. JUR er det eneste fakultetet som øker sin totale produksjon fra 1994 til 2000.

Figur 6: Artikler i norske, nordiske og internasjonale tidsskrift 1994-2000

Kilde: Budsjettforslag UiO 1995-2000.

Det gir liten mening å sammenlikne fakultetene med hensyn til antall publiserte artikler.

⁵⁴ Svein Kyvik (2001): 'Publiseringsvirksomheten ved universiteter og vitenskapelige høyskoler', NIFUs skriftserie 15/2001, Oslo.

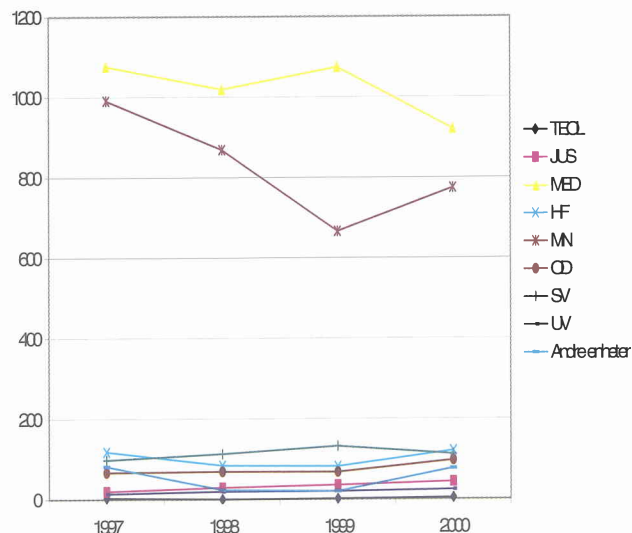
Publiseringstradisjonene er svært forskjellige fra fakultet til fakultet. Publisering i internasjonale tidsskrifter er den klart dominerende publikasjonsformen innenfor naturvitenskap og medisin. Samforfatterskap er også vanlig. Innenfor humaniora er artikkelformen heller ikke uvanlig, men de fleste artiklene er publisert på norsk. Det er mindre tradisjon for sam-forfatterskap, og publisering av bøker er vanligere innenfor humaniora enn innenfor de andre fagområdene. Samfunnsvitenskapelige fag har en publiseringstradisjon som har mye til felles med den humanistiske. Mye av publiseringen skjer i form av bokutgivelser eller bidrag til antologier på anerkjent forlag. Publisering i anerkjente internasjonale tidskrifter er imidlertid meritterende, og NIFUs publisasjonsundersøkelse viser en klar tendens til økende grad av internasjonal publisering innenfor samfunnsvitenskapelige fag i Norge.⁵⁵ Samforfatterskap er heller ikke uvanlig.

MED og MN står for 78 % av registrerte publiseringer i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter. OD har redusert produktivitet om man ser hele perioden og alle artikler under ett, men fra 1997 til 2000 har OD en positiv trend og øker sin publisering i internasjonale tidsskrifter med 31 %. Også SV viser økt internasjonal publisering (14 %) i samme periode. Det må understrekes at store utslag ved små enheter kan skyldes tilfeldige endringer i enkeltindividens publiseringsaktivitet. Ifølge NIFU synes det nærmest å være en lovmessighet at ca. 20 % av det vitenskapelige personalet står for halvparten av samlet publiseringsvolum.

Hvis vi konsentrerer oss bare om publisering av artikler i internasjonale tidsskrifter per vitenskapelig årsverk (kap. 0260), ser vi en klar økning ved JUR for perioden 1996 til 2000 (+ 149 %), OD (55 %) og UV (40 %). Alle disse har hatt svært liten internasjonal publisering tidligere. En relativt liten nominell økning gir derfor et stort prosentmessig utslag. Størst tilbakegang hadde MED (-12 %) og MN (-8 %), som begge har en høy internasjonal publiseringsprofil. En andel av denne nedgangen kan forklares med at dokumentasjonssystemet i økende grad har eliminert tidligere dobbelt-rapportering av artikler.

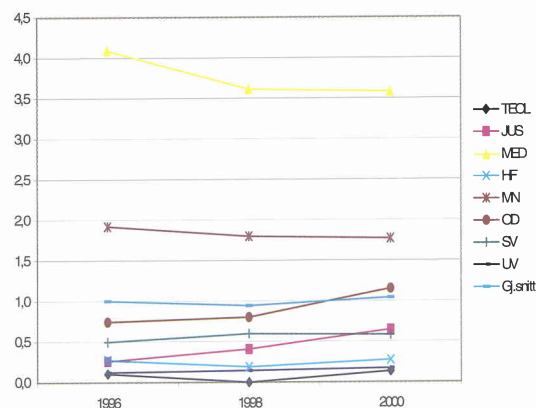
⁵⁵ Sivertsen, Gunnar (2001): *Publiseringundersøkelse for UiO* (NIFU 2001), Oslo.

Figur 7: Artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter 1997-2000

Kilde: UiO budsjettforslag 1998-2001

Figur 8: Artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter per vitenskapelig årsverk 1996-2000.

Kilde: Budsjettforslag UiO 1997-2001/DBH

Gjennomsnittlig produksjon av artikler i internasjonale tidsskrifter per vitenskapelig årsverk er så godt som uendret fra 1994 til 2000. Den tilsynelatende stabiliteten i gjennomsnittlig produksjon skjuler likevel endringer i fakultetenes publiseringsprofil. Enheter som tidligere publiserte lite internasjonalt, gjør dette i økende grad, mens det ser ut til å være en nedgang i publisering (også internasjonalt) ved de enheter som man tradisjonelt forbinder med slik publisering (MN og MED). Sterkest og tydeligst er denne trenden hos MED.

Hvis man tross svakheter ved rapportering og datakvalitet konkluderer med at UiOs publisering i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter er stabil eller synkende (MN og MED) i de senere år, reises spørsmålet om denne reduksjonen i kvantitet kompenseres ved en økning i kvalitet målt ved tidsskriftenes gjennomslagskraft (impact). Bibliometriske data kan verken bekrefte eller avkrefte en slik antakelse. Selvsagt er et tidsskrifts gjennomslagskraft en svært usikker indikator på den enkelte artikkels kvalitet. Men kvalitetsindikatorer på enkeltartikler (slik som siteringsfrekvens) har ikke vært tilgjengelige for analyse.

UiOs resultater på grunnlag av bibliometriske data

For å få et bedre faktagrunnlag for evalueringen av forskningen ved UiO, ble NIFU bedt om å utarbeide en oversikt over vitenskapelig publisering på instituttnivå. Undersøkelsen var basert på NIFUs database for norske artikler publisert i tidsskrifter indeksert av Institute for Scientific Information (ISI). Bruk av ISI-databasen gjør det mulig å analysere tidsskriftenes gjennomslagskraft (impact). Det er imidlertid en ulempe at denne databasen mangler mange norsk- og nordiskspråklige tidsskrifter, og at den heller ikke inkluderer de publikasjonsformer som er særlig viktige innen humaniora og samfunnsfag, slik som artikler i konferanserapporter, bøker og antologier på forlag. Dette innebærer at ISI-databasen i praksis kun kan gi informasjon om publikasjoner innen de naturvitenskapelige og de medisinske fagområdene.

Tre generelle tidsskrifter med spesielt høy gjennomslagskraft innen naturvitenskapelige og medisinske fagområder (*Nature*, *Science* og *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* (PNAS)) ble undersøkt særskilt. I perioden 1996-2000 ble det i *Nature* publisert i alt 53 artikler med minst én norsk forfatteradresse. Dette antallet representerer 1 % av det samlede antall artikler i *Nature* i den aktuelle perioden. 24 (45 %) av disse artiklene hadde minst én UiO-adresse. De tilsvarende tall for *Science* var for Norge 22 (0,4 %) og for UiO 9 (41 %); for PNAS var tallene for Norge 41 (0,3 %) og for UiO 31 (76 %). Av det totale antall artikler i ISI-databasen er i underkant av 1 % fra Norge. Dette betyr at Norge har en lavere publisering-

frekvens i *Science* og PNAS enn det landets totale publikasjonsvolum skulle tilsi, mens publiseringfrekvensen i *Nature* er på høyde med publiseringfrekvensen i alle journaler under ett. Hvis vi betrakter perioden etter 1990, viser tallene at UiOs andel av de norske artiklene er meget høy når det gjelder PNAS og utgjør ca. halvparten av de norske artiklene i de to andre tidsskriftene.

Publiseringshyppighet i fagspesifikke tidsskrifter varierer i betydelig grad fra fagfelt til fagfelt, men det generelle bildet er at artikler fra de fagområdene som dekkes, er konsentrert i tidsskrifter med middels til høy impact. Det er en underrepresentasjon både i de høyest rangerte og i de lavest rangerte tidsskriftene. Det er noen unntak, for eksempel innen fagfeltene immunologi, odontologi (Dentistry/Oral surgery), gastroenterologi og kardiologiske sykdommer. På disse feltene har UiO en relativt høy publiseringfrekvens innen de høyest rangerte tidsskriftene.

Hvordan har så publiseringsmønsteret utviklet seg over tid? Detaljerte data er kun tilgjengelige for de generelle tidsskriftene med høy gjennomslagskraft (*Nature*, *Science* og PNAS). Selv om tallene er små, synes det å være en viss økning i publiseringfrekvensen i løpet av den perioden som er undersøkt (1981-2000). Dette er tilfellet for *Nature* (14 artikler fra UiO i femårsperioden 1981-1985 sammenliknet med 24 artikler i 1996-2000), *Science* (4 vs. 9 artikler) og i særlig grad for PNAS (4 vs. 31 artikler).

Denne økningen til tross, publiseringsaktiviteten i de aller beste fagspesifikke tidsskriftene og i generelle tidsskrifter med høy impact er generelt sett lavere enn forventet av et universitet som tar sikte på å være et forskningsuniversitet av høy internasjonal standard. Det er tidligere dokumentert⁵⁶ at siteringsfrekvensen for norske publikasjoner *totalt sett* ikke har vist signifikant økning fra 1981 til 1996 og at den fremdeles ligger under verdensgjennomsnittet. Andre land med tilsvarende dårlig utgangspunkt viste en økende siteringsfrekvens i den aktuelle perioden.

Spørsmålet vi stilte om den kvantitative nedgangen i publiseringsaktivitet, er kompensert av

⁵⁶ *Universitetsforskningens kår i Norge: Vekst eller fall?* Innstilling av 15 februar 2000 fra Arbeidsgruppen v/Kristian Gundersen.

en økning i kvalitet, kan ikke besvares ut fra tilgjengelige data. Det er en økning i publiseringsaktiviteten innen naturvitenskap/medisin i ledende generelle tidsskrifter i den siste 20-årsperioden (bedømt ut fra et utvalg på tre tidsskrifter). Men i sum er det fremdeles slik at UiOs forskere, vel å merke innen de fagområder som ISI-databasen dekker, publiserer sine artikler i de ”nest beste tidsskriftene”.

Under andre temaer i evalueringen (slik som i vurderingen av utstyrssituasjonen) er det fremkommet data som tyder på at ambisjonsnivået blant institusjonens forskere er lavere enn det som ville være naturlig for et universitet med UiOs ambisjoner. Kan det hende at forskerne ikke sikter høyt nok når de sender inn sine resultater for publisering? Selv om et tidsskrifts impact ikke nødvendigvis sier noe om kvaliteten på den enkelte artikkel, er det hevet over tvil at publisering i journaler med høy impact øker forskerens (og universitetets) ”visibility” og derved hennes/hans muligheter for å generere eksterne forskningsmidler og internasjonale kontakter. Det er derfor grunn til å diskutere tiltak for å øke UiOs publiseringsfrekvens i journaler med høy gjennomslagskraft. Ifølge egnevalueringene er bestyrere opptatt av at publikasjoner sendes til høyt rangerte tidsskrifter, og det er å håpe at dette etter hvert blir en del av UiOs kultur.

4.1.2 Ekstern finansiering som resultatindikator

Eksternt finansiert virksomhet er forskning og undervisning som ikke er finansiert av grunnbevilgningen, men av de midler ulike enheter henter inn i forbindelse med forskning som utføres for eksterne institusjoner, prosjektmidler, samt ulike typer bidrag fra institusjoner og enkeltpersoner. UiO regnskapsførte for 2000 utgifter tilsvarende 3 milliarder kroner. Regnskapsførte inntekter fra eksternt finansiert virksomhet utgjorde 620 millioner kroner av dette, eller ca. 21 %.⁵⁷

⁵⁷ Kilden som er brukt er DBH: *Utgifter regnskap*, med utgangspunkt i forholdstallet mellom totalt regnskapsført og utgifter ført på post 21. Vi gjør oppmerksom på at det ikke skiller mellom forskningsprosjekter og annen eksterntfinansiert virksomhet, men bevilgninger til forskningsformål antas å være det alt overveiende.

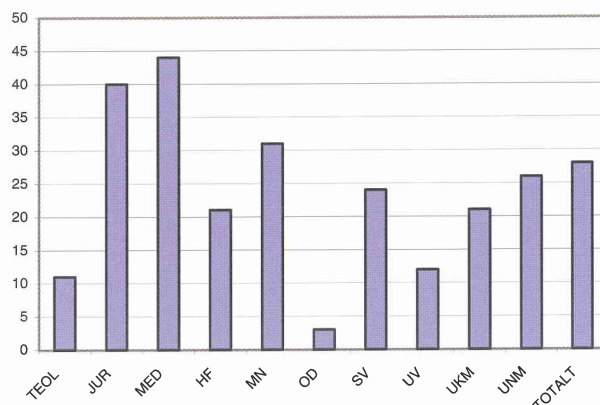
Tabell 16: Ekstern finansieringsandel av regnskapsførte utgifter

1992	1994	1996	1998	2000
10%	11%	18%	19%	21%

Kilde: UiOs prosjektdatabase

Som tabellen viser, er andelen ekstern finansiering av UiOs totale regnskapsførte utgifter doblet fra 1992 til 1996 til 2000. Grunnbevilgningen til UiO i perioden fra 1996 til 2000 økte med 15 %, mens den eksterne finansieringen i samme periode økte fra 445 millioner kroner til 620 millioner kroner, en økning på 25 %. Eksternt finansiert virksomhet øker dermed forholdsvis mer enn grunnfinansiert virksomhet.

Figur 9: Andel eksternt finansiert virksomhet av totalt ordinært budsjett 2000. Fakulteter og museer

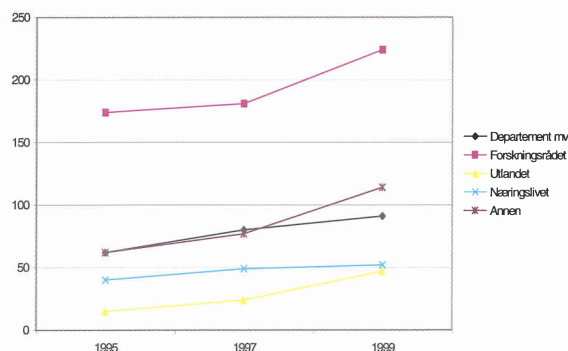

Kilde: OF, Post 21

Finansieringsstrukturen for fakultetene er ulik. MED og MN står til sammen for ca. halvparten av UiOs samlede eksterne inntekter. For MED utgjør eksterne midler 45 % av totalbudsjettet. UiO har flere sentre med relativt høy andel ekstern finansiering. Disse sentrene springer vanligvis ut av tverrfaglige satsinger med en anvendt profil, og er etablert med utgangspunkt i delfinansiering fra Forskningsrådet eller andre eksterne kilder.

Figur 10: Finansieringskilde utenom grunnbudsjett

Kilde: FoU statistikk NIFU

Forskningsrådet er fremdeles den største bidragsyteren til UiOs eksternt finansierte virksomhet, selv om den relative andelen er synkende. Også departementets andel minker, mens Utland/EU og Andre kilder (dvs. fonds, legater, kursavgifter med mer) øker sin andel sterkt i perioden 1995 til 1999. Næringslivets andel ligger rundt 10 %.

Det er vanlig internasjonalt å se på eksternt finansiering som en viktig resultat- og kvalitetsindikator. Andelen eksternt finansiering fra nasjonale kilder er i høy grad bestemt av strukturen på norsk forskningsfinansiering. At denne andelen er meget høy, beror til dels på at myndighetene velger å kanalisere en stor del av forskningsmidlene utenom universitetenes grunnbudsjett. Andelen eksternt finansiering fra nasjonale kilder er følgelig en upålitelig indikator for kvalitet og resultat, i hvert fall dersom man ser institusjonen som helhet. Dette forsterkes ved at en stor del av midlene som passerer gjennom Forskningsrådet fordeles gjennom programmer. Disse er ofte politisk initiert og bidrar ofte til å redusere betydningen av kvalitet som suksessfaktor i norsk forskning.

Til forskjell fra nasjonal finansiering må andelen av eksternt finansiering fra EU anses som en god indikator for kvalitet og resultat. Disse midlene er gjenstand for sterk konkurranse, og innen enkelte fagområder innvilges færre enn 10 % av søknadene. Som vist ovenfor økte bidragene fra Utland/EU fra 4 % til 9 % i perioden 1998-1999. Imidlertid er EUs engasjement i høy grad konsentrert om forskning som kan bidra til økonomisk vekst, noe som igjen gjør EU-forskning mindre anvendelig som kvalitets-

parameter for humaniora og samfunnsfag. Det er også verdt å merke seg at flere i egevalueringene ga uttrykk for at de finner et dårlig samsvar mellom den arbeidsinnsatsen som kreves til en EU-søknad og den finansielle uttellingen ved eventuell innvilget søknad. I denne forbindelsen anfører mange et sterkt ønske om mer administrativ støtte ved utarbeidelsen av slike søknader (se 4.2.3).

En indikasjon på kvalitet i internasjonal sammenheng er oppnådd sertifisering av fagmiljøer som Marie Curie Training Sites (MCTS) under EUs 5. rammeprogram. Det opprettes maksimalt ett MCTS innen hvert forskningstema. Dette betyr at autorisasjon som MCTS gir en betydelig fordel i posisjonen for EUs 6. rammeprogram som initieres i 2002. Antallet MCTS er altså en indikator for institusjonens gjennomslagskraft i konkurransen om fremtidige EU-midler. UiO har per i dag fire miljøer med denne MCTS-status, mens Universitetet i Bergen har ni og NTNU har tolv (noen av disse er under forhandling). De fire MCTS ved UiO er fordelt med to på MN (ett på Matematisk institutt og ett på Kjemisk institutt) og to på MED (begge ved Instituttgruppe for medisinske basalfag).

Mangelen på komparative data gjør at det er vanskelig å si hvordan UiO ligger an i forhold til andre norske og europeiske universiteter når det gjelder omfanget av EU-støtte generelt. Det lave antallet MCTS ved UiO sammenliknet med de andre norske universitetene, må likevel ses på som et faresignal i forhold til institusjonens muligheter for fremtidig EU-finansiering. Det er et dårlig signal at MED (ett av fakultetene med størst andel EU-finansiering) rapporterer om liten interesse for utlyste posisjoneringsmidler for EUs rammeprogrammer. For ikke å komme ut som en taper i det 6. rammeprogram, bør UiO i enda større grad enn nå stimulere til søknader til EU og legge forholdene til rette for disse.

Forskningsrådet har med søknadsfrist i april 2001 utlyst midler til en ny type satsinger, Sentre for fremragende forskning (SFF). Hvert senter vil få en budsjetttramme på mellom 10 og 30 millioner kroner per år og representerer således meget store satsinger i norsk sammenheng. Det eksterne finansieringsmønsteret vil gjennomgå en stor endring når SFF-sentrene kommer i gang. UiOs forskere er engasjert i et stort antall

prosjekter innenfor EUs 5. rammeprogram, både som koordinatorene og partnere. Nøyaktig tallfesting er ikke mulig. En av grunnene til dette er at søknadene ikke alltid fremmes gjennom og registreres ved UiO. Eksempelvis fremmes enkelte søknader fra medisinske forskningsmiljøer gjennom de respektive sykehus. Siden EU-støtte er en av de viktigste kvalitetsindikatorer for deler av norsk forskning, bør UiO til enhver tid ha en kvalitetssikret oversikt over omfanget av denne støtten. På dette området er komparative data fra andre universiteter helt nødvendige for raskt å oppdage negative eller positive trender i utviklingen.

Har økt ekstern finansiering påvirket UiOs forskningsprofil? Ifølge NIFU har endringene i finansieringsprofil ikke hatt store konsekvenser for UiOs forskningsprofil. NIFUs oversikt viser at andelen *grunnforskning* økte fra 57 % til 59 % i perioden 1995-1999. Denne lille (og kanskje insignifikante) økningen går på bekostning av *utviklingsforskning* - som per definisjon anvender eksisterende kunnskap fra forskning for å fremstille nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester. Andelen av utviklingsforskning er nå ca. 10 %. Den *anvendte forskningen* utgjorde ca. 30 % gjennom hele perioden. Selv om tilgjengelige data ikke tyder på at den eksterne finansieringen har endret forholdet mellom de tre typer forskning (slik de er definert av NIFU), kan det ha skjedd relativt betydelige endringer i fagprofilen i det enkelte institutt og fagmiljø. En mer finkornet analyse er nødvendig for å avdekke dette.

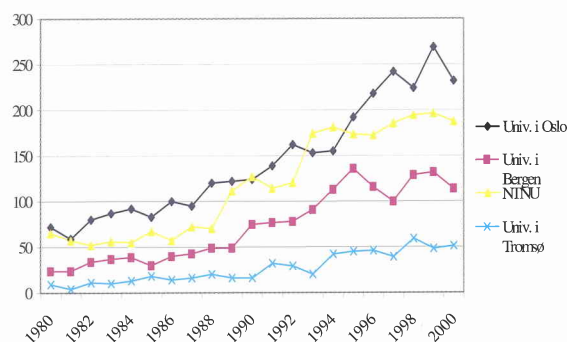
4.1.3 Doktorgradsproduksjon og forskerkvalifisering

Den organiserte forskerutdanningen ble i Norge innført gradvis over en lang periode og i ulikt tempo innen de forskjellige fagområdene. Utviklingen av felles kvalitetsstandarder/-normer og forankring av forskerutdanningen i et nytt doktorgradssystem og i tilsetningskrav til stipendiatstillinger, ble nasjonalt koordinert og implementert i perioden 1990-94. Den nasjonale reformen tok sikte på å effektivisere forskerutdanningen, sikre kvaliteten i programmene og øke volumet for å dekke et økende behov for forskerkvalifisert personale også utenfor U&H-sektoren. UiO spilte en sentral rolle i dette reformarbeidet.

UiO tilbyr åtte doktorgradsprogrammer⁵⁸ og er fortsatt landets største lærested for forskerutdanning. UiO bidrar vesentlig til forskerkvalifisering av personale for andre institusjoner både innenfor og utenfor U&H-sektoren. Dette illustreres ved at over halvparten av UiOs registrerte doktorgradskandidater har andre arbeidsgivere enn UiO og at i underkant av halvparten av kandidatene har arbeidsplass utenfor UiO. Forskerutdanningen ved UiO inngår for tiden i en nasjonal evaluering. Vi har derfor ikke gått nærmere inn på en egnevaluering av denne.

På første halvdel av 70-tallet stod UiO for nesten to tredjedeler av doktorgradene i Norge. Ved inngangen til 80-tallet var UiO nede i rundt halvparten av doktorgradene, og på siste halvdel av 90-tallet var andelen redusert til 36 %.⁵⁹

Figur 11: Avlagte doktorgrader ved universitetene

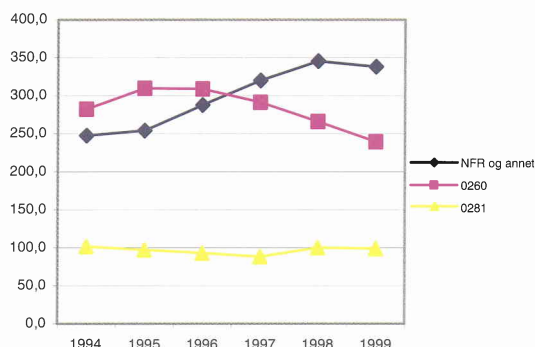
Kilde: NIFU

Antallet avlagte doktorgrader ved UiO har vist en betydelig økning siden 1980, og særlig i den siste tiårsperioden. At UiOs nasjonale andel går ned er altså en konsekvens av at det er flere institusjoner som nå tilbyr formaliserte doktorgradsprogrammer. En klar trend er også at andelen stipendiater som universitetet selv finansierer har sunket fra 61 % i 1995 til 50 % i 1999. Som vi skal komme tilbake til i avsnitt 4.5.1, har dette viktige implikasjoner for både økonomi og fagprofil.

⁵⁸ UiO tildeler følgende grader som forutsetter gjennomføring av organisert forskerutdanning: dr.theol., dr.med., dr. juris, dr.odont., dr.scient., dr.art., dr.polit. og dr.psychol. I tillegg tildeler UiO dr.philos.-graden, men til en liten andel per år.

⁵⁹ Basert på Terje Bruen Olsen, *Norske doktorgrader ved årtusenskiftet*, NIFU-skriftserie 14/2000, s. 82.

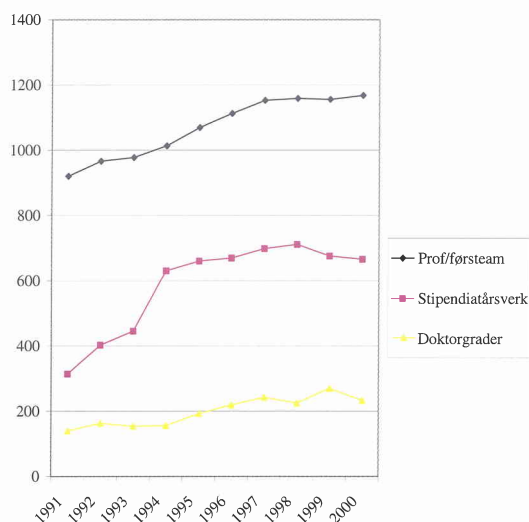
Figur 12: Stipendiatårsverk etter finansieringskilde 1994-1999

Kilde: DBH

Det er en viss samvariasjon mellom avlagte doktorgrader, stipendiatårsverk og antall ordinære vitenskapelige årsverk: Vekst utover i 1990-årene, men med utflating og stagnasjon rundt 1997/98. Selv om antall avlagte doktorgrader nesten ble fordoblet i perioden fra 1991 til 1999 (93 % økning), så er ikke økningen like stor som økningen i antall stipendiatårsverk (122 % mellom 1991 og toppåret 1998). Dette skyldes til dels at det tar tid før økte årsverkstill gir resultater i form av avlagte grader.

Figur 13: Antall doktorgrader, stipendiatårsverk og vitenskapelig ansatte

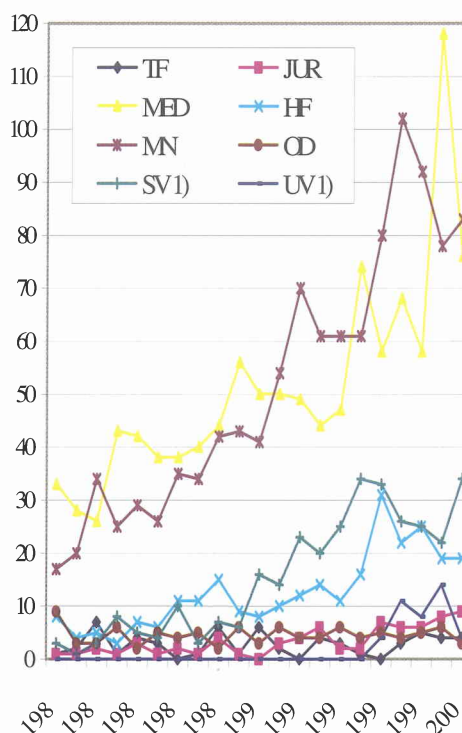

Kilde: NIFU og DBH

Veiledningsintensiteten har økt. En oversikt over antall doktorgrader per vitenskapelig årsverk viser at hver forsker i dag veileder 25 % flere stipendiatere enn i 1993. De fleste fagområdene

har bidratt til økningen, men naturvitenskap og medisin har bidratt mest.

Figur 14: Doktorgrader ved fakultetene

Kilde: NIFU

Selv om det er skjedd en betydelig økning, tilsier både interne og eksterne behov at volumet i forskerutdanningen må økes ytterligere. UiO ekspanderte sterkt på 60- og 70-tallet, og dette har ført til skjev aldersfordeling blant de vitenskapelig ansatte. Behovet for forskerrekrutter kommer til å øke betydelig innenfor de fleste fagområder de nærmeste årene hvis Stortingets vedtak om å øke forskningsinnsatsen til OECD-nivå skal følges opp. Rekruttering til forskning analyseres i avsnitt 7.1.4 nedenfor.

4.1.4 Fagmiljøer med høy forskningskvalitet – noen indikasjoner

Eksterne fagevalueringer og annen evaluering-basert informasjon kan utfylle bildet vi får gjennom de resultatindikatorer som er benyttet i det foregående. Det er uheldig at eksterne evalueringer kun er tilgjengelige for de naturvitenskapelige fagfeltene ved UiO. I den omstillingsprosessen som UiO er inne i, er evalueringer et viktig grunnlag for faglige

prioriteringer, noe som tilsier at evalueringer bør gjennomføres for alle fagfelter.

Nasjonale fagevalueringer

Forskningsrådet har de siste årene gjennomført nasjonale fagevalueringer som omfatter vitenskapelig aktivitet og kvalitet, internasjonalt samarbeid, forskerrekuttering og mobilitet innenfor kjemi, geofag, fysikk og biologi. Det er ikke lett å si noe sammenfattende om vurderingen av UiOs miljøer, og heller ikke å foreta noen sammenlikning med de andre institusjonene som er evaluert. Det bør imidlertid kunne sies at det for UiOs del er stor spredning på kvaliteten, men at institusjonen har en større andel miljøer enn de øvrige universitetene som er "excellent" – "very good".

I kjemievalueringen fikk områdene uorganisk kjemi og materialvitenskap, elektrokjemi og materialvitenskap, katalyse- og overflatekjemi og organisk kjemi samt teoretisk kjemi og spektroskopi en omtale som plasserer dem mellom fremragende og meget gode. De øvrige områdene ble karakterisert som middels gode, men ingen av områdene kan sies å bli vurdert på bunnivå.

I geofagevalueringen fikk Institutt for geologi et resultat som plasserer det i kategorien mellom fremragende og meget godt. Avdeling for mekanikk ved Matematisk institutt fikk også omtale som et meget godt miljø, mens Institutt for geofysikk ble omtalt i klassen meget godt til godt. Museene og Geografisk institutt ble vurdert som svakere.

Fysikkevalueringen viste noe svakere resultater, kun ett miljø ble karakterisert som fremragende til meget godt, nemlig faststoff fysikk. For øvrig utmerket også eksperimentell partikkelfysikk seg som meget godt. De andre miljøene lå på et gjennomsnittsnivå.

Biofagevalueringen besto av tre paneler. I *panel 1*, som omfattet museene og deler av Biologisk institutt, var det kun Avdeling for zoologi som fikk topp score. De øvrige ble vurdert som middels, til dels svake. I *panel 2* var det to miljøer ved Avdeling for generell fysiologi som ble karakterisert som fremragende, mens ett ble karakterisert som meget godt. De tre øvrige miljøene ble karakterisert som svakere, ett av dem som dårlig. Instituttgruppe for medisinske

basalfag gjorde det meget bra i evalueringen. Fire miljøer ble karakterisert som fremragende, seks som meget gode, to på grensen mellom meget gode og gode, mens kun to miljøer var svakere enn dette. Miljøene i de øvrige instituttgruppene som ble evaluert av dette panelet, gjorde det middels godt. Av de miljøene som ble vurdert av *panel 3*, utmerker igjen Instituttgruppe for medisinske basalfag seg, med vurdering av de to miljøene som inngikk som fremragende. For øvrig ble Bioteknologisenteret (BIO), Biologisk institutt og Biokjemisk institutt vurdert som meget gode. De øvrige miljøene som ble evaluert, fikk stort sett en middels vurdering, bortsett fra miljøene ved Oslo kommunale sykehus, som ble vurdert som svake.

Til tross for at noen fagmiljøer har vært kritiske til en del av vurderingene i evalueringene (spesielt gjelder dette fysikkevalueringen), er det ikke tvil om at det har vært et nyttig virkemiddel for de berørte fakulteter med hensyn til å fokusere på og fremme kvalitativt gode forskningsmiljøer. Alle evalueringene er fulgt opp med utarbeiding av nasjonale fagplaner. Fagmiljøene ved MN har utarbeidet strategiske planer (Kjemi), reorganisert faglig aktivitet (Geofag) og etablert de to store tverrfaglige satsingene FUNMAT og EMBIO - den siste i samarbeid med MED, kfr. nedenfor. Miljøene har i tillegg lagt mye arbeid i å fremme søknader om strategiske universitetsprogrammer.

Satsing på fremragende forskning

Etablering og finansiering av SFF er som nevnt et sentralt virkemiddel i nasjonal forskningspolitikk og forvaltes av forskningsrådet. Fagmiljøene ved UiO har vært svært aktive når det gjelder å utarbeide søknader, og samlet valgte UiO å fremme 31 søknader:⁶⁰ Åtte fra MED, ni fra MN, fire fra HF, fire fra SV, to fra UV, to fra UNM og én fra henholdsvis BIO og SUM. Spesielt er universitetet fornøyd med å ha fremmet ti søknader fra humaniora/samfunnsfag, innenfor en ordning som har vært sagt å passe bedre innenfor medisin og naturvitenskap. Internt er denne prosessen en ny erfaring. Instituttene har måttet fokusere på sine sterke fagmiljøer for å stimulere disse til å utarbeide søknader, mens organisasjonen som helhet har vurdert kvaliteten i de ulike innspillene for å se hvilke som faglig sett er gode nok til å oversendes Forskningsrådet. Alle søknadene vurderes

⁶⁰ NTNU leverte 25 og Universitetet i Bergen leverte 18 søknader.

av internasjonale eksperter. Etter prekvalifiseringsrunden går UiO videre med ti søknader⁶¹, i tillegg til et samarbeidsprosjekt med Radiumhospitalet. Av disse er kun én fra området humaniora/samfunnsfag.

Det er meget viktig at UiO tar vare på det arbeidet som er nedlagt i utarbeidelsen av SFF-søknader, også der hvor søknadene ikke slipper gjennom nåløyet. Den nettverkstenkningen som ligger bak SFF-søknadene, er gunstig for utvikling av tverrfaglighet og kan motvirke den fragmenteringen som - i henhold til eksterne evalueringer - karakteriserer store deler av norsk forskning. De SFF-nettverkene som er fremmet fra UiO, bør kunne benyttes i profileringen av institusjonen og ved finansielle midler stimuleres til å posisjonere seg for EUs 6. rammeprogram.

UiOs satsing, Kommunikasjon, teknologi og kultur, som var en av fire satsinger i Strategisk plan 1996-2000, må sies å ha vært en suksess, og har vært med på å legge premissene for Forskningsrådets satsing på tverrfaglig IKT-forskning. Universitetet har bygd inn denne satsningen i samlingen av flere IKT- og mediefaglige miljøer i Forskningsparken, med det nye senteret InterMedia som en felles arena.

UiO har nylig etablert to større satsinger, EMBIO (UiOs satsing innen molekylærbiologi, bioteknologi og bioinformatikk) og FUNMAT (Funksjonelle materialer) for å løfte strategisk viktige fagområder der universitetet har fremragende miljøer. I forbindelse med EMBIO har UiO vært pådriver for etablering av den nasjonale satsingen innen funksjonell genomforskning (FUGE) som administreres av NFR. Dette har resultert i en nasjonal plan og et regionalt samarbeid med Norges landbruks-høgskole (NLH) og Norges veterinærhøgskole (NVH). Planen tar sikte på at Norge, i likhet med svært mange andre land, tar del i og bidrar til storskalaforskning knyttet til funksjonen av alle de genene de store genomsekvenseringsprosjektene har avdekket. Regjeringen har signalisert at den ønsker å satse på planen, og det vil antakelig bli utlyst midler i to hovedkategorier: utstyr/infrastruktur med tilhørende personell og kompetanse, og miljø-/prosjektstøtte inklusiv rekruttering. Søknadene forutsettes fremmet av institusjonene og ikke fra den enkelte forsker. FUNMAT er UiOs satsing

innen funksjonelle materialer og inngår i et større samarbeid mellom UiO, NTNU, SINTEF og Institutt for energiteknikk.

Blant annet for å ivareta det etiske aspektet i den raske utviklingen av det biomedisinske fagområdet, har UiO videreført en tredje satsing, innen etikk. Etikk vil være den mest tverrfaglige av de tre satsingen, med mulighet for deltakelse fra samtlige fakulteter. UiO er også blitt tildelt nasjonal "knotepunktfunksjon" for Forskningsrådets satsning på forskerutdanning i etikk.

Tilførselene av midler og etablering av forskningsgrupper innen satsinger som SFF, FUGE, FUNMAT og etikk må antas å føre til etableringen av flere miljøer ved UiO på høyt internasjonalt nivå.

Som nevnt er det hittil fire miljøer ved UiO som har søkt og oppnådd sertifisering som MCTS under EUs 5. rammeprogram. Miljøene dekker i stor grad fagområder som fikk dokumentert høyt nivå i de nasjonale fagevalueringene. Det er grunn til å tro at UiO burde kunne hatt flere slike dersom universitetet hadde gått inn for det.

4.1.5 Konklusjoner

Sett under ett har UiO en ledende posisjon som forskningsinstitusjon nasjonalt og i nordisk sammenheng. Selv om komparative data mangler, kan det konkluderes med at det fremdeles er et stykke igjen til UiO kan kvalifisere for betegnelsen "et forskningsuniversitet av høy internasjonal standard" (hovedmål forskning, LTP), men evalueringer og andre indikasjoner peker mot at UiO har et betydelig utløst potensial som forskningsinstitusjon med hensyn til kvalitet og produktivitet. De nasjonale evalueringene har identifisert en rekke fagmiljøer innen naturvitenskap og medisin som ligger i den internasjonale forskningsfronten. Vi har ikke gode nok data til på samme måte å kunne dokumentere kvaliteten på fagområder innen humaniora og samfunnsfag, noe som bidrar til at det er vanskelig for disse fagområdene å få synliggjort sine sterke miljøer, og få vurdert forutsetninger for forbedring. UiO har et forbedringspotensial med hensyn til vitenskapelig publisering. Tross svakheter ved rapportering og datakvalitet, mener vi å kunne konkludere med stagnasjon i publiseringen på viktige områder i den siste sju-årsperioden. Der

⁶¹ NTNU og UiB går videre med 9 søknader hver.

er imidlertid også flere fakulteter med svake tradisjoner for internasjonal publisering som har en klar økning de siste årene. For MN og MED kan det reises kritiske spørsmål i forbindelse med publiseringsfrekvensen i tidsskrifter med høy gjennomslagskraft. Andelen ekstern finansiering har vist en sterk økning de siste ti årene, men UiO kan med fordel innhente flere ressurser fra eksterne finansieringskilder. En betydelig andel av UiOs eksterne finansiering kommer fra EU. At denne andelen er stabil eller stigende, er et positivt signal, siden EU-finansieringen er sterkt konkurranseutsatt. Den formaliserte forskerutdanningen har vist en økning i omfang og effektivitet. I lys av erstatningsbehov som følge av den høye gjennomsnittsalderen blant de fast vitenskapelig ansatte, og særlig i lys av at norsk forskningsinnsats skal opp til OECD-nivå, har UiO en betydelig utfordring både når det gjelder selve forskerutdanningen og rekrutteringen til forskning. Bevisst satsing på forskerutdanning i de forskningsmiljøer som karakteriseres som gode, er et viktig virkemiddel for å heve kvaliteten på institusjonen som helhet.

4.2 Rammebetingelser for den enkelte forsker

I vår vurdering har vi lagt til grunn LTPs ambisjon om at forskningen ved UiO skal ligge på et høyt internasjonalt nivå. Dette krever gode rammebetingelser. Vi minner om dette fordi det kan innvendes både mot allmenne klager og mot de dokumenterte svakhetene vi påpeker at norske universitetsforskere har gode vilkår også sammenliknet med svært gode universiteter. I flere av førsteamanuensisgruppene som ble intervjuet, ble det fremholdt at norske forskere har flere fordeler sammenliknet med forskere i utlandet. Dette gjelder blant annet presset på den enkelte forsker både med hensyn til undervisningstimer, vitenskapelig publisering og krav om ekstern inntjening for å kunne drive ordinær forskningsvirksomhet i utstyrskrevede fag. Den viktigste fordelene var likevel ordningen med forskningspermisjon hvert 7. år, som mangler i flere andre land og som verdsettes høyt av våre ansatte. Vi har også lagt til grunn at den viktigste årsaken til at de ansatte søkte stilling ved UiO, ikke er lønn, men andre forskningsvilkår. Dette ble bekreftet i våre intervjuer med ansatte. Det vil også i tiden som kommer, være vanskelig for UiO å konkurrere på lønn. Desto viktigere er det at UiO kan tilby gode forskningsvilkår.

I gjeldende LTP har UiO vedtatt flere målsettinger med sikte på å bedre og beskytte rammevilkårene både for forskningen og for den enkelte forsker og å styrke de økonomiske forutsetningene for å realisere dette. Analysen nedenfor bekrefter at denne prioriteringen må tas på alvor både når det gjelder tid til forskning, driftsmidler, utstyr og teknisk assistanse.

4.2.1 Tid til forskning

At mangelen på sammenhengende tid oppleves som et stort problem, fremkommer av NIFUs universitetsundersøkelse fra 2001⁶². Undersøkelsen er basert på spørreskjema til alle vitenskapelig ansatte ved universitetene og de vitenskapelige høyskolene, og har en svarprosent på 60.⁶³ 57 % av personalet ved UiO⁶⁴ mener at mangel på sammenhengende tid medfører ”store problemer” med hensyn til mulighetene for å drive forskning. Tilsvarende spørsmålsstilling brukes i forhold til en rekke andre potensielle kritiske faktorer, men ingen får tilnærmedesvis samme vekt som mangelen på sammenhengende tid. De faktorene som kommer nærmest, er ”tilgang forskningsmidler” (28 %) og ”administrativt arbeid” (24 %). Problemet med sammenhengende tid er størst ved OD (87 %) og ved UV (68 %). Problemet var ”minst” på MN med 51 %. Også i våre intervjuer med førsteamanuenser ble tid gjennomgående vurdert som den største knapphetsfaktoren, dels i form av antall timer til disposisjon, men enda viktigere som sammenhengende tid.

⁶² Smebye, Jens Christian (2001): 'Forskningsvilkår ved universitetet og høyskoler', *NIFU skriftserie* nr. 16/2001, Oslo.

⁶³ Personalet ble bedt om å anslå en prosentvis fordeling av sin arbeidstid i foregående år, og gjengir dermed den enkelte forskers oppfatning av hva arbeidstiden ble benyttet til, og ikke hvordan tiden reelt ble benyttet. Intervjuer med personale gjennomført i forkant av undersøkelsen, ga ikke holdepunkter for en konklusjon om at undersøkelsen ville gi systematiske feil. Smebye, Jens Christian (2001): *Ibid.*

⁶⁴ Tallene er hentet fra Smebye, Jens Christian (2001): *Tabeller fra NIFUs undersøkelse av forskning og undervisning ved universiteter og vitenskapelige høyskoler: Spesialkjøring for Universitetet i Oslo*, 12. juni 2001.

Tabell 17: I hvilken grad mangel på sammenhengende tid medfører problemer med hensyn til egen mulighet for å drive forskning – prosent, UiO

	SV	JUR	MED	HF	MN	OD	UV	Totalt
Store problemer	54	54	57	57	51	87	68	57
Noen problemer	40	36	30	36	38	8	27	34
Ingen problemer	5	11	8	4	8	3	2	6
Ikke aktuelt	1		6	2	3	3	2	3
Antall resp. (N)	(80)	(28)	(104)	(183)	(202)	(38)	(44)	(719)

Kilde: NIFUs universitetsundersøkelse 2001

Ifølge avtale om 'Lønns- og arbeidsvilkår for det vitenskapelige personalet', skal ansatte i vitenskapelig stilling ved UiO fordele sin arbeidstid likt mellom forskning og undervisning, når andre oppgaver er trukket fra. Hvis vi ser på personalets anslag over fordeling av arbeidstid, er det tydelig at forskningstiden som sådan er under press, med en andel av arbeidstiden på 29 %. Ikke ved noe fakultet er den høyere enn 36 %, og ved MED og OD er den nede på rundt 20 %. Vi ser at undervisning

og veiledning totalt opptar 39 % av tiden i gjennomsnitt, altså 10 % mer enn forskningsoppgavene. Anslaget over tid til "veiledning" må ses i sammenheng med at veiledning oppfattes som en viktig del av de fast ansattes forskningsvirksomhet ved MN og MED. Dette er ikke tilfellet innen humaniora og samfunnsfag der veiledning vurderes som en del av undervisningen.

Tabell 18: Arbeidstidens fordeling i prosent, UiO.

	SV	JUR	MED	HF	MN	OD	UV	Totalt
Undervisning	27	30	20	28	30	37	27	26
Veiledning	13	10	13	10	15	11	13	13
Forskning	35	33	19	36	31	22	29	29
Administrasjon	13	16	16	17	16	16	23	16
Museum	0	0	0	1	0	0	0	1
Utadv. oppg.	8	11	8	8	7	5	7	7
Prof. yrkesutøvelse	3	1	24	1	1	9	0	7
Antall resp. (N)	(77)	(29)	(192)	(169)	(199)	(38)	(45)	(786)

Kilde: NIFUs universitetsundersøkelse 2001

Tall fra tilsvarende undersøkelser henholdsvis 10 og 20 år tidligere tyder ikke på at det har vært dramatiske endringer i forskernes anslag over tidsbruk til forskning, bortsett fra for fagområdet medisin, der det var en nedgang på landsbasis fra 32 % i 1981 til 26 % i 2001⁶⁵. Tall fra undersøkelsen for 2001 viser også at forskere ved MED ved UiO ligger 7 % lavere enn gjennomsnittet for forskere ved de medisinske fakulteter sett under ett.⁶⁶

Ved OD finner vi en kombinasjon av lav tidsbruk til forskning og en meget høy andel som opplever mangelen på sammenhengende tid som et problem. At dette fakultetet er i en spesielt vanskelig situasjon, ble bekreftet i intervjuene. En av dem som ble intervjuet så seg nødt til å ta permisjon uten lønn for å starte opp et forskningsprosjekt, en annen vurderte det samme.

Oversikten viser at forskerne har utadvendte oppgaver, som tar 7 % av arbeidstiden, samt at profesjonell yrkesutøvelse legger beslag på betydelig tid på MED, og til dels OD. Tallene

⁶⁵ Vi har ikke tall for odontologi.

⁶⁶ Smeby, Jens-Christian (2000): Forskningsvilkår ved universiteter og vitenskapelige høyskoler, *NIFU skriftserie 16/2000*, Oslo.

viser også at uforholdsmessig mye tid, 16 % i gjennomsnitt, går til administrasjon.⁶⁷ På UV var andelen administrasjon hele 23 %. Selv om MED samlet sett har mindre undervisning og veiledning enn gjennomsnittet, bidrar den høye andelen andre aktiviteter, spesielt profesjonsutøvelse, til at forskningstiden kommer under press.

I intervjuene med førsteamanuensene fra to av de fem fakultetene som stilte til intervju, kom det fram at selv om de hadde vært ansatt fem år eller kortere, var de sterkt belastet med administrasjon. Dette var til dels tunge verv som bestyrer eller visebestyrer. Det ble fremhevet at eldre forskere er flinkere til å beskytte seg selv, og at det eksisterer en uttalt forventning om at de nye må ta sin del av de mindre populære gjøremålene. De som ble intervjuet, hadde selv mange ideer til forbedring, slik som å redusere antall opptak til én gang i året, samle undervisningen i ”blokker” og skjerme forskerne for andre oppgaver. Instituttbestyrere bør benytte seg av sin myndighet til å fordele undervisning og andre oppgaver slik at instituttets forskningskompetanse blir utnyttet best mulig. Det er vanlig å belønne tunge administrative verv med ”forskningsfri”, men ekstraordinære forskningsinnsatser belønnes sjelden på samme måte.

4.2.2 Driftsmidler til den enkelte forsker

ECON-rapporten⁶⁸ viser at kostnadene per vitenskapelig årsverk er lavere ved UiO enn ved de institusjonene UiO er sammenliknet med. Kostnadene ligger 22 % lavere enn ved Høgskolen i Stavanger⁶⁹ og 7 % lavere enn ved UiB. Forskjellen fra NTNU er signifikant, men ikke stor. Forutsatt samme lønnsnivå og administrative kostnader viser dette at forskere ved UiO har mindre driftsmidler enn forskere ved andre institusjoner.

Instituttene har ifølge egevalueringene ulik praksis med hensyn til hvordan driftsmidler fordeles og hvor mye som fordeles. Sju

institutter fordeler driftsmidler etter søknad. Tre institutter fordeler mindre enn NOK 5000 til hver forsker, 20 institutter mellom NOK 5000 og 20 000, 10 institutter mellom NOK 20 000 og 40 000 og fem institutter over 40 000.⁷⁰ For stipendiatene varierer tilgangen på driftsmidler; mens alle Forskningsråds-stipendiater har egne driftsmidler, er ikke dette tilfellet for alle stipendiater finansiert av UiO. Dette skaper tilfeldige forskjeller, noe som er uheldig. Våre intervjuer med grupper av førsteamanuenser og stipendiater viste at knapphet på driftsmidler betraktes som et vesentlig problem, særlig fordi den reduserer mulighetene for faglige reiser og utenlandsopphold, samt drift av vitenskapelig utstyr.

Størrelsen på den summen som kommer frem til den enkelte forsker, avhenger av hvor mye som avsettes til fordeling på de forskjellige nivåene i organisasjonen. Det er ikke systematiske forskjeller i driftsmidlenes størrelse mellom utstyrskrevede institutter og andre institutter, og for mange institutters vedkommende er det skjedd en betydelig reduksjon i driftsmidler de siste årene. Selv små kutt i UiOs totalbudsjett gir store utslag på den enkelte forskers driftsbevilgning, noe som henger sammen med at UiOs enheter har en meget stor del av sitt budsjett bundet opp i faste utgifter (kfr. 8.1.2). Sagt på en annen måte: UiO har ikke maktet å redusere staben i takt med reduksjonen i totalbudsjettet, hvilket har ført til en altfor liten ratio mellom drifts- og lønnsmidler. Knapphet på driftsmidler er i dag en viktig flaskehals.

Stimuleringsmidler som er tildelt direkte fra departementet, er en annen kilde til drift. Disse utgjør en tildeling på NOK 10 000 for hver uteksaminert hovedfagskandidat, 30 000 for hver kvinnelige og 20 000 for hver mannlige doktorgradskandidat. Det er ulik praksis med hensyn til hvordan disse midlene fordeles mellom veileder og institutt/fakultet. Andelen som stilles til disposisjon for veileder, varierer fra 50-100 %.

⁶⁷ Vi ser her bort fra tiden som er definert brukt til ”utadvendte oppgaver” og ”profesjonell yrkesutøvelse”.

⁶⁸ ECON senter for økonomisk analyse (1999): ’Økonomien ved UiO’, ECON-rapport nr. 78/99, desember 1999, Oslo. Rapporten omtales nærmere i punkt 8.1.2.

⁶⁹ Høgskolen i Stavanger administrerer imidlertid noe flere studentårsverk per stilling.

⁷⁰ Spørsmålsformuleringen i egevalueringen er slik at noen institutter kan ha inkludert midler fordelt etter søknad i de oppgitte beløp. Det kommer ikke fram noen systematiske forskjeller mellom utstyrskrevede institutter og andre institutter med hensyn til driftsmidler per forsker.

Knappheten på driftsmidler via UiOs grunnbudsjett må ses i sammenheng med mulighetene for ekstern finansiering. Innvilgelsesprosenten for søknader til Forskningsrådet – som er den klart viktigste eksterne finansieringskilden - er lav, og en god del av de midlene som innvilges derfra, kanaliseres gjennom programmer. Resultatet er at mange forskere ved UiO har et totalt driftsbudsjett som ikke er forenlig med forskning på internasjonalt nivå. Driftsmidlene må økes drastisk dersom målene i LTP skal nås og dersom begrepet forskningsbasert undervisning skal ha et reelt innhold.

Intervjuene og andre vurderinger i selvevalueringen peker i retning av at ambisjonsnivået hos UiOs forskere er lavere enn ambisjonsnivået i LTP og at ambisjonsnivået skrur ned i løpet av de første årene etter fast ansettelse. Vi antar at knappheten på driftsmidler spiller en viktig rolle her og at reduserte ambisjoner i sin tur bidrar til redusert kvalitet og en svekking av konkurranseevnen overfor internasjonale finansieringskilder. Vi ser konturene av en ond sirkel som kan få store konsekvenser for UiOs fremtid. Når en forsker får 10 000 kroner fra UiO i årlige driftsmidler, hvilket signal gir dette om forventet kvalitet og omfang på forskningen?

4.2.3 Administrativ støtte og teknisk assistanse

Også tilgangen til administrativ støtte og teknisk assistanse er en viktig rammebetingelse for den enkelte ansatte. Med hensyn til den administrative kapasiteten, er det få institutter som ønsker å øke denne (sett i relasjon til vitenskapelige årsverk). Både instituttene og museene er generelt godt fornøyd med den administrative kompetansen, men ønsker å dreie den mer i retning av økonomiske støttetjenester og IT. Det er også tydelig at flere fagmiljøer finner kompetansen og/eller kapasiteten utilstrekkelig i forbindelse med hjelp til søknader om ekstern prosjektfinansiering generelt og internasjonal finansiering spesielt (kfr. 4.5). Instituttens egnevaluering viser at 65 % av instituttene opplever den administrative kapasiteten som utilstrekkelig, mens 59 % opplever de tekniske støttefunksjonene som utilstrekkelige.

Det tekniske personalet er den eneste gruppen som har hatt en reell vekst i antall ansatte i perioden 1996-2001, mens det har vært nedgang i administrasjonen totalt (kfr. 6.3.). Likevel er det et stort flertall av instituttene ved de utstyrs-krevende fakultetene MN, MED og OD samt museene, som vurderer kapasiteten når det gjelder teknisk assistanse som utilstrekkelig. Det gjelder spesielt assistanse knyttet til molekylærbiologisk laboratoriearbeid, samt til vedlikehold og drift av avansert vitenskapelig utstyr (se 4.2.4).

Det er ikke store rekrutteringsproblemer i tekniske og administrative stillinger, men markedet utenfor UiO påvirker søkningen sterkt ved at UiO ikke kan tilby en tilstrekkelig god lønn. Ikke bare næringslivet, men også stats- og kommunale institusjoner, har et høyere lønnsnivå for slike stillinger enn UiO. Særlig gjelder dette tekniske stillinger.

4.2.4 Vitenskapelig utstyr

De generelle bevilgningene fra KUF til vitenskapelig utstyr har vært lavere i siste halvdel av 90-tallet enn i perioden før. Dette har delvis vært kompensert ved opprettelse av et program for avansert vitenskapelig utstyr i Forskningsrådet i 1996, hvor universitetet har kunnet søke om utstyrsmidler i prisklassen NOK 0,7 til ca. NOK 5 mill. I tillegg har noen miljøer fått betydelige utstyrsmidler i forbindelse med innflytting i nybygg. Egenevalueringene peker i retning av at utstyrssituasjonen per i dag er god innen de fagområdene som har nytt godt av byggevirksomheten, nemlig OD og deler av MED, mens den fortsatt er alvorlig innen en rekke andre områder. Dette gjelder de fagområdene innen medisin som ikke har nye lokaler, og de utstyrstunge miljøene ved MN. Denne situasjonsbeskrivelsen støttes langt på vei av de nasjonale fagevalueringene innenfor naturvitenskap. NIFU gjennomførte våren 2001 en evaluering av Forskningsrådets program for vitenskapelig utstyr, som konkluderer med at situasjonen for avansert vitenskapelig utstyr over NOK 700 000 nå er god. UiO har brukt mye krefter på å tilbakevise denne konklusjonen, som etter UiOs oppfatning hviler på et feilaktig grunnlag.

Som et grunnlag for å vurdere utstyrssituasjonen ved UiO har universitetets sentrale utstyrsutvalg fått utarbeidet lister over sine utstyrsbehov. Listene dokumenterer et stort utstyrsbehov innen både MN og MED. Det er ikke lett å gi en samlet vurdering av hvor viktig hver av disse utstyrsenhetene er for miljøenes forskningsvirksomhet. Noe kan ha preg av "ønskeliste". Imidlertid er det heller ikke tvil om at de relativt snevre økonomiske rammene for investering i vitenskapelig utstyr de siste årene, kan ha resultert i en underrapportering ved at behovet for store og dyre utstyrsenheter ikke er blitt formulert fra fagmiljøenes side. De faglige satsingene, EMBIO og FUNMAT, som skal profilere UiO og som er nødvendig for at institusjonen skal kunne være på høyden innen strategisk viktige felter, krever også omfattende investeringer. Utstyrsbehovet må ses i relasjon til utviklingen av EUs 6. rammeprogram, som er basert på store internasjonale forskernettverk. Avansert teknologi og utstyr kan bli avgjørende for å få innpass i disse nettverkene.

Et annet problem er mangelen på rutiner for behandling av søknader om utstyr i prisklassen over ca. 5 mill. NOK. Et eksempel på utstyr i denne kategorien er syklotron og scannere for positronemisjonstomografi (PET). PET benyttes som et diagnostisk hjelpemiddel i behandlingen av en rekke sykdommer inklusiv kreft og finnes i de aller fleste europeiske land utenom Norge. Allerede i 1995 ble det slått fast at vi har behov for slikt utstyr også her i landet, men med en engangsinvestering på ca. NOK 93 mill. har dette vist seg vanskelig å realisere. Universitetet har inntil nylig fått tildelt midler til vitenskapelig utstyr over en egen post i universitetets grunnbudsjett. Midlene er blitt overført fra universitetet sentralt til fakultetene etter en gitt nøkkel basert på antall ansatte og grad av "utstyrsintensitet". Ved MN er midlene videreført til instituttene på grunnlag av en tilsvarende nøkkel, mens de ved OD og MED er helt eller delvis disponert på fakultetsnivå. Universitetet har de siste årene sett nødvendigheten av en mer strategisk bruk av midlene til vitenskapelig utstyr, blant annet stimulert av Forskningsrådets program, hvor UiO forutsettes å prioritere sine søknader på institusjonsnivå. UiO er i ferd med å utarbeide en strategisk plan for

bruk og investering i vitenskapelig utstyr. Etter innføringen av rammebudsjettering kan UiO omdisponere midler fra andre poster til vitenskapelig utstyr. Denne muligheten har hittil ikke vært benyttet. UiO har inntil nylig ikke vært offensiv i forhold til industrien med hensyn til å etablere ordninger for samfinansiering av utstyr.

Undersøkelse om utstyrsbehov innen biomedisin

I selvevalueringen ville det vært ønskelig å få utført en samlet vurdering av utstyrsparken. Dette lot seg ikke gjennomføre på grunn av begrensede ressurser og tid. Vi fant å måtte begrense analysen til utstyr innenfor biologisk, biokjemisk og medisinsk forskning (heretter omtalt som biomedisinsk forskning). Analysen omfatter tre fakulteter – MN, MED og OD. Selv om den biomedisinske forskningen utgjør en mindre del av UiOs samlede forskning, ble det ansett som viktig å få vurdert utstyrs-situasjonen innen et felt som omfatter ett av UiOs satsingsområder (molekylærbiologi, bioteknologi og bioinformatikk).

Den finske ekspertgruppen som foretok vurderingen⁷¹, påpeker at "Even though exact annual figures were not available for us, it is our impression that the amount of equipment money for the scientists at the University of Oslo is not sufficient". Gruppen fremhever at det er behov for flere strategiske investeringer for at UiO skal kunne markere seg på feltet. I tillegg konkluderer rapporten med at:

- prosedyrene for finansiering av utstyr via NFR er "somewhat rigid"
- det er vanskelig å finansiere utstyrsenheter <700 000 NOK
- det er ikke midler tilgjengelige for reparasjon eller oppgradering av eksisterende utstyr
- det er meget vanskelig å skaffe finansiering for teknisk personell som kan håndtere avansert utstyr.

⁷¹ Jänne, Olli og Saarna, Mart (2001): *Site Visit for the Assessment of Scientific Equipment within Biomedicine at the University of Oslo*, Helsinki.

Evalueringen konkluderer med andre ord med at det er et betydelig investeringsbehov innenfor biomedisinsk utstyr og teknisk personell, en konklusjon som sannsynligvis har gyldighet også for flere fagmiljøer, spesielt ved MN, som ikke har hatt noen byggevirksomhet med dertil hørende utstyrsbevilgning. Dette har skapt en skjevhet som universitetet bør rette opp.

4.2.5 Konklusjoner

Norske forskere har flere fordeler sammenliknet med forskere i utlandet, og den viktigste er ordningen med forskningspermisjon hvert 7. år som mangler i flere andre land og som verdsettes høyt av UiOs ansatte. Blant negative sider som fremheves, er forskningstiden, som er under betydelig press. Dette presset ser nå ut til å kanaliseres nedover i systemet, slik at nytilsatte amanuenser må ta på seg tunge administrative oppgaver som tradisjonelt tilligger seniorforskere. For å motvirke dette og gi de nyansatte muligheter til å etablere et godt forskningsmessig fundament for videre karriere bør det vurderes å gi disse lettelser i undervisnings- og administrasjonsplikter i en periode på opp til tre år.

De driftsmidler som tildeles den enkelte forsker, er for lave. Situasjonen varierer mye fra institutt til institutt uten sammenheng med ulike behov, noe som i stor grad kan forklares med historiske rammer, flate kutt og et skjevt forhold mellom antall årsverk og driftsmidler ved mange enheter. Vi konstaterer behov for å dreie den administrative kompetansen mot støtte til ekstern finansiering generelt og internasjonal finansiering spesielt. Det er for liten kapasitet med hensyn til teknisk assistanse ved et flertall av instituttene ved utstyrskrevede fakulteter.

Det er betydelige investeringsbehov i forhold til vitenskapelig utstyr og faglig ubegrunnede skjevheter mellom enheter. UiO har ikke vært i stand til å kompensere for forskjeller som oppstår ved at noen miljøer har fått utstyrs-tildelinger gjennom byggebevilgninger, mens andre ikke har fått det.

4.3 Fagmiljøene – kultur, ledelse og organisering

I LTP har UiO gjort det eksplisitt at institusjonen i årene fremover ikke bare skal heve ambisjonsnivået for forskningskvaliteten generelt, men at

”UiO skal stimulere utviklingen av etablerte og nye spissmiljøer som har faglige forutsetninger for å være eller bli ledende internasjonalt og/eller nasjonalt”. UiO har gjennom de siste par år initiert en prosess med å identifisere spissmiljøer og å løfte en del av disse til strategiske satsinger, dels som en oppfølging av de nasjonale fag-evalueringene, dels initiert gjennom prosessen med etablering av sentre for fremragende forskning. På spørsmålet til instituttene i egen-evalueringen om de anser at de har etablerte eller potensielle spissmiljøer, svarer 42 av 46 institutter at de har slike miljøer. Det er karakteristisk at instituttene som sine ”sterkeste” sider nevner sterke enkeltforskere, bredde, originalitet og kvalitet, samt for en del miljøer internasjonale kontakter og anerkjennelse. Blant svakhetene kan spesielt fremheves kommentarer knyttet til fragmentering, at produksjon er knyttet til enkeltforskere, at det er for mange og for små grupper eller at økonomien er vanskelig.

UiO ønsker å foreta de vanskelige valgene som følger av å vektlegge både breddeuniversitetets oppgaver og krav som må stilles til et eliteuniversitet. Vi mener det er riktig å si at UiO hittil har vektlagt hensyn til bredde mer enn hensyn til funksjonene som eliteuniversitet. Slike funksjoner omfatter blant annet å sikre det norske samfunnet fagmiljøer som står så sterkt at de både kan delta og hevde seg i kunnskapsutviklingen internasjonalt, og som kan bidra til forskningsinnsats innen strategisk viktige områder. Etter vår egen vurdering har UiO et potensial for å bringe flere fagmiljøer opp på dette nivået. Selv om universitetet har mange sterke enkeltforskere og en del miljøer med spisskompetanse, har vi problemer med å identifisere og synliggjøre spisskompetansen, og vi har problemer med å stimulere både disse og nye spissmiljøer. Prosessen med å fremme spissmiljøer og å frembringe flere forskningsmiljøer på høyt internasjonalt nivå, har aktualisert behovet for en sterkere faglig ledelse. Det er grunn til å tro at en styrket ledelse også vil kunne bidra til å legge forholdene bedre til rette for forskningsmiljøer som ikke tilføres store eksterne ressurser.

UiOs tradisjonelle styrke ligger i disiplinene og i institusjonens store bredde av fagmiljøer. Det er

kommunikasjon innad og bevisst stimulans som kan bidra til at fagmiljøene yter optimalt, og for mange fagmiljøer er det slik at forskere først og fremst henter inspirasjon og fornyelse fra sin egen disiplin. Det er imidlertid også slik at en disiplin ikke er evig gitt. Noen ganger splittes den opp, andre ganger fører utviklingen til et behov for kopling av nye fagområder, slik tilfellet har vært for biofagene. I andre sammenhenger, spesielt når det dreier seg om mer anvendt eller tematisk rettet forskning, kan det synes fruktbart å organisere forskning på tvers av etablerte disipliner. En fruktbar tverrfaglig forskning forutsetter en solid disiplinforankring, men i mange tilfeller kan også disiplinen representere et hinder for faglig utvikling. Hvordan man skal få frem det beste i fagmiljøene har i høy grad sammenheng med tradisjon og kultur, men vi må også være villige til å tenke nytt.

De nasjonale fagevalueringene av medisinske og naturvitenskapelige fag har definert en rekke faktorer som anses som svakheter i forhold til å fremme kvalitet i forskningen. Flere av disse er sammenfallende med funn i egenevalueringene og andre data brukt i selvevalueringene. Blant de faktorene som påpekes er mangelfullt faglig lederskap, manglende strategisk planlegging og fragmenterte forskningsgrupper, noe som resulterer i uklare forskningsprofiler. Det blir også hevdet at ambisjonsnivået blant forskerne er for lavt. Instituttstrukturen omtales som "stivnet". Det fremheves også som en svakhet at finansieringssystemet kanaliserer for mye midler til programforskning på bekostning av forskerinitiert og grunnleggende forskning. På personalsiden fremheves som svakhet at det er lav mobilitet og sub-optimale karriereveier, for få yngre tilsatte og for lav lønn for professorer.

4.3.1 Forskningskultur

Intervjuene viser at det foreligger en høy grad av lojalitet, ja, endog kjærlighet, til forskning og til universitetet blant de vitenskapelige ansatte ved UiO. Selv om det var ulike begrunnelser for å søke seg til en karriere ved UiO, så fremhevet de fleste de samme hovedgrunner: Tilknytning til et godt fagmiljø, mulighet til å drive grunnforskning i samsvar med egne interesser og frihet til faglig fordypning ,gjør det mer attraktivt å

være ved et universitet enn i instituttsektoren eller i det private næringsliv.

Det er imidlertid også betydelig frustrasjon. Det er liten tradisjon for oppmuntring og anerkjennelse av forskernes innsats i de fleste miljøer. Ros for oppnådde forskningsresultater sitter ofte langt inne hos både ledelse og seniorforskere ved instituttene. Tilrettelegging for å oppnå resultater finnes i enda mindre grad. Flere påpekte at janteloven gjelder også ved UiO. Dette til tross for at universitetet er et arbeidssted hvis eksistens kan sies å rettferdiggjøres gjennom eksellent innsats. Mange ga uttrykk for at manglende personlig anerkjennelse på toppen av dårlig lønn, lav status og synkende driftsmidler, kunne være dråpen som ville få begeret til å flyte over og medvirke til at man forlater universitetet til fordel for andre arbeidsplasser der arbeidsbetingelsene er bedre.

Det var også mange som uttrykte at det er lite samarbeid og faglig fellesskap innad. Dette skyldtes dels en opplevelse av at deres nærmeste faglige kolleger var vitenskapelig personale ved andre (stort sett utenlandske) institusjoner, men også for noens del en negativ konkurranse med faglig nærstående kolleger. Her var det noen forskjeller mellom humaniora/samfunnsvitenskap på den ene siden og naturvitenskap på den annen. Mens den første gruppen også så store fordeler ved sin selvstendighet, var den andre mer avhengig av et miljø for å kunne utvikle forskningen. Begge grupper ga imidlertid uttrykk for at de savnet fora for kollegialt fellesskap og diskusjon utover rituelle (men nyttige) instituttseminarer.

En viktig forutsetning for et godt fagmiljø er god faglig kommunikasjon innad. Dette skjer vanligvis gjennom formelle og uformelle seminarer og diskusjoner. Vårt samlede inntrykk er at dette prioriteres altfor lavt i mange av UiOs fagmiljøer. Ansvarsfølelsen hos den enkelte forsker til å bidra til et aktivt og kollegialt fagmiljø, synes ikke alltid å være god nok. Dette kunne vært en oppgave for den faglige ledelsen, men blir ofte ikke betraktet slik. De enkelte forskere må oppmuntres til å engasjere seg mer aktivt i andres problemstillinger og ideer og til å delta i de faglige aktiviteter ved instituttene.

Seniorenene bør ha et spesielt ansvar overfor studenter og stipendiater. Dette er vanlig ved mange universiteter i utlandet som UiO ønsker å sammenlikne seg med.

4.3.2 Forskningsledelse

I egevalueringene oppgir 63 % av instituttene (29 institutter) at de benytter forskningsledelse utover bestyrer. For svært mange dreier det seg om prosjektledelse for større enkeltprosjekter med ekstern finansiering, eventuelt faglig ledelse i forhold til stipendiater. Bare syv institutter oppgir at de har en eller annen type forskningsledelse som innbefatter hele spekteret av prosjekter og forskningsaktivitet. Det er altså mange måter å definere forskningsledelse på, men svært få institutter praktiserer en systematisk ledelsesfunksjon i forhold til helheten i forskningsvirksomheten.

Den likhetskulturen som i dag eksisterer i mange fagmiljøer, går i praksis dårlig sammen med ledelse. Selv om en sterkere ledelse også vil innebære valg og prioriteringer, og sånn sett en større grad av prioritering av enkeltfelter og forskere, er det imidlertid grunn til å tro at god ledelse kan ha en positiv nettoeffekt for det store flertall. Intervjuene tilsier at det kan hentes ut en relativt stor gevinst ved tilrettelegging av arbeidstid. Også forskere som i dag er "uproduktive", kan få hjelp til å sette opp noen mål og til å vurdere hvordan de best kan utnytte sin kapasitet og kompetanse. En forutsetning er imidlertid at ledere får autoritet, både gjennom delegering ovenfra og i form av respekt i fagmiljøet. Det forutsetter også at de økonomiske rammene blir så romslige, om nødvendig gjennom omprioriteringer, at lederen har virkemidler for å stimulere aktiviteten.

Ledelse er imidlertid ikke bare knyttet til behovet for tilrettelegging for den enkelte forsker. UiO har i stigende grad hatt behov for å utvikle faglige ledelsesfunksjoner knyttet til de strategiske satsingsområdene og i forbindelse med utvikling av modellen for SFF. Her tilsettes (utpekes) det ledere som både har faglig og administrativt ansvar for virksomheten, og som har vesentlig videre fullmakter enn ledere i de tradisjonelle fagmiljøene. I tillegg til faglig ledelse innad, er lederfunksjonen også utadrettet:

mot å markedsføre universitetets virksomhet og skaffe eksterne samarbeidspartnere faglig og finansielt. Det er grunn til å tro at slike ledelsesposisjoner vil bli mer vanlig ved universitetet i årene fremover, spesielt innen spissområder eller på større prosjekter med ekstern finansiering. Slike lederposisjoner er i stigende grad også viktige for å synliggjøre og oppnå anerkjennelse utad for kvaliteten i den virksomheten universitetet allerede har. Dette er sannsynligvis et behov som ikke oppleves som så viktig for den enkelte forsker, kanskje snarere som byråkratisering og styring. Imidlertid er det av strategisk betydning for den langsiktige utvikling av forskningsvilkårene ved UiO.

4.3.3 Forskningsorganisering

Vi mener selvevalueringen gir grunnlag for å si at UiOs nåværende organisasjonsstruktur har uheldige sider for deler av forskningsvirksomheten, særlig der hvor forskningsoppgavene forutsetter tverrfaglig samarbeid og der hvor forskningsområder skal prioriteres for en spesiell satsing, enten ut fra en intern beslutning eller som respons på initiativ utenfra. UiO har problemer med å håndtere slike forskningsmessige utfordringer, selv om det kan vises til flere eksempler på vellykkede organisatoriske grep. UiO er for lite fleksibel med hensyn til å fremme forskningssamarbeid på tvers av etablerte disiplinbaserte enheter, og når det oppstår behov for endring av faggrensene som konsekvens av fagets utvikling. Tilsvarende vurderinger er også gjort tidligere, blant annet i den tilstandsanalysen som ble gjennomført i forkant av UiOs langtidsplan. I LTP ble det derfor vedtatt å gå dypere inn i problemene og arbeide videre med løsninger.

På institusjonsnivå har UiO i løpet av de siste 20 årene tatt flere initiativer til organisering av forskningsvirksomhet på tvers av de etablerte strukturene, blant annet gjennom senterdannelser og innsatsområder med former for nettverksorganisering. Motivet for å iverksette slike organisatoriske tiltak har vært behovet for å styrke og synliggjøre strategiske forskningsfelter, men i mange tilfeller også en direkte respons på initiativer utenfra, blant annet fra politiske myndigheter. Det har imidlertid vært betydelig motstand mot slik organisering i

fagmiljøene, og i en del tilfeller har UiO valgt ikke å ta imot tilbud om nye tverrfaglige enheter fordi disse indirekte ville innebære en belastning for eksisterende fagmiljøer, både med hensyn til drenering av fagmiljøer og budsjett. Dette er et problem som har vært aktualisert både innen det naturvitenskapelig/medisinske fagområdet og innen humaniora/samfunnsfag.

Under egevalueringen ble både fakulteter og institutter bedt om å vurdere hvorvidt de hadde opplevd organisatoriske hindringer, internt ved egen enhet eller på høyere nivå i organisasjonen.⁷² De to nivåene vurderte situasjonen ulikt. Problemer med instituttstrukturen eller med intern organisering innen instituttet blir i liten grad formulert på grunnivå. Og når instituttene vurderer sine sterke og svake sider, er det kun fem enheter som nevner tverrfaglighet som en sterk side; det kan se ut som om dette dreier seg om samarbeid innenfor den aktuelle enhet. Ingen nevner mangel på tverrfaglig samarbeid eller manglende faglig samarbeid på tvers av organisatoriske enheter som svake sider. tre av åtte fakulteter mener at måten fakultetet er organisert på skaper enkelte hindringer av betydning. Blant de hindringer som nevnes, er "en rigid instituttstruktur som hindrer tverrfaglige aktiviteter...", at fakultetet ikke er "organisert verken basert på forskning eller undervisningsmessige strategiske mål...", at det er for mange og for små institutter, og at "kunstige" instituttgrenser er et hinder for faglig fornyelse. Dette viser at i den grad egevalueringene ser organisatoriske problemer er det primært fakultetsnivået som deler en del av de bekymringene og ambisjonene som ligger bak institusjonsnivåets planer og forsøk med nye tiltak.

På bakgrunn av de problemstillingene som er nevnt over, pågår det nå en diskusjon om tematisk organisering av forskning, eventuelt i en matrisestruktur. Dette er en modell som diskuteres som en generell organisasjonsform ved MED. Fakultetet ønsker å samle forskere som arbeider med samme problemstillinger på tvers av dagens instituttgrenser og spesielt å

stimulere forskning på tvers av basale og kliniske disipliner. Forskere og forskningsgrupper tenkes organisert som nettverk, med mulig samlokalisering av kjernefasiliteter som f.eks. dyrt forskningsutstyr. En slik organisering er i samsvar med anbefalinger fra evalueringspanelet i Forskningsrådets biofagevaluering. Målet er at de tematiske områdene skal dekke fakultetets totale forskningsaktivitet. Også MN har diskutert en slik mulighet, mens en slik organiseringsform per i dag synes fjernere innen humaniora og samfunnsfag, der disiplinidentiteten fortsatt synes som det mest grunnleggende element for faglig utvikling.

Også i forbindelse med etablering av nye satsinger, er universitetet i ferd med å utarbeide ulike former for matriseorganisering. For EMBIO har universitetet etablert en styringsgruppe direkte knyttet til Kollegiet. Matrisestrukturen innebærer at styringsgruppen og institutt/fakultet forvalter et fagområde i fellesskap, men med styringsgruppen som overordnet faglig ledelse. Styringsgruppen etableres som en egen budsjettenhet og får tilført ressurser både i form av penger og stipendiatstillinger direkte fra Kollegiet. Det er ikke avklart hvilke lokaler og utstyrsenheter som eventuelt skal legges direkte under styringsgruppens myndighetsområde, og hvilke enheter som eventuelt skal forvaltes i samråd med aktuelle fakulteter/grunnenheter. Denne organiseringsformen representerer noe nytt i universitetets struktur, først og fremst ved at myndighet over personale og fagutvikling er tatt ut av institutt- og fakultetsstrukturen og lagt til styringsgruppe og forskningsleder. Vi har hittil bare hatt erfaring med slik organisering innenfor naturvitenskap og medisin. Hva slags organisasjonsform som er aktuell for fremtidige satsinger og innen andre fagområder, må vurderes ved hvert enkelt tilfelle, men også her må organisatoriske virkemidler vurderes i forbindelse med satsinger på tvers av disiplinene.

Etablering av ordningen med SFF har aktualisert behovet for organisering, til dels basert på samarbeid på tvers av etablerte enheter. Mange av universitetets søknader er tverrfaglige, men har sitt tyngdepunkt i ett enkelt fagmiljø. De enkelte sentrene organiseres som prosjekt,

⁷² Denne delen av egevalueringene omtales mer utfyllende i 6.1.5 Organisering og nivåsamspill.

fortrinnsvis tilknyttet et fakultet. UiO bidrar til finansiering av det enkelte senter ved at ansatte i aktuelle fagmiljøer bidrar til gjennomføring av senterets kontraktsfestede planer, og ved at utstyr, arealer osv. stilles til disposisjon. UiO vil i tiden frem mot endelig beslutning arbeide videre med denne modellen, med sikte på at sentrene raskt skal kunne etableres innenfor den eksisterende organisasjonsstrukturen. Sentrene vil få en ledelse med både faglig og administrativt ansvar, med vide fullmakter innenfor vedtatte prosjektrammer og uten et kollegialt styringsorgan som vi har ved sentrene i dag. De mer overordnede beslutninger skal fattes i den ordinære strukturen ved fakultetene.

4.3.4 Konklusjoner

Det foreligger en høy grad av lojalitet, ja endog kjærlighet, til forskning og til universitetet blant de vitenskapelig ansatte ved UiO. Men, selv om det vitenskapelige personalet er tilfreds med den selvstendige arbeidssituasjonen universitetet tilbyr, er faglig og kollegialt fellesskap og stimulans i grunnmiljøene et savn. Dette er i tråd med funn i de nasjonale fagevalueringene og bør i høy grad koples til et ledelsesansvar. En forutsetning for å styrke ledelsen ved universitetet er at ledere får handlingsrom til å utøve ledelse, både med hensyn til myndighet og virkemidler.

UiO har, med sine mange og brede fagmiljøer et stort potensial med hensyn til utvikling av forskningsvirksomheten innen disiplinene, men også på tvers av etablerte strukturer. Disiplinenes relativt lange tradisjon, og til dels nære tilknytning til studiefagene, kan bidra til å vanskeliggjøre fleksibilitet og organisatoriske endringer, noe som også har vært påpekt i de nasjonale fagevalueringene. En forutsetning for en videre utvikling av forskningskvalitet ved UiO, er at institusjonen kan utnytte sin faglige kapasitet på en mer fleksibel måte enn i dag. En matriseorganisering kan i prinsippet anvendes innen de fleste områder, selv om ulike

tradisjoner og behov innen allmennfag og profesjonsfag eller innen naturvitenskap/medisin og humaniora/samfunnsvitenskap kan gjøre at en velger ulike organisatoriske løsninger.

4.4 Internasjonalisering

Kunnskapsutviklingen globaliseres i stadig høyere grad. Et universitet kan ikke satse på å utvikle høy faglig kvalitet uten dyktige samarbeidspartnere ved andre institusjoner. På den annen side kan det være vanskelig å skaffe seg internasjonale samarbeidspartnere hvis ikke institusjonens fagmiljø holder god nok kvalitet. Det er derfor grunnlag for å si at kvaliteten på UiOs samarbeidspartnere er en indikator for kvaliteten på UiO.

4.4.1 Utenlandsopphold og internasjonalt samarbeid på forskernivå

I våre intervjuer med førsteamanuenser påpekte mange at de hadde få kolleger ved eget institutt som arbeidet med så beslektede faglige problemstillinger at et faglig samarbeid var naturlig: det var mest naturlig å samarbeide med kollegene ved utenlandske institusjoner. For mange var det imidlertid vanskelig å få finansiering for mer enn en reise i året, og ofte forutsatte reisevirksomheten ekstern finansiering. Andre opplevde ikke finansieringen av utenlandsreiser som noe stort problem. Det var med andre ord store forskjeller mellom fakultetene og fra institutt til institutt.

Betydningen av internasjonalt samarbeid kan illustreres med NIFUs universitetsundersøkelse 2001. Denne viser at ved SV, HF og MN er prosentandelen forskere som hadde forsknings-samarbeid med forskere i andre land, større enn prosentandelen som hadde samarbeid med forskere ved eget institutt. Ved alle fakulteter, bortsett fra JUR og UV, oppgir over halvparten av forskerne at de har hatt internasjonalt forsknings-samarbeid, mens det ved de to sistnevnte fakultetene er ca. halvparten.

Tabell 19: %-andel som oppgir at de har hatt forskningssamarbeid med andre forskere innen ulike kategorier

	SV	JUR	MED	HF	MN	OD	UV	Totalt
Ved eget institutt	60	66	78	45	72	82	63	63
Ved andre institutter	56	28	73	43	62	68	37	55
Ved høyskoler	10	3	11	8	8		33	10
Ved forskningsinstitutter/	42	28	27	11	41	13	11	27
I industri/næringsliv	2	17	17	2	29	16	7	14
I andre land	65	48	67	54	75	68	50	64
(N)	81	29	105	184	204	38	46	727

Kilde: NIFUs undersøkelse av forskning og undervisning ved universiteter og vitenskapelige høyskoler: Spesialkjøringer for Universitetet i Oslo, 12. juni 2001

Samme undersøkelse viser at internasjonalt samforfatterskap, i betydningen ”norske artikler med forfatteradresser også i andre land”, er økt fra 16 % i 1981 til 44 % i de tre siste årene.

Det vitenskapelige personalet ved UiO har rett til ett års forskningspermisjon hvert 7. år. De fleste som benytter seg av tilbudet, reiser utenlands for hele eller deler av denne perioden. Antall årsverk

i forskningspermisjon er derfor en viktig parameter i vurderingen både av de ansattes tid til forskning og av internasjonalt forskningssamarbeid. Dersom alle benyttet seg av denne ordningen, ville 14 % av årsverkene i fast vitenskapelig stilling ved UiO tas ut i forskningstermin hvert år. I praksis var fordelingen i 2000 slik:

Tabell 20: Fordeling – vitenskapelige årsverk i forskningstermin, 2000

Fakultet	Årsverk i forskningstermin 2000	Årsverk i faste vitenskapelige stillinger 2000 (egen ramme)	% i forskningstermin
TF	1,5	20,4	7,35
JUR	5,0	52,8	9,47
MED	10,1	167,5	6,05
HF	38,1	340,5	11,19
MN	21,5	327,7	6,56
OD	4,5	62,0	7,26
SV	14,0	147,4	9,46
UV	7,5	102,0	7,30
SUM	102,1	1220,3	8,37

Kilde: Årsrapport 2000, kortrapport tabell 2.3

Av tabellen fremgår det at andelen årsverk i forskningstermin ved UiO i 2000 var 8,37 %, dvs litt over halvparten av de årsverk som forskerne kunne tatt ut. JUR, HF og SV utnyttet ordningen over gjennomsnittet, mens MED og MN brukte ordningen minst. Ved MN er imidlertid utvekslingen av forskere mellom UiO og institusjoner i utlandet for kortere opphold, høyere enn for de andre fakultetene, noe som kan tyde på at forskerne ved dette fakultetet satser mer på kortere opphold og løpende kontakt.

Intervjuene med stipendiater tyder på at opphold ved utenlandsk institusjon er vanlig ved et flertall av fakultetene (OD, JUR, SV, TF og HF) og de fleste presenterer ’paper’ ved internasjonale konferanser. Per i dag har stipendiaterne for begrensede driftsmidler til å kunne bygge internasjonale nettverk. Med fullfinansiering av stipendiatstillinger fra KUF og Forskningsrådet vil denne situasjonen kunne bedres.

4.4.2 Organisert forskningssamarbeid

Sett fra UiOs side er deltakelse i EUs rammeprogrammer av størst betydning og omtales i eget avsnitt 4.5.2 nedenfor. De nordiske land har et samarbeid om forskning og forskerutdanning gjennom NorFA, som ligger under Nordisk ministerråd, og i NOT (Nordisk optisk teleskop). Videre deltar UiO i europeiske forskningsprogrammer knyttet til CERN (European Organisation for Nuclear Research), ESA (European Space Agency), ESRF (European Synchrotron Radiation Facility) og EMBL (European Molecular Biology Laboratory).

For øvrig deltar UiO i enkelte programmer som har mer karakter av bistand enn av samarbeid med fremstående forskningsmiljøer: Dette gjelder NUFU programmet, Sentral- og Øst-Europa-programmet og Sørøst-Europaprogrammet. Det har vært stor interesse blant de vitenskapelig ansatte for å delta i NUFU-programmet, som er et nasjonalt program rettet mot forsknings- og utdannings-samarbeid mellom norske universiteter og høgskoler og tilsvarende institusjoner i sør, i hovedsak definert til land i Afrika sør for Sahara og samarbeidsregionene i Asia, Mellom-Amerika og Palestina. UiO har i mindre grad lyktes i de to øvrige programmene, til tross for at universitetet i utgangspunktet tok aktivt del, blant annet gjennom etablering av et eget Øst-Europa-utvalg på sentralt nivå. Svikten skyldes i hovedsak en begrenset interesse for disse programmene i forskningsmiljøene. Det har vært en politikk fra norske myndigheter og UiO å bidra til oppbygging av kunnskapsinstitusjoner i land som av ulike årsaker har trengt hjelp til dette, en politikk som bør videreføres. UiO bør likevel kunne gå mer aktivt inn for å delta i andre typer forsknings-programmer og organisert internasjonalt forskningssamarbeid.

UiO har på institusjonsnivå inngått 69 samarbeidsavtaler med institusjoner i utlandet.⁷³ Disse avtalene er i hovedsak av institusjons-politisk karakter og er i stor grad knyttet til studentutveksling. Det internasjonale forskningssamarbeidet er fremdeles dominert av enkelt-orskere initiativ og kontakflate. Dette har langt

⁷³ I tillegg kommer avtaler knyttet til Erasmus-programmet.

på vei vært et bevisst valg, siden det er den enkelte forsker som kan vurdere verdien av en samarbeidsrelasjon. Den internasjonale utviklingen er imidlertid i ferd med å endre dette mønsteret, og det blir viktigere enn før å etablere mer formelle samarbeidsrelasjoner også på forskningssiden. Samarbeidet med Gøteborgs universitet om prosjektet Medcoast Scandinavia er et viktig eksempel i denne sammenheng.

For øvrig deltar UiO i European University Association (EUA, tidligere CRE) og i Network of Universities in the Capitals of Europe (UNICA). I tillegg deltar fagmiljøer ved UiO i en rekke nettverk på sine felter.⁷⁴

UiO har siden 1994 avsatt midler på institusjonsnivå for å stimulere internasjonalt samarbeid. I 2001 utgjør dette NOK 2,8 mill. Det gis støtte på inntil 50 % av kostnader til følgende formål⁷⁵:

- Posisjonering til internasjonale samarbeidsprogrammer (23 %)
- Initiering av nettverk og langsiktig samarbeid med utenlandske institusjoner (24 %),
- Mottak av fremstående utenlandske gjesteforskere (9 %)
- Utvikling av nye internasjonalt kurstilbud (26 %)
- Profilering (8 %)
- Generelt (10 %).

4.4.3 Konklusjoner

Det internasjonale samarbeidet er inne i en positiv utvikling. Det er store forskjeller mellom fakultetene og fra institutt til institutt når det gjelder internasjonalt samarbeid på forskernivå. I mange miljøer har stipendiatene og forskerne for begrensede midler til å opprettholde og videreutvikle sin internasjonale kontakt. Den sentrale potten til internasjonaliserings tiltak er et viktig stimulerings tiltak. Sabbatsordningen kan utnyttes mer optimalt for å øke internasjonalt samarbeid. Universitetet bør prioritere arbeidet for å etablere kontakt med attraktive utenlandske

⁷⁴ UiO har ikke en samlet oversikt over disse, men kan eksempelvis nevne Tibet-nettverket, INATE-nettverket og nettverk for Asiastudier.

⁷⁵ Tallene i parentes angir andelen ved fordeling for 2000.

institusjoner som kan åpne nye muligheter til internasjonalt samarbeid for UiOs forskere.

4.5 Ekstern finansiering

Egenevalueringene viser at en majoritet av instituttene vurderer den økonomiske situasjonen som en av enhetens svake sider. Fire av fem institutter ønsker å øke den eksterne finansieringen. Ved de fleste av de syv instituttene som ikke ønsker økt ekstern finansiering synes slik finansiering allerede å utgjøre en relativt stor andel. Flere av disse instituttene uttrykker at det å innhente ekstern finansiering er administrativt belastende og kompetansekrevende, og mange ønsker derfor å øke overhead for å dekke de reelle kostnadene, minimalisere administrasjon og forhandle frem større og mer langsiktige prosjekter. De 35 instituttene som ønsker å øke den eksterne finansieringen, ble spurt om hvilke faktorer som hindrer dem i å realisere dette. Flertallet fremhever at søknadsaktiviteten er for tid- og ressurskrevende (23), mens 6 institutter vurderer det som vanskelig å lykkes, noe som for en stor del begrunnes i fagets karakter. Seks institutter vurderer den vitenskapelige stabens manglende vilje som et problem. Generelt er det svært få institutter som nevner inntjeningsvevnen i vurderingen av fagmiljøets styrke eller svakhet. For MED og MN er imidlertid forskningsmidler fra andre kilder langt på vei en integrert del av budsjetteringen.

På spørsmål i egnevalueringen om behovet for administrativ støtte, ble bistand i forbindelse med prosjektfinansiering nevnt som ett av de viktigste udekkede behov. Dette understøttes også av intervjuene med førsteamanuensene. En økning av engasjementet for eksternt finansiert forskning vil kreve økt bistand til forskere og fagmiljøer, spesielt innen områder som har liten tradisjon for ekstern finansiering.

4.5.1 Betydningen av ekstern finansiering

Finansiering fra andre kilder enn universitetets grunnbudsjett er viktig for universitetet av flere grunner. Den gir anledning til økt forskningsaktivitet og faglige impulser fra andre miljøer innen områder av strategisk betydning for universitetet og samfunnet og den bringer universitetet i nærmere dialog med omverdenen, herunder næringslivet. Som fremhevet av

Mjøsutvalget, bidrar den eksternt finansierte forskningen til å gjøre "elfenbenstårnet" mindre fremtredende.

Visse premisser bør oppfylles for at eksternt finansiert forskning skal fungere positivt i samspillet med grunnforskningen. For det første må forskningen skje innenfor faglig forsvarlige rammer. Også for de politisk utformede programmene må forskernes faglige vurderinger ligge til grunn for utforming og prioritering, i samspill med samfunnets behov for utvikling av kunnskap. Programmene bør være store og langsiktige, slik at de ivaretar kompetanseoppbygging. UiO bør aktivt ta initiativ overfor Forskningsrådet og andre aktører for å få etablert større forskerinitierte og langsiktige satsinger, slik UiO har gjort de siste årene. I tillegg er det viktig at utforming av eksterne prosjekter baseres på reelle kostnader, slik at de ikke tærer på universitetets grunnbudsjetter. En slik underfinansiering reduserer UiOs mulighet til å være strategisk aktør innen forskning.

UiO arbeider aktivt for å synliggjøre differansen mellom tildelinger og reelle kostnader ved eksterne prosjekter. UiO har en overhead på eksternt finansierte prosjekter som varierer mellom 14 og 40 %, mens de reelle overheadkostnadene er stipulert til 42 %. Midler fra Forskningsrådet tildeles oftest med den laveste satsen. Samtidig fordeles disse midlene over politisk formulerte programmer, med kortsiktig finansiering og fokus på anvendt forskning. En slik underfinansiering minsker universitetets mulighet til å være strategisk aktør.

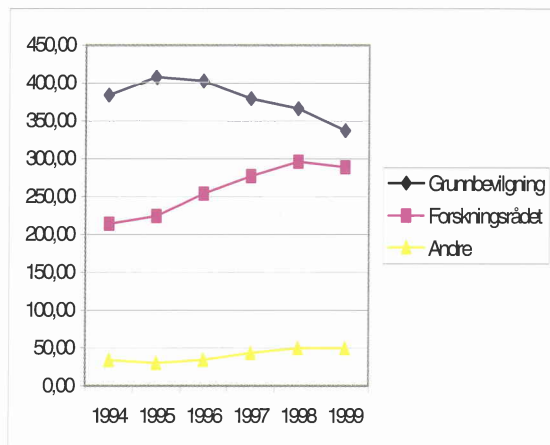
Per forskningsrådsstipendiat fikk UiO i 1999 tilført kr. 380 000. Ifølge interne beregninger koster en stipendiat ytterligere kr. 208 000 per år når alle kostnader skal dekkes.⁷⁶ Samtidig er tendensen at en større andel av doktorgradsstipendiatene finansieres gjennom Forskningsrådet og færre av universitetet selv, kfr. figur 15. Fra 1995 til 1999 sank andelen universitetsfinansierte stipendiatere fra 61 % til 50 %.⁷⁷ Etter

⁷⁶ *Forskerutdanningen – UiOs oppgaver og muligheter*, notat til Kollegiets komité for forskning og forskerutdanning, 18.10. 2000.

⁷⁷ Med universitetsfinansierte menes her stipendiatere finansiert over UiOs bevilgninger på post 0260 og post 0281. Forskningsrådet står for tyngden av de øvrige stipendier (43% i 1999), mens gruppen

påtrykk, ikke minst fra UiO, har KUF i forbindelse med statsbudsjettet for 2002 slått fast et prinsipp om fullfinansiering som vil bidra til at denne situasjonen endres i kommende år.

Figur 15: Finansieringskilder for stipendiatstillinger 1994-1999

Kilde: DBH

Det faktum at forskningsrådsstipendiatene gjerne er tilsatt på definerte programmer bidrar til å svekke omfanget av forskerinitierte prosjekter og dermed også grunnforskningsorienteringen i forskningen på doktorgradsnivå. Dette kan føre til at prosjektets tematikk vektlegges høyere enn prosjektets kvalitet og kandidatens kompetanse.⁷⁸ UiOs bekymring i denne sammenheng støttes av de nasjonale fagevalueringene i den forstand at de understreker betydningen av å styrke den forskerinitierte forskningen og grunnforskningsorienteringen. Dette må også gjelde på stipendiatnivå. Kravet om fullfinansiering betyr imidlertid ikke at UiO ikke selv skal kunne bidra med egenandeler i eksternt finansierte prosjekter, men da basert på en samforståelse av hva de reelle kostnadene ved et prosjekt er. Under disse forutsetningene er praksisen med graderte overheadsatser positiv og bør videreføres. Forskerinitierte prosjekter som er langsiktige og tematisk åpne, bør kunne ha en høyere egenandel.

⁷⁸ "Andre" også har økt (7,3% i 1999). Tall fra notatet *Forskerutdanningen – UiOs oppgaver og muligheter*.

⁷⁸ Dette er også fremhevet av Det Norske Videnskaps-Akademi i rapporten *Norsk forskning ved sekelskiftet: Tid for gjennomtenkning*, 1999.

Økt andel ekstern finansiering innebærer mer administrasjon, og jo flere små tildelinger, jo større administrativ belastning. Mange fagmiljøer mangler ifølge egevalueringene den administrative støtten som er nødvendig for å håndtere dette, og forskerne selv belastes derfor i stor grad. Strategisk innhenting av eksterne forskningsmidler krever en mer aktiv ledelse enn UiO har i dag, spesielt på grunnnivå, men også faglige ledelsesfunksjoner som kan ivareta ledelsen av større tverrfaglige satsinger, slik det er etablert i forbindelse med de faglige satsingene.

4.5.2 Forskning finansiert av EU

EUs rammeprogram for forskning er EU-kommisjonens virkemiddel for å fremme europeisk forskning innenfor strategiske innsatsområder. Vi er nå i slutfasen av det 5. rammeprogram som strekker seg fra perioden 1998 til 2002. Hvert rammeprogram er oppdelt i såkalte særprogrammer, dvs. underprogrammer hvor forskningstemaer er nærmere spesifisert. Det er en sterk slagside mot teknologi og anvendt forskning, noe som gjør at hoveddelen av prosjektene er innenfor naturvitenskapelig og medisinsk forskning. EU er i ferd med å styrke sin forskningspolitiske rolle og foreslår nå også etablering av et felles europeisk forskningsområde (European Research Area - ERA). Et 6. rammeprogram for forskning og teknologi (6RP) vil være et viktig virkemiddel for å oppnå dette.

UiO legger på flere måter til rette for at vitenskapelig ansatte skal søke EUs rammeprogram om finansiering for å fremme egen forskning og bygge faglige nettverk. Siden 1995 har UiO hatt en person i sentraladministrasjonen for å motivere og hjelpe UiOs forskere med EU-søknader. I tillegg har UiO siden 1996 brukt en ekstern konsulent som kan gi direkte veiledning i søknadsprosessen. For å initiere EU-søknader benyttes dessuten en andel av Kollegiets internasjonaliseringssjott til posisjonering i form av dekning av reiseutgifter i søknadsfasen osv. Tabell 21 viser det totale antall nystartede prosjekter ved UiO som er blitt registrert med prosjektnumre de siste fire år.

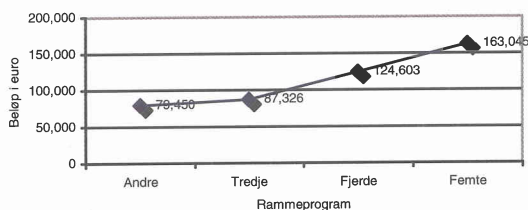
Tabell 21: Antall nystartede prosjekter per år fordelt på fakulteter – for 2001 per primo september

Fakultet	1998	1999	2000	2001
JUR	2	1	1	1
MED	8	3	7	11
HF		1	1	1
MN	16	4	18	6
SV	2	2	3	
UV	1			2
BIO			1	
SUM			1	
Totalt	29	11	34	21

Kilde: UiOs EU-prosjektdatabase

Det lave antall prosjekter i 1999 kan tilskrives overgangen mellom 4. og 5. rammeprogram i 1998/99. De store forskjellene mellom de enkelte fakultetene avspeiler i stor grad rammeprogrammenes fokus og prioriteringer. For 2001 ligger UiO relativt bra an i forhold til tidligere år. UiO har over de siste fire år hatt et relativt stabilt antall nye prosjekter, og utfordringen er å øke dette antallet. Ser vi på gjennomsnittsbeløpet per prosjekt per rammeprogram, har dette imidlertid økt jevnlig, kfr. figur 16:

Figur 16: Gjennomsnittsbeløp på EU- prosjekt, delt opp etter rammeprogram

Kilde: UiOs EU-prosjektdatabase

6. rammeprogram, som nå er under utarbeidelse, vil i større grad enn tidligere forutsette deltakelse i store forskernettverk og vil kreve aktiv posisjonering. UiO bør følge opp EUs ambisjoner om "den europeiske forsknings-arena" (ERA), med vekt på "Networks of Excellence", integrerte prosjekter og den tenkte koordineringen av de nasjonale forsknings-programmene og EU-

programmene. En stor utfordring for UiO er også å øke andelen av samfunnsfaglige og humanistiske søknader til EU. Mange av disse miljøene opplever i dag at grunnlagsarbeid og søknadsprosedyrer er altfor arbeidskrevende i forhold til muligheten for å lykkes. En slik satsing forutsetter derfor at UiO har veiledere med god kjennskap til programmer og muligheter innenfor humaniora og samfunns-fag, slik at forskerne får den assistanse de trenger. Generelt bør UiO bistå miljøer med å fremme søknader som kan posisjonere dem i forkant av 6. rammeprogram, i et omfang som samsvarer med universitetets muligheter. Kontakten med Brussel må forbedres slik at man kan være i forkant av EUs utspill.

Med bakgrunn i tallene ovenfor har UiO tre hovedutfordringer i forhold til EU:

- Å følge opp EUs rammeprogrammer slik at UiO kan øke sin søkerandel innenfor 5. rammeprogram og posisjonere seg i forhold til 6. rammeprogram.
- Å styrke informasjonsarbeidet overfor UiOs forskere og potensielle søkere, samt å forbedre datagrunnlaget internt i forhold til igangsatte EU-prosjekter.
- Å utvikle en mer overordnet strategi for UiO i forhold til EU og forskning.

4.5.3 Randsonevirksomhet

Avhengig av definisjon, er det i dag 16 enheter som faller inn i universitetets "randsone"⁷⁹. Dette er enheter som ikke er en ordinær del av UiO, men som institusjonen har samarbeidsavtale med og i mange tilfeller deltar i gjennom styre-representasjon. UiO ønsker å imøtekomme økte forventninger om utvikling av kunnskap og kompetanse innen et bredere område enn det som faller inn under universitetets ordinære virksomhet. Kollegiet vedtok derfor høsten 2000 å opprette et holdingselskap. Søknaden har ligget til behandling i departementet i over et år. Holdingselskapet skal være eierselskap i forhold til nye rettssubjekter som UiO inngår samarbeidsavtale med og serviceselskap i forhold til nye og eksisterende rettssubjekter i randsonen.

⁷⁹ Med randsone forstås her eksternt finansiert virksomhet organisert i egne rettssubjekter som UiO har et faglig/økonomisk samarbeid med.

En slik organisering gir større fleksibilitet blant annet med hensyn til økonomisk struktur og arbeidsgiveransvar. Universitetet har store forventninger til at dette gjør det enklere å opprette nye selskaper som kan påta seg viktige oppgaver i skjæringsfeltet mellom forskning og næringsvirksomhet ved å utnytte kompetansen i UiOs fagmiljøer, samtidig som universitetets kjernevirksomhet skjermes.

4.5.4 Kommersialisering

Regjeringen oppnevnte våren 2000 et utvalg for å vurdere tiltak for økt kommersialisering av forskningsresultater ved universiteter og høyskoler (Berntutvalget).⁸⁰ Utvalgets hovedkonklusjon ble at institusjonene har en plikt til å tilrettelegge for kommersialisering. UiO oppfyller mange betingelser for vellykket kommersialisering, både med hensyn til fremragende forskning i nøkkelmiljøer, godt internasjonalt omdømme og gode kontakter, etablert samarbeid mellom forskere fra ulike enheter og aktive miljøer spesielt innenfor informatikk og medisin. I tillegg er Gaustadbekkdalen, ett av Norges viktigste områder for utvikling av kunnskapsbasert industri, samt Rikshospitalet og Ullevål sykehus lokalisert i tilknytning til UiO. Universitetet har hele tiden vært en viktig premissleverandør for utviklingen av Gaustadbekkdalen og har planer for etablering av ny virksomhet her i tilknytning til utvikling av universitetets ordinære virksomhet og satsinger.

UiO tok høsten 1999 initiativ til å styrke institusjonens arbeid med kommersialisering gjennom etablering av en kommersialiseringstrategi i seks punkter:

- Oppbygging av kommersialiseringskompetanse hos universitetets forskere ved etablering av seminar/kurs for kommersialisering.
- Oppretting av et kontaktpunkt for kommersialisering i Seksjon for avtaler og næringslivskontakt.
- Oppbygging av kompetanse på kommersialisering i universitetets ledelse.

- Utbygging og videreutvikling av Gründer-skolen ved universitetet.
- Utvide kontaktflaten mellom næringsliv og universitet.
- Tildeling av idéstimuleringsmidler (årlig avsetning NOK 0.5 mill.).

Som ledd i oppfølgingen har UiO det siste året tatt initiativer til å bringe sammen forskere innen satsingsområdene og å legge betingelsene til rette for optimale forskningsmuligheter. Gründer-skolen ble etablert i 1999 etter initiativ fra en forsker ved Institutt for informatikk. Kurset utgjør en semesterenhet ved UiO, og hoveddelen er et tre måneders opphold i California, Silicon Valley, for å lære hvordan kunnskap kan omsettes til etablering av ny virksomhet. Det har vært stor interesse for dette tilbudet. Antall studenter er økt fra seks i 1999 til 50 i 2001, og en rekke andre utdanningsinstitusjoner deltar nå i samarbeidet. Universitetet støtter aktivt opp om "Venture Cup", som er en konkurranse mellom studenter om å utforme den beste forretningsideen. Universitetet har også lokaler som stilles til rådighet for studenter og forskere som ønsker å etablere en bedrift (incubator facilities).

Universitetet deltok aktivt i RITTS-programmet (Regional Innovation and Technology Transfer Strategy), hvor universitetsdirektøren ledet arbeidsutvalget. UiO samarbeider med Forskningsparken, der institusjonen eier 34 % av aksjene, og deltar i Forskningsrådets kommersialiseringprogram FORNY. Kommersialiseringsspektet er også sentralt i universitetets nye satsinger innen biomedisin (EMBio) og funksjonelle materialer (FUNMAT). Års-rapporten for 2000 fra FORNY viser stor diskrepans mellom ambisjoner (i form av budsjetter) og resultater for UiO. Ifølge rapporten kommer UiO langt dårligere ut enn de andre institusjonene. UiO må arbeide med å styrke sin kommersialiseringprofil, blant annet ved å avklare hvordan UiOs interesser kan ivaretas gjennom institusjonens eierskap i Forskningsparken.

Universitetet har per i dag ikke rettigheter til kommersiell utnyttelse av forskningsresultatene som fremkommer i forskning gjort ved UiO. Dette har medført at universitetet ikke har hatt

80 NOU 2001:11 *Fra innsikt til industri*, Berntutvalgets innstilling.

noe insentiv til å informere eller veilede forskerne ved UiO (som sitter med disse rettighetene) om kommersialisering, ut over de tiltak som er nevnt. UiO har imidlertid heller ikke tilstrekkelig kompetanse innenfor felter som: vurdering av markedsverdien av ideer, beskyttelse av immaterialrettigheter, rådgivning i forhold til veivalg ved kommersialisering av resultater (lisensiering eller oppstart av bedrift), bistand i utarbeidelse av forretningsplaner, rådgivning i forbindelse med innhenting av risikokapital ved oppstart av nye bedrifter, bistand vedrørende lokalisering av nye bedrifter (forretningslokaler mv.) og tjenester som gir veiledning og systematisk bistand for å oppmuntre til kommersialisering av den kunnskap som utvikles ved UiO. Oppfølgingen av Berntutvalgets innstilling vil gi en nærmere avklaring av hvilken rolle universitetene skal spille innenfor kommersialiseringsarbeidet. UiO bør gjennomføre en egen utredning av hvilke tiltak av de som er nevnt ovenfor, som bør gjennomføres i universitetets regi.

4.5.5 Konklusjoner

Fire av fem institutter ved UiO ønsker å øke den eksterne finansieringen. Ved de få institutter som ikke ønsker økt ekstern finansiering, utgjør slik finansiering en relativt stor andel allerede. Et flertall av instituttene anfører at det er administrativt belastende og kompetanse-krevende å innhente ekstern finansiering, og at

søknadsaktiviteten er for tid- og ressurs-krevende. Det er viktig å styrke forskerinitiert forskning og grunnforskningskomponenten innenfor store satsinger og forskning finansiert av eksterne kilder. Dette er også i tråd med anbefalingene i de nasjonale fagevalueringene. Universitetet har tatt viktige initiativer de siste årene med hensyn til å tilrettelegge for økt ekstern finansiering og kommersialisering av forskningsresultater. Universitetet må videreføre arbeidet med å synliggjøre reelle kostnader av eksterne prosjekter og å kreve fullfinansiering av disse, men også ved å opparbeide en strategi for samfinansiering av prosjekter som på en fruktbar måte kan supplere eller styrke universitetets kjerneaktiviteter. En slik utvikling krever både en styrking av kompetansen på dette området ved universitetet og at det plasseres et spesielt ansvar for oppfølging på styrenivå og hos forskningsledere. Når det gjelder EU-finansiert forskning, er det behov for å etablere stillinger som kombinerer faglig kompetanse innen angjeldende område med kjennskap til EU-systemet. Også med hensyn til kommersialisering må Kollegiets vedtak følges opp ved at det etableres stillinger som har dette som spesialområde, samtidig som ledere på alle nivåer ved universitetet må engasjeres i prosesser for å få vurdert mulighetene for lisensiering, patentering og kommersialisering av forskningsresultater i grunnmiljøene.

KAP. 5 UiOs KONTAKT OG SAMARBEID MED DET ØVRIGE SAMFUNN

5.1 Samfunnskontakt og samarbeid på ulike nivåer

Et stort universitet med en omfangsrik fagportefølje har en bred kontaktflate mot det samfunn det er en del av. UiO er da også i inngrep med nær sagt alle områder av samfunnslivet - fra næringsliv og forvaltning til helsevesen og kulturliv - og driver virksomhet som innebærer kontakt med alle samfunnslag. Universitetet foretar ingen systematisk registrering av sine kontakter og samarbeid. Det som finnes av kvantitative oversikter, er i flere tilfeller mangelfulle eller beheftet med betydelig usikkerhet. Den redegjørelsen som følger vil derfor inneholde få volum- og frekvensmål.

Hvert år overføres det betydelig kunnskap fra primæraktivitetene ved UiO til andre sektorer i samfunnet. Det store antallet uteksaminerte kandidater tar med seg innsikt i empiriske sammenhenger, samt teoretiske og metodologiske perspektiver til de mange ulike arbeidsområdene de går inn i. Kontakten mellom de uteksaminerte kandidater og moderinstitusjonen er i mange tilfeller god, spesielt for medisinerer og jurister.

Den vitenskapelige staben produserer fagartikler og bøker som fanges opp og formidles til et bredt publikum via aviser og mer generelle populærvitenskapelige tidsskrifter. Forlagenes årlige boklister og en rekke Bragepriser i klassen for faglitteratur gjenspeiler dette. I tillegg kommer et stort antall foredrag, avisinnlegg og andre innslag i mediene.⁸¹ Universitetsavisene Uniforum og Universitas' innhold blir ofte referert videre i NRK og riksdekkende aviser. Mange ansatte er engasjert i faglig virksomhet utenom sitt tilsetningsforhold ved UiO. Klinisk, juridisk eller annen praksis er én viktig kategori, ulike typer konsulentvirksomhet er en annen, organisasjonsaktivitet er en tredje, og bidrag til offentlig utredningsarbeid er en fjerde og

betydningsfull kategori med kort vei til landets politiske og byråkratiske beslutningsapparater. UiO har ingen registrert oversikt over alle de ansatte som deltar i offentlige utvalg, komiteer og institusjoner, helt fra Høyesterett til Bydelsutvalg. Men vi vet at det er et høyt antall. Det kan ofte være vanskelig å trekke et skarpt skille mellom hva den enkelte ansatte gjør "innenfor" og "utenfor" rammen av sitt regulære arbeidsforhold. UiO følger en liberal linje for å akseptere verv og såkalt biarbeid, så lenge forpliktelsene som tilligger stillingen ivaretas og aktiviteten ikke konkurrerer direkte med eller kompromitterer UiOs egen virksomhet.

En annen type overføring av kunnskap skjer ved institusjonens direkte utadrettede virksomhet. UiOs museer, samlinger og bibliotek har for eksempel særlige forpliktelser til å formidle fagkunnskap til samfunnet. UiOs eget forskningsmagasin Apollon må også regnes som et slikt utadrettet prosjekt. Den utadrettede virksomheten foregår altså i ulike former og på ulike nivåer ved universitetet. Vi har sett det hensiktsmessig å dele aktivitetene opp i kategoriene institusjonsnivå, enheter med spesielle formidlingsoppgaver og fagmiljøenes og den enkelte medarbeiders samfunnskontakt.

Institusjonsnivå

UiO deltar aktivt i nasjonalt samarbeid innenfor høyere utdanning og forskning. Dette gjelder både innenfor Universitets- og høgskolerådet og i flere spesifikke samarbeidsprosjekter – blant annet driften av felles universitetsinstitutter i Athen, Paris og St. Petersburg, UNIS og Samordnet opptak. UiO har en formalisert samarbeidsavtale med de statlige vitenskapelige høgskolene i Oslo-regionen og bilaterale institusjonsavtaler med Handelshøgskolen BI (BI), høgskolene i Akershus, Oslo og Oppland, samt flere av forskningsinstituttene i Oslo-regionen (blant annet SINTEF, Institutt for energiteknikk og Norsk Regnesentral). Avtalene med de vitenskapelige høgskolene er i varierende grad omsatt i praktiske samarbeids tiltak.

⁸¹ Se rapport fra Observer Norge AS (2001): *Universitetet i Oslos mediedekning*, Oslo.

Samarbeidet med NLH og NVH er nå blitt vitalisert gjennom forarbeidet med FUGE-prosjektet. En komité som skal foreslå koordineringstiltak innen utdanning og forskning i biologi og helsefag mellom MED og MN ved UiO, NLH og NVH vil avgi sin innstilling på nyåret 2002. Det er opprettet et faglig samarbeid innen funksjonelle materialer mellom MN, SINTEF, Institutt for energiteknikk på Kjeller og flere fagmiljøer ved NTNU i Trondheim.

På institusjonsnivå er samarbeidet med de statlige høgskolene i regionen mindre utviklet enn tilfellet er mellom de andre norske universitetene og høgskolene. Forklaringen er sammensatt. Høgskolene mener å ha møtt UiO som et uinteressert og tidvis arrogant universitet som ikke er innstilt på reelt samarbeid og en ny arbeidsdeling, mens UiO på sin side nok har oppfattet situasjonen slik at det koker ned til spørsmål om hva universitetet kan gi (fra seg). På fagnivå finner vi likevel flere eksempler på godt samarbeid. Eksempelvis driver UiO og HiO et felles tilbud innenfor journalistutdanning, og MED bidrar helt vesentlig i undervisningen av studenter i helsefaglige studier ved HiO. Videre har UiO og HiO et samarbeid om HiOs doktorgradsstipendiater. Samarbeidet mellom fagmiljøer ved universitetet og fagmiljøer i instituttsektoren er i mange tilfeller nært og av betydelig omfang.

Ledelsen ved UiO har opprettet regelmessige møter med toppledelsene i SINTEF, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) og i Statsbygg. Videre er det regelmessige møter med Oslo kommune ved Byrådsledelsen. Kontaktflatene til Oslo kommune er utvidet systematisk i de senere år. Ordfører deltar i velkomstarrangementet av de nye studenter på Aulatrappen i august hvert år. Det arbeides for tiden med en samarbeidsavtale mellom UiO og Oslo kommune, en avtale som vil omfatte både studentboliger og kollektivtransport, og forskningsprosjekter av interesse for begge parter.

BI og UiO driver i fellesskap Partnerforum, som arrangerer faglige møteplasser for gjensidig utveksling og utvikling av kunnskap for departementer og andre offentlige institusjoner. Det dreier seg om kunnskapsformidling gjennom

seminarer og konferanser, herunder topplederforum, kunnskapsutveksling gjennom bilateralt samarbeid, faglige nettverk og kontaktutvalg og kunnskapsutvikling gjennom forskningssamarbeid, prosjekt- og utrednings-samarbeid og utvikling av EVU-programmer.

UiO deltar også i flere internasjonale nettverk (kfr. 4.4), blant annet EUA, UNICA, og flere mer spesialiserte nettverk for fjernundervisning. Vi er også et aktivt medlem av Inter University Centre i Dubrovnik. I tillegg til et stort antall avtaler under Erasmus-programmet, har UiO i dag 69 generelle samarbeidsavtaler med utenlandske universiteter og forskningsinstitusjoner i alle verdensdeler. Noe forenklet kan man si at disse samarbeidsavtalene har et eller flere av fire hovedelementer: studentutveksling, forsknings-samarbeid, mer allmenn strategisk alliansebygging (for eksempel innenfor rammen av samarbeidet mellom Göta-regionen og Oslo/-Akershus), og noe vi litt diffust kan kalle diplomatisk markering. UiO prioriterer de to første formålene og har de senere år inngått en rekke avtaler som gir universitetets egne studenter tilbud om tilrettelagte delstudier i utlandet, som legger det formelle grunnlag for nærmere samarbeid mellom egne og utenlandske fagmiljøer. "Høflighetsavtaler" savner som regel et substansielt grunnlag og utløser derfor liten eller ingen aktivitet.

Kontakten med næringslivet er blitt utvidet i de senere år. Flere av fagmiljøene har nå nær kontakt og godt samarbeid med bedrifter innenfor sine fagfelter. Eksempelvis er det omfattende kontakt og samarbeid mellom Institutt for geologi og bedrifter innenfor oljeindustrien og mellom medisinske og farmasøytiske fagmiljøer og legemiddelbedrifter. På institusjonsnivå har UiO de senere årene søkt å bygge ut kontakten og samarbeidet med næringslivet. Universitetet har i dag avtalefestet samarbeid med Statoil, Telenor og ABB. Samarbeidet omfatter gjensidig bruk av forskerpersonale (gjennom bistillinger), forsknings-samarbeid og prosjekter for og veiledning av stipendiater og hovedfags-studenter. UiO er medstifter og medeier i Forskningsparken (kfr. 4.5.4), som blant annet yter bistand ved bedrifts-etablering og kommersialisering av forsknings-

resultater. Gjennom Forsknings-parken samarbeider UiO med universitets-sykehusenes forskningsstiftelser. UiOs informatikkmiljø er tungt inne i oppbyggingen av IT-Fornebu. Sammen med NTNU og BI har UiO etablert det såkalte Bedriftsuniversitetet, som skal utvikle og tilby spesialtilpassede EVU-tiltak for næringslivet. UiO tok initiativ til og samarbeidet med næringslivsrådet om det EU-finansierte RITTS-prosjektet, som hadde til formål å vurdere regionens potensial for nyskaping og mulighetene for å få til bedre samspill mellom universitetet og næringslivet. Betingelsene for en videre utvikling av dette samarbeidet skulle i utgangspunktet være gode. Samtidig er det klart at for å kunne utnytte disse mulighetene fullt ut, trenges en mer hensiktsmessig organisering og tilrettelegging både fra UiOs egen side og fra ansvarlige myndigheter i regionen. Innenfor GO-samarbeidet⁸² er det nå opprettet et samarbeid mellom næringsliv og de to universitetene i prosjektet MEDCOAST SCANDINAVIA, og det er nylig opprettet samarbeid mellom næringslivet og UiO innenfor Connect Norge. UiO samarbeider nært med Venture Cup som stimulerer til nyskaping og utvikling av forretningsideer hos viderekomne studenter og yngre forskere. Karrieresenteret og Gründer-skolen bidrar også til større kontakt mellom UiO og næringslivet.

UiOs ledelse har i de senere årene lagt ned et stort arbeid i å bedre kontakten med Stortinget, forvaltningen, Oslo kommune, sykehusene og viktige medier, næringslivet og kulturinstitusjoner. Selv om det er vanskelig å måle effekten i form av materielle resultater, må vi kunne si at denne innsatsen i det minste har bidratt til å markere UiO som en viktig ressurs både i lokalsamfunnet og for landet som helhet.

Enheter med spesielle formidlingsoppgaver

UiO driver flere museer og samlinger som har særlige oppgaver i formidling av faglig kunnskap til bredere målgrupper. Listen over slike enheter sier mye om spennvidden: Historisk museum, Etnografisk museum, Oldsaksamlingen, Myntkabinettet,

Vikingskipshuset, Botanisk hage, Botanisk museum, Mineralogisk-geologisk museum, Paleontologisk museum, Zoologisk museum. Omorganiseringen av museene i 1999, der museene og de fleste samlingene ble samlet til to enheter, Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) og Universitetets naturhistoriske museer og Botanisk hage (UNM), har ført til en styrking av fagmiljøene og gitt en bredere faglig kompetanse. Begge enheter rår over store samlinger av nasjonal betydning. Museene arbeider med utvikling av sin formidlingsstrategi, der vekten særlig er lagt på mangfold i utstillingsaktivitet, økt synliggjøring av egne samlinger og en sterkere satsing på formidling over Internett. I fjor tok museene til sammen imot anslagsvis 1 million besøkende. UNM driver en egen skoletjeneste som årlig brukes av om lag 50 000 elever og deres lærere. Formidlingen gjennom websidene har fått mye ros også fra utenlandske institusjoner. Museene spiller en vesentlig rolle i universitetets tjenesteyting overfor offentlig forvaltning, ikke minst når det gjelder kulturminne- og naturforvaltning.

Forskningsmagasinet *Apollon* utkommer fire ganger i året med et opplag på 13 500, hvorav ca. 5500 distribueres internt, resten eksternt. Flere utgaver publiseres på engelsk og brukes i synliggjøring av UiO ved internasjonale konferanser som holdes i Oslo, og der UiO er hoved- eller medarrangør. Magasinet fikk i fjor Norsk Kommunikasjonsforenings pris for beste eksterne bedriftsavis og høstet en tilsvarende æresbevisning fire år tidligere. Universitetsbiblioteket er en betydelig utlåner av faglitteratur (kfr. 8.2.1).

UiO har altså en meget omfattende ekstern formidlingsinnsats. Årlig er en betydelig andel av befolkningen i Oslo-regionen, og mange tilreisende, i kontakt med en eller flere grener av denne virksomheten. Trolig er det likevel bare en mindre andel av de som besøker for eksempel Vikingskipshuset eller Botanisk hage som merker seg at UiO står bak virksomheten.

Fagmiljøenes og den enkelte medarbeiders samfunnskontakt

UiO har ingen samlet oversikt over kontakt og samarbeid på dette nivået, men det er i denne

⁸² GO-samarbeidet er et samarbeid mellom Oslo og Gøteborg og fylkene og lenene i mellom de to byene.

kategoriene vi finner både det største volumet og den største spennvidden. Flere av de profesjonsfaglige miljøene står i løpende og nær kontakt med praktiserende utøvere. Det gjelder blant annet medisinske fagmiljøer i forhold til leger og annet helsepersonell, odontologi med tannleger, jus med praktiserende jurister og teologi med Den norske kirke og flere frivillige organisasjoner. Mange vitenskapelig ansatte bidrar til kunnskapsformidling og offentlig debatt gjennom aviser, radio og TV. I fjor ble det registrert nær 1000 populærvitenskapelige foredrag (det reelle tallet er høyst sannsynlig atskillig høyere). Samme år ble det registrert noe over 500 populærvitenskapelige arrangementer i regi av fagmiljøer ved UiO, med et samlet besøkstall anslått til ca. 50 000. Enkelte enheter har faste arrangementer som henvender seg til et bredt publikum; for eksempel arrangerer HF årlige "humanioradager", og universitetssykehusene Rikshospitalet, Gaustad sykehus og Ullevål sykehus har årlige åpne dager med faglig program. UiOs årlige Faglig-pedagogisk dag er også et populært arrangement.

UiOs ansatte legger ned en stor arbeidsinnsats i offentlig utredningsarbeid, styre- og rådsverv og ulike former for konsulentvirksomhet. Ansatte ved UiO har flere år på rad mottatt Forskningsrådets pris for Forskningsformidling. Årets pris ble tildelt dem som stod bak Astrofestivalen, en interaktiv festival som skaper forståelse av Jorden og planetsystemet. MN har i flere år drevet systematisk oppsøkende virksomhet i ungdomsskolen og videregående skole for å øke interessen for og forståelsen av realfagenes betydning.

5.2 Mediedekning

I samarbeid med Informasjonsavdelingen har EVA fått utført en analyse av medieoppslag som inneholder omtale av UiO eller bidrag fra universitetets ansatte. Analysen bygger på materiale fra fem utvalgte uker i høstsemesteret 2000 og vårsemesteret 2001, til sammen 240 oppslag, og er utført av Observer Norge⁸⁵. Selv om det er grunn til å være forsiktig med å trekke vidtrekkende slutninger på grunnlag av

materialet, tror vi hovedkonklusjonene har krav på interesse:

- Mediedekningen er i hovedsak *positiv* for UiO, dvs. at den omtaler "gode" nyheter eller inneholder støttende kommentarer og positive vurderinger. Observer klassifiserer 42 % av materialet som klart positivt, 38 % som delvis positivt, mens bare 9 % regnes som negativ omtale. De viktigste formene for negativ mediedekning er "motbør" i den utdannings- og forskningspolitiske debatt og negativ omtale av UiO som studiested. Det siste er mer bekymringsfullt enn det første.
- Mediene bruker UiO som en *viktig kunnskapsbase*. 45 % av oppslagene inneholder formidling av forskningsbasert kunnskap eller omtale av faglig virksomhet, og i mange av innslagene gis UiO-medarbeidere betydelig spalteplass (aviser) eller tid (radio/TV). Medisinske fagmiljøer er mest aktive i formidling av fagkunnskap.
- Det vitenskapelige personalet - særlig samfunnsvitere - er aktive bidragsyttere til den offentlige debatt. Rektor fremstår tydelig som universitetets stemme og ansikt utad i forsknings- og utdanningspolitiske spørsmål.
- Blant det vitenskapelige personalet er ansatte fra SV, HF og MED mest fremme i mediebildet. Regnet i forhold til størrelse, ligger også JUR og TF godt an, mens MN scorer relativt lavt. Vi har ikke grunnlag for å avgjøre hvor mye av det siste som skyldes lav medieinteresse for realfag og hvor mye som skyldes beskjeden innsats fra fagmiljøene selv.
- Representanter fra UiO bidrar på mange måter i samfunnsdebatten. Forekomst av kronikker og debattinnlegg utgjorde hele 11 % av registrerte oppslag.
- UiO som utdanningsinstitusjon har en utfordring i å skape et omdømme som et attraktivt sted å studere.

Nå kan man spørre hvor stor andel av disse medieoppslagene *publikum* egentlig forbinder med UiO. Det er ingen grunn til å tro at en persons institusjonstilknytning er det leserne (lytterne/seerne) først og fremst fester seg ved. Dessuten er det ikke så rent sjelden slik at medier oppgir grunnenhet og personens tittel

⁸⁵ Observer Norge AS (2001): *Universitetet i Oslos mediedekning*, Oslo.

snarere enn moderinstitusjon. I en nasjonal spørreundersøkelse utført av Norfakta på oppdrag fra NTNU i 1998⁸⁴, ble respondentene spurt om hvilket av de fire universitetene som var mest omtalt og profilert i aviser, radio og TV. UiO vant en meget knepen seier foran NTNU (36 % mot 34 %), og bare blant dem som selv har universitetsutdanning eller har nære familiemedlemmer med universitetsutdanning, var marginen klar.

5.3 UiOs omdømme i samfunnet

Norfaktas undersøkelse gir også interessante og sammenliknbare opplysninger om folks oppfatninger av UiO og de tre andre universitetene. Nedenfor har vi sammenfattet den prosentvise fordelingen av svar fra ulike respondentgrupper på noen av de spørsmålene som i denne sammenheng har størst interesse.

Tabell 22: Utsagn: "Norges beste universitet totalt sett"

Respondent	UiO	UiB	NTNU	UiTø
Har selv studert	41	7	18	15
Studert ved UiO	46	7	14	17
Studert ved UiB	37	15	18	13
Studert v/NTNU	29	3	31	12
Studert ved UiTø	33	3	19	27
Har lederansvar	31	4	23	12
Alle respondenter	31	6	24	11

Tabell 23: Utsagn: "Ledende i forskning på de fleste områder"

Respondent	UiO	UiB	NTNU	UiTø
Har selv studert	49	7	39	7
Studert ved UiO	44	5	36	10
Studert ved UiB	29	15	37	7
Studert v/NTNU	21	5	48	12
Studert ved UiTø	27	5	41	19
Har lederansvar	30	11	42	13
Alle respondenter	27	8	37	13

Tabell 24: Utsagn: "Fagtilbud som er fremtidsrettet"

Respondent	UiO	UiB	NTNU	UiTø
Har selv studert	34	29	54	37
Studert ved UiO	29	28	44	33
Studert ved UiB	24	26	43	39
Studert v/NTNU	25	24	44	26
Studert ved UiTø	20	26	40	28
Har lederansvar	24	23	44	33
Alle respondenter	21	21	35	27

Tabell 25: Utsagn: "Utdanner folk næringslivet etterspør"

Respondent	UiO	UiB	NTNU	UiTø
Har selv studert	13	27	71	9
Studert ved UiO	10	35	53	7
Studert ved UiB	14	23	55	9
Studert v/NTNU	14	30	53	10
Studert ved UiTø	8	19	45	3
Har lederansvar	10	27	52	8
Alle respondenter	10	25	44	7

Tabell 26: Spørsmål: "Hvilket universitet ville du anbefale en fremtidig student, uavhengig av fag?"⁸⁵

Respondent	UiO	UiB	NTNU	UiTø
Har selv studert	11	21	25	14
Studert ved UiO	20	14	22	14
Studert ved UiB	6	41	17	11
Studert v/NTNU	9	13	46	10
Studert ved UiTø	8	7	21	39
Har lederansvar	8	16	36	17
Alle respondenter	11	15	32	15

Kilde tabell 22-26: NORFAKTA 1998 - Profilundersøkelse

Sett under ett, gir disse tabellene et bilde som i det store og hele bekreftes av andre undersøkelser og løse inntrykk fra medieomtale: UiO møtes med en diffus respekt som landets antatt ledende universitet; særlig av dem som selv har høyere utdanning. Men på en rekke viktige områder scorer UiO samtidig bekymringsfullt lavt. Størst grunn til uro gir UiOs forholdsvis dårlige renommé som studiested, og bildet av

⁸⁴ Norfakta (1998): Spørreundersøkelse utført på oppdrag fra NTNU, Trondheim.

⁸⁵ Dette spørsmålet ble også stilt med referanse til bestemte utdanningsveier (data-/informasjonsteknologi, andre teknologiske fag, samfunnsvitenskapelige, samt historisk-filosofiske fag). NTNU kommer desidert best ut for teknologifagene vedkommende, mens UiO har en klar ledelse innenfor samfunnsvitenskap og humaniora (hvh. 58 % og 56 % av dem som selv har høyere utdanning anbefaler UiO; UiB på andreplass anbefales av hhv. 16 % og 22 %). Yrkesaktive med lederansvar har i hovedsak samme oppfatning som dem som selv har studert.

den utdanning UiO tilbyr som gjennomgående mindre interessant ut fra næringslivets behov.

5.4 Konklusjoner

Samlet sett har UiO en meget bred kontaktflate mot det øvrige samfunn. Profesjonsfakultetene og flere andre fagmiljøer har et meget nært samarbeid innenfor sine sektorer. Offentlige myndigheter og det sivile samfunn benytter i stor utstrekning UiO som kunnskapsbase. Likevel synes UiO ikke helt ut å innfri forventningene, og avstanden er trolig størst i forhold til næringslivet. UiO har imidlertid i de senere årene tatt initiativ til en bedre og bredere kontakt med Oslo kommune, SINTEF, de vitenskapelige høgskolene i regionen, og med næringslivet, og disse kontaktene kan bli verdifulle om de følges opp og utdypes videre. Oppfatningen av UiO som lærested er på langt nær tilfredsstillende.

KAP. 6 ORGANISASJON, STYRING OG LEDELSE

6.1 Styringsstruktur

6.1.1 Særtrekk, innenfor rammen av en felles lov

UiOs organisasjonsstruktur og styringsform er i grunntrekkene fastlagt gjennom Lov om universiteter og høyskoler.⁸⁶ Denne loven inneholder detaljerte bestemmelser om bl.a. styringsorganenes mandat og sammensetning, og disse bestemmelsene gir en felles konstitusjonell ramme for alle norske universiteter og statlige høyskoler.

Innenfor denne rammen kan en likevel finne interessante institusjonelle særtrekk. I en nasjonal så vel som i en internasjonal sammenlikning fremstår således UiO som en institusjon som har bevart mange av "akademiets" tradisjonelle kjennetegn, med blant annet vekt på *kollegial* styring og ledelse, betydelig *desentralisering*, og en i hovedsak *disiplinbasert* inndeling i grunnenheter. Bildet er riktignok sammensatt, og i endring. I løpet av det siste tiåret har universitetet søkt å bygge opp kapasitet for styring og ledelse ved blant annet å overføre beslutningsmyndighet fra bredt sammensatte råd til styrer med færre medlemmer. Det er gitt noe utvidete fullmakter til ledere på ulike nivåer og investert i lederopplæring (særlig for bestyrere). Sentrale avsetninger til prioriterte tiltak er økt. I tillegg er den administrative ledelsen styrket på alle nivåer, blant annet gjennom kompetanseheving. Flere faglige lederstillinger, bl.a. stillinger som senter-leder, besettes nå ved utnevning "ovenfra". Sammenslåing av grunnenheter og mer aktiv bruk av Kollegiets myndighet har i noen grad bidratt til å modifisere bildet av desentralisering. Det er etablert nye sentre og studieplaner som har resultert i nye tverrfaglige enheter og flere innslag av matriseorganisering. Den nyopp-rettede styringsgruppen for forskning innen molekylærbiologi, bioteknologi og bioinforma-

tikk er hittil det mest ambisiøse eksemplet. UiO har i tillegg satt i gang et utredningsarbeid som

reiser enda mer fundamentale spørsmål om den eksisterende organisasjonsstruktur, herunder om hensiktsmessigheten av dagens tre-nivå-system.

Samlet sett er disse endringsprosessene viktige. Selv om de i mange tilfeller er forsøk på å løse konkrete problemer, gjenspeiler de en utvikling som vi finner i de fleste andre vestlige land og som i tendens innebærer en omstilling av universitetsinstitusjonen fra "akademi" over mot "kunnskapsbedrift". St.meld. nr. 27⁸⁷, og Stortingets behandling av denne meldingen, tar nye skritt i den retningen. Så langt må en likevel kunne si at det ytre press for en slik omstilling har vært svakere i Norge enn i mange andre vestlige land. Og UiO er trolig det norske universitet som er mest resistent mot slike strømninger (kfr. kap.1).

Allment kan en si at en organisasjon som kjenne- tegnes av kompleksitet, desentralisering og vekt på kollegiale styrings- og ledelsesformer vil være egnet til å sikre faglig uavhengighet og gi rom for kontinuerlig nyutvikling på fagenes egne premisser, men har begrenset institusjonell beslutningskapasitet og handlekraft. I stabile og lite truende omgivelser kan det være en rimelig prioritering. Verdien av institusjonell beslutningskapasitet og handlekraft øker imidlertid dess mer situasjonen kjennetegnes av (a) alvorlige trusler mot kjerneverdier eller viktige interesser, (b) lav forutsigbarhet og (c) kort beslutningstid. Flere av dagens utviklings-trekk – blant annet omlegging i retning av resultatbasert finansiering og mer åpen konkurranse i internasjonale markeder for utdanning og forskning - vil sannsynlig gi norske universiteter mindre stabile og trygge arbeidsvilkår. Krav fra brukergrupper og myndighetene vil også trekke i retning av

⁸⁶ Lov om universiteter og høyskoler av 12. mai 1995.

⁸⁷ St.meld. nr. 27 (2000-2001): *Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*, av 9.mars 2001.

reformer som vil øke den enkelte institusjons evne til å opptre som en enhetlig aktør. Styring er en sammensatt oppgave som innbefatter minst fire hovedfunksjoner: Utredning, beslutning, iverksetting og vurdering av resultater. For å danne oss et mer presist bilde av hvordan UiO virker som organisasjon, ser vi nærmere på hvordan disse funksjonene ivaretas.

6.1.2 Utredningskapasitet

Et nødvendig grunnlag for all styring og ledelse er evne til å identifisere og forstå problemer og utfordringer, og til å utvikle og vurdere mulige løsninger. Disse *utredningsoppgavene* ivaretas dels av administrasjonen, dels av egne utvalg, dels av valgte ledere selv. Fakultetenes og instituttenes egevalueringer gir gjennomgående et positivt bilde av administrasjonens bidrag. Men noen peker på problemer innenfor enkelte saksfelter, spesielt forskningsfinansiering og internasjonalisering. På alle nivåer er hovedinntrykket at saksforberedelsen frembringer et godt eller i det minste et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag. Valgte ledere fremhever at UiO har en administrasjon med solid kompetanse, profesjonell integritet og innsatsvilje. Den kompetanseopprustning som har skjedd gjennom det siste tiåret, ikke minst på fakultets- og instituttnivå, har hevet kvaliteten både på saksforberedelse og tjenesteyting overfor studenter og eksterne brukere. I tillegg fremheves at bruk av egne komiteer for bestemte typer saker, samt åpne høringsprosesser, bidrar til at viktige saker blir grundig belyst før de kommer til endelig avgjørelse.

En mer inngående analyse, basert også på intervjumateriale og andre studier, gir likevel et mer sammensatt bilde. Vi vil henlede oppmerksomheten på fire strukturelt betingede problemer. Det ene er at saksforberedelse gjennom utvalg og høringer gjerne fører til at nye tiltak i betydelig grad blir vurdert ut fra forventninger om hvordan de vil påvirke *etablerte* enheters stilling og interesser. Der det aktuelle tiltaket ledsages av "friske" midler, kommer dette gjerne til uttrykk i forsøk på å definere det slik at det faller inn under ens eget virksomhetsområde. Tiltak som innebærer at ressurser overføres til en annen enhet - særlig hvis det dreier seg om en *ny* enhet - vil derimot

normalt møte motstand fra dem som forventer å "tape". I begge tilfellene vil vi få en "slagside" i favør av det som passer inn i etablert virksomhet og eksisterende enheter. Nå finnes det *eksterne* mekanismer som trekker i motsatt retning; både myndighetene og Forskningsrådet tenderer i flere sammenhenger til å premiere tiltak som fremstår som "nye". Man kan derfor si at et internt "korrektiv" er på sin plass. For UiO selv kan imidlertid forskjellen ha betydning for evnen til å konkurrere om oppgaver og midler.

Der tiltak er koplet til ressurser, vil prosedyrer som legger vekt på høring av berørte parter mer allment åpne for at utredningsfasen kan få et innslag av forhandlinger om fremtidige budsjetter. I et slikt system vil den enkelte enhet kunne ha incitamenter til å gi romslige anslag over ressursbehovet ved nye tiltak, og til å vie mindre oppmerksomhet til muligheter for forbedringer innenfor någjeldende rammer. Den beste korreksjonsmekanismen er en faglig kompetent og uavhengig vurdering av ressursmessige forutsetninger og de berørte enheters egne kostnadsoverslag.

En tredje observasjon er at saksforberedelsen ser ut til å ha en innebygd tendens til å belyse *interne* aspekter mer inngående enn eksterne. Eksempelvis vil de fleste utredninger ha mer å si om konsekvensene av ulike tiltak for UiO selv, og for berørte deler av UiO-systemet, enn for samfunnet. Dette er ikke besynderlig, og det er heller ingen grunn til å tro at UiO skiller seg ut i så måte.⁸⁸ Ikke desto mindre kan det være grunn til å vurdere enkle prosedurale justeringer som kan gi en større eksponering for impulser utenfra, uten samtidig å øke et allerede høyt energiforbruk i utredningsfasen.

Endelig hører det med i bildet at enkelte større utredningsprosjekter har en tendens til å vokse seg "uhåndterlige", blant annet ved at dagsordenen utvides og skaper behov for nye (del)prosesser. Derved øker energiforbruket, uten at utsiktene til å få et godt grep på det problemet

⁸⁸ Situasjonen varierer betydelig mellom ulike enheter. Eksempelvis ser det gjennomgående ut til å være slik at profesjonsfagene, og andre fag med nær kontakt med bestemte sektorer av nærings- eller samfunnsliv, får mer av denne type impulser enn andre.

som i utgangspunktet var prosjektets fokus, bedres tilsvarende.

6.1.3 Beslutningskapasitet

God styring forutsetter også *beslutningskapasitet*, dvs. evne til å komme frem til avgjørelser som ivaretar institusjonens mål også der ulike hensyn og interesser står mot hverandre. UiOs beslutningskapasitet er langt på vei bestemt av grunnleggende egenskaper ved dets organisering. Tre konstitusjonelle grunn-trekk er av særlig betydning. Ett er at UiO er en *kompleks, desentralisert organisasjon*, der underliggende enheter – og også den enkelte vitenskapelige medarbeider – har betydelig frihet til å bestemme over egen virksomhet. Denne desentraliseringen har viktige positive sider – blant annet bidrar den til å sikre faglig uavhengighet og rom for å utvikle løsninger tilpasset lokale omstendigheter – men den begrenser samtidig gjennomslaget for sentrale prioriteringer og evnen til enhetlig opptreden. Et annet grunntrekk er den *kollegiale sammen-setning* av universitetets styringsorganer. Det sikrer at medlemmene gjennomgående stiller med inngående kjennskap til institusjonens virksomhet (eller i det minste bestemte virksomhetsområder) og et betydelig personlig engasjement i viktige saker. Men dette engasjementet vil ikke så rent sjelden være knyttet til bestemte partsinteresser like mye som til institusjonens overordnede formål. Medlemmenes inngående kjennskap til virksomheten gir seg ofte utslag i stor interesse også for detaljer. Sammen virker disse mekanismene til å fremme det vi kunne kalle et “forhandlingsstyre” med stor oppmerksomhet om interne aspekter. Et tredje og beslektet grunntrekk er at de øverste ledere på alle nivåer utpekes gjennom *interne valg* og forholdsvis *korte* perioder. Det gir dem et verdifullt eksplisitt mandat fra enhetens ansatte og studenter og derved høy intern legitimitet. Det gir også normalt ledere som har førstehånds kjennskap til den enhet de skal lede. I andre viktige henseender er imidlertid dette systemet ikke egnet til å generere høy kapasitet for ledelse.⁸⁹ Valgte ledere, særlig på grunnnivå, vil

som regel ha sin profesjonelle identitet knyttet mer til forskning og undervisning enn til ledervervet, og se seg som tillitsvalgt for sin enhet snarere enn som medlem av et lederteam for institusjonen som helhet. Korte valgperioder gir svake incitamentener til å investere mye tid og energi i tunge, langsiktige prosjekter. Fullmakten til å avgjøre saker på egen hånd er begrenset. Nærhet til de medarbeidere en skal lede, tenderer til å øke de personlige omkostningene ved konfliktfylte inngrep, for eksempel der en står overfor tilfeller av “funksjonssvikt”. Når mange valgte ledere ikke desto mindre gjør en fremragende jobb, er det mer et resultat av personlig dyktighet og engasjement enn av de rammevilkår og fullmakter den formelle styringsstrukturen gir dem.

De konstitusjonelle grunntrekkene vi har beskrevet ovenfor er, med noen viktige nyanser, felles for alle norske universiteter og høyskoler. Det kan likevel være betydelig variasjon med hensyn til hva den enkelte institusjon “får ut av” disse rammebetingelsene. Vi kjenner ingen systematiske studier som gir et tilstrekkelig grunnlag for å sammenlikne norske universiteter med hensyn til beslutningskapasitet, men det som foreligger, synes å tyde på at UiO ikke oppnår mer enn middels score. En rekke tiltak som er gjennomført de senere årene – organisasjonsendringer, investeringer i lederopplæring, økte sentrale avsetninger - ser ut til å ha hatt en positiv virkning. Disse endringene har likevel ikke rokket ved selve grunnstrukturen, og UiOs institusjonskultur synes å betone verdier som faglig uavhengighet og kritisk prøving snarere enn institusjonell handlekraft. Ett talende uttrykk for det siste er at rundt 2/3 av kollegiemedlemmene fra de to siste valgperiodene svarer at vervet som medlem av institusjonens styre gir “dårlige” eller “nokså begrensede” muligheter til å påvirke universitetets disposisjoner. Studier av utvalgte beslutningsprosesser ved UiO gir et blandet inntrykk. Universitetet har de senere år vedtatt og gjennomført til dels dyptgripende og krevende endringer i blant annet studieplaner (særlig innenfor profesjonsstudiene) og – noe tidligere – i instituttinndeling og -organisering. Dette er viktige reformer med betydelige konse-

⁸⁹ Det reiser også enkelte formelle spørsmål om forholdet mellom ulike roller. Eksempelvis har det, blant annet i NOU 2000:14 *Frihet med ansvar*, vært antydning at Rektors rolle som arbeidende

styreleder kan svekke Kollegiets evne til å ivareta viktige kontrollfunksjoner som loven tilligger universitetets styre.

kvenser for både ansatte og studenter. For andre typer saker, særlig de som gjelder omfordeling av ressurser, er resultatene mindre overbevisende.

6.1.4 Kapasitet for iverksetting

Noen av de trekkene som gir lav beslutningskapasitet kan paradoksalt nok bedre sjansene for *iverksetting og oppfølging* av vedtak. Den grundige saksbehandlingen gjennom kollegiale organer bidrar i mange tilfeller både til å slippe av "skarpe kanter" som kunne utløse sterke protester og til å skape bred forståelse for og oppslutning om de vedtak som til slutt blir fattet. Grundig saksbehandling er imidlertid langt fra noen garanti for god oppfølging. I en organisasjon preget av desentralisering og en institusjonskultur som sterkt betoner (faglig) autonomi, er det betydelig rom for lokal tilpasning og endog "ulydighet". I tillegg vil det i en såvidt kompleks organisasjon tidvis være vanskelig for den sentrale ledelsen å få formidlet tilstrekkelig langt ned i organisasjonen hva den helt konkret forventer. Det forsøket som ble gjort på 1980-tallet på å tilpasse flere av allmennfagene bedre til skolens behov ved å bygge inn fagdidaktiske komponenter på grunnfagsnivå, er et godt eksempel. Noen fagmiljøer var imot hele reformen, men blant flere av dem som i og for seg aksepterte vedtaket, hersket det betydelig rådvillighet med hensyn til hva man helt presist skulle foreta seg. Resultatet ble da også ganske magert.

Slik iverksettingen fungerer i dag, avhenger resultatene sterkt av tiltakenes karakter. Utsiktene til oppfølging er best for vedtak som kan realiseres gjennom sentrale disposisjoner, for eksempel rehabilitering av en bestemt bygning eller etablering av en ny organisatorisk enhet. Utsiktene til oppfølging er dårligst for tiltak som fordrer kostnadskrevende eller "ideologisk fremmed" omstilling i mange ledd. Enkelte typer studiekvalitets- og likestillingsarbeid kan være gode illustrasjoner. De eksemplene vi har på vellykket oppfølging i slike krevende saker, gir god veiledning om hva som skal til: energisk og vedvarende innsats fra dyktige entreprenører, helhjertet støtte og god argumentasjon fra ledelsen, tilstrekkelige

menneskelige og materielle ressurser, og lokale incitament til å følge opp.

6.1.5 Organisering og nivåsamspill

Som nevnt i 6.1.1 har UiO forsøkt å øke den institusjonelle evnen til å håndtere nye faglige og tverrfaglige utfordringer gjennom en del organisatoriske grep (senterdannelser, museumsorganisering, instituttsammenslåinger, utskilling av flere fagmiljøer til et nytt utdanningsvitenskapelig fakultet og flere innslag av matriseorganisering).

I egnevalueringene ba vi institutt- og fakultetsledere vurdere om den måten instituttet/fakultetet selv er organisert på, skaper hindringer for realisering av ambisjoner og evnen til å møte nye utfordringer. Over halvparten av instituttlederne finner bare "ubetydelige" eller "mindre" hindringer, mens fem av fakultetene peker på "enkelte hindringer av betydning" (for en stor del knyttet til forhold som fakultetet i prinsippet selv kan gjøre noe med, som instituttinndeling og styresammensetting). Når vi spør om måten universitetet som helhet er organisert på skaper problemer, svarer derimot 80 % av instituttlederne at de ser "vesentlige" eller "betydelige" hindringer. Seks av åtte fakulteter mener organiseringen skaper "enkelte problemer av betydning". (Også flere avdelinger i sentraladministrasjonen ser hindringer på dette nivået.) Grovt forenklet kan vi si at det er fire hovedproblemer som trekkes frem: Tunge, byråkratiske og tidkrevende prosesser; stor avstand mellom Kollegiet og fakultet/institutt; standard-regler og kriterier som ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til variasjoner i virksomhetens karakter (og derved passer dårlig for blant annet klinikker); uheldig "overstyring" i enkelte typer saker som de mener kunne ha vært håndtert bedre på lavere nivå. Samtidig fremhever mange at god uformell kommunikasjon med den sentrale ledelsen hjelper mye til å bøte på de problemene som ligger innebygd i selve organisasjonsstrukturen, en vurdering den sentrale ledelsen deler. 70 % av instituttbestyrerne mener at samarbeidet med eget fakultet er "godt" eller "meget godt", og fakultetslederne har en enda mer positiv vurdering av dette forholdet. Over 90 % av instituttlederne mener at forholdet mellom valgt

og administrativ ledelse fungerer ”meget godt” (57 %) eller ”godt”. Vel halvparten av fagutvalgene sier at de har en ”god” dialog med sine institutter og at instituttene normalt møter deres innspill med positiv interesse; 46 % vurderer forholdet som ” greit, men ikke problemfritt”.

Museene har, i likhet med Universitetsbiblioteket, enhetlig faglig og administrativ ledelse, og vurderer denne samlingen av lederfunksjoner som svært positiv og viktig. Samarbeidet mellom direktør og styreleder ved museene vurderes også som meget godt.

Organisasjonsstrukturen kan ikke alene bære ansvaret for manglende samarbeid eller kollektiv innsats, men sammen med styringsproblemer og svak ledelse kan den bidra til liten handlekraft for nye tiltak som trenger medvirkning fra flere fag. Instituttene og fakultetene egen-evalueringer peker mot en del problemer, men disse gjelder i større grad styringsstruktur enn fakultets- og instituttinndeling.

Organisasjonen står overfor mange reformer både på bakgrunn av selvevalueringen og på bakgrunn av egne ambisjoner i LTP og nasjonale reformer. En del utfordringer vil måtte løses gjennom organisatoriske endringer. Eksempelvis vil endringer i gradsstruktur, og dermed reorganisering av studietilbud, også medføre organisatoriske justeringer. Vi peker i avsnittet om forskningsorganisering på at det er både aktuelt og nødvendig å finne løsninger på behovet for tematisk organisering av forskningen innen en del fagområder og satsinger. Slike forsøk er i gang og bør utprøves også for andre områder enn dagens satsninger ved MED og MN. Også i forhold til utviklingen av tverrfaglige studietilbud og av tverrfaglig samarbeid, kan dagens disiplinbaserte fag- og instituttinndeling være for rigid og hemme faglig fornyelse.

6.1.6 Evaluering og styringsdata

God styring forutsetter mekanismer for effektiv tilbakeføring av informasjon om hvordan ”virksomheten går” (*evaluering*). Et godt universitet skal være en lærende organisasjon. UiO har tilgang på evalueringsbasert informasjon om viktige deler av virksomheten

gjennom egne prosedyrer og eksterne vurderinger. Vi har imidlertid pekt på (kfr. innledning til kap. 4) at det foreligger mindre av denne typen data for humaniora og samfunnsvitenskap enn for naturvitenskap og medisin. Dette gjelder særlig for forskningens del. Alt i alt mener vi at UiO trenger mer informasjon/komparative data om fagmiljøenes konkurransedyktighet internasjonalt.

Universitetet har et ganske omfattende opplegg for intern rapportering, støttet opp av såkalte styringsdialogmøter mellom den sentrale ledelsen og fakultetene, og mellom fakultetsledelse og instituttledelse. Sett under ett vil vi konkludere med at de interne prosedyrene for tilbakeføring av informasjon iallfall i prinsippet er tilfredsstillende. Men vi finner grunn til å rette kritisk søkelys mot kvaliteten på visse typer data og mot evnen og kapasiteten til å *nyttiggjøre* seg den informasjon rapporteringen frembringer.

Under selvevalueringen har manglende data, vanskelig tilgjengelige data eller upresise data i mange tilfeller gjort at vi har måttet la interessante problemstillinger ligge, eller at sentrale påstander ikke er blitt så godt belyst som vi skulle ønske. I et bredere perspektiv mener vi at mangelen på styringsdata utgjør et betydelig problem for hele institusjonen. Viktige strategiske beslutninger må tas uten tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag, og profilering av universitetet blir vanskeliggjort.

Det er flere eksempler på mangelfulle forskningsdata. Ett sentralt eksempel gjelder publikasjonsaktiviteten. ForskDok, det nettbaserte dokumentasjonssystemet for publikasjoner, kom i drift i 1999. Systemet er basert på at den enkelte forsker registrerer og kategoriserer sine publikasjoner, og det finnes ingen kvalitetskontroll i systemet. Omfanget av feilregistreringer i ForskDok er så vidt stort at systemet bare kan brukes til å gi grove indiksjoner på publiseringssomfang. I vurderingen av UiO som studieorganisasjon har vi savnet mer presise studenttall (eksempelvis antall deltid/heltid), tall for antall ansatte uten fast tilsetning (time- og hjelpelærere og stipendiater) og resultatdata om avlagte cand.mag.-grader. Dette

er tall som er viktige for analysen av blant annet vekttallsproduksjon og gjennomføringstid. Mer generelt er svakhetene i styringsdata delvis knyttet til upresis eller manglende registrering, eller til at systemene for registrering av data ved de forskjellige enhetene ikke er kompatible og derfor hindrer sammenlikning eller aggregering til institusjonsnivå. Det er av den grunn behov for en skikkelig gjennomgang av registreringsrutinene, der datakvalitet settes i høysetet. Denne gjennomgangen må ha en overordnet styring, og målet må være å standardisere rapporteringsformatene slik at ledelsen ved UiO har tilgang til holdbar dokumentasjon av alle sentrale aspekter ved institusjonens virksomhet. Dette gir også et bedre grunnlag for kvalitetssikringen uten store merkostnader.

6.1.7 Kvalitetssikring

Det blir i stigende grad stilt krav til at universitetene etablerer et helhetlig og eksplisitt system for kvalitetssikring som også omfatter mer enn de tradisjonelle og allment aksepterte formene for kvalitetskontroll (kfr. St.meld. nr. 27, 9.3.4). På enkelte områder stilles det dessuten nå nye og strengere krav til kvalitetssikring. Eksempelvis gjelder dette vitenskapelig utstyr, sikring av bygningsmessig kvalitet og kravene til økonomistyring og regnskapskontroll.

Et system for kvalitetssikring omfatter dels mekanismer for kontroll og reaksjoner på kvalitetssvikt, og dels omfatter det tiltak for å stimulere og fremme kvalitet. I dette avsnittet vurderer vi UiOs kvalitetssikring i et samlet perspektiv, mens enkeltaspekt er behandlet i rapportens delavsnitt. Vi begrenser oss til de deler av systemet som mest direkte berører den faglige virksomheten.

UiO har flere interne mekanismer for kvalitetssikring som til en viss grad dekker de områder som generelt defineres som viktige⁹⁰. Det vitenskapelige personalets kompetanse vurderes ved ansettelse og ved opprykk til professor. Nivået på forskerutdanningen og på doktorgradskandidatene sikres gjennom opptak til forskerutdanning, ved bedømmelse med

eksterne sakkyndige og ved kompetansekravene til veiledere. En del vanlige mekanismer er likevel kun i varierende grad brukt ved UiO. Disse omfatter jevnlig bruk av kompetitive "peer review" og aktiv bruk av mekanismer som referanseindekser, anmeldelser i anerkjente tidsskrifter og publiseringshyppighet i tidsskrifter med "referee"-ordninger.

Lærernes kompetanse sikres primært gjennom kravet om pedagogisk basiskompetanse ved tilsetting. Andre mekanismer som er vanlige ved andre læresteder for å sikre pedagogisk kompetanse, brukes i liten grad ved UiO, for eksempel ulike former for prøvetid med resultatevaluering som forutsetning for fast tilsetting, og vurdering av pedagogiske meritter ved opprykk.

Studentenes kvalifikasjoner vurderes ved opptak til studier og gjennom ulike former for eksamen med eksterne sensorer. Uklarhet om krav og mål gjør at eksamensmotiverende elementer svekkes. Samtidig gjør de tradisjonelle former for eksamen som har vært rådende opp til nylig, at prøving har hatt en viss grad av vilkårlighet. UiO er i ferd med å erstatte/supplere den tradisjonelle og meget kostnadskrevede eksamensformen med nye evalueringsformer som kombinerer kontroll og læringsformål på en bedre måte. En del av hensikten med kvalitetssikring er å motivere til innsats og vekst. De nye evalueringsoppleggene bør fremme slik innsats på en bedre måte. Ved UiO (og norske lære-steder generelt) er andre stimulerings-systemer, som tar i bruk "oppmerksomhet" (priser og omtale) og materiell honorering (stipend, priser, fortrinn, faglig meningsfulle studentjobber) av de beste studieprestasjonene, ikke en vanlig del av kulturen. Faglige og formelle krav til studenter for å regulere adgang til studier, er heller ikke allment akseptert innen høyere utdanning, med enkelte unntak.

For å stimulere læringsmiljø, undervisningskvalitet og utvikling av relevans er det i de senere år satset mye på å utvikle prosedyrer for studentevaluering av undervisning og studieopplegg (kfr. 3.4.3). Slike evalueringer bør inngå som en del av et systematisk evalueringsopplegg for undervisning, men vil kun være en del av et slikt system. Også andre metoder og parametre

⁹⁰ Se for eksempel Trow, Martin (2000): *Academic reviews and the culture of excellence*, Netherlands.

må tas i bruk. Systematisk og jevnlig evaluering av faglig innhold i studiene og av studentenes innsats, praktiseres i ulik grad ved UiO – mest ved profesjonsstudiene, minst ved allmenn-fakultetene. Selv om datagrunnlaget bør bli bedre, foreligger det relevant informasjon som kan inngå sammen med studentevalueringer i fremtidige evalueringssystemer: frafall, gjennomføring, karakterer innen ECTS-systemet, førstepreferanser i valg av utdanningssted og antall utenlandske studenter.

UiO har et eget fagmiljø – Fagområdet for universitetspedagogikk – som har høy kompetanse og lang erfaring i arbeid med studiekvalitet og læringsmiljø. Fagmiljøet representerer en vesentlig ressurs i UiOs studiekvalitetsarbeid, ikke minst gjennom den rådgivning miljøet tilbyr overfor enheter som ønsker støtte til å evaluere og videreutvikle studiekvaliteten.

Et system for kvalitetssikring omfatter ikke bare kontrollmekanismer, men også ulike former for kvalitetsstimulans. Vi har andre steder i denne rapporten pekt på at UiO med fordel kan videreutvikle incentivstrukturen og ta mer aktivt i bruk tilgjengelige incitamenter for å belønne og anspore både enkeltpersoner og miljøer til innsats.

Tilbakeføring av informasjon om virksomheten er viktig, ikke bare for god styring (kfr. avsnittet ovenfor), men også for kvalitetsutviklingen. Den interne rapporteringen og informasjonen er bred, men likevel ikke god nok for kvalitetssikringen. De vurderinger som ligger bak universitetets prisutdelinger, gir også noe informasjon om studiekvalitet, forskning og formidling. I forbindelse med spørsmål om videreføring av midlertidige enheter (sentre og programmer) gjennomfører universitetet evalueringer av virksomheten, men ut over dette har UiO ikke et eget opplegg for evaluering av forskning og studieprogrammer.

Universitetet får imidlertid viktig informasjon om kvaliteten av virksomheten fra eksterne vurderinger gjennom blant annet nasjonale evalueringer i regi av Forskningsrådet og gjennom fagfellevurderinger av prosjekter og

publikasjoner. Denne typen vurderinger blir, med et sterkere innslag av ekstern konkurranse-utsatt finansiering, et viktig supplement til de interne mekanismene. I sammenheng med KUFs innføring av ny finansieringsmodell for universitetene (kfr. 8.1), vurderer UiO hvordan også den interne modellen kan stimulere til kvalitet i forskningen, formidlingen og undervisningen.

Generelt er også UiOs strategi-, styrings- og plandokumenter, og oppfølgingen av disse, med på å sikre kvaliteten ved universitetets enheter og aktiviteter. Langtidsplanen, og oppfølgingen av denne, setter klare mål for institusjonens aktiviteter og er med på å fokusere innsatsen. Det samme gjelder planer for spesifikke virksomhetsområder. Styringsdialogordningen (kfr. 8.1.3) og dekanmøtene anser vi også som elementer i en kvalitetssikring av virksomheten.

Vi mener det er riktig å si at UiO har viktige mekanismer for kvalitetssikring. Det kan i en del tilfeller settes spørsmålsteget ved om kvalitetssvikt identifiseres. Men selve mekanismene er tilrettelagt og ansvars plasseringen klar. Derimot har ikke UiO per i dag et *helhetlig system* hvor delene er eksplisitt definert inn og heller ikke et klart plassert ansvar for denne helheten. Der hvor kvalitetssvikt er identifisert, bør den følges opp med tiltak. På dette punktet ser vi svakheter i vår nåværende struktur for ledelse og styring.

6.1.8 Konklusjoner

Når vi stiller disse observasjonene sammen, får vi et ganske komplekst bilde. På den positive siden kan vi si at UiOs organisasjonsstruktur og styringsform er godt egnet til å ivareta viktige verdier som faglig uavhengighet og mangfold, styring og ledelse basert på god kjennskap til lokale forhold, og intern forankring av viktige vedtak. Gjennom blant annet etablering av nye enheter og eksempler på matriseorganisering har UiO også vist evne til organisatorisk omstilling for å møte nye faglige utfordringer og behov. Men mange prosesser er tunge og tidkrevende, og resultatene nås ikke så rent sjelden med et høyt energiforbruk. Konsensusorienterte, kollegiale beslutningsprosesser begrenser rommet for interne omprioriteringer og tenderer til å favorisere etablert virksomhet over nye

tiltak som innebærer omfordeling av ressurser. Terskelen for inngrep ved funksjonssvikt ser i mange tilfeller ut til å være ganske høy. Og det er en robust lærdom fra andre organisasjoner at matriseorganisering er av begrenset verdi dersom den ikke følges opp gjennom justeringer av budsjettmodeller og ressursallokering. Alt i alt fremstår UiO som en institusjon som dyrker faglig uavhengighet og mangfold over kollektiv handlekraft. UiO synes - selv til universitet å være - ikke lett å styre med utgangspunkt i sentralt fastlagte mål og strategier.

UiO har en rekke enkeltmekanismer (spesielt preventive) for kvalitetskontroll. Mangelen på et mer systematisk og helhetlig kvalitetssikrings-system og begrenset tilgjengelighet på gode styringsdata, fører imidlertid til at vi har liten oversikt og kontroll over kvalitetssvikt i både forskningen og undervisningen. Dette gjør det også vanskelig å reagere på svikt – og vurdere hvilke tiltak som skal iverksettes for å stimulere til kvalitet. Dette bildet forsterkes også av at det overordnede ansvaret for kvalitetssikringen ikke er klart plassert i institusjonen.

6.2 Faglig ledelse

6.2.1 Lederfunksjoner i endring

Faglig ledelse – her forstått som ledelse av faglig virksomhet, i første rekke forskning og undervisning – forstås i dag dels av valgte ledere (særlig bestyrere og dekaner), dels av andre vitenskapelige medarbeidere som er tillagt ansvar for et bestemt virksomhetsområde (for eksempel undervisningsledere), et bestemt prosjekt (prosjektledere) eller en forskningsgruppe. UiO har de siste 10-12 årene investert mye i tiltak for å styrke faglig ledelse, først og fremst på grunnnivå. Blant disse tiltakene er egne lederutviklingskurs for bestyrere og veiledning i utøvelse av faglig lederskap nedfelt i eget notat.⁹¹ Disse tiltakene har hatt en positiv effekt. Vi kan nå tydelig se at mange bestyrere fyller vervet med en mer aktivt og systematisk lederinnsats, og også at lederverv på institutt- og fakultetsnivå har fått økt prestisje. Siden mange av de valgte lederne har en kort funksjonstid, er det likevel

behov for kontinuerlig videreføring av opplæringstilbud og andre støttetiltak.

Behovet for faglig ledelse kan under ingen omstendighet dekkes av institutt- og fakultetsledere alene. De nasjonale fagevalueringene som hittil er gjennomført – særlig innenfor naturvitenskap – peker på et udekket behov for forskningsledelse også på et lavere nivå, innenfor mer avgrensede fagområder. Endringer i stillingsstruktur – i første rekke innføringen av en ordning med opprykk til professor etter kompetanse – har ført til at ansvaret for et fagfelt eller en forsknings-gruppe ikke på samme måte som tidligere er entydig lagt til innehaveren av en bestemt stilling. Med flere sideordnede toppstillinger innenfor ett og samme fagområde blir ansvarsfordelingen ofte meget uklar. Universitetet har i noen grad forsøkt å bøte på dette problemet ved å oppnevne eller tilsette i egne stillinger som gruppeleder eller liknende. I en situasjon preget av sterkere konkurranse om forskningsmidler vil det være et økende behov for å gjøre aktiv bruk av denne type lederroller.

Egenevalueringer og intervjuer avdekker ikke desto mindre en utbredt skepsis mot en mer aktiv ledelse av forskningsvirksomhet; ledelse oppfattes av mange som ensbetydende med innskrenkende reguleringer og omfattende kontroll. Dette er et klart uttrykk for den sterke betoningen av faglig uavhengighet som kjennetegner UiOs institusjonskultur. I instituttene egnevalueringer fikk vi da også få svar på spørsmålet om forskningsledelse har bidratt positivt til større innsats, bedre kvalitet, rekruttering eller finansiering. Selv om holdningen til ledelse nok er mer positivt på undervisningssiden, viser det materialet vi har tilgang til, at UiO vil gjøre klokt i å fortsette og også intensivere arbeidet med å styrke faglig ledelse, både gjennom valgte ledere og gjennom klarere tilordning av lederansvar for mer avgrensede felter (for eksempel ved bruk av tidsbegrensede stillinger som forskningsledere).

6.2.2 Konklusjoner

UiO har investert mye i tiltak for å styrke faglig ledelse, og vi ser mange eksempler på aktiv og systematisk lederinnsats. Det er nødvendig å fortsette dette arbeidet. Behovene kan ikke

⁹¹ *Faglig ledelse av grunnenheter ved UiO*, retningslinjer vedtatt av Kollegiet i 1996.

dekkes av institutt- og fakultetsledere alene, selv om også disse funksjonene styrkes og får økt prestisje. Det er behov for å utvikle lederfunksjoner som er gode for det lederansvaret og de oppgavene vi ser økende behov for på mange områder, og som vi peker på i selvevalueringen.

6.3 Administrative funksjoner

Administrasjonen har to hovedfunksjoner: den skal være støtteapparat for ledelse og beslutningstakere og den skal yte støtte til primærvirksomheten. I avsnittet nedenfor ser vi primært på det første, mens sider av den andre funksjonen er omtalt i 4.2.3.

6.3.1 Omorganisering, kompetanseheving og vekst

Frem til 1980 hadde UiO en relativt enkel administrasjon, der fakultetssekretariatene var egne avdelinger innenfor sentraladministrasjonen. Fakultetssekretariatene hadde i hovedsak to oppgaver: å være studie- og eksamensadministrasjon for fakultetenes studenter og å være sekretariat for fakultetsledelse og styringsorganer. Etter 1980 ble fakultetssekretariatene formelt overført til fakultetene og lagt inn i fakultetenes budsjetter. Gjennom denne reorganiseringen ble fakultetenes, mer enn sentraladministrative, behov styrende for sekretariatenes dimensjonering. Utover 1980-tallet ble en rekke administrative oppgaver overført fra sentraladministrasjonen til fakultetssekretariatene, slik at sekretariatene for iallfall de største fakultetene fikk et arbeidsfelt som i utstrekning nærmet seg sentraladministrasjonens. Samtidig har det gjennom hele denne perioden funnet sted en utbygging av instituttadministrasjonene. Utbyggingen kom dels i sammenheng med instituttsammenslåinger og dels som følge av den overføring av administrative arbeidsoppgaver som samtidig har funnet sted fra fakultetene til grunnenhetene. Fra slutten av 1980-årene ble også veksten i studenttall en betydelig drivkraft. Parallelt med denne utviklingen ble også sentraladministrasjonen omorganisert og styrket. Bakgrunnen var dels en overføring av nye oppgaver fra departementet, dels større behov for sekretariatstjenester til blant annet de faste komiteer under Kollegiet.

Effekten av alt dette ble en betydelig vekst i UiOs samlede administrasjon, fra i alt 592 årsverk i 1987 til 960 ti år senere. Veksten representerer samtidig en betydelig kompetanseheving. Andelen årsverk i kontorstillinger gikk i samme periode ned fra 56 % til 23 % av den samlede administrative arbeidsinnsatsen. Administrasjonen vokste også i forhold til det vitenskapelige personalet; mens det i 1987 ble utført 3,7 vitenskapelige årsverk per administrativt årsverk, var tallet i 1995 kommet ned i 3,2. En tilsvarende utvikling fant sted også ved de andre universitetene.

Selv om utbyggingen var tilsiktet, reiste ikke minst endringen i forholdstallet mellom administrative og vitenskapelige årsverk alvorlige spørsmål om universitetet brukte sine ressurser effektivt ut fra sitt overordnede formål. Det ble reist spørsmål om den administrative utbyggingen var for lite styrt, og om de ulike nivåene genererte merarbeid for hverandre. Ut fra slike vurderinger besluttet Kollegiet i 1995, på Universitetsdirektørens initiativ, å sette i gang et større prosjekt for effektivisering av hele universitetets administrasjon sett under ett. Et viktig mål var å frigjøre ressurser fra administrasjon til primæroppgavene.

En rapport om 'Administrativ endring i høyere utdanning i 1990-årene', lagt frem av NIFU i juni 2001⁹², viser at veksten i UiOs administrasjon er stoppet opp - målt både i absolutte og relative størrelser. UiO var i 1999 godt og vel tilbake på det forholdstallet mellom vitenskapelige og administrative årsverk som en hadde i 1987 (se tabell 27).

Tabell 27: Årsverk utført i vitenskapelig stilling (V) per årsverk i administrativ stilling (A)

		UiO	Totalt alle universiteter
V/A	1987	3,7	3,4
	1995	3,2	3,0
	1999	3,8	3,2

⁹² Forskerforbundets skriftserie 5/2001.

Tabell 28: Antall registrerte studenter (S) per årsverk i administrativ stilling (A)

	UiO	Totalt alle universiteter
S/A 1987	33	26
1995	40	33
1999	38	30

Kilder tabell 27 og 28: Statens tjenestemannsregister og Forskerpersonalregisteret.

Hvor mye av denne nedgangen som skyldes Effektiviseringsprosjektet, kan ikke bestemmes eksakt. Grunnen til det er at utenforliggende forhold har trukket i samme retning. UiO opplevde mot slutten av 1990-årene betydelige budsjettnedskjæringer, og dette ga i seg selv impulser til omdisponering. Utskillelsen av Nasjonalbiblioteket (NB) innebar overføring av en del administrativt personale fra UiO til NB. Dette er en utvikling som i seg selv ikke representerer en effektivisering av UiOs drift. Det er likevel flere forhold som tyder på at prosjektet har hatt en effekt. NIFU slår fast at arbeidet med prosjektet resulterte i en bevisstgjøring og en tydeliggjøring av ansvarsområdene for støttefunksjonene på alle tre nivåer, særlig innenfor personaladministrasjon. I tillegg kan flere administrative endringer og forenklinger i utvalgs- og komitéstrukturen mot slutten av 1990-årene, helt eller delvis føres tilbake til Effektiviseringsprosjektet.

6.3.2 Dagens situasjon

Hovedinntrykket vi sitter igjen med på grunnlag av vurderinger fra valgte ledere på ulike nivåer, er at administrasjonen gjør en god jobb. I egevalueringen ble fakultetene og instituttene bedt om å karakterisere relasjonene mellom administrasjonen og den valgte ledelse. Instituttene ble også bedt om å angi hvor tilfredse de er med de administrative støttefunksjonene. Fem av fakultetene sier at relasjonene mellom administrativ og valgt ledelse er meget god, mens tre fakulteter karakteriserer den som god. De som tar forbehold, fremhever den uklare rollefordelingen som et potensielt problemområde. Dette positive bildet fremkommer også i instituttene svar. Over 90 % av instituttlederene mener at forholdet mellom valgt og administrativ ledelse fungerer "meget godt" (57 %) eller "godt". Valgte ledere på fakultets- og instituttnivå er i det store og hele godt fornøyd med

kompetansen til det administrative personalet, men sliter med problemer på enkelte områder, først og fremst når det gjelder eksternt finansiering, herunder særlig søknader til internasjonale finansieringskilder (kfr. 4.5). Samtidig er det en betydelig andel som finner *kapasiteten* noe mangelfull. Dette kom til uttrykk også i arbeidet med Effektiviseringsprosjektet; bred oppslutning om den overordnede målsettingen lot seg ikke lett omsette i konkrete tiltak, blant annet fordi den enkelte enhet ville unngå nedbygging av *sine* administrative tjenester.

I kollegieundersøkelsen svarer de fleste at saksbehandlingen er tilfredsstillende, men ingen karakteriserer den som "god og grundig". Den beherskede entusiasmen er gjensidig; i sentraladministrasjonen sier alle avdelinger at relasjonen til Kollegiet er god, men det er ingen som finner grunn til å ta frem superlativer. Kollegiemedlemmene mener at de blir forelagt for mange løpende saker og at administrasjonen til dels går for langt i å ta stilling. Administrasjonen på sin side synes Kollegiet henger seg for mye opp i detaljer. Kollegiets arbeidsområde er langt på vei fastlagt gjennom Universitets- og høgskoleloven, men *måten* de ulike sakene behandles på har Kollegiet selv mulighet til å gjøre noe med. En hovedkilde til problemene her kan være Kollegiets uklare plass i ledelseslinjene (institutt, fakultet, rektorat/direktør) som ellers preger UiOs struktur.

Samtlige syv avdelinger i sentraladministrasjonen mener at de er bedre enn tilsvarende avdelinger ved andre norske universiteter. Vi har ikke grunnlag for en systematisk sammenlikning, men merker oss at UiO har bidratt mer enn størrelsesforholdet skulle tilsi til å ivareta flere administrative fellesoppgaver. Med ett unntak mener avdelingene at de holder en god internasjonal standard. De fleste fremhever produktivitet og høy kompetanse som deres sterke sider.

De fleste avdelingene vurderer sin egen organisering som i det store og hele hensiktsmessig. Bare to finner problemer av betydning. Vurderingene er litt mer kritiske når det gjelder måten administrasjonen som helhet er organisert

og arbeider på. To avdelinger finner problemer som representerer "vesentlige" hindringer for at UiO skal nå sine mål, og tre ser "enkelte hindringer av betydning". Det avdelingene fremhever som problematisk, er mangelfull samhandling og koordinering. Flere fremhever at den overordnede planleggings- og samordningsfunksjonen bør styrkes. Med ett unntak svarer avdelingene at de opplever sine egne resultatkrav som klare og entydige og at avdelingens planer er relatert til UiOs langtidspan, men bare litt over halvparten mener at de oppnår disse resultat-kravene og at planene fungerer som reelle styringsinstrumenter. Sentraladministrasjonen vurderer forholdet til fakulteter og institutter som "meget godt" (3) eller "godt" (4).

6.3.3 Konklusjoner

Det materialet vi har gjennomgått, gir alt i alt et bilde av tilfredshet med ivaretagelsen av de administrative funksjonene på alle nivåer i organisasjonen. Det er likevel rom for forbedringer: Fagmiljøene finner kompetansen og/eller kapasiteten utilstrekkelig på enkelte områder. Vi ser også en interessant forskjell mellom "sentrum" og "periferi" som gir seg flere utslag. Ett er at mens valgte ledere verdsetter den kompetanseheving som er skjedd over de siste 10-15 årene, ser "menig" vitenskapelig personale seg i det daglige som mer direkte berørt av den sterke nedbygging som samtidig har funnet sted av enkle administrative støttfunksjoner (utført av personale i kontorstillinger). Med andre ord: Mens vi mener å ha grunnlag for å si at de administrative tjenestene stort sett ivaretas på en måte som bidrar til god styring og ledelse, finner "menige" professorer ikke (i samme utstrekning) at de gjør deres hverdag enklere.

6.4 Planprosesser og plandokumenter

UiO har tre styringsnivåer: det sentrale institusjonsnivå, fakultetsnivå (8) og grunnnivå (52 institutter og 22 sentre). På hvert av disse nivåene utarbeides både strategiske plandokumenter med en tidshorison på tre-fem år og mer operative handlingsplaner knyttet til budsjettet for det enkelte kalenderår. I tillegg finnes det på sentralt nivå og til dels på fakultetsnivå strategidokumenter som gjelder et bestemt virksomhetsområde (f.eks. formidling) eller arbeidet med å realisere et bestemt mål (f.eks. likestilling). Når

vi legger alt dette sammen, får vi ikke bare et stort materiale, men også et ganske komplekst system av strategiprosesser og -dokumenter. For å gjøre oppgaven håndterlig, må vi derfor avgrense den. Vi har valgt å konsentrere oppmerksomheten om (a) strategier/planer som gjelder for en periode på mer enn ett år og for virksomheten sett under ett, og (b) det sentrale nivå, samt forholdet mellom de tre styringsnivåene. Vi vil først ta for oss strategiprosessene, deretter resultatene slik de kommer til uttrykk i innholdet i vedtatte dokumenter og i noen grad også oppfølgingen av disse planene i det daglige arbeid.

6.4.1 Prosessene

Det første spørsmålet vi stiller, er altså om det vi litt upresist kan kalle strategiprosessene er tilrettelagt og gjennomført på en slik måte at de er egnet til å gi et godt resultat. For å kunne besvare det spørsmålet, må vi først av alt klargjøre hva som kjennetegner en i denne forstand "egnet" prosess. Vi finner det rimelig å stille tre hovedkrav: (1) Det skal inngå et forsøk på å analysere nå-tilstanden og sannsynlige utviklingslinjer, og på det grunnlag identifisere de viktigste utfordringer enheten står overfor. (2) Prosessen skal bidra til å klargjøre alternative veivalg og synliggjøre behov for prioriteringer. (3) Den skal være inkluderende, dvs. åpne for innspill og oppfordre til bred deltakelse, og legges opp slik at den er egnet til å integrere synspunkter og samle universitetet bak de hovedlinjer som trekkes opp.

Vurdert ut fra disse kravene, fortjener prosessen bak UiOs gjeldende langtidspan rosverdig omtale, i det minste hva gjelder kriteriene 1 og 3. Arbeidet startet med en ganske inngående "tilstandsanalyse", som må sies å være et selv-kritisk og reelt forsøk på å identifisere grunnleggende problemer og krevende utfordringer. I selve planarbeidet ble det lagt stor vekt på åpenhet, bred medvirkning og samling om hovedlinjene. Det kan riktignok settes spørsmålstegn ved hvor godt planens innhold virkelig er "internalisert" på grunnivået, men dette problemet må i hovedsak tilskrives allmenne trekk ved organisasjonen (størrelse og heterogenitet) snarere enn svakheter ved tilretteleggingen av denne bestemte prosessen. Sett under ett må planprosessen trygt kunne

karakteriseres som inkluderende og samlende. Inntrykket er noe mer blandet når det gjelder kriterium 2: klargjøring av alternativer og behov for prioriteringer. Men her må vi innse at det kan være vanskelig å få både i pose og sekk. Kravet om klargjøring av alternative veivalg og behov for prioriteringer gjelder (primært) for den første, utredende fasen. Når utformingen av selve strategidokumentet begynner, blir hovedoppgaven derimot å samle organisasjonen om én bestemt hovedkurs. Den som legger mye arbeid i å tilspisse alternativene, risikerer å få større problemer med å integrere ulike synspunkter etterpå.

Vi har spurt fakultets- og instituttledere hvordan de vurderer strategiprosessene ved sin egen enhet, mer bestemt i hvilken grad prosessene brukes til å identifisere viktige, fremtidige utfordringer. Resultatene er sammenfattet i tabell 29.

Tabell 29: I hvilken grad brukes arbeidet med fakultetets/instituttets planer til å identifisere fremtidige utfordringer? Svarfordeling i %

Utsagn	Fakultet	Institutt
I høy grad; planarbeidet fungerer nettopp slik	38	20
Vi prøver å få det til å virke slik, og lykkes delvis	63	47
Vi gjør visse forsøk, men kommer ikke særlig langt	0	9
Vi ser planarbeidet som lite meningsfullt	0	24

Kilde: Egenevaluering fakultet og institutt

Som ventet er bildet mer positivt på fakultetsnivå enn på instituttnivå, hvor hver fjerde bestyrer ser strategiarbeidet som en lite meningsfull øvelse, påtvunget av høyere myndighet. Sett under ett, må resultatet likevel kunne karakteriseres som akseptabelt; alle fakultetslederne og 2/3 av instituttlederne mener strategiprosessen i høy grad eller i det minste et godt stykke på vei legges opp og gjennomføres slik at en får et fokus på fremtidige utfordringer. Også museumslederne vurderer planarbeidet til i høy grad å identifisere viktige utfordringer for fremtiden.

6.4.2 Resultatene – planenes innhold

La oss først se på plan- og strategidokumentene under ett, som et samlet system. Dette systemet

skal ivareta to ulike hensyn, som kan være vanskelig å forene. Det skal for det første stoke ut kursen for universitetet som helhet. Det innebærer at vi skal vente å finne et *hierarki* av planer og strategier, hvor dokumenter vedtatt på sentralt nivå, gir føringer for fakultetenes planer og strategier, og det enkelte fakultet i sin tur gir føringer for sine grunnenheter. Den enhetlige linjeorganisasjonens ideal er *vertikal konsistens*. Samtidig har hver enkelt enhet et selvstendig ansvar for sin egen virksomhet. Ved et stort breddeuniversitet som UiO vil det finnes betydelige forskjeller mellom ulike enheter med hensyn til blant annet oppgaver, "teknologi" og rammebetingelser. Planer og strategier må gjenspeile disse forskjellene. Desto flere enheter den sentrale ledelsen har å forholde seg til, og jo større forskjellene mellom disse enhetene er, desto viktigere blir det med andre ord at universitetet viser evne til *horisontal differensiering* ut fra "lokale" forhold.

Vi finner at UiOs plan- og strategidokumenter sett under ett ivaretar det siste hensynet bedre enn det første. Riktignok finnes det tydelige innslag av hierarkisk orden. LTP går til dels ganske konkret til verks når det gjelder å spesifisere fakultetenes og grunnenhetenes ansvar og oppgaver. Enkelte av fakultetenes plandokumenter gir tilsvarende anvisninger for institutter og andre enheter. Men den avgjørende testen er ikke om overordnet nivå forteller lavere nivå hva som skal gjøres. Det avgjørende er om, og i hvilken grad, lavere nivå faktisk følger opp. Det siste spørsmålet er ikke lett å besvare. Om vi sammenlikner strategidokumenter på ulike nivåer, er inntrykket av et enhetlig planhierarki ikke det som umiddelbart slår oss. Eksempelvis finner vi bare for ett av fakultetene (MED) en plan som i streng forstand kan sies å være *avledet* fra UiOs langtidsplan. Når det er sagt, må det understrekes at forskjeller ikke nødvendigvis er uttrykk for uoverensstemmelser. Ulikheter i dokumentenes oppbygging og form sier oss lite eller ingenting om innholdsmessig konsistens. Mange av de forskjellene som preger førsteinntrykket, ser ved nærmere analyse ut til å være *godartede* i den forstand at de ikke er uttrykk for inkompatible forestillinger om hovedkursen, men snarere et resultat av mangel på en felles "mal" og konsentrasjon om lokale forhold.

Vi har spurt fakultets- og instituttledere i hvilken grad de planer og strategier deres enhet har utformet, følger opp tilsvarende dokumenter på høyere nivå. Svarene er sammenfattet i tabell 30.

Tabell 30: I hvilken grad er enhetens planer relatert til planer på høyere nivå?

Svarfordeling i %

Svar	Fakultet	Institutt - fakultet	Institutt - UiO
I høy grad	50	44	23
Til en viss grad	50	40	44
I mindre grad	0	16	23
I liten eller ubetydelig grad	0	0	10

Kilde: Egenevaluering fakultet og institutt

Tabellen indikerer, som man kunne vente, en viss "strekk" i organisasjonen. Dette inntrykket modifiseres imidlertid noe når vi tar i betraktning at det går en indirekte sti fra sentralt nivå til grunnenhetene, via fakultetene. Siden de aller fleste instituttene relaterer sine planer til planene for sitt fakultet, og fakultetene på sin side i det minste til en viss grad knytter an til sentrale planer og strategier, er avstanden mellom den sentrale ledelsen og grunnnivået trolig noe mindre enn den høyre kolonnen i tabellen kunne tyde på.⁹³ Det kan også være grunn til å gjenta at planer og strategier på lavere nivå skal forholde seg ikke bare til sentrale føringer, men også til lokale forhold. For en stor og kompleks organisasjon med et bredt og variert arbeidsfelt, kan evne til horisontal differensiering være like viktig som evne til enhetlig oppfølging av sentrale planer og strategier.

Om vi tar for oss de enkelte overordnede plandokumenter (langtidsplan/strategisk plan) og vurderer dem ut fra de kriterier som er bakt inn i problemstillingen for dette avsnittet, får vi et sammensatt bilde. UiOs langtidsplan gir et ganske eksplisitt uttrykk for universitetets verdier og ambisjoner. Det samme kan sies om noen, men langt fra alle, tilsvarende planer på fakultets- og instituttnivå. Vi har ikke gitt oss ut

på en nærmere analyse av alle disse dokumentene, men mener likevel å kunne peke på to beslektede problemer som ofte går igjen. Det ene er at mange planer, iallfall for en som ikke selv har deltatt i beslutningsprosessen, ikke kommer særlig langt når det gjelder å *avklare* viktige strategiske spørsmål om blant annet fagprofil og prioritering av oppgaver. Vi får ofte vite mer om hva enheten i dag har ansvar for, enn om hva den vil legge *særlig* vekt på i årene som kommer. Det andre er at de mål og ambisjoner som angis, i mange tilfeller har en uklar status. Det vil ofte være vanskelig, ut fra dokumentet selv, å skjelve mellom hva en ønsker å være, hva en allment vil "arbeide for", og hvilke resultater en tar sikte på å *nå* innenfor planens tidshorisont eller en annen nærmere angitt tidsramme. Nå kan man med atskillig rett si at denne siste spesifiseringen foretas i arbeidet med årsplanene. Men det er viktig at det foreligger en kopling også den andre veien, slik at enheten i det minste har en reell sjanse til å nå de ambisjoner den forplikter seg til gjennom tiltak den vil være i stand til å gjennomføre. Vi er ikke overbevist om at alle ambisjonsformuleringer tilfredsstillende dette siste kravet. Denne tvilen gjelder blant annet den ambisjon vi finner i Langtidsplanen om, innenfor planperioden, å være på nivå med de ledende universiteter i Europa. De problemene vi har pekt på i dette avsnittet, gir god grunn til å spørre om de planer og strategier den enkelte enhet har vedtatt, *faktisk* tjener som styringsinstrumenter i det daglige arbeid.

Dette spørsmålet ble stilt eksplisitt til fakultets- og instituttledere. Svarfordelingen fremgår av tabell 31. Helhetsinntrykket er positivt - kanskje endog overraskende positivt. Intervjumateriale fra sentralt nivå støtter denne konklusjonen. For tolkningen er det viktig å være klar over at spørsmålsformuleringen la opp til at respondentene skulle se langtidsplaner/strategiske planer og årsplaner under ett. Det kan derfor være grunn til å tro at de positive svarene først og fremst refererer til *årsplanene*, som gjerne går ganske konkret til verks når det gjelder å angi prioriterte tiltak. Et problem som synes å gå igjen der planene ikke fungerer, er at enhetens budsjett i mellomtiden er redusert. De ressursmessige forutsetningene for oppfølging er ikke lenger til stede. Enkelte av de fagmiljøene som

⁹³ En krysskjøring viser dog at det er en statistisk signifikant tendens til at de grunnenhetene som ikke relaterer sine planer til planer på institusjonsnivå heller ikke knytter an til planer for sitt eget fakultet.

finansierer en stor del av virksomheten gjennom eksterne midler, fremhever dessuten at mulighetene for planlegging og styring svekkes av at en er så vidt avhengig av midler en ikke selv har full råderett over.

Tabell 31: I hvilken grad fungerer fak./inst. planer som reelle styringsdokumenter? Svarfordeling i %

Svar	Fakultet	Institutt
I høy grad	38	41
Til en viss grad	63	52
I mindre grad	0	2
I ubetydelig grad	0	5

Kilde: Egenevaluering fakultet og institutt

6.4.3 Konklusjoner

Det materialet vi har gjennomgått, tyder på at strategiprosessene alt i alt fungerer bedre på sentralt nivå og til dels på fakultetsnivå enn ved grunnenhetene. Resultatene, slik de kommer til uttrykk i plan- og strategidokumenter, synes i grove trekk å gjenspeile dette mønsteret. Flere av de plandokumentene vi har sett på - iallfall på fakultets- og grunnivå - kommer ikke særlig langt når det gjelder å avklare viktige strategiske veivalg. Ambisjoner og mål har til dels en noe uklar status.

KAP. 7 ORGANISASJONENS MENNESKELIGE RESSURSER

De ansatte og studentene er universitetets viktigste faglige og sosiale kapital. I vurderingen av organisasjonens utviklingspotensial er menneskene, deres kvalifikasjoner, motivasjon, lojalitet og innsats et kjernespørsmål. Organisasjonen er imidlertid ikke bare summen av enkeltmennesker, men også samspillet mellom dem og det arbeidsfellesskap og miljø som skapes. Nedenfor vurderer vi personal-situasjonen, rekrutteringen, arbeidsvilkår for de ansatte, personalpolitikken og trekk ved arbeidsmiljøet og institusjonskulturen.

7.1 Studentene og de ansatte

7.1.1 Studentene

Når vi snakker om studentene som menneskelige ressurser, er det deres verdi som innsatsfaktor i et faglig, sosialt og demokratisk universitetsmiljø som vil bli fokusert. Nærmere bestemt handler det om:

- deres betydning for læringsmiljøet i bred forstand og i aktivitetene og tilbudene på campus,
- de aktive studentenes betydning som pressgruppe og lokomotiv for endringer, herunder deres medvirkning i beslutningsorgan og demokratiske prosesser,
- de gode og faglig motiverte studentenes betydning som faglig stimulans for medstudenter og lærere i undervisningen og miljøet,
- studentene som basis for rekrutteringen til hovedfag og forskerutdanning.

I dette perspektivet er det viktig at studentene som brukere har en positiv vurdering av UiOs studietilbud og læringsmiljø og søker seg til UiO. Brukersynspunkt og omdømme spiller dessuten en stadig viktigere rolle med økende konkurranse i utdanningsmarkedet.

Som belyst i kapittel 3, har UiO en god søkertilgang og mange studenter, men en stor andel av studentene har en meget høy

gjennomsnittsalder. I tillegg er det for lav vektallsproduksjon og et for stort frafall av studenter, spesielt på hovedfag. Videre er rekrutteringen til en del fag faretruende lav, noe som skjerpes av den økende konkurransen både nasjonalt og internasjonalt. På bakgrunn av dette ønsker UiO flere studenter som studerer aktivt og på heltid og bidrar mer både til sin egen studiefremgang og til læringsmiljøet, samt rekruttering av en høy andel av de beste studentene. Videre ønsker vi i større grad enn hva som er tilfellet i dag, å utvikle varige bånd til våre studenter i den forstand at UiO blir førstevalget ved etter- og videreutdanning. Vi ønsker også at de kan være gode ambassadører for institusjonen i samfunnet for øvrig.

I UiOs studiekvalitetsarbeid er det viktig å benytte studentenes engasjement, kritiske korrektiv og innspill i debatten om hvordan UiO kan forbedres som utdannings- og forskningsinstitusjon. Fagutvalgsundersøkelsen tyder på at de mener seg hørt og opplever at de får gjennomslag. Dette bør fortsatt utnyttes i det studiekvalitetsarbeidet som pågår.

I et samfunnsmessig perspektiv er søkningen til høyere utdanning meget viktig for befolkningens generelle utdanningsnivå og for kompetansenivå i arbeidslivet i kunnskapssamfunnet. Samfunnet har medansvar for at høyere utdanning har status og gir attraktive karrieremuligheter i arbeidslivet. Ikke minst gjelder dette områder hvor fremtidig kompetanse i yrkeslivet er truet av svak rekruttering av studenter. Her vil ikke universitetet alene lykkes hvis ikke samfunnet trekker i samme retning.

På bakgrunn av dette ser vi det som nødvendig at UiO fortsetter og utvider tiltak for å styrke rekrutteringen særlig på to områder: Det bør settes inn tiltak for å stimulere rekrutteringen til fag med svak søkertilgang som er viktige for samfunnet, og det bør utarbeide en strategi for hvordan en skal rekruttere de beste studentene.

7.1.2 Personalet

Tabell 32 nedenfor viser universitets personale per i dag. Antall tilsatte i faste vitenskapelige stillinger har vært stabil i perioden 1996-2000, mens antall rekrutteringsstillinger har hatt en svak økning. Figur 17 viser alderssammensetningen i det faste vitenskapelige personalet i samme periode. Innen forskning og undervisning er tilgangen på et innovativt og velkvalifisert personale – menneskelig kapital – den grunnleggende kritiske faktoren for virksomheten. Situasjonen har frem til i dag vært tilfredsstillende på generell basis. Vi er imidlertid alvorlig bekymret over fremtidsutsiktene. I avsnittene 7.1.3 og 7.1.4 belyser vi en del trekk ved personalsituasjonen som har alvorlige konsekvenser for fremtidig rekruttering. I avsnitt 7.2 gjennomgår vi sterke og svake sider ved arbeidsvilkår og -miljø, personalpolitikken og institusjonskulturen.

Rekrutteringsproblemer ved UiO bør ses i et videre perspektiv. Det dreier seg dels om at universitetene generelt skal kunne vedlikeholde og styrke sin kompetanse, dels om kanalisering av nasjonale rekrutteringsressurser og dels om å sikre fremtidig forskningsinnsats på høyt nivå i Norge. Nasjonalt ønsker Norge å bringe forskningsinnsatsen opp på gjennomsnittlig OECD-nivå. Universitetene er meget viktige bidragsytere i denne satsingen og enda viktigere for å nå målene om et kvalitetsløft i norsk forskning. Dette vil ikke lykkes dersom universitetene ikke er i stand til å tiltrekke seg gode forskere, gode søkere til forskerutdanningen, og ikke minst gode studenter som vil kunne ha interesse for forskning senere.

7.1.3 Det faste vitenskapelige personalet – svak rekruttering og forgubbing

Flere aspekter ved personalsituasjonen er bekymringsfull: Svak søker tilgang i mange fag, generelt for høy alder ved førstegangs ansettelse, høy og økende gjennomsnittsalder i personalet, samt lav mobilitet, opphopning av erstatningsbehov og begrenset mulighet til et jevnt tilsig av yngre forskere. Vi ser nedenfor spesielt på aldersfordelingen, ”turn over”, rekrutteringsbehov og søkergrunnlag.

Det foreligger ingen statistikk for alder ved førstegangs fast ansettelse, men indikasjoner fra SV og HF peker i retning av rundt førti år, som er betydelig høyere enn i USA og flere europeiske land. Gjennomsnittsalderen i det faste vitenskapelige personalet er høy og økende. Ser vi på aldersfordelingsutviklingen fra 1996 til 2001 (figur 17) har det vært en markant økning av tilsatte i aldersgruppen 56-70 år. Det har i samme periode vært en tilsvarende nedgang av personer i aldersgruppen 36-55 år, bortsett fra i aldersgruppen 41-45 år. Aldersøkningen gjelder både professorater og førsteamanuensisprofessorer ved alle fakulteter. Den gjelder også førsteamanuensene ved halvparten av fakultetene. Gjennomsnittsalderen i denne gruppen er ca. 50 år. Økningen i gjennomsnittsalder skyldes for en del ekspansjon i stillinger på 70-80-tallet da studenttallet og universitetets budsjetter hadde en sterk vekst, og nedgang i studenttall og tilsvarende budsjettreduksjoner på 90-tallet. UiO har liten ’turnover’ og den viser en synkende tendens. Alderssammensetningen og liten ”turn over”, gir en opphopning av erstatningsbehov ved aldersavgang. Bare grunnet aldersavgang vil det i perioden 2006-2010 være behov for tilførsel av fast vitenskapelig personale tilsvarende 21 % av dagens stab. Kombinert med for svak søker tilgang til ledige stillinger og til rekrutteringsstillinger i mange fag (kfr. nedenfor), gir dette en meget bekymringsfull rekrutteringssituasjon.

Instituttens egevalueringer viser at mer enn 50 % av instituttene vurderer søkergrunnlaget som ”noe svakt” eller ”for svakt”. I motsetning til søkergrunnlaget for rekrutteringsstillinger, ser vi her en markant forskjell mellom søkergrunnlaget totalt og søkergrunnlaget blant kvinner. Mens det kun er 7,1 % av enhetene som vurderer det totale søkergrunnlaget som ”for svakt”, er det tilsvarende tallet for det kvinnelige søkergrunnlaget 26,3 %. Tilsvarende er det 28,6 % som vurderer det totale søkergrunnlaget som sterkt, mens det samme tallet for kvinnelige søkere er 18,4 %. Dette resultatet er ikke uventet, og understreker at overgangen fra rekrutteringsstilling til fast stilling fortsatt er spesielt problematisk for kvinner.

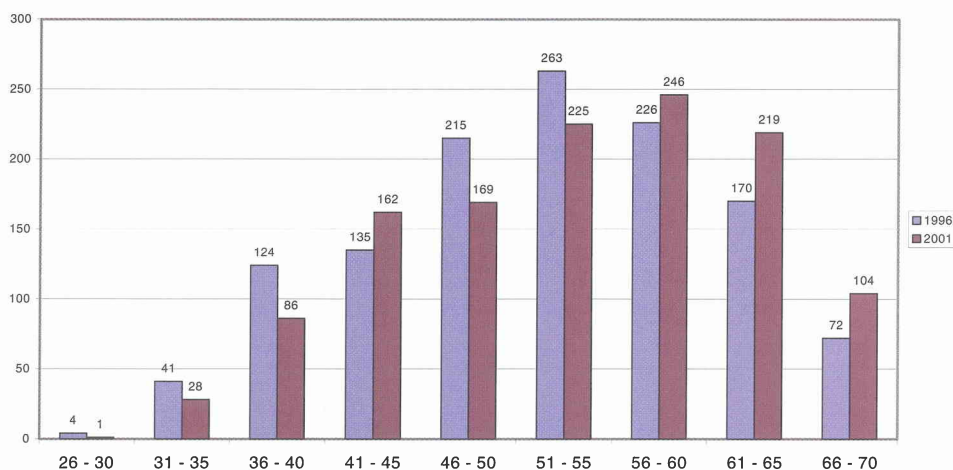
Tabell 32: Totalt antall årsverk i ulike stillingstyper ved UiO

		1996	1997	1998	1999	2000
Ordinære stillinger	Adm. stillinger	1073	1117	1099	1077	1079
	Annet	71	76	72	65	66
	Bibliotekstillinger	188	190	185	126	122
	Driftstekniske og vit. hjelpestill.	709	697	670	669	647
	Undervisningsstillinger	34	24	23	23	23
	Vit. stillinger	1732	1752	1728	1713	1677
Totalt Ordinære stillinger		3807	3855	3777	3674	3614
Oppdragsstillinger	Adm. stillinger	125	123	104	84	137
	Annet	9	7	5	3	
	Bibliotekstillinger	3	1	1	1	2
	Driftstekniske og vit. hjelpestill.	113	101	111	122	125
	Undervisningsstillinger	1	1	1	1	
	Vit. stillinger	413	450	496	516	618
Totalt Oppdragsstillinger		664	684	717	726	881
Totalt		4472	4539	4494	4400	4495

Kilde: DBH

Figur 17:

Aldersfordeling i faste vitenskapelige stillinger - årsverk

Kilde: Lønns- og trekkssystemet ved UiO

Tabell 33: Søkergrunnlag til faste vitenskapelige stillinger

	Totalt (kvinner og menn)		Kvinner	
	Antall svar	Prosent	Antall svar	Prosent
For svakt	3	7,1	10	26,3
Noe svakt	19	45,2	13	34,2
Tilfredsstillende	8	19	8	21,1
Sterkt	12	28,6	7	18,4

Kilde: Egevaluering institutt

Som for rekrutteringsstillingene, er det en overvekt av profesjonsfag og andre konkurranseutsatte fag blant de instituttene som oppgir å ha problemer med søkergrunnet. Det er imidlertid også fag fra andre fagområder. Her er rekrutteringsproblemer blant annet knyttet til at fagområdet er så smalt at det må rekrutteres internasjonalt, eller at rekrutteringsgrunnet er for dårlig på grunn av usikre fremtidsutsikter. Av tiltak for å bedre rekrutteringssituasjonen nevnes bruk av post doc.-stillinger, utlysning av stillinger internasjonalt og mer aktiv bruk av lønnskalaen og handlingsplaner.

Både økningen i gjennomsnittsalder og den lave mobiliteten har etter vår vurdering også sammenheng med opprykksordningen⁹⁴: en ordning hvor personer i førsteamanuensisstilling kan søke og har rett til personlig opprykk til professor ved dokumentert professorkompetanse. Hittil har denne ordningen gitt 270 personlige opprykk ved UiO.

Ordningen bidrar sannsynligvis til at færre stillinger blir ledige. Ansatte blir lenger i sine stillinger og har mindre grunn til å søke seg til en annen institusjon, med den følge at flere blir ved samme institusjon gjennom hele karrieren. Dette er uheldig for fagmiljøets utvikling. Det er også uheldig for karrieremulighetene for nykvalifiserte forskere at det er færre stillinger å søke på og at konkurransen om de få stillingene som lyses ut, blir hardere. Ved UiO er det grunn til å tro at den høye gjennomsnittsalderen i førsteamanuensisgruppen spesielt også har sin bakgrunn i at yngre søkere utkonkurreres ved at flere søker disse stillingene selv om de allerede er bedømt professorkompetente, eller til og med innehar professorater ved andre universiteter. Sist, men ikke minst, bidrar opprykksordningen til at andelen professorer ved universitetet blir svært høy. Dette gjør at det ikke blir økonomisk eller faglig grunnlag for å kreve vesentlige lønnsøkninger for de toppforskere som universitetet ønsker å rekruttere eller å holde på.

I intervjuene med førsteamanuenser ga imidlertid de fleste klart uttrykk for at opprykksordningen var et entydig gode: den fjernet usikkerheten med hensyn til å oppnå toppstilling og stimulerte vitenskapelig produksjon for å kunne fremstille seg for vurdering. Opprykksordningen er også vurdert som et virksomt virkemiddel for rekruttering av kvinner til toppstillinger. Ordningen er tidligere foreslått fjernet, men ble – etter påtrykk fra kvinner – beholdt som blant annet et kvinne-politisk tiltak.

Likevel mener vi, på bakgrunn av ovenstående, at man i Norge bør revurdere ordningen. Det Norske Videnskaps-Akademi fremhever i sin rapport at man bør gå tilbake til en ordning med tre nivåer i karrierestigen, ved å etablere en ny stillingskategori mellom førsteamanuensis og professor, alternativt etablere en ny kategori "topp-professorater". Dette vil gi en struktur som er mer i samsvar med land som Storbritannia og USA. Toppstillingene bør henge høyt, gi prestisje og rettigheter og tjene som et incentiv for innsats over gjennomsnittet. Fjerning eller justering av opprykksordningen vil likevel bare være ett av flere nødvendige virkemidler for å skape en bedre balanse i rekrutteringssituasjonen.

Det er klare skjevfordelinger når det gjelder kjønns sammensetning i faste vitenskapelige stillinger både mellom fagområder og stillingskategorier: i enkelte fag er ubalansen endog blitt forsterket, og bare 16 % av professorstillingene innehas av kvinner; dette til forskjell fra stipendiatgruppen og registrerte doktorgradskandidater hvor kvinneandelen er 50 %. For å realisere UiOs gode intensjoner når det gjelder likestilling, er øremerking av stillinger for kvinner nå tatt i bruk på særlig "vanskeligstilte" områder. Både UiO selv og KUF har bevilget midler til stillinger øremerket kvinner. Dette tiltaket er klaget inn for EFTAs overvåknings-organ (ESA), hvor saken fortsatt ligger til behandling. Det har i mange år også vært anledning til å foretrekke å tilsette kvinnelige søkere ved tilnærmet like kvalifikasjoner til vitenskapelige stillinger. I egevalueringene kom det frem at meget få institutter hadde benyttet seg av eller anbefalt bruk av denne bestemmelsen. Disse resultatene viser at UiO

⁹⁴ Det vises rapporten fra Det Norske Videnskaps-Akademi (1999): *Norsk forskning ved sekelskifter. Tid for gjennomtenkning*, Oslo. Her foretas det en grundig analyse av opprykksordningen og stillingsstrukturen.

kan ha god grunn til å vurdere et bredere spekter av virkemidler.

Som vår analyse og flere tilsvarende analyser på nasjonalt nivå viser, er rekrutteringen til vitenskapelige stillinger en av de største utfordringene ikke bare når det gjelder å sikre kompetanse ved universitetene, men like mye når det gjelder volum og konkurransedyktig kvalitet i norsk forskning. Det er en forskningspolitisk utfordring for UiO og for hele det nasjonale utdannings- og forskningssystemet. Det må arbeides på bred front og med mange virkemidler for å gjøre en universitetskarriere attraktiv for dyktige søkere. Dette kan dels dreie seg om arbeidsbetingelser, dels om lønn og karrierestige. For forskere innenfor utstyrstunge områder vil muligheten for en "oppstartpakke" som sørger for at de får midler til å anskaffe nødvendig vitenskapelig utstyr når de blir tilsatt, være av stor betydning for rekrutteringen.

7.1.4 Rekruttering til forskerutdanning

Stipendiatene har en meget sentral rolle i universitetets forskning. For det første på grunn av deres selvstendige bidrag til og store andel av forskningsproduksjonen og på grunn av deres betydning for faglig fornyelse. Ved UiO ble det for 2000 rapportert 677 stipendiatårsverk (jfr. tabell 14), mens antall årsverk i vitenskapelige stillinger var 1687.⁹⁵ I eksperimentelle fag utgjør ofte stipendiatene den viktigste arbeidskraften i forskningsgruppene. Innen humaniora og samfunnsfag er doktor-gradsperioden ofte den mest produktive og kreative perioden i karrieren, og avhandlingene hører med blant enhetenes mest interessante forskningsproduksjon. Antallet stipendiater er derfor av stor betydning for forskningsinnsatsen og for fagmiljøene, men i et videre perspektiv også for forskningsutviklingen. For det andre: antallet og kvaliteten av stipendiatene er avgjørende for rekrutteringen til forskning og til UiOs faste vitenskapelige stillinger.

I Norge skjer rekrutteringen til forskerutdanning i all hovedsak gjennom offentlig og privat finansierte stipendiatstillinger. I 1998 publiserte NIFU en analyse av rekrutteringsbehovene i

norsk forskning frem til år 2015.⁹⁶ Aldersavgang og økende etterspørsel etter folk med doktorgrad i næringsliv og forvaltning fører til stort behov for nye forskere. I tillegg kommer behov som følge av økte forskningsinvesteringer⁹⁷ i form av forskningsinnsats som andel av BNP. NIFU anslår et årlig behov for nye stipendiatstillinger som ligger i størrelsesorden 200 til 280 i perioden frem til 2012, med et totalt behov for 3545 stillinger, fra 6250 i 1998 til 9797 i 2015. Til sammenlikning ble det i 2001 etablert 100 nye stipendiatstillinger i Norge, 35 av disse tilfalt UiO.

Vi går i selvevalueringen ikke inn på kvaliteten av forskerutdanningen, som er under evaluering av NIFU, og hvor resultatene forventes å foreligge ved årsskiftet 2001/2002. Vi har heller ikke vurdert spesielt hvor stor kapasitet UiO har i doktorgradsprogrammene til å øke volumet i forskerutdanningen – vi forutsetter at kapasiteten er tilstrekkelig – men har sett nærmere på rekrutteringspotensialet. I egnevalueringene ble instituttene spurt om hvordan de vurderer søkergrunlaget til rekrutteringsstillinger.

⁹⁵ Inkluderer årsverk i prof. ||- og time-/hjelpelærerstillinger.

⁹⁶ NOU 2000:14; *Frihet med ansvar. Om høgre utdanning og forskning i Norge*, s. 163-5.

⁹⁷ Stortinget har vedtatt at norsk forskningsinnsats som andel av BNP skal opp på gjennomsnittsnivå for OECD-land.

Tabell 34: Søkergrunnlag til rekrutteringsstillinger

	Totalt (kvinner og menn)		Kvinner	
	Antall svar	Prosent	Antall svar*	Prosent
For svakt	7	15,2	9	21,4
Noe svakt	13	28,3	10	23,8
Tilfredsstillende	16	34,8	13	31
Sterkt	10	21,7	10	23,8

Kilde: Egevaluering institutt * Fire av enhetene har unnlatt å besvare spørsmålet om søkergrunnlaget blant kvinner.

Tabellen viser at 7 enheter (15 %) vurderer grunnlaget som "for svakt" allerede i dag, mens ytterligere 13 enheter (28 %) vurderer det som "noe svakt". Altså er det i alt 20 av 46 enheter som vurderer søkegrunnlaget per i dag som utilfredsstillende. Blant disse enhetene er det en betydelig overrepresentasjon av profesjonsfag og det som ofte kalles konkurranseutsatte fag. Hvis vi ser på søkergrunnlaget blant kvinner, er dette ikke vesentlig forskjellig fra det totale bildet. Som årsaker til rekrutteringsproblemene oppgir instituttene liten interesse for faget, sterk konkurranse med næringslivet om kandidater, for lav lønn og usikre fremtidsmuligheter innen faget. Flere av instituttene forsøker på ulike måter å stimulere studenter og ferdige kandidater til forskerutdanning.

I lys av behovet for en betydelig økning av antall stillinger over de nærmeste år, er det dramatisk at opp mot halvparten av enhetene opplever søkningen til rekrutteringsstillinger som lite tilfredsstillende allerede i dag. En forutsetning for å øke opptaket til doktorgradsstudier, ser dermed ut til å være en økt tilgang på attraktive rekrutter, og det i en situasjon der vi må forutsette økt nasjonal konkurranse om søkerne.

Gjennomsnittsalderen for dagens stipendiater ved UiO er på 34 år. MN er det eneste fakultetet hvor gjennomsnittsalderen er under 30 år. Ved de øvrige fakultetene er gjennomsnittsalderen over 35 år med unntak av ved JUR og HF. Den er høyest ved UV (ca. 43 år). Vi har ikke tall for gjennomsnittsalder ved ansettelse, men tallene gir grunn til å tro at de færreste doktorgradskandidater starter forskerutdanningen i tyve-årene. Vi kan ikke tallfeste gjennomføringstiden i doktorgradsprogrammene og

gjennomsnittsalderen ved avlagt doktorgrad, men det er liten tvil om at kandidatene bruker langt over normert tid (3-4 år) og har for høy alder når de er ferdige og kan søke fast stilling.

Problemene med for få søkere til stipendiatstillinger i mange fagområder og med for høy gjennomsnittsalder blant rekrutteringspersonalet, kan ligge ulike steder: For det første ligger en del problemer i overgangen fra hovedfag/profesjonsutdanning til forskerutdanning: Gjennomsnittsalderen for avlagt hovedfag ved UiO er høy. Profesjonsstudiene gir ikke studentene erfaring med eller motivasjon for forskningsarbeid gjennom en større oppgave. Dette kan være en delforklaring på den sviktende rekruttering til forskerutdanning blant medisinerere. På bakgrunn av dette skal universitetene etablere en egen forskerlinje i profesjonsstudiet fra 2002. I mange fag kreves det en stor innsats for å ferdigstille en prosjektbeskrivelse som kandidaten selv må bære kostnaden for, og en del kan skremmes fra å søke av den grunn. I en del fag med god søkertilgang er konkurransen om finansiering et så trangt nåløye at kvalifiserte søkere ikke får stipendiatstilling. Enten gir de opp eller prøver flere ganger, og det kan da ta år fra endt hovedfag til opptak til doktorgradsstudier. Begge deler er uheldig.

For det andre kan årsaken til svak søkertilgang i mange fag ha bakgrunn i en negativ vurdering av muligheten til å få fast stilling ved universitetet eller i en totalvurdering av fremtidsmulighetene innenfor forskning. Mange av stipendiatene vi intervjuet, så små muligheter til senere å få fast stilling ved universitetet, til tross for at det grunnet aldersavgang i løpet av få år vil bli betydelig ledighet i faste vitenskapelige stillinger

ved UiO. Dette, i tillegg til at forskningens status har vært synkende, at vilkårene for å drive fri forskning har forverret seg og at lønnsutviklingen i faste stillinger har vært negativ, kan være andre grunner til svak søkertilgang. Stipendiatenes usikre rekrutteringssituasjon er bedret noe gjennom opprettelse av ordningen med post doc.-stipend, som gir mulighet for tre års viderekvalifisering etter doktorgrad. Disse stipendene har til dels vært øremerket for kvinner.

Mens doktorgradsstudiene ved utenlandske institusjoner har karakter av utdanning, har det i Norge mer karakter av et ordinært, men midlertidig tilsetningsforhold. Dette kan bety at de som søker utdanningen i høyere grad har "valgt" en karriere ved universitetet. Innføringen av en internasjonal gradsstruktur vil innebære en reduksjon i normert studietid, og sannsynligvis bidra til at gjennomsnittsalderen for fullføring av studier synker. Dersom universitetet klarer å lette overgangen fra hovedfag til doktorgrad, økes også mulig-heten for at en mye større gruppe, også de som planlegger andre typer karrierer, ønsker å avslutte studiet sitt med en doktorgrad. I så fall vil universitetet kunne holde på en større andel dyktige kandidater lenger, og kanskje få dem til å velge en forskerkarriere på et senere tidspunkt.

7.1.5 Tilsetting

Tilsetting av vitenskapelig personale styres, med unntak av professorstillingene, fra fakultets- og instituttnivå. Universitets- og høyskoleloven åpner for dette, og det er ønskelig fra fagmiljøenes side. Likevel kan denne praksisen hindre en helhetlig rekrutteringspolitikk. Det er Kollegiets tilsetningsutvalg som fatter vedtak om tilsetting i professorater. Det sentrale nivå behandler derved både kunngjøringens innhold og krav, og hvem som til slutt tilsettes. Tilsetningsutvalget griper imidlertid sjelden inn i fagmiljøenes forslag til kunngjøring eller forslag til tilsetting. Kollegiet bekrefter med andre ord fakultetenes ønske om forsknings- og undervisningsretning innen faget, og tradisjoner og politikk på instituttnivå bestemmer i stor grad den enkelte tilsetting.

UiO tilsetter, som hovedregel, under konkurranse. Rekrutteringssituasjonen har ledet til at virkemidler som "headhunting" er tatt i bruk i noen få tilfeller. Slike tiltak møter noe motstand, blant annet fra studentene og tjenestemannsorganisasjonene, som forfekter konkurranse.

Tilsetningsprosessen er lovregulert og legger opp til en grundig behandling på flere nivåer. Universitetet har arbeidet med å få denne prosessen til å gå raskere, men fremdeles er den opplagt for lang. Utvalgskriteriene har tidligere vært strengt vitenskapelige, og den vitenskapelige bedømmelseskomiteens innstilling har normalt vært fulgt uten nærmere prøving. De siste årene er det imidlertid åpnet for en vurdering av egnethet og pedagogiske kvalifikasjoner samt for å benytte intervju og referanser i vurderingsprosessen sammen med den faglige bedømmelsen.

I juni 2001 ble det lagt frem en innstilling som foreslår en *kompetanseprofil* for UiO hvor flere kvalifikasjoner vil kunne telle med. Den vil bli lagt til grunn ved fremtidige tilsetninger og vurderinger til opprykk.

7.1.6 Konklusjoner

Studentene er en viktig ressurs for UiOs læringsmiljø og samfunnskontakt og for fremtidig rekruttering og finansiering. UiO bør mer aktivt sikre seg denne ressursen for fremtiden gjennom bevisst rekruttering, bedre oppfølging av studentene og aktiv bruk av studentene i utviklingen av høy studiekvalitet. Analysen av rekrutteringssituasjonen ved UiO viser opphopning av erstatningsbehov, høy og økende gjennomsnittsalder, få nytilsetninger og liten mobilitet. Dette gir grunn til alvorlig bekymring for fremtiden og er en stor utfordring for arbeidet med faglig fornyelse per i dag.

Problemene gjelder per i dag mange fagområder og vil komme til å berøre flere på lengre sikt. Det er gjennomgående få kvalifiserte søkere, og selv om stillingene også kunngjøres i internasjonale medier og nettverk, er antall utenlandske søkere gjennomgående lavt. Universitetet er derved ikke i en gunstig valgsituasjon, og det er uklart om vi lykkes i å rekruttere de beste kandidatene. Også til rekrutterings-

stillingene er det i mange fag for få søkere, og overgangen til fast stilling er per i dag en vanskelig barriere. Gjennomsnittsalderen på stipendiatene bør ned. Ordningen med post doc.-stipend har bidratt til at en del stipendiater får kvalifisere seg videre, men det ville vært mer hensiktsmessig at kvalifisering kunne skje gjennom en ordinær og gradert stillingsstruktur. Dagens opprykksordning er i denne sammenheng uheldig.

Et økende antall godt kvalifiserte kvinner melder seg som søkere til rekrutteringsstillingene, men det går sakte å øke kvinneandelen i vitenskapelige toppstillinger. Med begrenset nyrekruttering til faste vitenskapelige stillinger vil det ennå ta lang tid å oppnå likestilling. Det er derfor grunn til å vurdere et bredere spekter av likestillings tiltak.

De samme vilkårene som er viktige for de ansattes arbeidsinnsats, ambisjoner og trivsel, er desto viktigere for nyrekrutteringen i en situasjon med økende nasjonal konkurranse. For UiO, med ambisjoner om rekruttering av internasjonalt anerkjente forskere, vil dette være desto mer krevende. Som nevnt er det i dag især driftsmidler, utstyr og teknisk assistanse som ikke gir konkurransedyktige vilkår. For en del områder gjelder det også lønn. UiO har problemer med å konkurrere med eksterne institusjoner lønnsmessig (både nasjonalt og internasjonalt), og selv om UiO kan tilby høy lønn innenfor dagens lønnsystem, gjøres dette kun unntaksvis.

7.2 Arbeidsvilkår, personalpolitikk og institusjonskultur

7.2.1 Arbeidsvilkår og personalpolitikk

I selvevalueringen påpekes det hvilke arbeidsvilkår som er *gode og fremmende* for de vitenskapelig ansatte: infrastrukturen er gjennomsnittlig bra, personalet verdsetter den store individuelle friheten i arbeidet og muligheten for å ta ut forskningstermin. De uttrykker gjennomgående tilfredshet med arbeidsplassen og finner arbeidsmiljøet ganske godt. Mange institutt- og fakultetsledere nevner at sterk og god motivasjon blant de ansatte er en av enhetens sterke sider. Som vi har påpekt tidler det meget liten gjennomtrekk av ansatte. Dette

må tolkes positivt, selv om det også har en bakside for rekruttering og faglig fornyelse.

Det er likevel arbeidsvilkår som bør bedres dersom personalet skal kunne utføre sitt arbeid og ikke minst få muligheter til å opprettholde eller heve kvaliteten. Flaskehalsene gjelder særlig (sammenhengende) tid til forskning, mangelfull og varierende kvalitet på vitenskapelig utstyr, ujevnt nivå og tilgang på teknisk assistanse i mange utstyrskrevede fag og for lite driftsmidler til egen forskning. Det gjelder også manglende eller lite bruk av incentiver og ansattes opplevelse av å motta lite ros og påskjønnelse, ikke minst fra arbeidsgiver. Så langt vi kan se, er ikke dette utelukkende økonomisk betinget, men har også sammenheng med den akademiske kulturen, samt svak faglig ledelse, særlig med hensyn til personalansvar. Samlet sett er ovennevnte faktorer en hemsko for kvalitetsutvikling og en utfordring for institusjonen når det gjelder personalpolitikk og økonomiske omprioriteringer. Fremfor alt er disse svakhetene negative når UiO må være attraktiv for nyrekruttering i konkurransen om de beste.

Med hensyn til det teknisk-administrative personalet, fremgår det av vår spørreundersøkelse at de fleste stort sett er fornøyd med UiO som arbeidsgiver og med arbeidsoppgavene. Det eneste som fremheves på den negative siden, er lønnsvilkårene. Forbedringspunkter som oftest nevnes, er behovet og ønsket om kompetansehevende tiltak. Samtidig sies det fra arbeidsgiversiden, at det teknisk-administrative personalet har den kompetanse som kreves for å utøve sitt arbeid.

De ansattes forventninger kan virke naturlig da UiO har arbeidsoppgaver som krever høyt kvalifisert personale. Personalet ønsker å tilegne seg høyere kompetanse for å mestre nye oppgaver og arbeidsformer. Det er lite som tyder på at UiO imøtekommer behovene for kompetanseheving, noe som ikke bare skyldes ressursmangel. UiO har få institusjonelle ordninger for kompetanseutvikling for det teknisk-administrative personalet som gruppe. Kompetansetilegnelse er i stor utstrekning overlatt til den enkeltes personlige initiativ. På

den annen side har instituttene mer oppmerksomhet rettet mot det tekniske personalet, særlig personer knyttet til laboratorievirksomheten, og tar i mange tilfeller selv ansvar for å gjennomføre opplæringstiltak.

Generelt er det grunn til å mene at det kollegiale samarbeidet ikke utnyttes godt nok ved UiO. Flere institutter og fakulteter påpeker i egenevalueringen at instituttgrenser og tradisjonelle fagbarrierer hemmer det tverrfaglige samarbeidet. På den annen side er det ingen tvil om at vitenskapelig ansatte har velutbygde kontaktnett med fagfeller nasjonalt og internasjonalt. Flere påpekte i våre intervjuer at de vurderte disse relasjonene som viktigere enn samarbeidet med de nærmeste kollegene. I en del fagområder fremmes slike relasjoner av publiserings- og prosjektsamarbeid. Fremover vil det likevel for de fleste fagområder bli viktigere å utnytte de personlige nettverkene, for eksempel gjennom større eksternt finansierte prosjekter som vil forutsette nettverk. Dette vil også gjelde teknisk-administrativt personale.

Har UiOs personalpolitikk egnede virkemidler til å rekruttere og beholde det personalet UiO ønsker?

Universitetets personalpolitikk fremstår som en sammenstilling av personalpolitiske tiltak. Disse gir rammer for hvordan fakulteter og institutter kan praktisere et delegert personalpolitisk ansvar. Dette dreier seg i hovedsak om "tekniske forhold", som rutiner for mottakelse av nyansatte, medarbeidersamtaler, kriterier for opptak i barnehager, permisjonsregler, velferdstiltak, ledelsesutviklingstiltak, opplæringstiltak og lønnspolitiske kriterier osv. Det foreligger primært beskrivelser av virkemidler og rutiner og tolkninger av rettigheter og plikter, i mindre grad samlende *målsettinger* for bruk av incentiver og tiltak. UiO mangler et helhetlig policy-dokument. I egnevalueringene kommer det frem klare utsagn om at det ikke finnes en personalpolitikk ved institusjonen.

Personalpolitikken som utøves på fakultets- og instituttnivå er avhengig av de lederne som har personalansvaret og av de miljøene hvor den utøves. Etter flere år med fokus på lederskap og

systematisk kompetanseutvikling, er det et økende antall bestyrere som gir uttrykk for et bevisst personalpolitiske ansvar. I egenevalueringene etterspør faglige ledere råd og hjelp til ulike personalpolitiske forhold: Personalsaker, konflikthåndtering, virkemidler for aktiv lønns- og rekrutteringspolitikk, tiltak for bedring av arbeidsmiljøet, virkemidler i omstillingsprosesser, incentiver til tidligere stillingsavgang, seniorpolitikk osv.

Som statsinstitusjon følger UiO de regler for personalforvaltning som statlige myndigheter har fastsatt. I de fleste forhold følges *Statens personalhåndbok*, selv om UiO har adgang til å legge til grunn egne vurderinger og ordninger. Statens generelle personalpolitikk er ikke spesielt tilpasset et vitenskapelig personales behov. KUF har derfor inngått avtaler med aktuelle tjenestemannsorganisasjoner, og disse er konkretisert mellom partene ved UiO. Dette gjelder temaer som arbeidspunkt, veiledningsforhold, tilstedeværelse, forskningsvilkår, krav til kompetanse og opprykksordninger. Flexibiliteten som disse særavtalene legger opp til, blir i liten grad utnyttet. Dette skyldes blant annet at vi for pliktdelene av de vitenskapelige stillingene er mer opptatt av timeregnskap og lik praktisering av reglene for personalet under ett.

I egnevalueringene ble instituttlederne spurt om noen av det faste vitenskapelige personalet i hovedstilling var å anse som "ikke forskningsaktiv", dvs. ikke aktivt engasjert i forskning som munner ut i offentlige publikasjoner. Når vi ser bort fra stillinger som i det alt vesentlige er tillagt undervisnings-oppgaver og medarbeidere som innehar midlertidige lederverv innenfor universitetet, svarer drøyt halvparten ja. De fleste anslår andelen til mellom 5 % og 10 %. Et noenlunde tilsvarende mønster fremkom når vi spurte om det enkelte institutt har faste vitenskapelige medarbeidere som en ikke uten betenkeligheter ville sette til å undervise sentrale kurs eller seminarer. Vi har ikke direkte sammenliknbare data for andre norske eller nordiske universiteter, men det er neppe grunn til å tro at UiO skiller seg klart ut verken i positiv eller negativ retning. I enhver organisasjon må en vente at en viss andel av personalet til enhver tid vil ha nedsatt yteevne som følge av sykdom,

utbrenthet, store omsorgsforpliktelser eller andre forhold. I et system som legger vekt på trygge og faste ansettelsesforhold, vil denne andelen trolig være noe høyere enn i et system med større innslag av midlertidige tilsetningsforhold. For UiO som institusjon er det åpenbart at selv en mindre reduksjon i andelen ”ikke forskning-saktive” eller medarbeidere som ikke kan ta viktige undervisningsoppgaver vil kunne gi en betydelig gevinst. Universitetet forsøker derfor nå mer aktivt enn tidligere å finne løsninger i form av blant annet bedre tilpassing av arbeidsoppgaver. Evalueringen tyder likevel på at UiO har mer å hente på dette området.

UiO er avhengig av det generelle avtaleverket og forhandlingssystemet i staten når det gjelder lønn. Inntil for ca. ti år siden var dette systemet uten muligheter til institusjonelle eller individuelle hensyn. Fra 1991/92 ble institusjonene gitt anledning til å bestemme *individuell lønnsnivå* lokalt innenfor sentralt fastsatte alternativer både ved nytilsetninger og for personalet som var tilsatt. En slik differensiering utfordret universitetets syn på likeverd forskerne imellom, samtidig som det over lengre tid var registrert misnøye med lønnsnivået blant de fleste ansatte. Spesielt var dette tydelig blant det vitenskapelige personale.

Systemet for individuell lønnstilpassing er gradvis blitt akseptert. Endringen medførte at UiO utformet en lønnspolitikk med forutsigbare kriterier som la grunnlaget for en bevisst lønnspolitikk hos arbeidsgiver. Kriteriene for lønnsøkning/ lønnsfastsetting dekker alle sider av arbeidsplikten, forskning, undervisning, formidling og administrasjon. Systemet er også blitt brukt til å styrke UiO i konkurransen om arbeidskraft.

Universitetets lokale lønnspolitikk er nå under revisjon for å oppnå en bedre tilpassing til og forankring i institusjonens ambisjonsnivå, målsettinger og utfordringer slik de kommer til uttrykk i LTP. For å gjøre lønnspolitikken lettere tilgjengelig, legges det dessuten opp til en mer samlet og helhetlig skriftlig fremstilling av den samlede lønnspolitikken.

Med de økonomiske midler universitetet har til disposisjon, kan lønnsmekanismer ved nytilsetting og lokale forhandlinger bare bli et supplerende virkemiddel. Knappe budsjett-rammer begrenser det lokale handlingsrommet, og store lønnspolitiske løft må dermed realiseres gjennom sentrale tariffoppgjør. UiO og tjenestemannsorganisasjonene arbeider kontinuerlig med å påvirke tariffpartene slik at universitetets stillingsgrupper skal få uttelling i de sentrale oppgjør og dermed oppnå heving av det generelle lønnsnivå.

Likestillingsaspektet har fått større plass i UiOs strategiske planer de siste årene. UiO har en formulert politikk om likestilling innen vitenskapelige stillingskategorier og benytter moderat og i en viss utstrekning også radikal kvotering ved tilsetting. Det er dessuten tilsatt egen likestillingsrådgiver.

Alle komiteer og utvalg skal ha kvinne-representasjon. Denne bestemmelsen skaper visse problemer blant annet ved sammensetning av bedømmelseskomiteer i fag som har få kvinner på det aktuelle stillingsnivå. Her er det en fare for overbelastning som kan gå på bekostning av kvinners muligheter til faglig meritterende arbeid. Vi registrerer likevel at intensjonene om like-stilling finner varierende gjenklang på institutt-plan, og at det for tiden er liten allmenn debatt om likestillingsspørsmål; dette til tross for at UiO er langt fra å ha oppnådd likestilling i personalet sett under ett. Med dagens takt i likestillingsarbeidet og få nytilsetninger vil det ta svært lang tid å oppnå kjønnsmessig likevekt.

7.2.2 Institusjonskultur og arbeidsmiljø

Arbeidsfellesskapet på universitetet omfatter svært ulike grupper av ansatte og studenter på ulike nivåer. Til sammen utgjør dette et komplekst sett av relasjoner. Det er derfor snakk om et konglomerat av subkulturer. Disse utelukker ikke hverandre, og hver enkelt ansatt eller student kan tilhøre flere.

Det materialet som foreligger fra enhetenes egevalueringer, tematiserer i liten grad kulturelle refleksjoner. Spørsmål om kultur tenderer mot å bli besvart med organisatoriske/

strukturelle observasjoner eller behov for andre eller ytterligere ressurser. Stort sett formidles imidlertid et inntrykk av at arbeidsmiljøet er bra og at folk gjennomgående trives på arbeidsplassen.

Det er påbegynt en bred undersøkelse av arbeidsmiljøet ved universitetets enkeltmiljøer som Arbeidsforskningsinstituttet utfører.⁹⁸ Det foreligger nå en rapport fra første del av undersøkelsen, som foreløpig bare omfatter en del av miljøene. Det sies her i oppsummeringen av resultatene så langt:

”Materialet forteller at UiO oppleves som en arbeidsplass som tilbyr interessant, meningsfylt arbeid, for største delen et positivt kollegamiljø og samtidig har universitetet et flertall ansatte som er meget engasjerte i arbeidet sitt. På en del sentrale områder ligger UiO således i det øvre sjiktet mht arbeidsmiljøkvaliteter. Som ved andre arbeidsplasser med relativt høyt faglig engasjement kommer det til syne utålmodighet, ambisjoner om å gjøre det stadig bedre og forslag til å utvikle løsninger og strukturer som støtter måloppnåelse. UiO ligger helt på ”normalen” når det gjelder negative utslag som mobbing og seksuell trakkasering. De viktigste helseproblemene (symptomer og lidelser) som ansatte knytter til arbeidssituasjonen er muskelskjelett lidelser, stressrelaterte lidelser, psykiske reaksjoner og slitenhet. Det er ingen vesentlige forskjeller mellom de administrative og fag-/instituttmiljøene. Men det kan se ut til at en knytter symptomer og lidelser til noe ulike forklaringsfaktorer. Ved fag/institutter er ikke ledelsesforhold særlig ofte påpekt som problematiske, men snarere strukturproblemer som mangel på faglig integrasjon og faglig støttestruktur. Dette kan ha sammenheng med oppgavene og hvordan ledelse oppleves i relasjon til egne muligheter til å løse arbeidsoppgavene. I de faglige miljøene er det for eksempel flere eksempler på atomisering, dvs at den enkelte medarbeider har stor frihet og referansestrukturen kan være den internasjonale forskningsfronten. Frihet er en verdi som settes høyt, og resultatene viser at de ansatte både verdsetter friheten som ligger i 1) fleksibilitet

⁹⁸ Arbeidsforskningsinstituttet (2001): *Egenvurdering av arbeidsmiljøet*, rapport av november 2001

med hensyn til når man skal gjøre hva og 2) når det gjelder ønsket om å skjerme seg for å utnytte tid til forskning så godt som råd er. Miljøene oppleves også som lite kontrollerende, det vil si at de ansatte opplever at de møtes med tillit i valgene av hvordan de vil disponere tiden. Det betyr imidlertid ikke at den enkelte ikke kan oppleve rolleambivalens, dvs spenninger mellom krav i rollen som forsker og rollen som lærer og veileder. ”

Det virker altså som den faglige og sosiale ’kapitalen’ er sterk. Noen kritiske faktorer går likevel igjen både AFI-undersøkelsen og i egevalueringene. Ikke minst gjelder det konsekvensene av en stadig strammere økonomi. Et annet gjennomgående kritisk trekk synes å være opplevelsen av tid som et knapphetsgode. Man kjenner seg presset av konstant tidsnød, noe som også resulterer i fysiske symptomer og plager. Den subjektive opplevelse av mangel på tid lar seg ikke alltid belegge objektivt gjennom målinger av total arbeidsmengde. Det trengs derfor bedre innsikt i hva denne manglende korrespondanse skyldes. De besvarelser AFI har fått inn synes å tilsi at stress som fenomen har sitt opphav i alt fra utilfredsstillende organisatoriske forhold til selv pålagte kvalitetskrav til utført arbeid. Dette kan igjen være grunnet uklare målsettinger og utydelige arbeids- og ansvarsområder. Det skjer en ”privatisering” av problemer som egentlig er av allmenn organisatorisk karakter.

Flere fakulteter rapporterer i sine egenevalueringer om en faglig kultur som er individualistisk preget og orientert mot den enkeltes innsats. For de vitenskapelig ansatte har en høy grad av individuell autonomi i arbeidssituasjonen vært et uttrykk for den nødvendige akademiske frihet, og en viktig kvalitet ved de arbeidsvilkår universitetet gir. Dette kan imidlertid resultere i sprikende miljøer med noen dominerende faggrupper eller enkeltpersoner. De prioriteringsprosesser som en stram økonomi medfører, kan dessuten lett føre til rivaliserende konflikter i en slik kultur. Egevalueringene tyder på at særlig fakultetene ser det som en utfordring å skape (tverr)faglige fellesskap der bredden i universitetets muligheter

utnyttet bedre, og tradisjonelt etablerte fag-grenser brytes opp.

Det er aksept for at virkemidler, som f.eks. lønn, kan brukes individuelt differensiert i høyere grad enn før. Priser og belønninger har også vokst i antall. Den alminneliggjøring av universitetet som vil kunne hevdes å ha skjedd gjennom et generelt tap av status for øvrig i samfunnet, kan se ut til å kompenseres gjennom mer eller mindre formelle hierarkiserende tiltak internt. Ved det brytes en tradisjonelt egalitært orientert kollegialitet med en artikulert ambisjonspreget konkurransekultur som mange vil hevde også tidligere var sterk, men uttalt.

Viktige momenter i samme kulturelle spenningsfelt er det behovet mange uttrykker for en tydeligere profilert ledelse og styring, og ikke minst i drøftingen om hvilke kriterier som skal gjøres gjeldende ved prioriteringer.

Materialet som helhet tyder på at det for mange ikke foreligger noen uoverstigelig motsetning mellom en retorikk der den kollegiale kulturen bekreftes og en forsterket belønningskultur. Dette kan skyldes at de kriterier som benyttes, oppfattes som akademisk veletablerte, selv om det også er med på å aksentuere problematiske avveininger mellom forskning, undervisning og administrasjon.

7.2.3 Konklusjoner

Universitetet har en sammensatt institusjonskultur der en form for lokal tilhørighet er sentral. De fleste har en positiv relasjon til arbeidet og institusjonen; de mener seg å gjøre en god jobb og de er motiverte og fornøyde. Kritiske faktorer er stramme og begrensede økonomiske rammer, opplevelse av tidsnød og stress, og forholdet mellom individuell frihet og forpliktelse til samarbeid både faglig og organisatorisk. Selv om kollegiale og egalitære tradisjoner fremdeles preger kulturen, finner vi aksept for belønning og skarpere prioriteringer, så lenge kriteriene for hva som er belønningsverdig er akademisk veletablerte. Universitetssamfunnet lever med en uforløst spenning mellom to ulike grunnforestillinger om institusjonens identitet - uttrykt gjennom merkelapper som "akademi" og

"kunnskapsbedrift". Utdanningsmyndighetenes politikk samt eksterne forventninger for øvrig forsterker spenningen.

UiO har de senere årene tatt i bruk et bredere spekter av lønns- og personalpolitiske virkemidler. Personalpolitikken innhold fremstår likevel som noe uklart både for enheter og ansatte. Det materialet vi har gjennomgått, tyder på at den sentrale ledelsen i det minste har en utfordring når det gjelder å kommunisere mål og strategier "nedover" i organisasjonen.

Lønnspolitikken åpner for differensiert lønnsfastsetting. Denne muligheten er i økende grad akseptert - dels til å premiere god innsats og oppnådde resultater, dels som et virkemiddel for å styrke universitetet i konkurransen med andre arbeidsgivere. Sett under ett må bruken av lønnsdifferensiering likevel karakteriseres som nøktern. Egenevalueringer og intervjuer etterlyser økt bruk av de virkemidler som er til rådighet. En slik linje står fortsatt i et visst spenningsforhold til sterke likhetsnormer i arbeidsfellesskapet, men mye tyder på at tilslutningen til en "aktiv" politikk er økende.

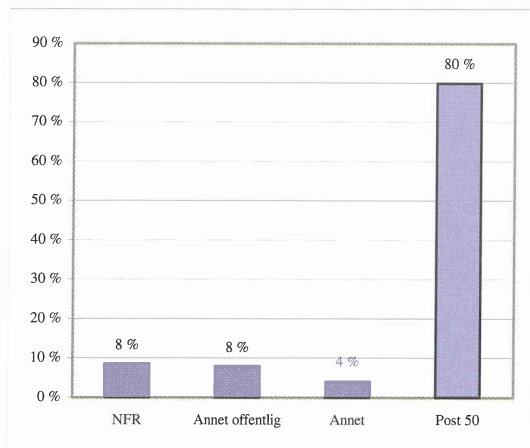
KAP. 8: MATERIELLE RESSURSER OG INFRASTRUKTUR

8.1 Økonomiske ressurser, ressursfordeling og økonomistyring

8.1.1 Økonomiske ressurser og finansiering av UiO

UiO hadde i år 2000 regnskapsførte utgifter og finansieringsinntekter på i alt 2,9 milliarder NOK. Om lag 80 % av de samlede inntektene kommer som grunnbevilgning over statsbudsjettet. De resterende 20 % tilføres gjennom eksternt finansiert virksomhet⁹⁹ og sykehus-tilskudd fra Sosial- og helsedepartementet. Det gis årlig store beløp til regionsykehusene for å finansiere spissfunksjoner, forskning og undervisning av medisinerstudenter.¹⁰⁰ I tillegg har universitetet også en del "randsoner-virksomhet". Per i dag har UiO ikke inntekter av denne virksomheten, men den vil ha en økende betydning for UiOs økonomi fremover. Bare 4 % av de eksterne midlene kommer fra ikke-offentlige kilder (figur 18).

Figur 18: Samlet finansiering av UiO 2000 *

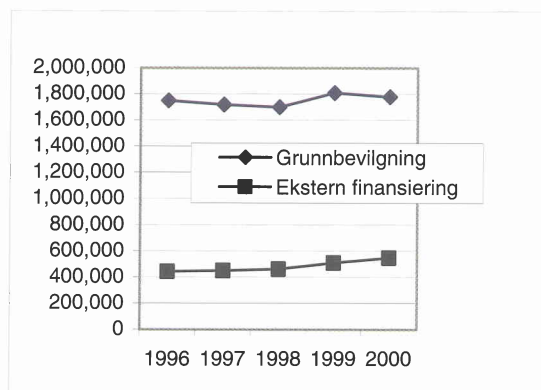
Kilde: DBH

* Gjelder alle kapitler. Bare kap. 260 gir 25 % andel eksternt finansiering.

⁹⁹ Som vist i 4.1.2. har andelen eksternt finansiering av UiOs totale regnskapsførte utgifter økt fra 10 % i 1992 til 21 % i 2000.

¹⁰⁰ UiO har manglende innsyn i hvordan universitetsklinikktilskuddet benyttes i dag. Utredninger tyder imidlertid på at bare en liten del går til hva det er tiltenkt.

Figur 19: Grunnbevilgning og utgifter til eksternt virksomhet kap. 0260 post 01/21. 1996-priser

Kilde: DBH

Grunnbevilgningen til universitetet i perioden 1996-2000 i faste 1996-priser har vært stabil (figur 9), bortsett fra en økning i 1999.

Bevilgningen tildeles i hovedtrekk som en rammebevilgning, men beløpet er avhengig av studenttall og produksjon. Det er således angitt måltall for studenter og kandidater, som forutsettes oppfylt. En andel av bevilgningen er basert på produksjon. Den resultatbaserte tildelingen skjer dels på grunnlag av produserte vektall, dels på grunnlag av uteksaminerte hovedfags- og doktorgradskandidater. Den utgjorde i år 2001 15 % av den samlede statlige grunnbevilgningen til UiO, og andelen har økt de senere årene. En del spesifiserte beløp er øremerket finansiering av nye tiltak eller kutt. I de senere år gjelder dette særlig oppretting eller inndragning av studieplasser.

Myndighetene har i lengre tid ønsket å endre kriteriene for tildeling av midler til universiteter og høyskoler slik at institusjonene i høyere grad premieres for oppnådde resultater. KUF har nylig lagt frem et grunnriss av en ny finansieringsmodell¹⁰¹. Denne modellen har tre hovedkomponenter:

¹⁰¹ KUF (2001): *Datagrunnlaget for nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler*, Oslo.

- En basisdel, som i gjennomsnitt (for hele U&H-sektoren) skal utgjøre ca. 60 % av totalbevilgningen.
- En undervisningsdel - i gjennomsnitt 25 % - basert på resultater målt i form av vektall, kandidater og antall utvekslingsstudenter.
- En forskningskomponent - i gjennomsnitt 15 % - delt i et incentivelement basert på antall førstestillinger, antall doktorgrader, antall kandidater på høyere nivå og forskningsbevilgninger fra Forskningsrådet og EU, samt en mer åpen strategidel.

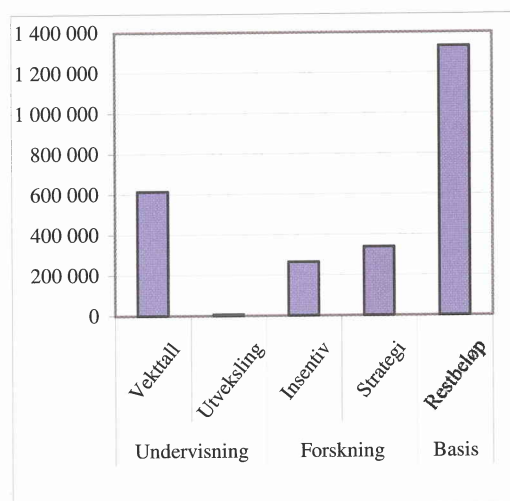
For UiO vil resultatorientert finansieringssystem - konsistent gjennomført - kunne gi økte inntekter. UiO er en relativt effektiv organisasjon målt ut fra blant annet gjennomsnittskostnader per vektall eller vitenskapelig stilling. På oppdrag fra UiO gjennomførte ECON høsten 1999 en analyse der økonomien ved UiO sammenliknes med økonomien ved de andre universitetene i Norge.¹⁰² Hovedvekten ble lagt på å sammenlikne de statlige grunn-bevilgningene, og se disse i forhold til antall studenter, antall beståtte eksamener og antall ansatte. ECON fant at UiO har strammere økonomiske rammer enn de øvrige universitetene. Dette gjelder uansett hvilket av de tre kriteriene som benyttes, og situasjonen ser ut til å ha forverret seg i løpet av perioden.

De statlige myndigheter har valgt å ta utgangspunkt i antakelsen om at dagens budsjettfordeling mellom universitetene er "riktig", slik at resultatorienteringen bare vil slå ut for *endringer* fra dette utgangspunktet. Et viktig utslag av dette er at UiO i budsjettet for år 2003 får en klart lavere andel av sin samlede finansiering gjennom basiskomponenten enn de andre norske universitetene. Et annet hovedproblem ved modellen slik den nå foreligger, er at spesifiseringen av forskningsdelen i meget liten grad belønner kvalitet og resultater. Det er en vesentlig svakhet ved modellen at publisering er holdt utenfor. Selv om dataene per i dag er mangelfulle, bør denne indikatoren inn. Dette vil i seg selv være et nødvendig incitament til forbedret rapportering og utvikling av gode data og gi et viktig signal om betydningen av

¹⁰² ECON (1999): *Økonomien ved UiO*, ECON-rapport 78/99, Oslo.

publisering. Det er dessuten problematisk å benytte antall førstestillinger som resultat, slik modellen nå legger opp til. For mange av UiOs fagmiljøer har det lenge vært en stor utfordring å slanke fast vitenskapelig stab og redusere fastlønnsandelen for å skape større handlingsrom for omstilling, bedre forskningsvilkårene gjennom økte driftsmidler og utnytte fleksibiliteten i II-stillinger. Vi ser det også som en svakhet ved modellen at den vekt EU-finansiering lavere enn ekstern finansiering fra nasjonale kilder, selv om EU-finansiering utløses etter langt skarpere konkurranse. Slike elementer vil kreve differensiering av modellen, men gi bedre samsvar med forskningspolitiske mål.

Figur 20: De ulike delkomponenter i den nye finansieringsmodellen for UiO, definert ut fra budsjettet 2002 – startpunkt

Kilde: Budsjett- og planseksjonen, UiO

Selv om modellen i sin nåværende form har svakheter, er det klart at en omlegging av det offentlige finansieringssystemet vil stille UiO overfor store utfordringer. På studiesiden blir det enda viktigere å kunne utvikle og markedsføre studieopplegg som holder høy faglig og pedagogisk kvalitet og som tiltrekker dyktige og motiverte studenter. På forskningssiden blir det enda viktigere å sikre kvalitet, produktivitet og aktiv innsats i forhold til eksterne finansieringskilder. Innad vil et viktig og vanskelig spørsmål bli hvor langt UiO skal la de samme kriteriene bestemme den interne fordelingen av midler.

8.1.2 Ressursfordeling og budsjettprosesser ved UiO - hovedtrekk ved dagens situasjon

UiOs interne budsjettering er i dag i hovedsak basert på videreføring av historiske rammer, korrigert for pris- og aktivitetsendringer. Det er liten sentral øremerking og høy grad av desentralisert økonomistyring. Siden statlige grunnbevilgninger i så stor grad er knyttet til antall studieplasser, får endringene direkte konsekvenser ikke bare for UiOs samlede inntekter, men også for den interne budsjettfordelingen. I de senere årene har Kollegiet satt av en økende andel av grunnbevilgningen til oppfølging av strategiske prioriteringer og realisering av sentralt fastlagte mål. Denne "potten" utgjør i år 32 mill. tilsvarende 1,5 % av den samlede grunnbevilgningen.

En samlet nettobevilgning over statsbudsjettet for 2001 på 2244 mill. NOK kan splittes opp i følgende tre kategorier:

- Sum konsekvensjustert budsjett (dvs. fjorårets rammer justert for lønns- og prisutvikling og tidligere vedtak) utgjorde 2038 mill. NOK, dvs. 90,8 %.
- Nye tiltak (den langt overveiende delen handlet om kompensasjon for arbeidsgivers andel av pensjonsutgiftene – en teknisk konsekvens av overgangen til nettobudsjettering) i henhold til Regjeringens forslag til statsbudsjett utgjorde 174 mill. kr., dvs. 7,8 %.
- Nye tiltak vedtatt av Kollegiet - etter en intern "politisk/strategisk" vurdering - utgjorde 32 mill. NOK, dvs. 1.5 %.

Av den samlede bevilgning til UiO i 2001, ble 325 mill. kr. (15 %) tildelt på grunnlag av *produksjon*, målt i vekttall. Departementet forutsetter at UiO viderefører denne ordningen internt på en slik måte at det etableres stimulans til forbedring av vekttallsproduksjonen. KUF opprettet med virkning fra 1992/1993 i tillegg en ordning som innebærer en "bonus" for hver student som tar hovedfagseksamen (10 000 kroner) og doktorgrad (30 000 kroner for kvinne og 20 000 kroner for mann).

UiO opprettet i 2000 en intern resultatmodell som viderefører disse to tiltakene innenfor en samlet modell. Ordningen med midler per kandidat ble utvidet til også å omfatte alle profesjonsstudier og mastergradsstudier. Videre ble avlagte vekttall på lavere grad inkludert med 2000 kroner per årsenhet/20 vekttall. Dette gir en samlet pott på ca. 50 mill. kroner. Modellen tar utgangspunkt i antall kandidater/vektall foregående studieår, og hver enhet sammenliknes med seg selv over tid. Den premierer altså *forbedringer* snarere enn total produksjon. Modellen er benyttet for 2000 og 2001. For 2002 er det foreslått at avsetningen fordobles for å forsterke incentiveeffekten.

Verken KUF eller UiO har i dag en tilsvarende modell for resultatbasert allokering av grunnbevilgningen til forskningsformål eller formidlingsvirksomhet.¹⁰⁵ En viktig grunn til det er at en ikke har hatt noe godt grunnlag for måling av "produksjon" på disse områdene. Det hører med til bildet at den eksterne forskningsfinansieringen er basert på vurderinger av kvalitet og relevans. I dette ligger en betydelig incentiveeffekt.

Budsjetteringsprinsippene på fakultetsnivå varierer noe, men i hovedsak benyttes samme opplegg som på sentralt nivå. Enkelte fakulteter har aktivt trukket inn og omfordelt ressurser som ledd i arbeidet med fagdimensjonering. Enkelte fakulteter har også utviklet egne fordelingsmodeller. Disse modellene er stort sett bygd opp med en basisdel (konsekvensjustering av fjorårets rammer), en resultatdel (produksjonsbasert tildeling gjennom egen fordelingsmodell) og prioriterte områder som er en avsetning til spesielle tiltak. Denne siste mer "politiske" delen utgjør om lag 5 % av den totale rammen. De fleste fakultetene sier de vil vurdere den interne fordelingsmodellen når den nye finansieringsmodellen fra KUF foreligger.

Dagens opplegg for budsjettering gir relativt høy kontinuitet og forutsigbarhet iallfall i den interne fordelingen. Forutsigbarhet er viktig, blant annet for utforming av studieplaner, nyrekruttering og

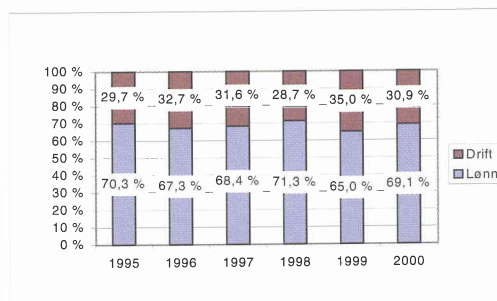
¹⁰⁵ UiO har egne priser for forskning, formidling og et godt læringsmiljø. Disse prisene gir heder og ære, men har helt marginal betydning for fordelingen av midler.

investeringer i utstyr. Stabiliteten bidrar også til et lavt internt konfliktnivå. Opplegget er administrativt enkelt i den forstand at det ikke krever særlig kompliserte og tidkrevende tekniske utregninger. De økte avsetningene til prioriterte formål gir Kollegiet bedre mulighet til å følge opp sentrale mål og strategier. Den mest åpenbare svakhet er imidlertid at det i praksis langt på vei tar historiske rammer som gitte føringer og som derved ikke gjøres til gjenstand for inngående kritisk prøving.

Det kan anføres at budsjetteringssystemet "halter" og ikke går langt nok i å bygge inn incitamenter så lenge bare utdanningsvirksomheten er gjort til gjenstand for resultatbasert tildeling. Endelig bør det nevnes at enkelte har klaget over at strategisk motiverte satsinger på nye tiltak i noen tilfeller ser ut til å komme i stand gjennom lite gjennomsluttige prosesser (direkte kontakt mellom forslagsstiller og universitetsledelse), og at de valg som gjøres, til dels virker noe vilkårlige.

Et problematisk trekk ved den interne ressursdisponeringen ved mange av UiOs enheter, er at store deler av budsjettet er bundet opp i faste lønnsutgifter og kan utgjøre over 80 % av utgiftspostene ved enkelte enheter. I tillegg til at dette representerer hindringer i arbeidet med budsjetttilpassing og omstilling, fører det til færre driftsmidler i fagmiljøene og færre stipendiater. Det er et mål å redusere fastlønnsandelen ved de fleste fagmiljøene ved UiO, men likevel er det få fakulteter som har greid dette. Forholdet lønn vs. drift har holdt seg relativt stabilt rundt 70/30 % i hele perioden 1995 – 2000. En omfordeling fra fastlønn til drift vil være avgjørende for at en i fremtiden skal få et handlingsrom som gjør universitetet i stand til å møte sine utfordringer og nå fastsatte mål.

Figur 21: Lønn* vs. Drift**, kap. 260. 1995-2000 ***

Kilde: DBH

* 'Lønn' inkluderer lønn og sosiale kostnader til fast og engasjert personale.

** 'Drift' inkluderer kostnader til kontorhold, reiser, bøker og litteratur, laboratorie- og undervisningsmaterieell, kjøp av tjenester, drift, vedlikehold og leie av bygninger etc.

*** Året 1999 var et godt budsjettår for UiO. Dette ga utslag i økt driftsandel, kfr. figur 21.

UiO har i lengre tid arbeidet med alternative modeller for ressursfordeling. Målsettingene er å:

- rette opp historisk betingede og utilsiktede skjevheter i nåværende ressursrammer,
- fokusere mer på resultatoppnåelse,
- styrke Kollegiets styrende rolle.

Arbeidet med en aktivitetsbasert fordelingsmodell tar utgangspunkt i Mjøsutvalgets forslag til finansieringsmodell, som er fulgt opp i St.meld. nr. 27 (2000-2001) og senere av KUF.

8.1.3 Styringsdialog

Økonomireglementet forutsetter at det gjennomføres styringsdialogmøter. I departementets hovedinstruks, som ble fastsatt i 1998, heter det at styret skal fastsette egne retningslinjer for den interne styring ved institusjonen, herunder styringsdialog med avdelinger/enheter.

Formelle styringsdialogmøter mellom Kollegiet og fakultetene ble innført våren 1997. Møtene inngår i budsjettprosessen både i forhold til oppfølging av vedtatt budsjett og årsplan og med hensyn på å påvirke premissene for kommende års budsjett. Departementet gjennomfører også et årlig styringsdialogmøte med universitetet.

Erfaringen så langt er at styringsdialogmøtene i hovedsak har fungert konstruktivt og

klargjørende. Møtene har frembrakt nyttig informasjon som også er benyttet i budsjettprosessen, spesielt med utgangspunkt i fakultetenes tilstandsvurderinger. Møtene bør imidlertid struktureres bedre slik at de kan fungere mer optimalt som styringsverktøy.

8.1.4 Økonomistyring

Kollegiet har ansvaret for at universitetets økonomiske ressurser disponeres i samsvar med forutsetningene for bevilgningene. Universitetsdirektøren er ansvarlig for at økonomiforvaltningen ved universitetet er i samsvar med de til enhver tid gjeldende bestemmelser for økonomiforvaltning i staten. Kollegiet vedtar samlet budsjett og årsplan for universitetet og fordeler statstilskuddet, som utgjør ca. 3/4 av de samlede inntekter. Budsjettet og årsplanene gir visse rammer for hvordan enhetene kan disponere sine inntekter og angir resultatmål og tiltak som skal gjennomføres.

Fakulteter og grunnenheter ledes av valgte styrer som er gitt ansvar for:

- at resultatkravene oppfylles
- at det utarbeides interne budsjetter for de inntekter/ tildelinger enheten disponerer
- at det regelmessig utarbeides rapporter for oppfølging og kontroll på det aktuelle styringsnivå
- at eventuelle vesentlige avvik i forhold til tildelingen umiddelbart blir rapportert til overordnet nivå
- at det utarbeides budsjettforslag/innspill til årsplan for UiO.

Alle enheter skal ha utarbeidet balanserte og periodiserte budsjetter for hele sin virksomhet. Kollegiet mottar regnskapsrapport per måned. Rapporten er basert på rapportering fra fakultetene og grunnenhetene med fokus på avvik i forhold til budsjett. I tillegg til avvik baseres rapporteringen på ytterligere to viktige områder, prognose ved årets utgang og korrigerende aktiviteter, som skal regulere eventuelle avvik mellom prognose og budsjett.

Tradisjonelt har økonomistyringen ved universitetet vært konsentrert om å holde seg innenfor de bevilgede rammene. Utfordringen

har lenge bestått i å utvikle resultatindikatorer og foreta en ressursmessig oppfølging i forhold til aktivitetsområder og mål for virksomheten. Det nye økonomisystemet, Oracle Finance (OF), som ble tatt i bruk i 1998, har gitt vesentlig bedre muligheter for økonomistyring. Blant annet kan nevnes:

- Det er innført reskontro som gir muligheter for oppfølging mot kunder og leverandører. Sammen med en endring i selve regnskapsføringen øker dette muligheten for disposisjonsregnskap fordi også fakturaer som ennå ikke er kommet til utbetaling, blir regnskapsført.
- Regnskapsprinsipp tilsvarende ordinær privat virksomhet er innført.
- Bruk av en enhetlig kontostreng uavhengig av finansieringskilde gir bedre muligheter for innsyn i totalrammene.
- Norsk Standard kontoplan NS4102 er innført.
- Investeringer kostnadsføres direkte. Det aktiveres og avskrives dermed ikke per dato.
- En budsjetteringsmodul gir muligheten for et integrert verktøy mht. planlegging, forbruk og oppfølging.
- Likviditetsstyring og likviditetsrapportering er innført.

Status ved UiO er at vi har et *korrekt* statsregnskap, og kontrollen av forbruket er innenfor den totale rammen. En har videre kommet langt med å inkorporere og styre den eksterne finansiering innenfor en helhetlig økonomisk ramme.

Dagens økonomisystem brukes fortsatt mest som et regnskapssystem og ikke et system som gir det en kan kalle strategisk ledelsesinformasjon ved universitetet. Mulighetene i dagens system er imidlertid ikke fullt utnyttet. Det er på dette grunnlag satt i gang et økonomistyringsprosjekt, som blant annet har følgende siktemål:

- Kontostrengen skal utvikles slik at alle utgifter blir tilordnet et av de sentrale aktivitetsområdene ved UiO - som forskning, utdanning og støttetjenester.

- Det skal utvikles et sett av standard styringsrapporter som skal brukes av alle enheter.
- Alle enheter skal også budsjettere sin virksomhet etter en standardisert mal som skal legges inn og følges opp gjennom OF.
- Ekstern virksomhet skal integreres bedre i OF.
- Kompetansenivået på alle nivåer skal heves.

Den nye finansieringsmodellen vil medføre økt ansvar for enhetenes egne økonomiske rammer, og faglige satsinger vil direkte påvirke fremtidige økonomiske rammer. Utfordringen ligger derfor i å få en aktivitetsstyring som en integrert del av økonomiforvaltningen og den strategiske planprosess for øvrig.

8.1.5 Konklusjoner

Dagens praksis for budsjettering gir en relativt svak kopling mellom mål og strategier på den ene siden og ressursallokering på den andre. Den planlagte nye budsjettmodellen gir imidlertid gode muligheter for å rette på dette. Den største utfordringen ligger i å fastsette kriterier for ressursfordeling, herunder blant annet normer for forskning og undervisning innenfor ulike fag. I dette arbeidet må universitetet også ta stilling til hvor langt en skal la de kriteriene som ligger til grunn for myndighetenes bevilgninger, slå inn i den interne budsjettfordelingen. Generelt er økonomistyringen og regnskapskontrollen viet for liten oppmerksomhet. Det siste året har det imidlertid vært en positiv utvikling når det gjelder kvaliteten både på regnskapsføringen og rapportering. Forutsetningen for at økonomisystemet skal bli et strategisk styringsinstrument, er tilstede.

8.2 Infrastruktur og materielle ressurser

8.2.1 Bibliotek

Universitetsbiblioteket i Oslo (UBO) har ansvaret for all biblioteksvirksomhet ved UiO. Gjennom det meste av sin historie har UBO også tjent som Norges nasjonalbibliotek. I 1988 ble det vedtatt å opprette et eget Nasjonalbibliotek. Utskillelsen av dette ble fullført i 1999. Fra høsten 1998 har UBO også hatt ansvar for å betjene Rikshospitalet i Oslo.

UBO er organisert i fire fakultetsbibliotek - for humaniora og samfunnsvitenskap, medisin og helsefag, jus, og realfag - samt en fellestjeneste. Dets øverste organ er et eget Biblioteksråd, oppnevnt av Kollegiet. Den daglige ledelse er ved biblioteksdirektøren.

I 1999 disponerte UBO i alt ca. 100 mill. kr. Andelen av universitetsbudsjettet som brukes til biblioteksformål, ligger nær gjennomsnittet for norske universiteter, og noe over tilsvarende tall for Sverige. Av UBOs samlede utgifter gikk samme år 33 % til innkjøp av litteratur, 55 % til lønn og resten til drift. UBO disponerte i fjor nær 200 årsverk. Med samlinger på ca. 3,4 mill. bøker og noe over 12 000 løpende tidsskrifter er UBO landets største fagbibliotek og en stor nettleverandør i det nasjonale fjernlånsarbeidet. I fjor hadde biblioteket nærmere 74 000 registrerte brukere med lånekort, hvorav ca. 22 000 var å regne som aktive. Antall registrerte utlån fra UBO-systemet var samme år drøyt 560 000.

Innkjøp til samlinger finansieres dels gjennom direkte bevilgninger fra Kollegiet, dels gjennom overføringer fra fakulteter og andre enheter. I fjor var inntektskildene omtrent like store, men tendensen er at det samlede bidrag fra fakultetene går ned, målt i absolutte tall og som andel av UBOs inntekter. Til gjengjeld har fagmiljøenes innkjøp av bøker og tidsskrifter *utenom* UBO økt i samme periode. En slik utvikling er ikke gunstig, siden disse innkjøpene ikke er åpent tilgjengelige. Forklaringen på denne dreiningen er sammensatt. Særskilte stimuleringsmidler, samt ekstern prosjekt-finansiering, har gitt fagmiljøene inntekter som kan disponeres til litteraturinnkjøp direkte til enheten. Den sterke prisøkningen på flere tids-skrifter har gitt særlig de medisinske og natur-vitenskapelige fagmiljøene sterke incitamenten til å utnytte de til dels store prisforskjellene som eksisterer mellom individuelle abonnenter og institusjoner.

Tilveksten av bøker har sunket fra ca. 69 000 bind i 1993 til litt under 51 000 bind i 1999. Det gir en nedgang på 26 %. Det samlede antall tidsskriftabonnementer er gått ned fra drøyt 18 000 i 1995 til noe over 14 000 i 2000 (-22 %). Målt i løpende tidsskriftabonnementer per

vitenskapelig årsverk, er nedgangen den siste fireårsperioden over 40 %. Noe av denne reduksjonen kan betraktes som en rasjonaliseringsgevinst oppsigelse av dobbeltabbonnementer), først og fremst som resultat av sammenslåing av biblioteker. Noe kan spores tilbake til økt bruk av publisering gjennom nettbaserte kanaler. Hovedforklaringen er imidlertid den kraftige prisstigningen de senere årene, spesielt innen medisin og naturvitenskap (for disse fagfeltene ca. 45 % bare i perioden fra 1997 til 1999).

UBO kan bidra noe til å demme opp for effekten av prisstigningen gjennom intern omdisponering fra lønn til innkjøp. Om vi sammenlikner med den fordelingsnorm som ligger til grunn for tildeling av midler til UBO, er situasjonen i dag den at to av fakultetsbibliotekene - medisin og helsefag, samt realfag - overfører midler fra lønn til litteratur-innkjøp, mens midler beregnet til litteratur-innkjøp brukes for å saldere "underskudd" på lønnsposten ved Det juridiske fakultetsbibliotek og Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap. Ved sistnevnte bibliotek er det med virkning fra 01.05.2000 innført midlertidig innkjøps- og tilsetningsstopp.

De siste åtte-ti årene har flere store bygge- og rehabiliteringsprosjekter gitt en betydelig forbedring av den fysiske infrastrukturen. Den største investeringen er det nye Georg Sverdrups hus, som huser samlingene i humaniora og samfunnsfag. Jus, teologi, odontologi og medisin har også fått nye eller rehabiliterte lokaler.

UBO administrerer den ordinære bruken av et stort antall lesesalsplasser som ligger i

tilknytning til bibliotekene, i alt ca. 3600. Registreringer av bruken viser en betydelig overkapasitet. Gjennomsnittsbelegget midt på dagen i vårsemesteret 2001 var på 52 %, varierende fra ca. 65 % for plasser ved Det juridiske fakultetsbibliotek til 33 % for lesesaler ved MN. Tilsvarende oversikter fra året før viste et gjennomsnittsbelegg for UiO under ett på 60 %.

Som et ledd i egenevalueringene ble fakultetsbibliotekene, instituttene og fagutvalgene bedt om å vurdere hvor godt biblioteksfunksjonene ivaretas ved UiO. Det helhetsbildet som fremkommer (se tabell 35), viser klart at både det vitenskapelige personalet og studentene er ganske godt fornøyd med brukertjenestene og brukeropplæringen, mens samlingene sett under ett gis lavere karakterer. Det er særlig HF som opplever vesentlige mangler ved samlingene, og ingen av instituttene ved HF vurderer samlingene som tilfredsstillende.

Stud.mag.-undersøkelsen som er omtalt tidligere, bekrefter fagutvalgenes relativt positive vurdering av bibliotekets samlinger og tjenester, spesielt gjelder dette medisin og jus. UBO sentralt mener både samlinger og tjenester holder et skandinavisk gjennomsnittsnivå, mens fakultetsbibliotekenes egenvurderinger viser betydelig variasjon. Et par av dem har nylig høstet heder utenfra: Norsk bibliotekforening kåret Det juridiske fakultetsbibliotek til "Årets bibliotek" i 2000, og det amerikanske National Library of Medicine ga i år Bibliotek for medisin og helsefag status som "Medical Library of Excellence".

Tabell 35: Vurderinger av biblioteksfunksjonene ved UiO

Evalueringsområde	Fakultetsbibliotekene	Instituttene	Fagutvalgene
Samlinger av faglitteratur	3: Blant de beste i Skandinavia	33% tilfredsstillende	72% fornøyd
	1: Under skandinavisk gjennomsnitt (M&H)	54% noen mangler 13% ikke tilfredsstill.	28% misfornøyd
Brukertjenestene	1: Verdensklasse	62% tilfredsstillende	86% fornøyd
	2: Blant de beste i Skandinavia	22% noen mangler	14% misfornøyd
	1: skandinavisk gj.sn.	13% ikke tilfredsstill. 2% dårlig	
Brukeropplæringen	1: Verdensklasse	67% tilfredsstillende	86% fornøyd
	1: Blant de beste i Skandinavia	30% noen mangler	14% misfornøyd
	2: skandinavisk gj.sn.	2% ikke tilfredsstill.	

Kilde: Egenevaluering institutt, egenevaluering fakultetsbibliotek og fagutvalgsundersøkelsen

I NIFUs universitetsundersøkelse 2001¹⁰⁴ ble det vitenskapelige personalet bedt om å vurdere i hvilken grad biblioteksforhold skaper problemer for egen forskningsvirksomhet. For UiOs vedkommende svarte 65 % av respondentene "ingen problemer", mens 21 % sa de stod overfor "noen problemer", og 5 % vurderte problemene som "store".

8.2.2 IT-funksjonen

Ved UiO er det et tungt innslag av IT både innen primærvirksomheten (forskning, utdanning og formidling) og innen støttetjenestene. Generelt har UiOs nettverk og maskinpark god standard.

IT-funksjonen er organisert i to nivåer: Lokalt støtteapparat (Lokal IT) og Sentral IT-organisasjon. Universitetets Senter for Informasjonsteknologi (USIT, den sentrale IT-organisasjonen) har ansvar for utbygging av nettverk, drift av tjenermaskiner og utvikling av felles IT-tjenester for hele universitetet, samt informasjon og oppfølging av de lokale miljøene og opplæring av IT-ansvarlige. Lokal IT har ansvar for arbeidsplassutstyr, førstelinje brukerstøtte og opplæring, lokal administrering av IT-tjenestene og rådgivning.

I egnevalueringene vurderer et flertall av instituttene utstyrssituasjonen og brukerstøttefunksjoner som *tilfredsstillende*. Kompetansen i IT-organisasjonen er god, men mange ser problemer med kapasiteten innen tjenestetilbudet og for lite stillingsstabilitet blant IT-ansatte. Kompetansen er mest adekvat når det gjelder løpende driftsoppgaver, mens flere miljøer vurderer støttefunksjonen som utilstrekkelig innenfor mer spesialiserte områder. Flere institutter opplever avstandene i IT-organisasjonen som for store, både mellom brukerne og lokal IT-funksjon og mellom lokalmiljø og USIT.

Studentene er delt omtrent på midten i sin vurdering: 21 av 37 fagutvalg mener studentene er ganske eller meget misfornøyd. De som vurderer situasjonen positivt, legger vekt på god

tilgang på maskiner og programvare, mens de som ikke er fornøyd, trekker frem utstyrsmangel og kvalitet, samt for dårlig vedlikehold, opplæring og brukerstøtte. Tilgangen i de fleste fagmiljøer er imidlertid bedre for studenter på videregående nivå enn på grunnivå.

I sin egnevaluering plasserer USIT seg på samme nivå som tilsvarende enheter ved utenlandske forskningsuniversiteter og på høyere nivå enn andre norske universiteter.

Som sterke sider nevnes:

- De ansattes generelle IT-kompetanse og spesielle kompetanse på USITs kjerneoppgave, drift, vedlikehold og utvikling.
- Struktur og ansvarsdeling på de ulike nivåer.
- Høy tjenestekvalitet.

Som svake sider nevnes:

- Organisering og gjennomføring av utviklingsprosjekter innen kjernevirksomheten.
- Systematisk oppfølging av lokal IT-organisasjon og administrativ og faglig ledelse på grunnenhetene.
- IT blir i for liten grad brukt som et strategisk verktøy.

Innenfor forskningen har virksomheten i stor grad vært knyttet til tungregning og brukermiljøer der beregningstunge anvendelser og statistiske beregninger er sentrale. Det har vært vanskelig å utvikle IT-anvendelser innen andre forskningsområder. Fremover må det rettes betydelig oppmerksomhet mot forskningsmiljøer som ikke har vært tunge på IT-siden.

IT blir i økende grad også benyttet ved formidling. Dokumentasjons- og museumsprosjektet, publisering av hovedfagsoppgaver i elektronisk form og web-basert forskningsformidling er eksempler på dette. utfordringer fremover ligger blant annet i å utvikle gode IT-systemer som kan gjøre kunnskap som utvikles ved UiO tilgjengelig for alle som kan ha interesse av den, samt realisere visjonene knyttet til digitalt bibliotek, et område der UiO ikke er på høyde med gode forskningsuniversiteter.

¹⁰⁴ Smebye, Jens Christian (2001): 'Forskningsvilkår ved universitet og høyskoler', *NIFU skriftserie*, nr. 16/2001, Oslo.

På utdanningsiden har det i løpet av de siste to til tre årene blitt bygd opp IT-tjenester for studentene. Dette er arbeid som universitetet kan ha stort utbytte av i videreutviklingen av sitt lærings-miljø og sine læringstilbud. Samtidig står UiO overfor betydelige oppgaver når det gjelder arkitektur, infrastruktur, løsninger, standardisering, kompetanse- og kunnskapsutvikling, organisering, ansvars- og oppgave-delning knyttet til student-IT. Bruken av IKT i undervisning er økende, men det mangler fortsatt mye både når det gjelder utstyr og kompetanse hos undervisningspersonalet. Kompetanseheving på dette området vil gi store gevinster.

I forhold til administrativ IT har UiO betydelige utfordringer. Virksomheten kommer i økende grad til å være avhengig av større grad av presisjon og kvalitet, rutiner, data og anvendelse av de administrative systemene. Dette henger ikke minst sammen med behovet for bedre styringsdata. Det forestår et skifte i det teknologiske grunnlaget med enkle web-baserte klienter. Det er behov for tiltak rettet mot bedre og mer effektiv bruk av informasjonen i de administrative systemene. Og det kan være grunn til å revurdere bruken av eksterne konsulenter og eventuelt bygge opp egen kompetanse på en del av oppgavene eksterne konsulenter gjør i dag.

Den sentrale posisjonen IT har fått i forhold til de fleste prosesser og virksomheter ved universitetet, gjør IT-kompetanse til en kritisk faktor. Den viktigste utfordringen er å bygge opp brukernes kompetanse og ferdigheter slik at de kan anvende IT på en hensiktsmessig og effektiv måte i daglig virksomhet. Et annet viktig løft vil være å bygge opp kompetanse i faglig og administrativ ledelse, slik at de kan bidra til formålstjenlig og effektiv bruk av IT i egen organisasjon.

Trådløst nett gir nye måter å bruke informasjonen og teknologien på. Ved siden av bærbare datamaskiner og mobiltelefoner kommer vi til å få en sterk utvikling av håndholdt utstyr. For UiO representerer dette nye kanaler til å nå studenter og ansatte. Ny teknologi og fallende enhetspriser gjør det både mulig og hensikts-

messig å lagre og håndtere meget store datamengder.

Oppbygging og bruk av store databanker har allerede ført til grunnleggende nye metodiske grep innenfor betydelige deler av naturvitenskapelig forskning. Spesielt er dette synlig innen genteknologi. En annen faktor som kan få avgjørende innflytelse, er hvordan vi i fremtiden evner å organisere den digitale informasjonsmengden.

8.2.3 Bygninger og fysiske fasiliteter

Universitetet benytter ca. 500 000 kvm. Bygningsmasse til sin virksomhet. Av disse er ca. 100 000 kvm. leide arealer. Så å si alle driftes og vedlikeholdes av UiOs Tekniske avdeling.

UiO har lokaler spredt over hele Oslo, forskningsstasjoner flere steder i Norge og fire enheter i utlandet – de siste både heleide og deleide. Da bygningene i sentrum av Oslo ble for små, ble hovedvirksomheten lokalisert til Blindern og en "campus" gradvis bygd opp. Blindern er nå hovedsetet med en arkitektur som er karakteristisk for tidsepoken. Plassbehovet og byutviklingen har bestemt den videre spredningen ut i byen. UiO forbindes nå mer med campus på Blindern enn med sentrumsbygningene på Karl Johan.

UiO har i løpet av de siste årene fått ferdigstilt en rekke bygg: Georg Sverdrups hus og ZEB-bygningen på Blindern og Preklinisk III på Gaustad. Disse bygningene løser noe av arealproblemene og gir moderne lokaliteter med en helt annen utnyttelsesgrad enn de eldre bygningene. Arealtilveksten har imidlertid ikke avhjulpet i særlig grad den trangboddheten som nyere virksomhet ved UiO opplever.

Fordelingen av arealer til fakulteter, institutter og enheter følger historiske linjer. Enkelte institutter klager over at manglende samlokalisering er et problem for miljøet, og flere nevner også at det bør investeres mer i fellesarealer for de ansatte. Egne kantiner for ansatte har vært et krav over lenger tid i noen miljøer. Dette må ses på bakgrunn av SiOs opplegg for studentrettede tiltak som til tider kan kollidere med ansattes behov.

Arealmangelen skaper et stort udekket servicebehov for studentene. Frederikke-bygningen (med ulike kantine- og butikktilbud) har verken kapasitet eller teknisk standard til å tåle det store studentpresset. Dette bekreftes gjennom studentevalueringen hvor et flertall av studentene uttrykker misnøye. Det er imidlertid uklart om misnøyen gjelder servicearealer, lesesalsarealer eller undervisningsarealer. Universitetet selv har prioritert å opprette lokaler for studentsosial virksomhet. Til dette har universitetet kjøpt studenthuset Chateau Neuf.

UiO har lesesaler spredt rundt i bygningsmassen. Bruken av disse kontrolleres ved jevnlig tellinger. Det er en tydelig nedgang i studentenes bruk av lesesaler, kfr. 8.2.1, samtidig som behov for rom til kollokvier/grupper er økende. Stud.mag.-undersøkelsen tyder på at plassmangel/misnøye med lokalene særlig gjelder studenter ved JUR, HF og SV.

Tabell 36: Oversikt over noen romtyper ved UiO. Tallene er oppgitt i netto kvadratmeter

Typer	kvadratmeter
Kontorarealer	69 281
Laboratorier	33 543
Lesesaler (ikke medregnet Georg Sverdrup)	19 903
Kollokvie- og seminarrom	12 688
Auditorier	10 180
Møterom	6 662
PC-arbeidsplasser	5 041
Grupperom	1 567

Kilde: Facility, per 21.09.01

Det er trolig tilstrekkelig med undervisningsrom ved UiO. Bruken av rommene blir i all vesentlig grad styrt gjennom elektronisk romreservasjons-system (Locus), som sikrer koordinering av utnyttelsen. Systemet gir informasjon om utnyttelsesgraden. Registreringen viser en utnyttelsesgrad på rundt 50 %. Før det elektroniske registreringssystemet ble innført, manglet det arealer. Nå er dette presset avtatt. Det er ikke knyttet gebyr til bruken. Utnyttelses-effektiviteten vil antakeligvis øke hvis dette innføres. En sideeffekt av systemet er at behovet for leide undervisningsrom overvåkes.

Det er stor variasjon i det tekniske utstyret i rommene. Fakultetene er ansvarlige for AV-investeringene i vanlige undervisningsrom og

auditorier. Universitetet sentralt er ansvarlig for adekvat utstyr i enkelte fellesrom. PC-stuer er blitt etablert i de fleste bygninger, og behovet for disse er økende.

Bygningsmassens fysiske tilstand er sterkt varierende, fra nye moderne og funksjonsriktige bygg til teknisk utrangerte og slitte bygninger med stort renoveringsbehov. Flere bygninger tilfredsstiller ikke dagens krav i henhold til arbeidsmiljølov og byggeforskrifter. Dette gjelder i særlig grad laboratoriebygningene. Det er estimert et behov for renovering av 260 000 kvm., dvs. 70 % av universitetets egne bygninger.

Virksomheten i laboratoriene må tilpasses dagens forskrifter. Det mangler blant annet mye på sikker behandling og oppbevaring av gasser og farlige stoffer. For å imøtekomme brannvesenets pålegg, investerer universitetet i brann-sikkerhetstiltak for 50-60 mill. kr. (over tre år) av eget budsjett. Påleggets kostnad er beregnet til ca. 100 mill. kr. UiO klarer ikke å i møtekomme disse fundamentale kravene alene.

Universitetets museer og samlinger er meget store i nasjonal målestokk: 60 % av Norges naturvitenskapelige samlinger er i UiOs eie. Den bygningsmassen som står til rådighet for å oppbevare samlingene, har ikke tilnærmedesvis påkrevd standard. De er verken tyverisikre, brannsikre eller klimasikre. Riksrevisjonen har startet et arbeid for å evaluere oppbevaring og sikring.

Tross bygningenes tilstand er instituttene ifølge egevalueringene i stor grad fornøyd med den fysiske infrastrukturen. Det kan bety at det har lyktes universitetet å bremse ulikt forfall, slik at miljøet gjennomgående ikke er utrivelig forslitt. Ansatte som har besøkt sammenliknbare institusjoner i utlandet, vil synes at kontorstandarden ved UiO er bra, spesielt i nye bygg. Derimot pekes det på problemer med innemiljøet: temperaturen, ventilasjonen og luftfuktigheten. Dette er problemer som knytter seg til bygningenes alder og tekniske standard. Trangboddhet trekkes også frem som en negativ faktor: små kontorer og knapt tilmålte arealer for bestemte funksjoner.

Mange av bygningene stammer fra en periode der arkitekturen la vekt på moduler og akser og rasjonell arealutnyttelse. Det ble bygd høyhus med dårlig brannsikring etter dagens forskrifter. Det er en konstant utfordring for universitetet å skaffe midler til å holde bygningene i hevd på en måte som både tjener brukerinteressene og ivaretar kulturvern og bevaringshensyn.

Mot slutten av 1990-tallet innførte UiO et elektronisk adgangskontrollsystem som ved siden av å fungere som låsesystem, også tar vare på sikkerheten i bygningene gjennom adgangskontroll og identifikasjon. Systemet har konsesjon fra Datatilsynet. Bygningene gjøres tilgjengelige til bestemte tider for ansatte og studenter som har rett til å være i den enkelte bygning. Nøkler er erstattet med nøkkelkort som også fungerer som lånekort ved biblioteket og som studiekort for studentene og identifikasjonskort for de ansatte. Bygningene kan åpnes og lukkes fra ett sentralt sted, vaktentralen. Bygningene er imidlertid åpne på dagtid og så lenge de viktigste forelesningene foregår.

8.2.4 Konklusjoner

Brukerne svarer forsiktig positivt på spørsmål om infrastruktur og materielle ressurser. Den sterke nedgangen i nyinnkjøp av bøker og tidskrifter gir imidlertid på lengre sikt grunn til alvorlig uro, og på noen områder representerer manglene allerede et betydelig problem. På utstyrs- og nettverkssiden er tilstanden god, selv om det er variasjoner mellom ulike miljøer. Organiseringen av IT-sektor er godt gjennomtenkt, men mangler ennå en del i implementering. Brukerstøttefunksjonene vurderes som gode innen generell drift, men noe begrensede for fagspesifikke behov. Bruk av IKT i undervisningen gir utfordringer både mht. kompetanseutvikling og utstyrsinvesteringer. Egevalueringene tyder på at fakulteter og institutter anser den fysiske infrastrukturen som akseptabel, med variasjoner fra meget bra til dårlig. Areal situasjonen er fortsatt bekymringsfull tross nybygging. Fremdeles benyttes leide lokaler, og nye bygg og ombygginger planlegges. Endring i studieatferd og derav studentenes bruk av arealene vil kreve utvikling av nye og endrede arealtyper.

Inneklima er et problem og vil kreve betydelige ressurser for å bli akseptabelt for personalet og studentene. For å få funksjonelle og sikre arbeidsforhold vil det kreves ytterligere ressurser. Infrastrukturen for de ansatte – som kantiner og andre fellesarealer – etterspørres. Sikkerheten definert som trygghet er bra. Av plandokumenter kan en imidlertid lese at universitetets sentrale ledelse har innsikt og kunnskap om alvorret knyttet til bygningene og arealene, og de grunnleggende forhold som må foreligge for den virksomheten som skal drives. Det er utarbeidet planer for tiltak som må iverksettes – på kort og lang sikt. De økonomiske ressursene setter imidlertid grenser.

KAP. 9 SELVEVALUERINGEN AV UiO – EN OPPSUMMERING

I henhold til prosjektplanen skal selvevalueringen i sum kunne svare konkluderende på syv kjernespørsmål som alle er sentrale i en samlet vurdering av UiOs evne og muligheter til å møte fremtidige utfordringer. Nedenfor oppsummeres hovedtrekk i selvevalueringen med vekt på dette fremtidsrettede perspektivet.

Strategisk evne: Har UiO et klart og uttalt formål, klare mål og relevante prioriteringer og strategier?

UiO har en særstilling i nasjonal sammenheng når det gjelder de samlede faglige ressursene, en særstilling som er historisk betinget, men fortsatt holdt i hevd og dels tatt for gitt av politiske myndigheter og av samfunnet også i en situasjon hvor sektoren har fått en rekke nye institusjoner og aktører og endrede politiske og ressursmessige rammebetingelser. UiO har derfor fortsatt et tungt innslag av nasjonale oppgaver. Noen av disse er knyttet til institusjonen etter pålegg eller avtale, mens andre er vokst frem ut fra fagmiljøenes egen interesse. Det er likevel riktig å si at UiOs spesifikke formål og rolle i dagens norske utdannings- og forskningssystem, primært er definert av institusjonen selv.

Lovverket for sektoren og nasjonal kunnskapspolitikk spesifiserer ikke enkeltinstitusjoners rolle ut fra formål eller rammebetingelser. UiOs historiske arv som breddeuniversitet, i kombinasjon med størrelse, posisjon og tolkning av politiske forventninger til institusjonen, kommer klart til uttrykk i UiOs selvforståelse: en sterkt utviklet nasjonal ansvarsfølelse i forhold til å vedlikeholde fag og videreutvikle disipliner har bidratt til en omfattende fagportefølje og bred kompetansedekning. Det kan sies mye positivt om denne viljen til å ta et særlig nasjonalt ansvar, men den hemmer samtidig utviklingen mot en klarere faglig fokusering.

UiO har som uttalt mål og prioritering å videreutvikle kvaliteten og heve ambisjonsnivået både som utdannings- og forskningsinstitusjon. I lys av dagens konkurransesituasjon med stigende

krav til kvalitet, må dette sies å være en nødvendig og fremtidsrettet prioritering, men den medfører mange vanskelige veivalg. Institusjonen vil tjene på å differensiere og presisere sine ambisjoner og innhente mer kunnskap om status. Dette gjelder ikke minst på fakultets- og instituttnivå, hvor analysen av strategiske planer viser at målene og prioriteringene ofte er for uklare til å være egnet som styringsverktøy.

LTP og selvevalueringen viser at UiO på de fleste områder har gjennomarbeidede strategier for å møte sine utfordringer, men det er behov for klarere veivalg og intensjonsdybde i en del endringsprosesser. Behovet er særlig påtrengende i spørsmål som gjelder fremtidig fagprofil og fagdimensjonering, herunder graden av spissing/konsentrasjon i forskning. Intet universitet kan i dag være heldekkende. For å kunne holde et høyt internasjonalt nivå, er det særlig innenfor forskningsvirksomheten - nødvendig å identifisere et begrenset antall konkrete satsingsområder der institusjonen har særlige forutsetninger for å lykkes, og så satse helhjertet på disse områdene. I denne prosessen er det rimelig å ta utgangspunkt i områder der institusjonen allerede har vist styrke.

Gjennomføringsevne og resultater: Når UiO de uttalte målsettingene for sin virksomhet?

UiO har i dag noen fagmiljøer, studier og administrative enheter som holder høy europeisk standard, men om vi ser universitetet under ett, må konklusjonen bli at det verken som utdannings- eller som forskningsinstitusjon når opp til det ambisjonsnivået Langtidsplanen legger. Det er lite som tyder på at dette bildet vil endre seg vesentlig i løpet av de tre årene som er igjen av planperioden. UiO holder god nordisk standard, men er ikke blant Europas ledende universiteter.

Studiekvalitet og -resultater

Det er gjennomført flere store og radikale studiereformer ved UiO de siste årene med

endringer i undervisnings- og eksamensformer og modulisering av studiene. Det er utviklet mange nye og relevante studietilbud, selv i en periode med reduserte budsjetter, og i de fleste fagmiljøer foregår det et aktivt studiekvalitetsarbeid. Studiekvaliteten er jevnt over ikke høy nok, særlig når det gjelder oppfølging av studentene og undervisningens pedagogiske kvalitet. Utviklingen av tverrfaglige studier har vært betydelig, men selv om UiOs studenter i høy grad ser ut til å krysse fag- og fakultetsgrenser, kan institusjonens muligheter til å utvikle nye og utradisjonelle koplinger mellom fag utnyttes bedre. Vi påpeker tre områder hvor studietilbudet bør videreutvikles: flere tverrfaglige tilbud, et bredere og mer skreddersydd EVU-tilbud og et bredere og bedre tilbud til utenlandske studenter.

Gjennomføring og studiekvalitet er god i profesjonsstudiene. Lav vektallsproduksjon, for høyt frafall og lang studietid både på lavere grad og høyere grad ved allmennfakultetene representerer en betydelig sløsing av både menneskelige og materielle ressurser. Kvalitetsreformen, herunder omlegging til ny gradsstruktur, vil gi viktige endringsimpulser i retning av mer forpliktende studieløp. I tillegg til strukturelle endringer og et bedre forholdstall mellom lærer/student, som er meget skjevt i flere fag, er det også behov for endringer i studiekulturen, slik at det rettes større oppmerksomhet mot oppfølging av studentene og krav til studieinnsats. De fleste fag har god rekruttering av studenter, men enkelte studier har til dels dramatisk få søkere. Aldersprofilen viser (56 % av studentene er over 26 år) at mange av UiOs studenter oppsøker ordinære studietilbud som EVU. Men vurdert i sammenheng med høyt frafall og økt konkurranse om studenter, tilsier dette at UiO bør arbeide aktivt for å beholde og styrke rekrutteringen av studenter og utvikle tiltak for å rekruttere flere ambisiøse og faglig motiverte studenter. For rekrutteringen til fagstudier ved UiO og til høyere utdanning generelt så vel som for institusjonens omdømme, er førstesemesterstudiet, som i dag ikke fungerer etter intensjonen, en stor utfordring.

Forskningskvalitet og -resultater

I nasjonal sammenheng har UiO en ledende posisjon som forskningsinstitusjon og kan ut fra nasjonale fagevalueringer peke på flere identifiserte og anerkjente fagmiljøer i internasjonal forskningsfront. Veksten i ekstern forskningsfinansieringen generelt, men særlig økt prosjektfinansiering etter sterk konkurranse i EU-systemet, gir positive signaler om flere sterke miljøer internasjonalt. Vår samlede vurdering konkluderer likevel med at potensialet for høy kvalitet, relevans og omfang i forskningen er langt større enn det som er hentet ut per i dag og større enn det vi kan vise til gjennom mangelfulle resultatindikatorer. Resultatindikatorerne er spesielt mangelfulle innen humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag og etterlater en betydelig usikkerhet med hensyn til den vitenskapelige produktivitet innen disse fagene.

En videreutvikling av forskningskvaliteten innen både nye og tradisjonelle områder forutsetter at UiO kan utnytte den faglige kompetansen på en mer fleksibel måte enn i dag. Stor faglig spredning og organisatoriske barrierer i kombinasjon med svak forskningsledelse tenderer mot fragmentering og svekker fagmiljøene som gode forskningsmiljøer. Forgubbing, liten mobilitet, tidkrevende ansettelsesprosesser og manglende virkemidler for rekruttering av talentfulle forskere fra inn- og utland bidrar til dette. I tillegg er kulturen lite generøs med ros og påskjønnelser, og incitament benyttes i liten grad. Dette er bekymringsfullt for UiOs evne til å drive frem spissmiljøer og større tematiske satsinger, men også for fornyelse i disiplinutviklingen og for den langsiktige rekrutteringen. På lang sikt ser vi også et faresignal i at UiOs publiseringsaktivitet viser en synkende tendens både totalt og internasjonalt. Vi identifiserer flere flaskehals for økt produksjon og kvalitet i arbeidsvilkårene for den enkelte, især i mangel på sammenhengende tid, en knapphet på driftsmidler som har negative virkninger for ambisjonsnivå og internasjonalisering, samt udekkede behov for utstyrsinvesteringer og teknisk assistanse. For å sikre fremtidig rekruttering må UiO i høyere grad enn i dag prioritere gode arbeidsvilkår for den enkelte forsker fremfor å opprettholde en stor og faglig heldekkende stab. I denne prosessen kan det bli nødvendig å

revurdere ambisjonsnivået i enkelte studiereformer.

Styring og ledelse

UiO er en stor, heterogen og kompleks organisasjon med en desentralisert og kollegial styringsstruktur og er ikke lett å styre som en enhetlig organisasjon. Vanskelige veivalg og store reformer internt og nasjonalt, tilsier behov for å styrke styringskapasiteten og gjennomføringsevnen. Vi har sett eksempler på store kollektive løft (eksempelvis utbyggingen av forskerutdanningen og gjennomføring av store studiereformer), men også eksempler på at det er begrenset evne til å implementere vedtatte prioriteringer, til å håndtere for svake resultater (eksempelvis frafall og lav vekttallsproduksjon), til å kople mål og ressurser eller til å bygge opp satsinger som går på tvers av etablerte fag og enheter. Resultatoppfølging og kvalitetssikring, gjennomføring av sentrale og lokale vedtak og prioriteringer, samt utøvelse av et tydelig arbeidsgiveransvar fremheves i selvevalueringen som viktige oppgaver for fremtidig ledelse.

Som ledelsesinformasjon og som styringsdata er UiOs datagrunnlag tilstrekkelig både for intern oppfølging av kvalitet og resultater og for en situasjon med resultatbasert finansiering. Evalueringbasert informasjon om kvalitet i et internasjonalt, komparativt perspektiv er begrenset og foreligger bare for naturvitenskapelige områder. Dette er meget uheldig. Heldekkende evaluering er en forutsetning for at UiO skal kunne foreta den nødvendige prioritering og fokusering og kunne bryte med bindingen til historiske nøkler for ressursallokering.

Ressurser og ressursutnyttelse: Har UiO nødvendige menneskelige, finansielle og fysiske ressurser og er disse organisert effektivt, slik at institusjonens målsettinger og ambisjonsnivå kan nås?

Menneskelige ressurser

Det er gjennomgående høy faglig kompetanse i de vitenskapelige stillingene. Kapasiteten er tilstrekkelig for dagens oppgaver og delvis også for nye oppgaver, men vi ser at presset på forskningstiden og især mangelen på sammen-

hengende tid til forskning er en alvorlig flaskehals for forskningsaktiviteten. Det har ikke lyktes å redusere det vitenskapelige personalets tidsbruk på administrative gjøremål, som lenge har ligget for høyt. Det er betenkelig at tidspresset ser ut til å kanaliseres nedover i systemet og ramme yngre forskere, noe som er meget uheldig for den enkeltes forskerkarriere og for den samlede forskningsinnsats. Yngre forskere bør skjermes bedre i den perioden der de legger grunnlaget for sin senere vitenskapelige karriere. Tiltak som for eksempel en "oppstartspakke" for alle nytilsatte forskere, kan også hjelpe.

Det er meget lav 'turnover' i faste vitenskapelige stillinger, og de ansatte er rimelig tilfreds med arbeidsmiljøet, men vi finner en god del frustrasjon over "trange kår". Gjennomsnittsalderen er imidlertid høy (53 år) og stigende, og flere fagmiljøer sliter med rekrutteringen til forskerutdanning og til faste stillinger. UiO kan på lengre sikt tilby gode karrieremuligheter for kvalifiserte forskere. På kortere sikt har UiO store utfordringer når det gjelder faglig fornyelse i en periode hvor ressursituasjonen tilsier få nytilsetninger og antakelig også reduksjoner i lønnsbudsjettet for å kunne bøte på mangelen på driftsmidler. Det administrative personalets kompetanse er hevet betydelig det siste tiåret, og det er i hovedsak tilfredsset med de administrative funksjonene. Det er behov for oppgradering av administrativ kompetanse især i forhold til internasjonal finansiering og for styrking av tekniske støttefunksjoner.

Evalueringen peker på at faglig ledelse på alle nivåer har utfordringer i å utøve et tydeligere arbeidsgiveransvar, kommunisere personalpolitikken på en klarere måte og ta i bruk flere virkemidler på en integrert måte, herunder lønn og andre incitament.

Infrastruktur og materielle ressurser

UiO har i dag ikke tilstrekkelig finansiering i forhold til aktivitetsnivået og især ikke i forhold til UiOs ambisjoner og mål. UiO har trangere økonomiske rammer enn de andre norske universitetene. Særlig i tider med nedgang i studenttall gir det seg utslag i knapphet på driftsmidler som begrenser forsknings-

aktiviteten og -ambisjonene og hemmer internasjonaliseringen.

UiO har et betydelig potensial for styrket finansiering både gjennom offentlige og private midler og gjennom EU-systemet. Omfanget av ekstern finansiering øker, og andelen ekstern finansiering er stigende, men UiO kan – med en klarere strategi for utvikling og finansiering av større og langsiktige satsinger – oppnå større volum i den eksterne finansieringen og et bedre samvirke med kjernevirksomheten. Ny finansieringsmodell med større innslag av resultatbasert finansiering kan bli til fordel for UiO gitt en god resultatutvikling, særlig innen utdanning som gir størst uttelling. Motsatt vil høyt frafall og svak vekttallsproduksjon gjøre UiOs finansiering meget sårbar. Beregningsgrunnlaget dokumenterer at UiO har lavere basisbevilgning enn øvrige universiteter.

Dagens økonomistyring er basert på stor grad av desentralisering med lite sentral øremerking og rammene er i stor grad historisk bestemt. Økonomistyringen er i god utvikling, men må for fremtiden ha et høyere ambisjonsnivå, slik at den ikke bare sikrer korrekt statsregnskap, forbruk innen tildelte rammer, samt budsjetter og internregnskap som integrerer ekstern finansiering. Den må også premiere resultater og bidra til aktivitetsstyring og strategisk utvikling. Ennå er det et stykke igjen til organisasjonen som helhet har et godt opplegg for ressursallokering, for å kople budsjetter til mål, strategier og resultater, samt å differensiere ut fra behov innenfor ulike fag.

UiOs utstyrssituasjon er preget av betydelige investeringsbehov, faglig ubegrunnede skjevheter mellom fag og en underkapasitet i forhold til teknisk assistanse ved et flertall av de utstyrskrevene instituttene. Gjennom nybygg, utbedringer og utstyrsinstallasjoner har den materielle infrastrukturen blitt betydelig forbedret de senere årene, men noen av de eldre bygningene gir ikke tilfredsstillende arbeidsforhold. IT-funksjonen er godt dekket ved UiO med hensyn til utstyr, nettverk og organisering, og det er høy kompetanse ved USIT. Brukerstøttefunksjonene er dekket i varierende grad. De

største utfordringene ligger i å utvikle bruken av ny teknologi i undervisning og forskning.

Det er grunn til å tro at UiO kan oppnå en betydelig kvalitetsheving ved en bedre ressursutnyttelse styrt av behovet for fokusering og spissing av institusjonens virksomhet. Men institusjonens potensial kan ikke realiseres fullt ut uten at rammebetingelsene forbedres.

Endringskompetanse og fleksibilitet: Har UiO evne til å endre sine strategier i møte med nye utfordringer eller rammebetingelser?

I et lengre tidsperspektiv har UiO hatt en meget stor tilpasningsevne til store endringer. I forhold til fremtidige utfordringer og krav til raskere omstillinger, er likevel vår samlede vurdering at endringskapasiteten og fleksibiliteten for lav. Vi har funnet at UiO har en sterk og stolt forankring i en europeisk universitetstradisjon som betoner "akademiets" verdier og humanistiske dannelses-tradisjoner. Institusjonskulturen slår ring om faglig autonomi og verdsetter kollegiale og deliberative prosesser. Vi har også sett at UiO har en organisasjonsstruktur og styringsform som er bedre egnet til å ivareta nettopp autonomi og forankre/legitimere beslutningsprosesser enn til å sikre institusjonell handlekraft. Organiseringen i fag og institutt har sterk forankring og legitimitet som rammer for studiefag og forskning, men danner også hindringer for samarbeid og fleksibilitet. Personalet har høy kompetanse og er i store trekk tilfreds med sin arbeidssituasjon. Men gjennomsnittsalderen blant fast vitenskapelig personale er høy, samtidig som nyrekrutteringen er for liten til å gi et godt grunnlag for faglig fornyelse. Knapphet på blant annet driftsmidler og utstyr, og flere års ekstra innsats for å ta hånd om store studentkull, har skapt betydelig slitasje og tretthet i flere fagmiljøer. Institusjonens økonomiske handlingsrom er sterkt begrenset fordi en høy andel av budsjettet er bundet opp i faste lønnsutgifter. Stiller vi alt dette sammen, får vi et bilde av en institusjon som er trygg på seg selv og har solide interne stabiliserings-mekanismer, men begrenset evne til omstilling og internt generert innovasjon. Vi ser en moden og robust institusjon som vil være resistent mot kortsiktige motesvingninger, men som også kan få alvorlige

problemer med å mestre større endringer i ytre rammebetingelser - særlig hvis de krever raske svar - og kanskje også med å ligge i fronten av den internasjonale fagutviklingen.

I årene som kommer, vil faglige lederfunksjoner på alle nivåer være meget viktige, ikke minst for å styrke UiOs endringskompetanse. Universitetet har satsset mye det siste tiåret på å styrke faglig ledelse, spesielt på grunnnivå. Denne satsingen har gitt positive resultater, men ennå gjenstår det mye, ikke minst når det gjelder å bygge opp et godt system for forskningsledelse. Også studie-kvalitetsarbeidet og gjennomføringen av den dyptgripende nasjonale kvalitetsreformen krever en studieledelse med større fullmakter og flere virkemidler enn UiO har i dag. Vi forventer at faglige ledere, ved å ta i bruk incentiver på en mer aktiv måte enn i dag, vil bidra til å stimulere og motivere ansatte til å delta i omstillingsarbeid. I høyere grad enn tidligere må faglige ledere utøve strategisk ledelse for å profilere virksomheten, styrke finansieringen, bygge internasjonale nettverk og tilrettelegge for tverrfaglig samarbeid.

Innovasjonsevne: Har UiO evne, ressurser og strategier til å videreutvikle institusjonen som forsknings-, utdannings- og samfunnsinstitusjon?

Det faglige potensialet for fornyelse er i prinsippet meget stort med hensyn til kompetansenivå, solide disipliner og en meget stor fagportefølje. UiO som institusjon, og mange av dets fagmiljøer, ser faglig bredde som et viktig komparativt fortrinn. Men universitetet har bare delvis greid å utnytte de mulighetene bredden gir for å få til faglig nyskapning og synergi gjennom (utradisjonelle) koplinger. Og på fakultets- og enda mer på instituttnivå står ambisjonen om stor bredde ofte i et problematisk forhold til ønsket om å etablere slagkraftige forskningsmiljøer. Den faglige bredden er med andre ord både en styrke og en problematisk faktor i forhold til UiOs innovasjonsevne, og kan føre til forstrekningsproblemer dersom breddeambisjoner og nasjonal ansvarsfølelse tøyes for langt.

Dagens organisering i fag og enheter er dels sammenfallende med studiefag og dels følger

den vitenskapsdisipliner. Den har vært og er en viktig ramme for blant annet fagutvikling og internasjonalt samarbeid. Men vi ser at organiseringen ikke alltid er fleksibel nok eller egnet der hvor det er behov for å samle faglig kompetanse på tvers av fag for å bygge mer slagkraftige miljøer som både kan fremme faglig konsentrasjon og en profilering som kan utløse ekstern finansiering. Universitetet har – blant annet gjennom etablering av nye enheter og bruk av matriseorganisering - vist evne til slik omstilling. Men mange av prosessene er tunge og tidkrevende og resulterer heller ikke alltid i klare prioriteringer. Det samme er tilfellet for studieorganisasjonen, hvor fornyelse av studietilbud eller integrasjon av elementer fra ulike fag i et studieprogram hemmes av barrierer eller for lite samarbeid mellom fag og enheter.

Det er åpenbart at UiO kan styrke sin evne til å drive frem fornyelsesprosesser ved å gi større handlingsrom ikke bare for faglig ledelse, men også for entreprenører. Mange av UiOs mest vellykkede reformer, tiltak eller satsninger er drevet frem av iherdige ildsjeler som gis helhjertet materiell og moralsk støtte fra ledelsen og et visst minimum av friske ressurser. Denne suksessoppskriften tilsier at UiO i større grad enn tilfellet er i dag aktivt bør identifisere, legge til rette for og påskjønne denne typen entreprenørskap.

Samarbeids- og konkurransevne: Har UiO etablert de relasjoner til ulike sektorer, samfunnsinstitusjoner og arbeidsliv som er nødvendig for å sikre fremtidig faglig utveksling og fornyelse?

Det omliggende samfunn benytter i høy grad UiO som kunnskapsbase. Universitetet har en meget bred kontaktflate utad og mange gode kanaler for sin utadrettede virksomhet. Museene og andre enheter med særlige formidlingsoppgaver ser ut til å nå bredt ut. Profesjonsfakultetene har nære relasjoner og godt samarbeid mot sin sektor og arbeidslivet. Øvrige fakulteter har fortsatt et potensial for bedre kontakt med relevante sektorer, ikke minst skole og næringsliv, og bør styrke kandidatenes evne til å se sine karrieremuligheter. Som institusjon

har UiO et godt samarbeid med sin sektor nasjonalt og regionalt.

Vi peker især på to områder hvor UiO med fordel kan utvikle sine relasjoner: Kontaktflaten og samarbeidet mot næringslivet er for begrenset og bør bygges ut både av hensyn til faglig utveksling og til forskningsfinansieringen. UiOs fagmiljøer har et bredt internasjonalt samarbeid. Men for å delta i internasjonalt forsknings-samarbeid kreves det at UiO i høyere grad enn i dag fremstår som en attraktiv og synlig samarbeidspartner for aktuelle nettverk, strategiske allianser og finansører. Det er derfor en utfordring for UiO å profilere seg gjennom sterke miljøer og satsinger og utnytte nettsider og andre medier i profileringen.

Troverdighet og omdømme: Fremstår UiO med troverdighet og høy integritet i forhold til egne mål i relevante sammenhenger?

UiOs kandidater er attraktive på arbeidsmarkedet, men UiO sliter med omdømme som et masseuniversitet som ikke greier å skape et virkelig godt studiemiljø, især blant utdannings-søkende. For fremtidig rekruttering – og finansiering - er det av stor betydning at UiO styrker sitt omdømme som lærested.

Det er grunn til å mene at samfunnet i stort, arbeidslivet og fagmiljøer i sektoren har tiltro til den faglige ekspertisen ved UiO. Dette gjelder også studentene. Positiv medieomtale og utstrakt bruk av personalets kompetanse i en rekke sammenhenger, tyder på dette. Vi mener også at UiO har høy integritet som en faglig uavhengig instans og som et sted hvor universitetets samfunnsmessige rolle som kritisk talerør holdes i hevd.

Til tross for at UiO har en meget stor kontaktflate, en omfattende utadrettet virksomhet og utøver sine oppgaver også gjennom aktivt samarbeid med andre, er bildet av UiO som innadvendt og for lukket fortsatt til stede. UiO har ennå ikke full troverdighet som en åpen, samarbeidssøkende og engasjert samfunns-institusjon som er i stand til å utvikle seg i takt med nye utfordringer.

Oversikt over referanser og dokumentasjon i EVA:

Undersøkelser utført som ledd i selvevalueringen:

- Egevaluering av institutter (46) og fakulteter (8) ved UiO, våren 2001. Spørreskjema og svarmateriale.
- Egevaluering av Universitetsbiblioteket sentralt og ved fakultetsbibliotekene ved UiO, våren 2001. Spørreskjema og oppsummering.
- Egevaluering av museene (2) ved UiO, våren 2001. Spørreskjema og svarmateriale.
- Egevaluering av sentraladministrative avdelinger (7) ved UiO, våren 2001. Spørreskjema og svarmateriale.
- Fagutvalgsundersøkelse. Spørreskjemaundersøkelse ved fagutvalgene/studieutvalgene ved UiO våren 2001. Spørreskjema og svarmateriale. Oppsummering ved Dahl, Marianne.
- Studentundersøkelse, telefonintervju utført av OPINION 19.–27. april 2001. Analyserapport og tabellrapport *Vurdering av undervisningstilbud og tidsbruk på studier*. Oslo.
- TA-undersøkelsen. Spørreskjemaundersøkelse om arbeidsmiljøet for teknisk-administrativt personale ved UiO; en utvalgsundersøkelse, våren 2001. Spørreskjema og svarmateriale.
- Kollegieundersøkelse: Spørreskjemaundersøkelse blant medlemmene av Det akademiske kollegium ved UiO, våren 2001. Spørreskjema og svarmateriale.
- Intervjuer av ledelse ved fem institutter og ett fakultet, våren 2001.
- Intervjuer av stipendiatgrupper ved UiO, fakultetsvis, 2. og 3. april 2001.
- Intervjuer av førsteamanuensis-grupper ved UiO, fakultetsvis, våren 2001.
- Intervjuer av nåværende dekaner ved UiO, fakultetsvis, 7.–21.01.2001. Fellesintervju med tidligere dekaner
- Intervjuer av Kollegiets eksterne medlemmer ved UiO, våren 2001.
- Intervju av tidligere rektor og nåværende rektor og universitetsdirektør, våren 2001.
- Vurdering av vitenskapelig utstyr innen biomedisin, utført av ekstern ekspertgruppe. Rapport fra site visit ved Jänne, Olli og Saarna, Marts (2001): *Site Visit for the Assessment of Scientific Equipment within Biomedicine at the University of Oslo*, Helsinki.
- Undersøkelse av publisering ved UiO, utført av NIFU våren 2001 ved Sivertsen, Gunnar: «*Publiseringsundersøkelse for UiO*», NIFU udatert/vår 2001, Oslo.
- Undersøkelse av UiO i mediene, utført av Observer Norge AS (2001): *Universitetet i Oslos mediedekning*, Oslo.

Interne dokumenter: planer, rapporter, innstillinger og notater

- *Administrative håndbøker for Universitetet i Oslo*, UiO 2001, <http://www.uio.no/admhb/>
- 2.7.1 *Retningslinjer for eksternt finansiert virksomhet*, Vedtatt av Kollegiet 09.10.2001
- 2.7.2: *Utfyllende retningslinjer for samarbeid mellom Universitetet i Oslo og stiftelser eller selskap i universitetets randzone*. Vedtatt av Kollegiet 09.10.2001
- 2.7.3 *Utfyllende retningslinjer for forvaltning av ekstern finansiert forskningsvirksomhet ved Universitetet i Oslo*. Vedtatt av Kollegiet 09.10.2001
- *Aldersfordeling og turn over i faste stillinger*. Notat av 30.08.2001, OPA.
- *Alternativ organisering av Universitetet i Oslo. Et diskusjonsnotat*. Notat fra Organisasjonsutvalget, <http://www.admin.uio.no/sfa/forskning/organisasjonsutvalg/htm>
- *Arbeidsmarkedstilpasning for cand.mag.-kandidater fra Det historisk-filosofiske fakultet ved Universitetet i Oslo*. Rapport av 24.09.1999, SFA.
- *Arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater*. Notat av 05.10.2001, SFA.
- *Budsjett 2001 for Universitetet i Oslo*. UiO 2000.
- *Budsjettforslag 1995–2000*. UiO 1994–2000
- *Centres of excellenc. Applications. The University of Oslo 2001*. Sammendrag av UiOs SFF-søknader, SFA mai 2001.
- *Evaluering av universitetets innsatsområder for forskning 1995–99. Oppfølging av evalueringsutvalgets rapport*. Fremleggsnotat for Kollegiet 11.04.2000, SFA.
- *Faglig ledelse ved grunnenheter ved UiO*. Retningslinjer vedtatt av Kollegiet 1996, Oslo.
- *Faglig ledelse av grunnenheter ved Universitetet i Oslo*. Notat av 24.09.1999, Oslo. <http://www.uio.no/admhb>
- *Finansieringskilder for stipendiatårverk 1994–2000*. Tabelloversikt, SFA.
- *Forskerutdanningen – UiOs oppgaver og muligheter*. Notat av 18.10.2000, SFA; <http://www.admin.uio.no/sfa/forskning/forskkom/>
- *Forskningsrådets evalueringer – skjematisk oversikt over evaluerte fagmiljøer*. Notat av 03.10.2000, SFA.
- *Frafall på hovedfag, allmennfakultetene*, notat av 05.09.2001 v/Arne B. Sletsjøe, UiO.
- *Førstesemesterstudiet. Om studieatferd og studiegjennomføring blant førstesemesterstudenter ved UiO høsten 2000*. Rapport fra en spørreundersøkelse, SFA v/Rolf K. Baltzersen, september 2001, Oslo.
- *Gjennomføring av universitetspedagogiske kurs ved UiO*. Notat 1998, OPA .
- *Hva koster eksamen?* Rapport v/Kristine Sørensen, SFA
- *Hvordan bør vi dimensjonere utdanningstilbudet og forskningsmiljøene ved UiO? Problemstillinger og dilemmaer – et diskusjonsnotat*. Rapport av 19.04.2001, Fagdimensjoneringsutvalget.

- *Innstilling fra et utvalg oppnevnt for å utrede en utvidet kompetanseprofil for tilsetning og opprykk i vitenskapelige stillinger ved Universitetet i Oslo*, UiO juni 2001. Vedtatt av Kollegiet 11.12.01.
  - *Internasjonalisering ved UiO. Status og utfordringer*. Notat av september 2001, SFA.
  - *Kommersialisering av forskningsresultater*. Notat til Kollegiet 05.11.1999, SFA.
  - *Langtidsplan for UiO 2000–2004*, vedtatt av Kollegiet 25.01.00.
  - *Lønnspolitikk på UiO*. UiO 1997.
  - *Minstekrav til veiledning på hovedfag*. Innstilling av 22.12.1997, Arbeidsgruppen for minstekrav til veiledning på hovedfag.
  - *Momenter vedr. finansiering av forskerutdanningen*, (udatert) notat, SFA.
  - *Motivasjon for å søke om opptak til hovedfag*. Rapport av 24.11.97 om undersøkelse høsten 1997 blant søkere til et hovedfagsstudium ved UiO, SFA.
  - *Mottak og oppfølging av internasjonale studenter*. Notat våren 2001, SFA.
  - *Normalregler for sentre og programmer*. Notat av 24.01.2000, UiO, <http://www.uio.no/admhb>
  - *Om Partnerforum*. Notat av 17.03.2001, SFA.
  - *Oppfølging av fagevalueringer ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet*. Notat til universitetsdirektøren av 17.08.2001, MN.
  - *Organisatoriske utfordringer for Universitetet i Oslo*. Notat til EVA fra universitetsdirektøren av 12.06.2001, SFA.
  - *Organiseringen av eksternt finansiert virksomhet internt og ved UiO og i universitetets randzone. Forslag til fremtidig løsning*. Notat til Kollegiet 05.09.2000, SFA.
  - *Personalpolitiske retningslinjer*, UiO 1998.
  - *Personalreglementet*. UiO 1997.
  - *Personalstatistikk 2001*. OPA.
  - *Prinsipper for fordeling av doktorgrads- og postdoktorstipend med bevilgning fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet*. Notat til Kollegiets komité for forskning og forskerutdanning av 10.08.2001, SFA; <http://www.admin.uio.no/sfa/forskning/forskkom>
  - *På hvilken måte påvirker eksamen studenters læring?* Rapport ved Kristin Dyrstad Husby/SLS/Pedagogisk forskningsinstitutt (2001).
  - *Rekruttering, studieinformasjon og veiledning*. Udatert notat, SFA 2001.
  - *Retningslinjer for forvaltning av eksternt finansiert virksomhet ved Universitetet i Oslo*, vedtatt av Kollegiet 05.12.2000, UiO.
  - *Samfunnets støtter?* Rapport om hovedfagskandidaters tilpassing til arbeidsmarkedet innen samfunnsfag, Institutt for sosiologi ved UiO, 2001.
  - *Sentre for fremragende forskning (SFF) som kanal for mer penger til forskning. Om UiOs SFF-søknader*. Notat av 05.05.2001, SFA.
  - *Status og videre utfordringer for studiekvalitetsarbeidet ved UiO*. Notat fra arbeidsgruppen av 26.10.2001, SFA.
  - *Strategi for investering og bruk av vitenskapelig utstyr ved UiO*. Utkast til strategisk plan, oktober 2001, Utstysutvalget.
  - *Studentenes tilfredshet*. Notat av 07.05.2001, SFA.
  - *Studiekvalitet ved Universitetet i Oslo. Perspektiver og strategi*. Innstilling av januar 1999 fra Arbeidsgruppen for studiekvalitet, vedtatt i Kollegiet 26.01.1999.
  - *The University of Oslo's International Partner Institutions*, Oslo.
  - *Tid for læring. Et diskusjonsnotat om lærerutdanningen ved UiO*, innstilling av juni 2001, Lærerutdanningsutvalget; http://www.admin.uio.no/sfa/notater/tid_for_larning
  - *Tilstandsanalyse for Universitetet i Oslo*. Rapport vedtatt av Kollegiet 08.12.1998, Oslo.
  - *Tiltaksbeskrivelse i forhold til funksjonshemmede studenter*. Notat våren 2001, SFA.
  - *Tiltaks- og situasjonsbeskrivelse for etter- og videreutdanningen ved UiO*, notat av 17.09.2001, SFA.
  - *Universitetet i verdenssamfunnet*. Strategi for universitetets internasjonale virksomhet, vedtatt av Kollegiet 10. juni 1997.
  - *Universitetsforskningens kår i Norge: Vekst eller fall*. Innstilling av 15.02.2000 fra Arbeidsgruppen v/Kristian Gundersen, UiO.
  - *Universitetets innsatsområder for forskning 1995–99*. Rapport av 25.02.2000, v/Evalueringsutvalget for UiOs innsatsområder (2000)
  - *Utdannet og dannet – og så?* Rapport om hovedfagskandidaters tilpassing til arbeidsmarkedet (kandidater fra HF), Institutt for sosiologi ved UiO, 2001
  - *Velferdstilbudet for studenter ved UiO – en beskrivelse*. Notat av 28.09.2001, SFA.
  - *Økonomi og bevilgningsnivå*. Notat av 02.05.2001, ØPA
- Eksterne kilder og litteratur:**
- Arbeidsforskningsinstituttet (2001): *Egenvurdering av arbeidsmiljøet*. Rapport av Sørensen, Bjørg Aase og Seierstad, Gjøril, november 2001, Oslo.
  - Arnesen, Clara Åse og Try, Sverre (2001): *Karakterers betydning for overgangen fra høyere utdanning til arbeidsmarkedet*, NIFU Rapport 6/2001, Oslo.
  - Det Norske Videnskaps-Akademi (1999): *Norsk forskning ved sekelskiftet: Tid for gjennomtenkning*. Rapport, Oslo.
  - Enoksen, Jens-Are (1997): *Studieavbrudd og Studiemobilitet*, (upublisert rapport) NIFU, 1997, Oslo.
  - ECON senter for økonomi og analyse (1999): 'Økonomien ved Universitetet i Oslo', *ECON-rapport nr 78/99*, desember 1999, Oslo.

- Falkfjell, Lise og Smeby, Jens-Christian (1999): 'Veien gjennom hovedfaget', *NIFU-skriftserie* 1/99, Oslo.
  - FORNY (2001): 'Program for nyskaping og kommersialisering fra FoU miljø', *Årsrapport 2000 Forny*, mai 2001, Oslo.
  - Forskerforbundet (2001): 'Administrative endring i høyere utdanning i 90-årene', *Forskerforbundets Skriftserie* 5/2001, Oslo.
  - Forskningsparken (1998): *Strategi for Forskningsparken 1998-2002*, vedtatt 21.01.1998 av Forskningsparkens styre, Oslo.
  - Heidar, Knut og Christophersen, Knut Andreas (2001): *Analyserapport: Kartlegging av gjennomstrømming på hovedfaget ved Institutt for statsvitenskap*, Oslo.
  - Hyllseth, Berit (2001): *Forskningsbasert undervisning*, Norgesnettrådets rapporter, ISSN 1501-9640, Oslo.
  - KUF (2001): *Datagrunnlaget for nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler. Teknisk dokumentasjon*, Oslo.
  - Kyvik, Svein (2001): 'Publiseringsevne og utdanning ved universiteter og vitenskapelige høyskoler', *NIFU skriftserie* nr. 15/2001, Oslo.
  - Lauvås, Per (1999): 'Eksamen' innen høyere utdanning i Norge, rapport til Utvalget for høyere utdanning, juli 1999, Fagområdet for universitetspedagogikk/Pedagogisk forskningsinstitutt, UiO 1999, Oslo.
  - *Lov om universiteter og høyskoler* av 12. mai 1995 nr.22.
  - NIFU (2001): *Doktorgrader i tall - mars 2001*, Oslo; <http://www.nifu.no/doktor/mar2001.html>
  - NIFU/NORSK GALLUP (1998, 1999 og 2000): *Studentenes tilfredshet med studietilbud og lærested*, (Stud.mag.-undersøkelsen), Oslo.
  - NORFAKTA (1998): Spørreundersøkelse utført på oppdrag fra NTNU, Trondheim.
  - Norges forskningsråd (2001): *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet - statistikk og indikatorer*, Oslo, <http://www.forskningsradet.no/bibl>
  - Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (2001): *NSD Brukermelding 3/2001*, Oslo.
  - NOU 2001:1 *Fra innsikt til industri*, Bernt-utvalgets innstilling, Oslo.
  - NOU 2000:14 *Frihet med ansvar. Om høyere utdanning og forskning i Norge*, Mjøs-utvalgets innstilling av 8. mai 2000, Oslo.
  - NOU 1988:28 *Med viten og vilje*, Hernes-utvalgets innstilling, Oslo.
  - Olsen, Terje Bruen (2000): 'Norske doktorgrader ved årtusenskiftet', *NIFU Rapport*, nr. 14/2000, Oslo.
  - OPINION (2000): *Undersøkelse blant utdanningsøkere høsten 2000*, august 2000, Oslo.
  - Reed, Bruce (2000): *University of Oslo, the International Partnership University*, London.
  - Reed, Bruce (2001): *Realising the potential of the Gaustadbekkdalen milieu*, London.
  - Sivertsen, Gunnar (2001): *Internasjonalt samarbeid om publikasjoner*, upublisert bidrag til NIFU-rapport no. 17 (?), Oslo.
  - Smebye, Jens Christian (2001): 'Forskningsvilkår ved universitetet og vitenskapelige høyskoler', *NIFU skriftserie*, nr. 16/2001 (NIFUs Universitetsundersøkelse), Oslo.
  - Smebye, Jens Christian (2001): *Tabeller fra NIFUs undersøkelse av forskning og undervisning ved universiteter og vitenskapelige høyskoler*, spesialkjøring for UiO av 12. juni 2001, Oslo.
  - St.meld. nr.27 (2000-2001): *Gjør din plikt - krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*, KUF av 9. mars 2001, Oslo.
  - The Reserach Council of Norway (2000): *Research in Biology and relevant areas of Biochemistry in Norwegian Universities, Colleges and Research stitutes*, principal report panels 1, 2 og 3, Oslo.
  - The Reserach Council of Norway (2000): *Earth Sciences Research at Norwegian Universities and Colleges*, Vol I and II, Oslo.
  - The Reserach Council of Norway (1998): *Physics Research at Norwegian Universities, Colleges and Research Institutes*, Vol I and II, Oslo.
  - The Reserach Council of Norway (1997): *Chemistry Research at Norwegian Universities and Colleges*, a review, Oslo.
  - Trondal, Jarle og Smedby, Jens Christian (2001): 'Norsk forskning i verden. Norske forskeres internasjonale kontaktflater', *NIFU skriftserie*, nr. 17/2001, Oslo.
  - Trow, Martin (2000): 'Academic reviews and the culture of excellence', in Brennan, John (ed.): *Quality Management in Higher Education Institutions*, Cemma Publishers, Netherlands 2000.
  - Wiers-Jenssen og Aamodt (2001): *Tid til studier, Tidsbruk blant studenter ved universiteter og høyskoler*, NIFU, Oslo.
- Informasjonsdatabaser:**
- Database for statistikk om høyere utdanning (DBH): <http://www.nsd.uib.no/dbhvev>
  - Forskningsdokumentasjonsdatabasen ved UiO (ForskDok): <http://uio-forsk.uio.no>
  - NIFUs FoU-statistikk: <http://nifu.no/foustat/>
  - NIFUs statistikk fra Doktorgradsregisteret: <http://nifu.no/foustat/>
  - Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (2001): *Informasjon om forskning og høyere utdanning*, Oslo, <http://www.nsd.uib.no/forskning/>
  - Universitetet i Oslo (2001): *Prospectus & Course Catalogue with ECTS Information 2001/2002*, University of Oslo: www.uio.no/english

EPILOG

Universitetet i Oslo er inne i en brytningstid som stiller institusjonen overfor viktige og vanskelige veivalg. Landets største og mest sammensatte forsknings- og utdanningsinstitusjon er fortsatt preget av sin tidligere stilling som Norges eneste allmennvitenskapelige universitet. Den historiske arven kommer til uttrykk blant annet i en klar vilje til å ta nasjonalt ansvar for "utsatte" fag og fagfelter, og i et solid fotfeste i en europeisk universitetstradisjon som betoner faglig uavhengighet og humanistiske dannelsesidealer. Men i dag er landskapet endret. Konkurransen fra utenlandske og innenlandske institusjoner er langt hardere både innen utdanning og forskning. I Langtidsplanen svarer UiO på dette ved å øke ambisjonsnivået på begge områder. For virkelig å kunne nå opp i en nordisk eller europeisk mesterliga, vil institusjonen måtte satse tyngre på utvalgte forskningsmiljøer, organisere virksomheten mer med tanke på tverrfaglig samarbeid og arbeidsdeling i sterke faggrupper og nettverk, legge forholdene bedre til rette for rekruttering av fremtredende utenlandske forskere og forskerrekutter og dokumentere og belønne aktivitet. Universitetet må også bli dyktigere til å profilere sin virksomhet internasjonalt. En slik omlegging er krevende å forene med en institusjonskultur som betoner likebehandling og verner den enkelte vitenskapelige medarbeiders rett til selv å bestemme over sin faglige virksomhet.

Selv om veivalgene er blitt mer synlige i den senere tid og kunnskapen om mulige virkemidler er blitt bedre, er det ikke grunnlag for å være (selv)tilfreds. Utviklingen i viktige størrelser som vekttallsproduksjon, forskerrekuttering samt forskningsaktivitet og kvalitet tyder på at UiO har tapt noe terreng i de senere år. Med dagens utgangsposisjon og med de ytre rammebetingelser universitetet arbeider under, vil det neppe være mulig å nå de mål Langtidsplanen stiller opp i løpet av de årene som er igjen av planperioden. De mange ansatte

som hevder at UiO gjennomgående holder god tandard på deres fagområde, kan likevel ha sine ord i behold.

En annen type veivalg har oppstått i brytningen mellom universitetets selvforståelse som "akademi" og samfunnets forventninger om omstilling til "kunnskapsbedrift". Dette skisma mellom to ulike forestillinger om universitetets idé kommer til uttrykk på mange måter. Vi møter det i forskjellige oppfatninger av forholdet mellom kjernevirksomheten og ekstern finansiering av utdanningstilbud og forskning. Vi møter det i spenningen mellom dagens grunnregel om å kombinere forsknings- og undervisningsoppgaver i (faste) vitenskapelige stillinger og bedriftsmodellens krav til fleksibel differensiering av arbeidsoppgaver. I diskusjoner om styring og ledelse dukker spenningen opp som en konflikt mellom "akademiets" verdsetting av individuell autonomi og kollegialt styre på den ene siden og "bedriftens" krav om institusjonell handlekraft på den andre. Et stykke på vei kan konkrete løsninger inkorporere elementer fra begge de to grunnmodellene, men det er viktig å erkjenne at universitetet også her står overfor et reelt valg av "hovedkurs", og at valget vil få store konsekvenser i årene som kommer.

Å ta stilling til slike veivalg er en oppgave for universitetets medarbeidere og styrende organer. Evalueringssprosjektet håper at denne rapporten kan gi den eksterne evalueringskomiteen så vel som universitetet selv et godt grunnlag for å trekke egne slutninger.

**UNIVERSITETET
I OSLO**

Universitetsdirektøren
Boks 1072 Blindern
0316 Oslo

